

İSTANBUL BAROSU

ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

23 NİSAN ÖZEL YAYINI

İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

23 NİSAN ÖZEL YAYINI

“Bandrol Uygulaması’na İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında
Yönetmeliğin 5. maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol
taşınması zorunlu değildir.”

**İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ
23 NİSAN ÖZEL YAYINI**

ISSN 1304-737X

SAHİBİ
İSTANBUL BAROSU ADINA
BARO BAŞKANI
Av. MEHMET DÜRAKOĞLU

•

SORUMLU MÜDÜR
Av. CENGİZ YAKA

•

YEREL SÜRELİ YAYIN

•

İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

AV. NAZAN MOROĞLU / Koordinatör
AV. MUAZZEZ YILMAZ / Koordinatör
AV. AŞKIN TOPUZOĞLU /Başkan
AV. AYŞENUR DEMİRKALE / Başkan Yrd.
AV. FIRAT ÇİÇEK / G.Sekreter

YAYINA HAZIRLAYAN

Av. AYŞENUR DEMİRKALE
Çocuk Hakları Merkezi Başkan Yard.

•

YÖNETİM YERİ

İstiklal Cad. Orhan Adli Apaydın Sok. No: 2 Beyoğlu-İst.
Tel: (0212) 393 07 00 Faks: (0212) 293 89 60
Yayın Kurulu: (0216) 585 21 74
www.istanbulbarosu.org.tr
dergi@istanbulbarosu.org.tr

TEMMUZ 2020

BASKI

Ege Reklam ve Basım Sanatları San. Tic. Ltd. Şti.
Esatpaşa Mah. Ziyapaşa Cad. No: 4 / 1 347047 Ataşehir - İSTANBUL
Tel: (0216) 470 44 70 Fax: (0216) 472 84 05
www.egebasim.com.tr - Yayıncı Sertifika No: 45604

İSTANBUL BAROSU ADLİ YARDIM BÜROLARI

Merkez Büro

Adres: İstiklal cad. Orhan Adli Apaydın sok. No:8 Kat:2-3 Beyoğlu/İstanbul
Tel: (0212) 393 08 29 Faks: (0212) 245 83 67

Bakırköy Şube

Adres: Osmaniye M. Şirin Sk. No:28/32 Bakırköy/İstanbul
Tel: (0212) 393 08 14 Faks: (0212) 570 90 14

Gaziosmanpaşa Şube

Adres: Merkez Mah. Eyüp Yolu Ecla Sok. No:7 Gaziosmanpaşa/İstanbul
Tel: (0212) 393 08 20 Faks: (0212) 616 88 57

Kartal (Anadolu Yakası) Şube

Adres: Cevizli Mahallesi Kemalpaşa Caddesi Gümüşhane Sokak No:1 Kat:2 Daire:5
Adalet İş Merkezi(Çağ Kebap Yanı), Kartal/İstanbul
Tel: (0216) 585 21 60 Faks: (0216) 939 20 09

Büyüçekmece Şube

Adres:Ekinoba Mah. Necip Fazıl Kısakürek Sokak No:29 D:4 Büyüçekmece/İstanbul
Tel: (0212) 393 08 23 Faks:(0212) 863 11 02

Çağlayan Kadın Hakları Merkezi Şiddeti Önleme Bürosu (Adli Yardıma bağlı)

Adres:Çağlayan Adalet Sarayı Çağlayan/İstanbul
Tel: (0212) 393 07 84 Faks:(0212) 240 04 12

Ümraniye (Anadolu Yakası) Şube

Adres:Saray Mah. Alemdağ Cad. 175/B D.4 Ümraniye/İstanbul
Tel:(0216) 585 21 91 Faks:(0216) 630 25 47

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	9
İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ AÇIKLAMALARI	10
ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ, ÇOCUKLARIN YETENEKLERİNİN GELİŞİMİ ve AİLENİN YÖNLENDİRİCİLİĞİ	
Av. Aşkın TOPUZOĞLU	24
DÜNYA KIZ ÇOCUKLARI GÜNÜ	
Av. Aydeniz Alisbah TUSKAN	28
PANDEMİDE ÇOCUK OLMAK	
SERRA NİMET ESENCAN	32
İHMAL, İSTİSMAR VE ÖNLEMLERİN, PANDEMİ SÜRESİNCE EVDE KALAN ÇOCUK ODAĞINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	
Ebru GÖZÜM	38
TÜRKİYE'DEVE OTİZMLİ ÇOCUĞUN GÜNDELİK SORUNLARI	
Av. Deniz YAZGAN	48
SALGIN GÜNLERİNDE EĞİTİM	
Özlem TOLU	59
ÖZGÜRLÜĞÜNDEN YOKSUN BIRAKILMIŞ ÇOCUKLAR VE YENİ İNFAZ YASASI HÜKÜMLERİ	
Av. Burcu UÇURAN	38
ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARI YASALARLA MEŞRULAŞTIRILAMAZ	
Av. Ayşenur DEMİRKALE	85

**ERGENLİK DÖNEMİNDE PSİKOSOSYAL GELİŞİM VE
GÖÇÜN PSİKOSOSYAL GELİŞİME OLASI ETKİLERİ**

Şebnem ÇELİK..... 112

**TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN ÇOCUKLAR
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

Av. Neziha EKEN 120

**ÇOCUK HAKLARI SAVUNUCULUĞUNDA SOSYAL MEDYA
KULLANIMININ YARATTIĞI SORUNLAR**

Av. Can YAVUZ 125

ÇOCUK GEBELİKLERİNİN SONLANDIRILMASI

Av. Bahar ALTINDAĞ & Av. Edanur YILDIZ..... 136

**ÇOCUK GEBELİKLERİN SONLANDIRILMASI GERÇEK
DEVLET POLİTİKALARIYLA MÜMKÜNDÜR**

Av. Çağla Gül BULUT 144

ÇALIŞAN ÇOCUKLAR

Av. Candan RAMAZANOĞULLARI / Av. Gamze KÜÇÜKER 150

ÇOCUKLARA ÖZGÜ GÜVENLİK TEDBİRLERİ

Stj.Av.Yelten İrem ÖZKAN 158

**ÇOCUK İSTİSMARININ SUÇ ORTAKLARI
PORN SİTELERİ**

Av. Yağmur BİRDAL 172

**İSTİSMAR MAĞDURU ÇOCUKLA ADLİ -
TIBBİ, GÖRÜŞME: İSTANBUL İLİ ÖZELİNDE ÇİM, AGO,
ÇKM ÖRNEKLEMİ**

Özgür SAĞLAM / Özlem SALMAN /
Burçin ERSEÇENLER, Ceyda SIVRİKAYA 176

**22 SENEDİR UYGULANMAYAN YASA:
HARİKA ÇOCUK YASASI**

Av. Özge ÜSTÜN 197

**MÜLTECİ ÇOCUKLAR YÖNÜNDEN MEVZUATA
ELEŞTİREL BİR BAKIŞ**

Nurçin KÜÇÜKYAZICI 208

**AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN İÇTİHATLARI
IŞIĞINDA ÇOCUKLARIN SON ÇARE OLARAK AİLEDEN
UZAKLAŞTIRILMASI**

Av. Alp CERRAHOĞLU 220

KEFERNAHUM VE SİNEMADA ÇOCUK TEMSİLİ

Emre TANÇ..... 232

SÖYLEŞİ – HAKAN GÜNDAY

Av. Yağmur BİRDAL - Av. Ayşenur DEMİRKALE..... 238

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI 1 245

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI 2..... 265

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI 3..... 279

AİHM BAŞVURU NO 4633/15 BASIN AÇIKLAMASI 300

AİHM BAŞVURU NO 49450/2017 O.C.İ 308

**YOUTUBE'DA ÇOCUKLARIN MAHREMİYETİNİN DAHA
İYİ KORUNMASI**

Çeviri Av. Alp CERRAHOĞLU 326

**İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ
MAĞDUR VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA
İLİŞKİN 2014 – 2019 RAPORU** 329

SUNUŞ

Bu sene 100. Yılı kutlanacak olan, 23 nisan çocuk bayramı, farklılıklarla dolu bir bayram olarak tarihte yerini alacaktır. Tüm dünyayı etkisi altına alan ve Dünya Sağlık Örgütünün “pandemi”olarak belirlediği, milyonlarca insanın hastalanmasına ve kitlesel ölümlere neden olan salgın hastalık döneminde, çocukların sokağa dahi çıkamadığı, bir bayram kutluyoruz.

Bir yandan yeni yaşam şekline uyum sağlamaya çalışırken diğer yandan çocuk hak ihlalleri ve özellikle infaz yasasındaki değişiklikler nedeniyle oldukça yoğun gündemler de yaşanmaktadır. Maalesef yine yeniden çocuklara istismarcısı ile evlendirilme koşulu ile faile cezasızlık sağlayan bir tasarı örneği de gündemlerimizi meşgul etti.

Bu dönemde özellikle çocukların yaşamında büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Eğitime ara verilmiş, çocuklara online eğitim vermeye başlanmıştır, her türlü anaokulu, spor faaliyeti, kurslar, etüd salonları kapatılmış, 20 yaşın altındaki bireylerin, doğal olarak çocukların sokağa çıkması yasaklanmıştır.

Böylesi bir dönemde hazırladığımız dergi içeriğinde, bir parça değişiklik yapma ihtiyacı hissettik. Yine her zamanki gibi uzman ve hukukçuların görüşleri yer almakla beraber, gündeme özgü değerlendirilmelerin yer aldığı yazılar da bulunmaktadır.

Her sene tekrarladığımız tutuklu çocuklarla resim yapma faaliyetimizi bu sene gerçekleştiremedik. Zira cezaevlerinde de her türlü faaliyet engellendiği gibi, aile görüşleri kaldırılmış avukat görüşleri açısından da ciddi sınırlamalar getirilmiştir.

Bunun yanında yayınıımızda İstanbul Barosu Mağdur ve SSÇ CMK verileri de bulunmaktadır

Tüm çocukların özgürce sağlıklı mutlu bayramlar yaşaması dileği ile yazı ve çalışmaları ile katkı sunan herkese çok teşekkür ediyoruz.

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ AÇIKLAMALARI

1- İstanbul Barosunun müdahilliğinin kabul edildiği Ümraniye’de bir derneğe ait kuran kursunda çocukların cinsel istismarı nedeniyle takip edilen sanıklardan üçü toplam 135 yıl hapis cezasına hükmedildi.

2- 12 Ekim 2015 tarihinde Diyarbakır Sur’da ekmek almaya giderken polis tarafından öldürülen Helin Hasret Şen(12) dosyasında müdahale talebinde bulunuldu. Talep mahkemece red edildi. Duruşma 3 Mart 2020 tarihine ertelendi.

3- Sosyal medya ve basında çocukların becerileri ve yeteneklerinin olağandışı bir durummuş gibi yansıtılması ve ülke gündeminde tartışma konusu hale getirilecek şekilde çocuğun ifşa edilmesi çocuk istismarıdır. Çocuğun ilerde bu durumdan olumsuz etkilenmemesi için çocuğa karşı kullanılan dilin özenli olması gerekmektedir birlikte onu birey olmaktan çıkararak ve sosyal medya objesi gibi kullanılan paylaşımlar yapılmamalıdır. Bunun yanında çocukların yeteneklerini geliştirecek desteğin sağlanması gerekmektedir ve duygusal bütünlüğünün korunması amacıyla ailesi ile birlikte destek sunulmalıdır.

Söz konusu çocuk A.K hakkında sosyal medyada tehdit hakaret çocuğun cinsel istismar suçunu övme ve teşvik etme suçlamaları işleyen kişi hakkında suç duyurusunda bulunulmuştur

4- BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin temel ilkesi “Çocuğun Üstün Yararıdır”. Bu ilke gereğince çocuklar; partiler, devletler ve siyaset üstüdür. Aylan bebeğin ölümünün 4.yılında çocuklara yönelik daha fazla hak ihlallerinin olmaması için çocuklar derhal güvenli alana çekilmelidir. Dünya üzerinde tüm devletler tarafından imzalanmış bu sözleşme gereğince çocuğun ırk,

din, dil ve etnik kökenden bağımsız korunması ve yaşam hakkının gözetilmesi devletlerin ortak yükümlülüğüdür. BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin maddeleri dahilinde TARAF DEVLETLERİ; yükümlülüklerine uymaya, çocukların yaşam hakkını gözetmeye, korumaya ve bunu sürdürmeye çalışmalıdır.

5- ÇOCUKLAR İÇİN ACIL TAHLİYE SÜRECİ BAŞLATILMALIDIR

Dünya Sağlık Örgütü tarafından “salgın” olarak adlandırılan covit 19 hastalığına yakalanan kişilerin sayısı dünyada 200 bini aştı, ölenlerin sayısı ise 9 bine yaklaştı. Türkiye’de ise 19.03.2020 tarihi itibari ile aynı virüs nedeniyle 4 ölü 359 hasta vaka bulunmaktadır.

Virüsün dünyada yayılma hızı, bulaşıcılığı ve kitlesel ölümlere yol açacağı endişesi ile Türkiye’de de başta okullarda eğitime ara verilmesi olmak üzere bir çok tedbir uygulanmaktadır.

Bu aşamada özel önem gösterilmesi gereken alanlardan birisi de; çocukların kapatıldığı tutukevi ve eğitimevleri ile anneleri ile kalmak zorunda olan çocukların durumudur. Çocukların korunması amacıyla aile ve avukat görüşünün sınırlanması dışında bir çözüm önerilmemektedir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Havana Kuralları gereğince çocukların özgürlüğünden yoksun bırakılması son çaredir. Bu nedenle öncelikle, çocuk tutuklu ve hükümlülerin tahliyesi ile ailelerine teslimini, çocukların yakınlarına ulaşamıyorsa kurum bakımına alınmasını , Aileleri ile kalan çocukların anneleri ile tahliye edilerek adli kontrol şartlarının uygulanmasını, bu süreç tamamlanıncaya kadar çocuklara zaman süre sınırlaması olmaksızın ÜCRETSİZ telefon hakkı verilmesini, yakınlarının aramaları halinde iletişim kurmalarına olanak sağlanmasını, hijyen koşullarına azami özen gösterilmesini, çocukların bu süreçte daha incelikle psikolojik yardım almaları gerektiğinden panik korku gibi psikolojik sorunların önüne geçmek amacıyla uzman desteği sağlanmasını , ilerde telafisi imkansız zararların ortaya çıkmasının önlenmesi açısından, acilen talep ederiz. 25.03.2020

ÖNEMLİ NOT

Tutuklu ve hükümlü çocuk müvekkili olan meslektaşlarımızın bu aşamada; BMÇHS, Anayasa ve ÇKK gereğince çocuğun üstün yararı esas alınarak, ülkemizdeki salgın hastalık nedeniyle tutuklu çocukların tahliyesi ve ailesi ile yakınlarına teslimi, mümkün olmadığı taktirde çocukların kurum bakımına alınması, hükümlü çocukların infaz erteleme taleplerine uygun olarak aynı koşullarda tahliye edilmesi konusunda ilgili kurumlara dilekçe ile başvurmaları tavsiye olunur (WEB)

6- ÇOCUKLAR İÇİN ACİL TAHLİYE

Ülkemizde yaşanan salgın hastalık nedeni ile her gün onlarca insanın öldüğü bir dönemde hapisanelerde bulunan çocukların acilen tahliyesinin sağlanması amacıyla yaptığımız 19.03.2020 tarihli çağrımızı tekrarlayarak **“çocuk tutuklu ve hükümlülerin tahliyesi ile ailelerine teslimini, çocukların yakınlarına ulaşılamıyorsa kurum bakımına alınmasını , anneleri ile kalan çocukların anneleri ile tahliye edilerek, adli kontrol şartlarının uygulanmasını, bu süreç tamamlanmaya kadar çocuklara zaman süre sınırlaması olmaksızın ÜCRETSİZ telefon hakkı verilmesini, yakınlarının aramaları halinde iletişim kurmalarına olanak sağlanmasını, hijyen koşullarına azami özen gösterilmesini, çocukların bu süreçte daha incelikle psikolojik yardım almaları gerektiğinden, panik korku gibi psikolojik sorunların önüne geçmek amacıyla uzman desteği sağlanması, ilerde telafisi imkansız zararların ortaya çıkmasının önlenmesi amacıyla, acil talebimizdir “**

Bunun yanında; kamuoyunda af beklentilerinin karşılığında meclise sunulan CEZA VE GÜVENLİK TEDBİRLERİNİN İNFAZI HAKKINDA KANUN İLE BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN TEKLİFİ , sadece mevcut kapasitede azaltmayı hedeflemektedir , özellikle çocuklar açısından somut fayda yerine bir çok sorunu beraberinde getirecek niteliktedir.

Esas olarak açık cezaevindekileri tahliye etmeyi amaçlayan tasarı, bu kişilere dönük sosyal hizmet desteklerinden de bahsetmemektedir. Özellikle eve dönüşlerde sosyal hizmet konusunda eğitim almış kişilerin değerlendirme ve takipleri, özel olarak düzenlenmelidir. Çocuğa karşı suç işleyen faillerin etkili müdahaleye tabi tutulup izlenip denetlenmesi , devletin açık yükümlülüğüdür

Son derece güçlendirilen ve adeta ayrı bir ceza mahkemesi statüsüne alınan infaz hakimlikleri incelemelerinde, çocuk mahpuslar için avukat zorunluluğu getirilmeli ve çocuklarla ilgili uzmanlaşma sağlanarak, özellikle koşullu salıverilme hallerinde sosyal inceleme raporları dikkate alınmalıdır

Disiplin cezalarının artırılması , açık görüşün kapalı görüşe dönüştürülmesi, eğitimevinde kapalı kuruma iadenin 1 yıla kadar çıkarılması, hapisane kurallarının sıkı şartlara bağlanması, çocuk mahpuslar açısından son derece sakıncalı sonuçlar doğuracak bir uygulamadır.

Geçici 6. Madde de yer alan koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında, *“hükümlünün onbeş yaşını dolduruncaya kadar ceza infaz kurumunda geçirdiği bir gün, üç gün; onsekiz yaşını dolduruncaya kadar ceza infaz kurumunda geçirdiği bir gün, iki gün olarak dikkate alınır”* düzenlemesi kapsayıcı olmanın ötesinde, **ayırımçılık** içermektedir.

Suç tiplerine göre infazda farklılıklar yapılması ise çocuk haklarının temel ilkeleri ile çelişmektedir.

7- Yaşanan salgın ve bunun yaşatacağı sorunlar gerekçe gösterilerek tartışılan af tasarısında çocuk cinsel istismarcılarının infaz indirimi veya erken tahliyesi gibi konuların konuşulması dahi çocuk cinsel istismarcılarına mükâfat niteliğinde cezasızlık halidir. Çocuk cinsel istismarcılarına dönük bir af ne toplum vicdanında ne de hukuken kabul edilemez.

8- Çocuğa Yönelik Şiddet Ve Çocuğun Cinsel İstismarı Suçları İnfaz İndirimi Kapsamına Alınmamalıdır

Yıllardır çocuk hakları ihlallerinin önüne geçilmesi için mücadeleye veren Türkiye Barolar Birliği ve Barolar olarak, birkaç

gündür infaz yasası üzerinde değişiklik yapılmasına ilişkin çalışmalar bu yönden endişe ile izliyoruz.

Çocuğun cinsel istismarı suçları ile üstsoya, altsoya, eşe, kardeşe, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı işlenen kasten yaralama ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçlarının faillerinin cezalarının hapis hanesindeki infaz sürelerini azaltacak bir değişiklik düşünülüyorsa, bunu doğru bulmuyoruz.

Böyle bir değişikliğin toplumun her kesimden büyük tepki alacağını biliyoruz. Konu çocuklar ve şiddet mağduru kadınlarla doğrudan ilgili olduğu için tüm milletvekilleri ile siyasi partilere geç olmadan hatırlatma gereğini duyuyoruz. Bu suçlardan verilen mahkûmiyet kararlarında yıllar içinde gözle görülür bir artış var iken, infaz indiriminin kapsamına alınmaları cezaların caydırıcılığına zarar verecektir.

Ülkemiz virüs salgını ile topyekûn mücadele halindeyken bu şekilde bir değişikliği tartışmanın dahi toplumu böleceğini düşünüyoruz. Buna neden olacak girişimlerden özenle kaçınılması gerektiğinin bilinmesini istiyoruz.

Böyle bir düzenlemenin tüm mağdurlar açısından telafisi imkânsız bir haksızlık anlamına geleceğini, onların hukuki güvenliğine ve hukuka olan inançlarına ağır şekilde zarar vereceğini hatırlatıyoruz.

Biz çocuk ve kadın hakları savunucuları olarak çocuğa ve kadına yönelik şiddet uygulayanların, çocukları ve kadınları cinsel olarak istismar edenlerin fail olarak aramızda dolaşmasını istemiyoruz. Toplumun çok geniş kesimlerinin de bunu istemediğini biliyoruz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ve kamuoyunun bilgisine saygılarımızla sunarız. (WEB-79 baro açıklaması)

9- Çocuklar cinsel obje değildir, evlilik kurumunun tarafı olmamalıdır . Çocukların cinsel istismarına neden olan faillere getirilecek af çocuğun üstün yararına aykırıdır. Yasal düzenlemelerle meşrulaştırılmasına izin vermeyeceğiz.

10- Bugün bir haber ajansının yaptığı ve çocuk istismarını meşrulaştırma çabası içeren haber kabul edilemez niteliktedir. Mağduriyet üzerinden algı yaratılarak hedeflenen çocuk istismarının yasal alt yapısının hazırlanmasıdır. Bu kişilerin mevcut durumda çözüme ulaştırılması mümkün iken çocuk istismarının yasalar eliyle meşrulaştırılmasına izin vermeyeceğiz.

“EVDE KAL”an ÇOCUKLARIN - ÇOCUK BAYRAMINDA SESİ OLALIM

Tüm dünyada ve ülkemizde yaşanan salgın hastalık nedeniyle 100.yılıni kutladığımız 23 Nisan Çocuk Bayramı maalesef çocukların evlerinden çıkamadığı bir dönemde, sosyal mesafe kuralları ile kutlanmaktadır. Bu nedenle bayram bizlere, “ önce çocuk koruması” diyerek haklarını hatırlama konusunda vesile olsun.

Sözümüz çocuklar için;

-Kapalı kurumlarda kalan çocukların tahliyesi sağlanmalıdır

-Anneleri ile cezaevinde kalan çocukların annelerine adli kontrol tedbiri uygulanarak tahliyeleri sağlanmalıdır.

-Tahliye sonrası evine dönen yetişkinlerin denetimleri sağlanarak aile içi şiddet vakalarının önüne geçilmelidir.

-Önce çocuk koruma diyerek, evde kapalı kapılar ardında aile-akran şiddetine karşı çocukların yardım seslerine cevap verecek mekanizmalar kurulmalıdır.

-Çalışmak zorunda kalan çocukların korunması için özel denetimler yapılmalıdır

-Refakatsiz ve aileleri ile kalan mülteci çocukların sağlık ve yaşam koşulları desteklenmelidir

-Çocuklu ailelere ekonomik destek sunulmalıdır

-Özellikle kalabalık ailelerdeki çocukların eğitim hakkı kayıplarının önüne geçmek amacıyla ailelere ücretsiz bilgisayar notebook verilmelidir.

-Çocukların yaşayabilecekleri istismarlara karşı İnternet yayınlarında, TV yayınlarında ve özellikle EBA TV de uyarıcı yayınlar yapılmalı, istismara uğrayan çocukların bildirilmesi hatırlatılmalı, ALO 183 hattı vurgulanmalıdır

-Aile Çalışma Sosyal Hizmet Bakanlığı uzmanlarının kayıtlı bulunan, hakkında tedbir uygulanan mağdur çocukları düzenli ziyaret etmesi sağlanarak yeni istismarların önüne geçilmeli ve ihtiyaçları tamamlanmalıdır. Rehber öğretmenler kendi öğrencilerinin kontrollerini yapmalıdır

-Basın TV ve siyasiler tarafından çocukların cinsel istismarının yasalarla meşrulaştırılma çabalarına son verilmelidir.

Bu nedenle diyoruz ki öncelikli görev ; çocukların güvenli yaşam haklarının sağlanmasıdır.

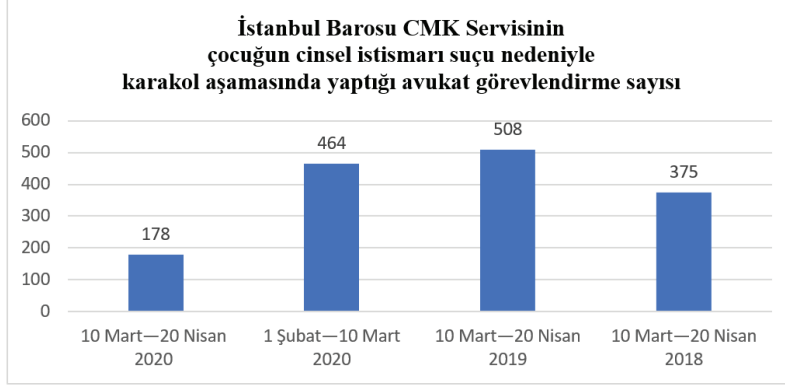
Tüm çocukların en kısa zamanda bayram mutluluğu yaşaması dileğiyle, edebiyatımızın ustası Yaşar KEMAL'in dediği gibi "çocuklar insandır, insanlığın farklı bir türü değildir. ".

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

PANDEMİ DÖNEMİNDE ÇOCUK HAKLARINI KORUMA MEKANİZMALARINA ERİŞİMDE YAŞANAN SORUNLAR

Dünya Sağlık Örgütü 11 Mart 2020'de koronavirüsü (Covid – 19) pandemi ilan etmiştir. Virüsün yayılmasını engellemek için ülkemizde çeşitli önlemler alınmış, bazı kamu kurumlarının çalışma şekli değiştirilmiştir. Değişikliklerin meşru bir amaca hizmet ettiği söylenebilir fakat bu değişiklikler çocuk haklarının korunmasıyla ilgili mekanizmalara erişimde sorunlara yol açmaktadır. İstanbul Barosu CMK Servisinin avukat görevlendirilmesine ilişkin istatistiklerdeki çarpıcı değişim bu savı destekler niteliktedir.

Pandemi ilanından günümüze kadar İstanbul Barosu tarafından çocuk haklarını ilgilendiren vakalar için yapılan avukat görevlendirmelerinde ciddi bir değişim gözlemlenmiştir. 10 Mart-20 Nisan 2020 arasında (son 41 günde) çocuğun cinsel istismarı suçu mağduru 178 çocuğa karakol aşamasında avukat görevlendirilmesi yapılmıştır. Bu rakam pandemi nedeniyle devlet kurumlarının çalışma şekli değiştirilmeden önceki dönemle kıyaslandığında oldukça düşüktür. Örneğin, 1 Şubat-10 Mart 2020 arasında (pandemi ilan edilmeden önceki 38 günde) cinsel istismar mağduru 464 çocuk için avukat görevlendirmesi yapılmıştır. Bunun yanı sıra 10 Mart – 20 Nisan tarih aralığında aynı suç hakkında 2019'da 508, 2018'de ise 375 mağdur çocuk için avukat görevlendirilmesi yapılmıştır. Aşağıdaki tablo durumu özetlemektedir.

Gerek önceki dönem gerekse de yıllar arası yapılan karşılaştırmalar mağdur çocuk sayısındaki azalmanın arkasında yatan sebeplerin dikkatle incelenmesi gerektiğine dair bir ikazdır. Mağdur çocuk sayısında görülen ciddi azalmanın başlıca nedeninin koruyucu mekanizmalara erişim konusunda yaşanan sıkıntılar olduğu düşünülmektedir.

Pandemi sürecinde çocuklar ev içinde de mağduriyet yaşamaktadır. 20 yaş altı için sokağa çıkma yasağı ilan edildikten, 4 Nisan 2020 tarihinden, 20 Nisan 2020'ye kadar İstanbul Barosu tarafından cinsel istismar suçu mağduru 22 çocuğa ve kasten yaralama suçu mağduru 27 çocuğa karakol aşamasında avukat görevlendirmesi yapılmıştır.

7242 sayılı Kanun ile yapılan infaz düzenlemesi sonucu yeterli önlem alınmadan gerçekleşen tahliyelerin sorunlara yol açmaya başladığı ve 20 yaş altı çocuklar için sokağa çıkma yasağının sürdüğü pandemi döneminde, çocuk haklarının korunması için başvuru mekanizmalarının düzgün işletilmesi hayatidir. Bu süreç içerisinde çocuk haklarının etkin korunması için acilen ek önlemler alınmalıdır.

**İSTANBUL BAROSU
ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ**

Lanzarote Komite Başkan ve Başkan Yardımcısının Bildirisi

COVID-19 salgını döneminde, çocukları, cinsel istismar ve suiistimale karşı korumak adına önlemlerin artırılması hakkındaki Lanzarote Komite Başkanı ve Başkan Yardımcısının Bildirisi

COVID-19 virüsünün yayılmasının yavaşlatılması ve sağlık sistemlerimizin bu eşi görülmemiş salgınla baş edebilmesi, çoğu Avrupa Konseyi üye ülkesinin önceliği haline gelirken, çoğu üye devlet katı karantina önlemlerine başvurmaktadır. Çocukların büyük çoğunluğu için, karantina, güvenli bir alanda koruma anlamına gelmektedir. Çok yüksek sayıda kız ve erkek çocuğu için ise, karantina, cinsel istismar ve suiistimal de dahil, artan bir şiddet karşısında savunmasızlık şeklinde sonuçlanabilecektir. Bu nedenle, COVID-19 krizine dair yönetim önlemlerinin etkisinin değerlendirilmesi ve çocuk koruma mekanizmalarının bu yeni durumla uyumlu hale getirilmesi hayatidir. Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin (Lanzarote Sözleşmesi) hükümleri, mutlak surette, bu hususlarla alakalıdır ve uygulanmalıdır.

Sözleşme'nin (Lanzarote Sözleşmesi) uygulanmasını gözlemleyen Komite Başkanı ve Başkan Yardımcısı sıfatlarımızla, Taraf Devletleri, çocuk haklarını Sözleşme'nin seviyesine çıkartmak için çocuk haklarını muhafaza etmeye devam etmeye davet etmekteyiz. Sözleşme, tüm çocukları korumak adına ve cinsel istismarı ve suiistimali önlemek için, Taraf Devletlere, belirli önlemleri, daima ve her yerde alma sorumluluğunu yüklemektedir.

Gitgide daha fazla ülke karantina önlemleri aldıkça, çoğu çocuğun, özellikle de zihinsel veya fiziksel engel veya bir bağımlılık durumu sebebiyle hassas durumdaki çocukların, özgür-

lüklerinden kısıtlanmış oldukları evde veya ev dışındaki bakım yerlerinde, geçici mülteci kamplarında veya tesislerde, kendilerine karşı suç işleyen kişilerle tutulmaları trajik bir gerçektir. Üye Devletler, tüm çocukların güvenli yerlerde karantinaya alınmalarını sağlamak zorundadır.

İlaveten, karantina önlemlerin sonucu olarak, çocuklar, artan bir şekilde internette aktiflerdir ve arkadaşlarıyla bağlantıda kalmak, duygularını ifade etmek, eğitim almak, dikkatlerini dağıtmak için sosyal medyaya bağımlıdırlar. EUROPOL tarafından vurgulandığı üzere, cinsel suç zanlıları bu durumu değerlendirmekte ve çok daha fazla çocuk seyredilmekte ve cinsel teşhirciliğin, siber-zorbalığın ve bilgi ve iletişim teknolojileri tarafından kolaylaştırılan diğer cinsel istismar çeşitlerinin mağdurları haline gelmektedirler. Bu çeşit artan çevrim içi riskler hakkındaki farkındalığın artırılması hayatidir.

Çocuklara karşı Şiddeti Sonlandırma için Küresel Ortaklık ve UNICEF ile beraber paydaşları olan İnsani Eylemde Çocuk Koruma Birliği'ndeki ortakları tarafından, yakın zamanda vurgulandığı üzere, cinsel istismar ve suiistimalin önlenmesi ve kaygıların güvenli bir şekilde raporlanması, COVID-19'a dair önlem ve kontrol önlemlerinin ayrılmaz bir parçası olmalıdır.

Lanzarote Sözleşmesi'ne Taraf Devletleri, cinsel şiddete karşı korunma hakları ve bu amaca ulaşmak için halihazırda var olan hizmetler ve önlemler hakkında çocukların bilgilendirilmelerini sağlamaları konusunda acilen göreve çağırılmaktayız. Düzenli bir şekilde durumu gözden geçirmek, ihtiyaçları belirlemek ve önlemleri uyumlaştırmak adına, ulusal, bölgesel ve yerel otoriteler arasında ve aynı zamanda sivil toplum ve özel sektör arasında süregelen bir diyalog gerçekleştirilmedi ki, tüm bu aktörler, çocuk cinsel istismarı ve cinsel suiistimaliyle mücadele etmeye ve bunları önlemeye ve cinsel şiddet mağdurlarının bakımına ilişkin olarak, kendi görevlerini yerine getirmeye devam edebilsinler.

Kuvvetlendirilen karantina önlemleri, çocukları, artan bir şekilde suiistimal, ihmal, istismar ve şiddet riskiyle karşı karşıya

birakırken, yardım hatlarının ve acil hatlarının çocuklar tarafından bilinmesi ve aynı zamanda kamusal alanda da bilinir olması, azami derecede önem taşımaktadır. Bu yardım hatlarının ve acil hatlarının, 24 saat boyunca ve aynı zamanda çevrimiçi platformlarda ulaşılabilir olması da çok önemlidir. COVID-19 salgınının, bu hizmetlerin, artan taleplere cevap verme kapasitelerini de etkilemesinden dolayı, hiçbir yardım çağrısını cevapsız bırakmamak adına, Taraf Devletler uygun insan kaynaklarına ve ekipmanlara sahip olduklarını garanti altına almalılar.

Çocukların halen ulaşma haklarının bulunduğu, fiziksel ve psikolojik açıdan destek ve yardım hizmetlerinden, çocukları, çocuk-dostu yöntemlerle bilgilendirmeye ilişkin inisiyatifler hakkındaki farkındalığa yeniden dikkat çekilmelidir. Bu husus, çevrimiçi kampanyaların başlatılması; ulusal seviyede çocuk cinsel istismarını ve cinsel suiistimalini engellemeyi amaçlayan farkındalık artırıcı materyallerin dağıtılması ve halihazırda her bir Taraf Devlet'te var olan yardım hatlarına dikkati çekerek sağlanabilecektir.

Çocuklarla beraber karantinada olan ebeveynler ve bakıcıların, bu kriz durumunda, kendi duygularıyla ve davranışlarıyla baş edebilmeleri için destek sunulmalıdır. Ek olarak, bu kişilerin, çocuklarının, çevrimiçi istismar da dahil, cinsel istismara nasıl tepki vermesi gerektiğini bilmeleri ve bunu engellemeleri için güçlendirilmesi gerekmektedir. İletişim çabalarının yetişkinlerin kendi çocuklarını korumak için alabilecekleri önlemler hakkındaki farkındalığa yönelik olması gerekmektedir. Karantina, aynı zamanda bağları güçlendirme ve aile üyeleri arasındaki güveni artırma açısından da bir fırsat sunmaktadır.

Avrupa Konseyi, faydalanılabilecek bir dizi farkındalık artırıcı materyal geliştirmiştir. Bu materyallere, çeşitli dillerde bu husus için düzenlenmiş olan alttaki internet sitesinden ulaşılabilir:

<https://www.coe.int/en/web/children/covid-19>

Birçok ulusal idarenin ve sivil toplum aktörünün, bu salgının ortaya çıkardığı belirli zorluklar karşısında, çocuklara karşı

cinsel şiddete son vermek adına gerçekleştirdikleri mücadeleyi sürdürmekte zorlandığının farkındayız. Tüm üyeleri ve Lanzarote Komitesi'ndeki gözlemcileri, çabalarını sürdürmeye davet ederken, onları, birbirimizden öğrenebilmemiz ve çocuklara karşı cinsel şiddeti sonlandırmaya dair kolektif kapasitemizi güçlendirmemiz adına, şu ana dek alınan inisiyatifleri lanzarote.committee@coe.int adresinde paylaşmaya çağırıyoruz. Avrupa Konseyi, Koronavirüs ve çocuklara; alınan derslere ve Avrupa ve ötesinden gelen tavsiyelere adanmış internet sitesini düzenli olarak güncelleyecektir.

COVID-19 salgınıyla mücadele ederken, hatırlamalıyız ki, çocuklara karşı şiddet milyonlarca mağdura zarar veren başka bir salgındır. Bu ikisiyle de gelin hep beraber mücadele edelim.

George Nikolaidis
Lanzarote Committee Chairperson

Christel De Craim
Lanzarote Committee Vice-Chairperson

İstanbul Barosu ÇHM üyesi Av. ŞİRİN TABANLI
tarafından çeviri gerçekleştirilmiştir.

ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ, ÇOCUKLARIN YETENEKLERİNİN GELİŞİMİ ve AİLENİN YÖNLENDİRİCİLİĞİ

Av. Aşkın TOPUZOGĞLU¹

Tüm dünya ile birlikte ülkemizde de yaşanan küresel salgın hastalık nedeni ile, hastalığın önlenmesini amaçlayan pek çok önlem alınmıştır. Bu çerçevede aileleri ile daha fazla vakit geçirmek zorunda kalan çocuklar konusunda sözleşme esaslı bir değerlendirme yapma ihtiyacı hissedilmiştir.

Türkiye'nin taraf olduğu BMÇHS Madde 5 Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler düzenlemesini içermektedir.

Yaşanan salgın hastalık nedeniyle alınan önlemlerin arasında eğitim kurumlarının kapatılması ve çocukların eğitimlerine evde 'uzaktan eğitim yolu ile devam etmeleri, ana- babaların kısa çalışma dönemi, çalışmalarına ara vermeleri veya evde kal çağrısına uyarak evde bulunmaları, aileler ve çocukların sürekli evde bir arada olmaları anlamına gelmektedir.

Ana- babalar veya ailede birlikte yaşayan diğer aile bireyleri (hala-teyze-dayı-amca-büyükanne-dede) gün boyunca birlikte

1 İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Başkanı

olacaklarından; bu süreçte çocuklar kendilerini de anlatabileceklerdir. Aile bireyleri onları dinleyecekler , çocuk merkezli bir bakış açısı ile taraflar birbirine daha çok yakınlaşarak birbirlerini daha iyi anlayacaklardır. Ebeveynler çocuklarla kurdukları iletişimi iyi değerlendirir ve onlara kendilerini ifade edebilme hakkı verilerse, çocukların yaşları ve gelişimlerine uygun YETENEKLERİNİ gözlemleyeceklerdir. Bu sürekli ve uzun sayılabilecek evde kalma süreci, iyi değerlendirilmesi halinde çocukların hangi konuda ne tür yeteneklerinin önce aile tarafından farkında olunması ve çocuğun yetenekleri çerçevesinde gelişebilmesi için gerekli yönlendiriciliği sağlanmasında ÇOCUK İÇİN bir olumlu bir durum yaratacaktır.

B.M Çocuk hakları Sözleşmesi'nin 5.maddesi Ana-babanın yönlendiriciliği ve çocuğun yeteneklerinin gelişimini ayrıntılı olarak düzenlemektedir. Madde başlığından da anlaşılacağı üzere, bu madde anne babalara, aileye çok önemli bir görev yüklemektedir. Bu maddenin hayata geçirilmesi, aile de çocuk haklarının benimsenmesi, uygulanmasında ilk adımdır. Toplumun en küçük birimi aile ,bu yükümlülüğünü zamanında ve gereği gibi yerine getirmesi halinde, çocuklarımız topluma aktif ve yapıcı rol üstlenen ,güvenli bireyler olarak katılacaklardır.Gene sözleşmenin anne-babanın devlet yardımı ile yerine getirecekleri ortak sorumluluğu düzenleyen 18.madde ile birlikte, çocuk, ana-babası-,ailesi ve Devlet arasındaki ilişkiler için bir çerçeve oluşturur.

B.M Çocuk hakları Sözleşmesi 5. Maddesinin düzenlemesi ile esnek bir aile tanımına yer vermiştir. Sözleşmede geniş anlamı ile tanımlanan aile, dünyada çocukların içinde yetiştirildikleri, ülkeden ülkeye farklılıklar gösteren akrabalık ve toplum düzenlemelerini yansıtmaktadır.

Ailenin önemi Sözleşmenin önsöz kısmında ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Aile '**toplumun temel en küçük birimi ve başta çocuklar olmak üzere üyelerinin yetişmesi ve esenliği için doğal ortamdır.**'

Çocuk ise, sözleşmede yer alan ifade ile kişiliklerinin ve yeteneklerinin en eksiksiz ve doğru biçimde gelişebilmesi için , bir aile ortamında sevgi, ilgi, anlayış ve mutluluğa ihtiyaç duymaktadır.

Sözleşmenin 5. Madde metnin de yer alan 'GELİŞEN YETENEKLER' kavramı sayesinde, sözleşme de belirli konulara ilişkin keyfi yaş sınırı belirlenmekten ya da olgunluk tanımları yapılmaktan kaçınıldığı görülmektedir. Çocuğun 'gelişen yetenekleri' sözleşmenin önemli bir kavramıdır. Bu kavramla çocuğun bağımsız yetişkinlik dönemine geçiş sürecine, Çocukluk dönemi boyunca saygı gösterilmesi ve bu sürecin desteklenmesi gerekliliği kabul edilmelidir.

Sözleşmenin 5.maddesi geniş ailenin, sadece ana- baba ve çocuktan yasal olarak sorumlu diğer kişilerin kastedilmediğini, yerel gelenek ve göreneklere göre uzak aile ve toplumu da kapsadığını ifade etmektedir. Sözleşme aile ile ilgili geniş bakış açısı ve değerlendirme ile birlikte, çocuğun 'gelişim halindeki yetenekleri' vurgulanmak sureti ile hakların bizzat çocuğun kendisi tarafından kullanılacağını, Çocuğa haklarının öznesi olarak baktığını açıkça ortaya koymaktadır. Bunun içinde aile içinde çocukların hakların öznesi olduğu bilinç ve duyarlılığının gelişmesi gereklidir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin yanında, **Uluslararası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin** 23. Maddesinde aileyi **'toplum içindeki doğal ve temel birim olarak tanımlamakta, bu birimin toplum ve devlet tarafından korunması gerektiğini** belirtmekte ve 24. Madde de çocuğun küçük olması nedeni ile ailesinin, toplumun ve Devlet'in sağlayacağı koruyucu önlemlerden yararlanma hakkı olduğu yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair sözleşmenin belirttiğimiz 5. Maddesi aileyi çocukların sözlerinin dinleneceği, saygı görebilecekleri ve kendilerini ifade edebilecekleri bir alan olarak tanımlamaktadır.

Dialog, karşılıklı uzlaşma ve katılım çocuklara ilişkin ön plana çıkan kavramlardır.

Ayrıca çocuklukta ve daha sonraki dönemde siddetin ve diğer suçların önlenmesinde aile içi erken çocukluk dönemi gelişimi büyük önem taşımaktadır. Bu durum anne- babaların ve anne-babalığa hazırlananlara yönelik destek ve eğitim programlarına yer verilmesini de gerekli kılmaktadır. Çocuk suçluluğunun önlenmesine ilişkin **Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri veya diğer bir ifade ile Riyad İlkeleri** bu konuda şu önerilerde bulunmaktadır :

* Ailelere, çocuk gelişimi ve bakımı konusundaki rollerini ve sorumluluklarını öğrenme olanağını sağlamak,

* BÜYÜKLER ile çocuklar arasında olumlu ilişkiler geliştirmek,

* Anne-babaları çocukların ve gençlerin sorunları karşısında duyarlı kılmak,

* Çocukların aile ve toplum temelindeki etkinliklerine katılımını arttırmak için gerekli önlemlerin alınması, çocuğun yetenekleri ve gelişiminde son derece olumlu sonuçlar verecektir.

Bu açıklamalarla birlikte aileler, küresel salgının yarattığı **'evde kal'** sürecini çocuklar lehine, olumlu bir döneme çevirebilirler. Zaman ve mekan uygunluğu nedeni ile onları daha fazla dinleyebilir, iletişim kurabilirler. İlgi alanlarının ve becerilerinin, yeteneklerinin bu süreçte uygun ve çocuğu ifade edebilecek şekilde farkında olabilirler. Çocuğun görüş ve düşüncelerinin aile içinde önemsendiğinin ona hissettirilmesi mümkündür. Çocuk kendini temel saygınlığı ve bireyselliği ile farklı yetenek ve becerilerini açığa vurma imkanı bulacaktır.

AİLELER, bu süreçte, çocukların birincil yararı temel ilkesi doğrultusunda, çocukların yararına, Sözleşmenin 5. Maddesinin hayata geçirmek için KOCAMAN BİR ADIM atabilirsiniz.

Kaynaklar

B.M Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme uygulama el kitabı

Unicef 1998

B.M Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine dair Yönlendirici İlkeler/Riyad İlkeleri.

Uluslar arası kişisel ve siyasal haklar sözleşmesi .

DÜNYA KIZ ÇOCUKLARI GÜNÜ

Av. Aydeniz Alisbah TUSKAN¹

Kız çocuklarının, çocuk haklarından eşit olarak yararlanmasını sağlamak, onları bilinçlendirmek için 11 Ekim Dünya Kız Çocukları Gününün önemi büyüktür. Birleşmiş Milletler tarafından 1989 yılında kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, ülkemizde 1995 yılında Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ise, 2005 yılında Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde;

- 1- Eğitim,
- 2- Sağlık,
- 3- Güvenlik,
- 4- Beslenme

Hakları çocukların temel hakları olarak tanımlanmıştır. Ancak, bu haklardan her çocuğun eşit olarak yararlanması ve kullanılması ise henüz ülkemizde tam olarak sağlanamamıştır. 2012 yılında çocuk evliliklerinden ve çocukları şiddetten korumak için **KIZ ÇOCUKLARININ GÜÇLENDİRİLMESİ** sürdürülebilir kalkınmada DÜNYA KIZ ÇOCUKLAR Günü olarak ilan edilmiştir.

Bu yıl tüm dünyada “kız çocuklarının durdurulamaz gücü” başlığında çalışmalar yapılacaktır. Nüfusumuzun %29’unu kız çocukları oluşturmaktadır.

1 *İstanbul Barosu 2010-2018 Dönemleri Yönetim Kurulu Üyesi

Ülkemizde bugün, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni onaylayıp imzaladığımız halde ve bu doğrultuda çıkarılan Çocuk Koruma Kanunu'nu kabul ettiğimiz halde, bu yasal metinlerde amaçlanan hedefleri tam olarak hayata geçiremediğimiz bir gerçektir.

1- Eğitim

Eğitim hakkı çocuk haklarının temelidir. Ancak yoksul ailelerin çocukları başta olmak üzere kırsal kesimde yaşayan çocuklar eğitim hakkından bugüne kadar eşit koşullarda yararlanamamış önemli bir kısmı dini vakıf ve dernekler tarafından eğitilmiştir. Bölgesel, cinsel, sınıfsal ve sair eşitsizlikler bugüne kadar düzelmemiş ve derinleştiği için temel sorunlar devam etmiştir. Toplumsal yaşam alanından izole olan çocuklar karma eğitime de istendiği kadar katılamamaktadır. 2012'de %99'a ulaşan okullaşma oranı 2017 %91'e düşmüştür. 4+4+4 kesintili ve zorunlu eğitim ülkemizde eğitim hakkıyla ilgili soru işaretleri yaratmaktadır. Kesintili eğitim olduğunda 4 yıl sonra belirli bölgelerde kız ve erkek çocukları okullardan alınarak dini vakıf ve derneklerin okullarında öğrenime devam etmektedir. Buralarda çocuklara dinsel baskı yapıldığı aşıkardır. Bu çocuklar, çocukluklarını yaşayamamakta pozitif ve bilimsel eğitim alamamaktadır. Temel eğitimin mutlaka zorunlu ve kesintisiz eğitim olarak uygulanması, buna ek olarak 12 yıl olması gerekmektedir. Daha önce 8 yıllık olan temel eğitim hayata geçirildikten sonra, ortalama evlilik yaşının da yükseldiği tespit edilmiştir. Böyle olumlu sonuçlara, temel eğitimin kesintili eğitime dönüşmesi dini vakıf ve derneklerin küçük çocuklarının beynini yıkamasına sebep olmakta ve çocuklar ileriki hayatlarında bilimsel eğitim imkanlarından yararlanamamaktadır. **Ülkemize gelen 380.000 Suriyeli çocuk da okula gidememektedir.**

2- Erken yaşta evlilikler

Ülkemizde teşvik edilmektedir. Son 10 yılda 482.908 çocuk devletin izniyle evlenmiştir. Son 6 yılda 142.208 çocuk (18 yaş altı) doğum yapmış anne olmuştur. Türkiye'de yoksul kız çocuklarının erken yaşta evlenme olasılığı varlıklı olan yaşlarına nazaran 2,5 kat daha fazladır. Çocuk gelin meselesi üzerinde devletin kalıcı ve kararlı bir politika oluşturması gerekmektedir.

3- İstismar

Cinsel istismar son 10 yılda 3 kat artmıştır. 2015 verilerine göre cinsel istismarla ilgili 17.000 davanın %45'i mahkumiyetle sonuçlanmıştır. Her yıl 7,5 milyon kız çocuğu zorla evlendirilmektedir. İstismar edilen çocukların %71'i, 14 - 17 yaş arasındadır. Yoksulluk ve cahillik erken yaşta evliliği teşvik etmekte eğitimin kesintili olması erkek çocuklarının ve kız çocuklarının okullardan alınması, cehalete sürüklenmesine sebep olmaktadır. Yoksullukla çocuklar sömürüye ve istimara daha açık bir hale gelebilmektedir. İnsan ticareti mağdurlarının 3/1'i çocuktur.

4- Çocukları Kanunlar Koruyamıyor

Çocukların temel hakları olan korunmaları dahi devlet tarafından gerçekleştirilememektedir. Bugün çocuklar, bakım evlerinde, sokakta ve aile içerisinde bile yabancılar ve en sevdikleri kişiler tarafından istismara uğramaktadırlar.

5- Çalışma Hayatı

Ülkemizde çocuk işçiler kayıt dışı çalıştırılmaktadır. Hem eğitim alıp hem çalışan çocuklar ise işçi sayılmamaktadır. 2018 yılında Türkiye'deki çocuk işçi sayısı 2.000.000'u bulmuştur. Her 10 çocuktan 8'i kayıt dışı çalıştırılmaktadır. Enstest vakaları ülkemizde yaygın ve bilinen bir gerçektir.

6- Cezaevinde Çocuklar

Ülkemizde 700.000'den fazla çocuk cezaevlerindedir. 2002 yılından günümüze cezaevlerindeki çocukların artış oranı %26'dır. İnsan Hakları Derneği verilerine göre, son üç yılda çocuklara yapılan işkence sayısı %18'dir. **(700.000 çocuk anneleriyle mahkum hayatı yaşamaktadır.)**

7- Kayıp Çocuklar

2017 yılı verilerine göre, Türkiye'de kayıp olduğu bildirilen 11.560 çocuktan 5756'sı kız çocuğudur. Evden kaçan çocukların sayısı 2017 yılında 2.500 olarak kaydedilmiştir. Bunlardan %63'ü kız çocuklarıdır. Evden kaçan çocuklar, en temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamamakta, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaç-

larına ulaşamamaktadırlar. Barınma haklarını bile kullanamakta olan bu çocuklar tüm tehlikelere karşı savunmasızdırlar. Sokakta yaşayan çocukların korunmaları sağlanamamaktadır

Yukarıdaki verileri incelediğimizde açıkça anlaşılmaktadır ki Türkiye’de bedelsiz, eşitlikçi, kesintisiz ve zorunlu bir eğitim sisteminin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Çocukların maruz kaldıkları tehlike, tehdit ve şiddetin önlenmesi için;

- daha güçlü bir eğitim sistemi,
- çocuk odaklı sosyal güvenceler
- ve kamu hizmetlerine
- ağırlık verilmesi gerekmektedir.

- Gerek insan hakları gerekse çocuk haklarına ilişkin toplumsal farkındalık ve bilinçlendirme üzerine yoğunlaşarak çalışmalar yapılmalıdır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Çocuk Koruma Kanunu’nda güvence altına alınan temel haklarını kullanamayan çocuklara, devletin tarafsız, bilimsellik içeren, sağlık ve güvenliklerini koruyan, onları dış tehlikelerden savunan bir politikanın oluşturularak acil olarak uygulamaya konulması gereklidir. Geleceğimiz olan çocuklarımız için toplumda bir farkındalık yaratılması zorunludur.

PANDEMİDE ÇOCUK OLMAK

SERRA NİMET ESENCAN¹

Dünya Sağlık Örgütü tarafından “PANDEMİ” olarak ilan edilen Covid-19 Koronavirüsü, küresel salgın olarak ülkemiz dahil tüm dünyayı kısa sürede etkisi altına almıştır. Şu anda bizler de dahil herkes, Covid-19 pandemisinin neden olduğu bir ruh sağlığı sorunu ile karşı karşıyayız. Ancak yaşanan bu atmosferde bizler yetişkinler olarak bazı başa çıkma becerilerimizi kullanabiliyoruz. Nedir bu başa çıkma becerileri? Aslında kimimiz için meditasyon olurken kimimiz için ibadet bazen mutfakta geçirilen saatler bazen de elimize telefonu alıp sevdiğimiz birini arayıp yaptığımız konuşmalar. Kaygımızı, üzüntümüzü sözcüklere dökerek ifade edebiliyoruz. Yani herkesin birbirinden farklı başa çıkma becerileri var ancak önemli olan; yetişkinler olarak kaygı hissettiğimizde, bunun farkına varabilme becerimizin olması.

Dönüp çocuklara baktığımızda neler görebiliriz peki? Düzenli olan hayatlarında büyük değişimler mevcut. Her gün gittikleri okul kapalı. Okul, ev ortamına taşınmaya çalışılmış. Enerjilerini atmak için çıktıkları parklara artık gidemiyorlar. Evde de stresli bir ebeveyn. Her ne kadar yansıtmadığımızı düşünsek de onlar da aslında atmosferin farkındalar.

Birçok konuda olduğu gibi çocuklar duygularını ifade etmeyi ve yaşamayı ebeveynlerini izleyerek öğrenmektedir. Ancak şöyle bir durum var ki çocuklar biz yetişkinler gibi duygularını sözcüklerle ifade edemiyorlar. Örneğin; “Merhaba Ahmet/ Ayşe, bugün okula gidemediğim için çok üzgünüm. Okuldaki

1 *Psikolog / serra.esencan_94@hotmail.com

tüm arkadaşlarımı çok özleyorum. Annem de çok kaygılı, sürekli ellerimi yıkıyor ve ilerde ne olacağı konusunda korkuyorum. Okullar açılacak mı? Ya bize bir şey olursa?” diye yaşadıklarını anlatamazlar.

Böyle bir durumda ebeveynler neler yapmalı sorusu aklara geliyor.

Her şeyden önce , çocuğa kendini ifade etme fırsatı vermeliyiz. Çocukları uygun olmayan başa çıkma yöntemlerinden korumak için yetişkinlerin önderliği gerekmektedir. Etkin başa çıkma becerilerinin ne kadar önemli olduğu gerçeğini atlamamalıyız. Çaresizlik bazı acil durumların en kötü bölümünü oluşturur. Toplumların deprem, sel vb. doğal afetlere maruz kaldıkları dönemde, çocuklar kendilerine psikolojik olarak “el uzatıldığında” kendilerini iyi hissederler. Psikolojik olarak “el uzatılması”nın başını dürüst iletişim çekmektedir. Daha sonra da etkin başa çıkma becerileri, akran ve yetişkinlerle dayanışma içinde olmak ve diğer bir önemli konuda gelişimlerine uygunluk kriterlerini içermektedir.

Her şeyden önce;

İlk olarak kaygı ve engellenmişliğin hâkim olduğu bu süreçte, bizler de pek çok duygu ve pek çok düşüncenin içindeyiz. Bu durumda duygu ve düşüncelerimizin farkında olup kendi sağlığımızı önemsemeliyiz.

Çok klasik bir örnek vardır. Uçak düşerken maskeyi önce kendinize sonra çocuğunuza takın diye. Burada da aynı durum geçerli diyebiliriz. Öncelikle ebeveynler olarak kendi sağlığınız gelmeli ki ardından çocuğunuzla ilgilenebilirsiniz

Bu durumda evde neler yapabiliriz?

-Evdeyken sizin de yalnız kalmaya ihtiyacınız olabilir. Bu gibi anlar içinde evde kendinize ait bir mola yeriniz olabilir.

Ancak bu durumu çocuğunuza dürüstçe söylemelisiniz.

“Bazen kendimize vakit ayırmak isteyebiliriz. Bu durumlarda sana haber vereceğim ve 15 dakikalığına odama geçeceğim.” diyebilirsiniz.

- Günlük tutmak
- Gevşeme egzersizleri
- Sadece belirlediğiniz aralıklarda sosyal medya kullanımı gibi bazı çözüm yolları psikolojik iyilik halinizi destekleyecektir.
 - Evde herkesin kendisine özel olarak seçtiği bir güvenli alanı olabilir. Evde herhangi bir çatışma olduğunda o alana gidip sakinleşilebilir.
 - Gün içinde herkesin kendine ayırabileceği yarım saati olabilir. Bu yarım saatte herkes istediği, sevdiği aktiviteyi yapabilir.

Peki bu süreci çocuklara nasıl anlatmalıyız?

- Ebeveyn olarak çocuklarla konuşmaktan çekinilmemelidir. Koronavirüs ile ilgili birçok şeyi zaten duymuş olan çocuğun sadece güvende hissetmesi gerekiyor. Bu da en iyi ebeveynler çocuklara dürüst olduğunda gerçekleşecektir.
 - Anlatılacakların çocuğun yaşına ve gelişimine uygun olmasına dikkat edilmelidir.
 - Gereksiz detay verilmemelidir. Bu yüzden ilk önce çocuğun salgınla ilgili neler bildiği öğrenilmelidir. Çoğu kaygı bilgi yetersizliğinden oluşmaktadır.
 - Ebeveynlerin ne söylediğinin önemli olduğu kadar nasıl söylediğinin de önemi vardır.

Her ne kadar kaygılı olsak da ebeveynler süreci anlatırken mümkün olduğunca kaygılarını yönetmeli ve sakin kalmalıdır.

- Adım adım virüsten korunma yolları anlatılmalıdır.
- Ellerini sık sık yıkaması gerektiği ve nasıl yıkaması gerektiği anlatılmalıdır. 20-30 saniye kadar ellerini yıkarken sevdiği şarkıyı söyleyebilirsiniz.
- Öksüren, hapşırın ve hasta olan kişilerden uzak durması gerektiği anlatılmalıdır.
- Suyun olmadığı zamanlarda da kolonya ya da dezenfektanların kullanılması gerektiği anlatılmalıdır.

- Çocukların hapşırdıkları ya da öksürdükleri zaman mendil kullanmaları gerektiği öğretilmelidir. Mendil yoksa dirseklerini kullanabilecekleri anlatılmalıdır.

- Güvenlik duygularını desteklemek önemli olacaktır. Travmatik dönemlerde hem yetişkinler de hem de çocuklar da güvenlikle ilgili hisleri değişebilir. Bu yüzden onlar için günlük planlar yapmak ve mümkün olduğunca rutinlerini korumak önemlidir.

- Çocuğunuzun sosyal olarak izole olmamasına izin vermek önemlidir. Fiziksel mesafeyi korumak önemlidir. Ancak duygusal yakınlığı sağlamak daha da önemlidir. Bu yüzden arkadaşları ve akrabaları ile elektronik araçlarla iletişim kurması için cesaretlendirebilirsiniz.

Bazı sorular

Covid-19 nedir?

Bu virüs bizim grip olmamızı sağlayan virüse benziyor. Ama bu yeni bir virüs. Bu yüzden hakkında çok fazla bir şey bilmiyoruz. Doktorlar ve bilim insanları bu konuda araştırma yapıyorlar. Virüs birçok kişiyi hasta edebiliyor ama çocuklar ve gençler üzerinde çok az etkileri var. Doktorlar hasta olan insanların sağlıklı olması için çok çalışıyorlar ve ellerinden geleni yapıyorlar.

Covid-19'tan nasıl korunabilirim?

Bu virüsten korunmak için yapmamız gereken şeyler var. Virüs vücudumuzun açık olan bölgelerinden yani ağızımızdan burnumuzdan veya gözlerimizden girebilir. Bu yüzden ellerimizi yıkamadan yüzümüze dokunmamalıyız.

Sabun ise virüsü öldürmenin en kolay yolu. Bu yüzden ellerimizi sık sık yıkamalıyız. 20-30 saniye ellerimizi yıkamak virüsü öldürmek için yeterlidir.

Sabun yoksa bunun yerine kolonya ya da dezenfektan kullanabilirsin.

Özellikle dışarı çıktıktan sonra ellediğimiz kapı kolları, anahtar ve telefonları temiz tutarak virüslerin yok olmasını sağlayabiliriz.

Maske takmalı mıyım?

Maskeyi hasta olan insanların diğer insanlara hastalık bulaştırmamaları için takmaları gerekmektedir. Doktorlar ve hemşireler gibi sağlık çalışanları da hasta olan insanlara yardım edebilmeleri ve virüsün onlara bulaşmaması için maske takmaları önemlidir.

Bizler için de çok kalabalık bir ortama girmedikçe maske takmamız gerekmez.

Covid-19 nedeniyle hastalanırsam?

Öncelikle her ateşin çıktığında, öksürdüğünde veya hapşırduğunda bu koronavirüsün sana bulaştığı anlamına gelmez. Grip ya da nezle olmuş olabilirsin. Böyle bir şey yaşadığında bize güvenebilirsin. Ebeveynlerin olarak seni takip edeceğiz.

Koronavirüsün etkileri her insanda ve yaşa göre farklılık gösterebilir. Doktorlar, çocuklar ve gençlerin fazladan hastalanmadıklarını söylemektedir. Yetişkinlerin ise hastalansalar bile sonradan iyileşebildikleri görülmüştür. Sadece küçük bir grubun özellikle yaşlıların hastalıktan etkilendiği görülmüştür. Doktorlar onları iyileştirmek için elinden geleni yapıyorlar.

Çocuğunuzun Stresle ile Başa Çıkmasına Yardım Etmek

Çocuğumuzda Neler Gözlemleyebiliriz?

Her çocuğun ve gencin olayları algılayış biçimleri ve verdikleri tepkiler farklıdır. Bu süreçte;

- Alt ıslatma, aşırı ağlama gibi regresif davranışlarda artma,
- Beslenme düzeninin bozulması,
- Uyku düzeninin bozulması,
- Aşırı endişe veya üzüntü,
- Öfkeli davranışlarda artma,
- Dikkati toplamada zorlanma,
- Somatik ağrılar (karın ve baş ağrısı, mide bulantısı vb.) görülebilir.

Kaygısı arttığında;

- Nefes ve gevşeme egzersizleri uygulamak,
- Elini sıcak ya da soğuk su ile yıkamak,
- Ayak parmaklarını sallamak,
- Haftanın günlerini, kokuları, renkleri, hayvanları saymasını istemek,
- Bir başa çıkma cümlesi oluşturmak gibi etkinlikler onu rahatlatacaktır.
- “Bu günler gelip geçecek. Bunun üstesinden gelebilirim.” gibi bir cümle oluşturup kaygı anında tekrarlatmak.

Evde dikkat edilmesi gereken bazı noktalar

- Çocuklar için ekran temasının az olması gerektiğini vurgularken bu dönemde okulun ekranlara taşınmış olması ve uzun sürelerce evde bulunuyor olmaları ekran kullanımının artmasına neden olmaktadır. Ancak yine de yaşlara göre ekran kullanım sürelerine sadık kalmaya çalışmakta yarar vardır.
- 0-2 yaş Ekran Kullanımı OLMAMALI
- 2-3 yaş 15-20 dakika
- 3-6 yaş 1 saat
- 6-13 yaş 2 saat
- 0-12 yaş arasındaki çocuklarımızın yanında haberleri izlemeye dikkat etmeliyiz.
- İnternetin gücü! Çocuklar için yaşlarına uygun bir sürü oyun ve etkinlikler var. Beraber zaman geçirmek için fırsat olacaktır.
- Şarkılar açıp dans edin! Arada saçmalamak, bağırarak, komik sesler çıkarmak herkese iyi gelecektir.

İHMAL, İSTİSMAR VE ÖNLEMLERİN, PANDEMİ SÜRESİNCE EVDE KALAN ÇOCUK ODAĞINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Ebru GÖZÜM^{1*}

Çocuk istismarı ve ihmalinin dünyada problem olarak algılanması ve buna yönelik çalışmaların başlaması, 100 yıllık bir geçmişe sahiptir. Ancak insanlık tarihine bakıldığında, çocuk istismarının insanlık tarihi kadar eski olduğu görülmektedir (Polat, 2007). Eski çağlarda çocukların adeta bir meta, kazanç kaynağı, kurban ya da köle olarak görülmesi, bugün gerçek hayata böylesine şiddetli yansımasa da ne yazık ki halen etkilerini fazlasıyla göstermektedir. Çocuğa verilen değer, kültür ile şekillenirken farklı coğrafyalarda benzer uygulamalar görülmüştür. Çin, Hindistan, Peru gibi ülkelerde bebeklerin suya atılması ve suyun üstünde kalmayı başarabilen, “güçlü olanın” yaşamaya hak kazanması, Roma’da babalara çocuklarını öldürme, satma, terk etme izni verilmesi, Arap toplumlarında kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesi; dünyanın gördüğü ve kayıtsız kaldığı yaşanmışlıklardır. Yasalar gereği saydığımız birçok kültürde artık mümkün görünmese de bu geleneklerin halen kimi ailelerce devam ettirildiği bilinen bir gerçek. Geleneklerde mantık aranmaz, nesilden nesile aktarılan çok güçlü varlıklardır ve yok edilebilmesi çok uzun yıllar alır. Çoğu zaman ise yok olmadan şekil değiştirir, yeni düzene ayak uydurur, dönemin meşrusu ne ise onun kılıfına uydurulur.

Bu yazıda, günümüzde sık görülen çocuk ihmal ve istismar şekilleri, üçüncü kişiler tarafından çocuğun uğradığı istisma-

1 Aile Danışmanı

rin nasıl fark edilebileceği ve alınabilecek önlemler; pandemi sürecinde evde olmak durumunda olan çocuk özelinde sizlere aktarılacaktır. Zira bu süreçte evde ailesiyle birlikte olan çocuğu istismar konusunda dikkate almak birkaç açıdan çok önemlidir. Örneğin; okulda herhangi bir istismara uğramış çocuğun bu süreçte ailesiyle evde geçirdiği vakit çok kıymetli olacaktır. Çünkü istismarı deneyimlemiş çocuğu tanıyabilmek ve henüz baş edilebilecek bir sorunken anlayabilmek çok kritiktir. Bunun ailesi tarafından fark edilmesi ise çok daha mühim olacaktır. Aynı şekilde başka bir örnek ile bakıldığında ise evde üvey babası tarafından cinsel istismara uğrayan bir çocuğun, şu an okula bile gidemezken tüm hayatını evde geçirmek ve istismarcısından kaçacak yer olmamasının çocukta yaratacağı büyük travma, söz konusu istismarın yarattığı sorunları içinden çıkılmaz hale getirecek, çocuk henüz hazır olmadan onu stresörüne bu denli maruz bırakmak maalesef çocukta geri dönüşü olmayan hasarlara sebep olacaktır. Öncelikle söz konusu ihmal ve istismarı tanıyabilmek için ne anlama geldiklerine, çeşitlerine ve görülme şekillerine değinmek gerekmektedir. Çünkü, yalnızca ebeveynlerin ya da yetkili kişilerin dikkatini çekmenin, bu konuda bilgilendirilmelerinin tek başına bir çözüm olmadığını her gün üzülerek görmekteyiz.

Oysa çocuk ihmal ve istismarını önlemek ve bu konuda bilinçlenmek, toplumun her bir ferdi için insani ve toplumsal bir görevdir.

Dünya Sağlık Örgütü'ne (*World Health Organization-WHO*) göre çocuk ihmal ve istismarı;

“18 yaşın altındaki çocukların beden ve ruh sağlığını, sağ kalımını, gelişimini veya ilişkilerindeki güven duygusunu olumsuz yönde etkileyen her türlü fiziksel, duygusal, cinsel istismar, ihmal ve diğer sömürü türleriyle sonuçlanan kötü davranışlar “olarak tanımlanmıştır. Adalet Bakanlığı'nın açıkladığı bilgilere göre çocuğun cinsel istismarı suçlamasıyla 2010 yılında 16 bin 135 dava açılmışken bu sayı 2018'de 18 bin 290 olarak belirtilmiştir. Bu bilgi bir yana çocuğa ya da kadına yönelik istis-

mar fiilini gerçekleştirenlerin ancak %5'inin ortaya çıkarılabildiği bilinmektedir. Bahse konu araştırmalar ensest ilişkilerin de sadece %0,1'inin açığa çıktığını ortaya koymaktadır. Türkiye'de mahkemeye taşınan her dört tecavüz davasından biri çocuklarla ilgilidir.

Ülkemizde UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) tarafından 2010 yılında yapılan çocuk istismarı ve aile içi şiddet konulu araştırma, 7-18 yaş arasındaki çocuklarda duygusal istismar oranının %51, fiziksel istismar oranının %43, cinsel istismarın ise %3 oranında görüldüğünü ortaya koymuştur.

Duygusal istismar, çocuğa gelişimsel olarak uygun, destekleyici bir çevrenin sağlanmaması, genel olarak çocuğa karşı reddedici ve düşmanca tavır, katı biçimde cezalandırma, çocuğun ruhsal sağlığını tehlikeye atacak tarzda ağır sözlü tehditler, alay etme ve küçük düşürücü davranış ve yorumlarda bulunma, aşırı ve sürekli eleştirme, aşağılama, çocuğu her konuda suçlayarak günah keçisi haline getirmektir. **Fiziksel istismar**, çocuğun tıbbi bakımının yapılmaması ya da geciktirilmesi, terk edilmesi, evden kovulması, uzun süre başkalarının yanına bırakılması, bakımından kaçınmak amacıyla sık sık kaldığı yerin değiştirilmesi, uzun süre yalnız başına bırakılması, evdeki tehlikelere karşı korunmaması, beslenme-giyim ve temizliğin yeterince sağlanmaması, güvenliğin olmaması ve tehlikelere maruz bırakılmasıdır. Çocuğun cinsel uyarı ve doyum için kullanılması, fuhuş yapılmaya zorlanması, pornografi vb. suçlarda cinsel obje olarak kullanılması ile çocuğun alet edildiği her tür teşhircilik ve ırza geçme davranışları **cinsel istismar** olarak tanımlanmaktadır.

Duygusal istismar ve ihmal oldukça sık görülmekle birlikte, fark edilmesinde, tanımlanmasında, anlaşılmasında ve yasal olarak kanıtlanmasında güçlük yaşanmaktadır. Fiziksel ve cinsel istismar türlerinin çoğunda duygusal istismar ve ihmalin de yer aldığı görülmektedir. Fiziksel istismar ve ihmal olgularının %90'ında duygusal istismar ve ihmal olduğu saptanmıştır. Ancak fiziksel ya da cinsel istismarın bulunmadığı durumlar, yalnızca duygusal istismar ve ihmalin mevcut olduğu durumlar da görülebilmektedir.

Duygusal istismar; sözel istismar, fiziksel olmayan ancak çok ağır olan cezalar ya da tehditleri içerirken **duygusal ihmal**; yeterli duygusal destek sağlamamak, ilgi ve sevgi göstermemek ve çocuğun şiddetle karşı karşıya kalmasına izin vermek olarak tanımlanabilir. Ne yazık ki hem duygusal istismar hem de duygusal ihmal çok kolay fark edilemez, fark edilse dahi kanıtlanması çok zordur. Kız ve erkek çocuklarda görülme oranı eşitken en çok 6-8 yaş çocuklar üstünde görülmektedir ve ergenliğe kadar benzer düzeylerde seyretmektedir. Bu tür istismarı gerçekleştirenler, genellikle çocuğa birinci derecede bakım veren ve bağlanma nesnesi olan kişilerdir.

Duygusal ihmal ve istismar, sözel ve sözel olmayan aşağılama, azarlama, dışlama; tehdit edici, çocuğu ve sevdiklerini tehlikeye sokucu davranışlar; çocuğu, uygun olmayan davranışlara teşvik etmek (örneğin hırsızlık), çocuğu duygusal karşılıktan mahrum bırakmak (çocuğun duygusal etkileşim gereksinimini hiçe saymak, çocuğa pozitif duygulanım gösterememek, çocukla etkileşimde duygu gösterememek); çocuğu, akranlarıyla ya da yetişkinlerle iletişim ve etkileşimi için fırsat yaratmayarak izole etmek, çocuğun zihinsel, sağlık, tıbbi ve eğitimsel alanlardaki temel gereksinimlerini karşılamamak gibi geniş bir davranış yelpazesi olarak görülür.

Çocuk üzerindeki duygusal ihmal ve istismarın ve davranışsal etkilerinin yaşam boyu görülmesi kuvvetle muhtemeldir. Çocuklukta maruz kalınan duygusal ihmal ve istismarın ergenlikte belirgin etkilerinin görüldüğü, problemlili davranış ve özgüven sorunu gibi kişinin psikososyal yaşamını önemli derecede etkileyecek sonuçlara neden olduğu literatürde yer alan birçok araştırmada görülmüştür.

Çocuk bir istismar yaşadığında;

- Dünyanın tehlikeli ve güvensiz bir yer olduğunu düşünür.
- Acizlik ve savunmasızlık duyguları oluşur.
- Tehlike ve zorlukları olduğundan daha büyük algılar.

- Kendini değersiz hisseder, depresyon ve posttravmatik stress bozukluğu bulguları olan hissizlik veya aşırı uyarılmışlık hali , ortaya çıkar.

Duygusal istismar sonucunda çocuğun; zihinsel ve fiziksel gelişiminin, akademik performansının, IQ değerinin, hafızasının, öğrenme kapasitesi ve beyin hacminin etkilendiği literatürde yer alan çalışmalarda pek çok kez gösterilmiştir. Duygusal istismara uğrayan çocuklarda geniş bir sosyal ve davranış bozukluk çeşitliliği, depresyon, kaygı, kişilik bozuklukları ve saldırganlık görülebilmektedir.

Literatür, duygusal istismar kurbanı çocuklarda ergenlik dönemlerinde yeme bozuklukları, saldırganlık ve şiddete eğilim, stres durumlarında uygun yanıt vermeme, alkol ve ilaç kullanmaya eğilim gibi zihinsel ve bedensel hastalık riskinin artmış olduğunu göstermiştir.

Gözle görülmesi zor olan bu istismar çeşidinin sonucunda, yetişkinliğe ulaşan bireyler , sıkıntıyla yarınlara doğru ilerlemekte, bu problemler tüm yaşantılarını etkilemekte, kuracakları yeni aileler ise bu sağlıksız etkileşimlerle ilerlemeye devam etmektedir. Bu şekilde ilerleyen bir zinciri birkaç kişinin dikkati ile bozmak çok zor olsa da bu konuda çocuk hekimleri, ebeveynler dışında bakım verenlerin gözlemleri ve çocuğu gözleme şansına sahip üçüncü kişilerin gözlemleri bir çocuğun hayatını kurtarabilir. **Halkın, bu tip durumlarda başvurabilecekleri kişi ve kurumlar net bir şekilde paylaşılmalı ve teşvik edilmelidir.** Bu kısır döngünün önünü alabilmek için ise günü kurtarıcı çözümler ne yazık ki yetersiz kalmaktadır. **Toplumda geniş kitlelere ulaşabilecek şekilde ebeveynlere eğitim sağlanması, mutlak risk grubundaki ailelerin yaşam koşulları düzenlenmesi ve en önemlisi çocukların her yaş grubu özelinde, mental sağlıkları açısından kendilerini koruyabilecekleri yöntemler üzerinde çalıştırılması, uzun vadede en verimli sonucu çocuklarımıza sağlayacaktır.**

Çocuğa yönelik fiziksel istismar ise tüm dünyanın bir sorunu olmakla beraber kültürümüzdeki “kızını dövmeven dizini döver”, “annenin/babanın/öğretmenin vurduğı yerde gül biter” gibi söylemlerle toplumun bilinçaltında kabul görmüş bir fenomendir. Genellikle kız çocuklarda daha fazla vaka bildirilmekle birlikte fiziksel istismara uğrayan kız ve erkek çocukların sayısı birbirine çok yakın görölmektedir. Erkeklerin özellikle 15-18 yaş arası fiziksel şiddete daha çok maruz kaldığı raporlanırken engelli çocuklar ne yazıkki daima risk grubundadır.

Kız çocukları daha çok anne, baba, öğretmen, arkadaş ve büyük kardeşler tarafından istismar edilmektedir. Erkek çocuklar ise sırasıyla arkadaş, öğretmen, baba, büyük kardeş ve tanımadıkları biri tarafından fiziksel istismara maruz bırakılmaktadır.

Fiziksel istismarın tespiti duygusal istismara göre daha kolaydır ve bu avantajdan faydalanılmalıdır. Çocukta açıklanamayan yara, yanık ya da darbelerin olması, dudakta yüzde şişlik, vücudun çeşitli yerlerinde morluk ya da kızarıklık, sigara ya da kemer izi; fiziksel istismarın somut olarak görölen en belirgin özelliklerindendir. Fiziksel istismara uğrayan çocuklarda yeme bozuklukları, iletişim kurmada zorluk, düşük özsaygı, depresyon, korku, çekingenlik, öfke, çatışma, uyum problemleri, kendi kendine zarar veren davranışlar, evden kaçma, ağrı şikâyetleri ya da rahatsız hareketler, algılama, kavrama, dikkatini yoğunlaştırılmada zorluklar ve okul başarısında düşme gibi problemlerin yaşanması ise gözle görölmeyen ve asıl önem arz eden psikolojik sonuçlarındandır.

Çocuğa yönelik cinsel istismar ise çocuk istismarı türleri içerisinde saptanması en zor olan istismar türü olup tek bir tanımını bulunmamaktadır. Bununla beraber çocuğun karşı karşıya kaldığı bu istismar en yıkıcı olandır. **WHO raporunda cinsel istismar; bir çocuğun tam olarak kavrayamadığı bir cinsel aktivitede yer alması ile çocuğun gelişimsel olarak hazır olmadığı veya bu duruma onay veremediğı ya da toplumun yasalarını veya tabularını ihlal eden durumların karışımıdır.** Cinsel istismar, “bir çocuk ve bir yetişkin arasında ya da

bir çocuk ile başka bir çocuk arasında güven, güç ya da sorumluluk ilişkisi içinde, diğer kişinin ihtiyaçlarını tatmin etmek ya da karşılamak üzere yapılan aktivite” olarak açıklanmaktadır.

Düşünülenin aksine cinsel istismarda fiziksel temas olması- na gerek olmaksızın, aşağıda belirtilen davranışlar da çocuğa yönelik cinsel istismar davranış kategorisine girmektedir:

- Yetişkin tarafından çocuğa cinsel içerikli söylemler yöneltilmesi,
- Çocuğun bedeninin özel bölgelerine bakılması,
- Çocuğa çıplak kadın/erkek fotoğrafları gösterilmesi,
- Yetişkin tarafından çocuğa özel bölgelerinin gösterilmesi,
- Çocuğun cinsel içerikli fotoğraflarının çekilmesi,
- Çocuğa cinsel içerikli eylem izlettirilmesi/dinlettirilmesi

Bir çocuğun, cinsel istismara maruz kaldığını açıklayabilmesi; başlıca çocuğun yaşı, güvenlik hissi ve bulunduğu ortam ile ilişkilidir. Genellikle bu açılma birden değil, süreç olarak gözlenir. Çocuk, öncelikle karşısındaki yetişkinin tepkileri öngörmeye çalışabilir. Bu süreçte öfke, suçlama veya diğer olumsuz tepkiler, çocuğun konuşmasını kesmesine veya açıkladığı istismarı inkâr etmesine neden olabilir. Çocuğun cinsel istismarı açıklamasına mutlaka şefkat, özen ve sakinlikle karşılık verilmelidir. Çok hassas ve güvenli alanını kaybetmiş bu çocuklara verilecek küçük bir tepki, büyük bir geri çekilmeye sebep olabilir.

Dikkatle izlenmesi gereken cinsel istismar belirtileri; bakım verene aşırı bağlanma, yersiz korku hissi, uyku problemi, yaştan bağımsız yaşanan idrar kontrol sorunları, konuşmada gerileme, okul reddi, içe kapanma, genital bölgelere fazla ilgi, yeme problemleri, depresyon, hissizlik, öfke patlamaları, kendine zarar verme eğilimi gibi sıralanabilir. Hepsi birbirinden değerli olan bu belirtilerin erken fark edilmesi ve çocuğun açılmasının sağlanabilmesi büyük bir kurtarıcı niteliğindedir.

Özellikle yakın çevresinden birinin kurbanı olmuş çocuk; reddedilmekten, yanlışlanmaktan, ona inanılmamasından çekinir ve sebep olacağı sonuçlardan korkar. Bu yüzden paylaşmayı erteleyen çocuk dikkat edilirse mutlaka işaret verecektir. İstismara maruz bırakan kişinin adını duymak bile onda değişime sebep olacaktır ve bunlar ebeveynler için kaçırılmaması gereken önemli ipuçlarıdır.

Tüm bunların yanı sıra gerek duygusal gerekse fiziksel ya da cinsel istismar; çocuk ile aynı evde yaşamayan üçüncü kişiler tarafından uygulanmış olabileceği gibi, çocuğun istismarcısı onunla aynı evi paylaşan bir kişi de olabilir. Bu tip durumlarda, özellikle şu an içinde bulunduğumuz koşullar sebebiyle tüm hane halkı bir arada daha çok vakit geçirdiğinden söz konusu çocuk için daha kalıcı hasarlara sebep olabilir. Bu durumda ne yazık ki çocuğun tek başına yapabilecekleri kısıtlı olacaktır. Ancak yetersiz değildir, çünkü çocuklara düzenli olarak verilecek kendini korumaya yönelik eğitimler, çocuğun durumu kanıksamamasını ve harekete geçmesini sağlar. Çocuk ona uygulanan doğru ve yanlış davranışı birbirinden ayırabilecek bilgiye sahip olması onun gerekli kişilere durumu aktarabilmesinin önünü açacaktır. Çocuğun eğitimi haricinde yapılabilecek bir başka şey ise vatandaşların bu tip durumlarda ne yapabileceği ile ilgili yeterli bilgiye sahip olabilmesidir. Başvurabilecekleri kurumlar hakkında doğru kanallar aracılığı ile yapılacak bilgilendirmeler şüphesiz ki herhangi bir istismara tanık olan kişilerin kayıtsız kalmasının önüne geçecektir. Öğrencilerin uzaktan eğitim gördüğü bu pandemi sürecinde hem çocuklar hem de onlarla birlikte yaşayan kişilere aynı anda ulaşabilmek açısından çok kıymetlidir. Çocuğa, eğer varsa uğradığı istismarı kime, nasıl açıklayabileceği ve kendini nasıl koruyabileceği ile ilgili, ev halkına ise bu tür durumlarda nasıl hareket edebileceklerini açıklayan kısa süreli bilgilendirici kamu spotlarının paylaşılması birçok açıdan faydalı olacaktır. Çünkü birçok çocuk istismarının bildirilmediği bilinirken varlıkları görmezden gelinmemeli, onlara ulaşabilmek için halk mutlaka ve sık sık bilinçlendirilmelidir.

Eve kapandığımız ve ailemizle vakit geçirdiğimiz bu süreç, istismara uğramış çocukların, aileleri tarafından fark edilebilmeleri açısından önemli bir fırsat olarak görülmelidir. Yukarıda saymış olduğumuz istismar belirtileri yetişkinler tarafından mutlaka bilinmeli ve her zaman dikkat edilmelidir. Ebeveynler tarafından fark edilmeyen istismarlar; çocukta mağduriyetin ve yaşadığı tarifsiz deneyimin yüküne bir de aileye olan güvensizlik ve kopma ekleyebilir.

Özellikle ergenliğe girmemiş çocuklarda soyut düşünce yeterliliğinin henüz fazla gelişmemiş olmasından dolayı bu tip bir den çok sorunla başa çıkmaya çalışmak, maalesef hiç istenmeyen sonuçlara gebe olacaktır.

Unutulmamalıdır ki hiçbir istismar türü, çocuğun tek başına baş edebileceği, kaldırabileceği bir durum değildir. Doğru ve özverili bir yaklaşım ile çocuk açılmaya ve sorununu paylaşmaya daima meyilli olacaktır. Ebeveynler ve bakım verenler bu konuda mutlaka sık sık bilgilendirilmeli, çocuklara kendilerini fiziksel ve mental olarak korunma yöntemleri öğretilmeli ve sık sık hatırlatılmalıdır. Ebeveynler ve çocuk arasında kurulmuş anlayışlı ve sağlıklı ilişki, istismar sorunu söz konusu olduğunda bu sorunu en az hasar ile atlamaya her zaman daha elverişli olacaktır.

Evde çocuklarınızla geçirdiğiniz bu vakti, bir daha hiç bu şekilde bulamayabilirsiniz. Bir dahaki oyun oynama fırsatınızda her şey için geç olmuş olabilir. Hiçbir zaman mükemmel anne/baba olmayacaktır, yeterince iyi anne-baba vardır ve bunun en önemli sağlayıcılarından biri çocuğunuz için iyi bir dinleyici olmaktır.

World Health Organization, “Child Maltreatment”

- Elif Bakır, Sevgisun Kapucu, “Çocuk İhmal ve İstismarının Türkiye’de Yapılan Araştırmalara Yansıması: Bir Literatür İncelemesi”, Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 2017, s.14
- Glaser D. Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): a conceptual framework. Child Abuse Negl 2002; 26:697

- Claussen A, Crittenden P. Physical and psychological maltreatment: relations among types of maltreatment. *Child Abuse Negl* 1991
- Kaplan S, Pelcovitz D, Labruna V. Child and adolescent abuse and neglect research: a review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect.
- Hart, H., & Rubia, K. (2012). Neuroimaging of child abuse: a critical review. *Frontiers in Human Neuroscience*, 6(52)
- Brassard M.R., and Donovan K.L. (2006). Defining psychological maltreatment. In:Freerick MM, Knutson JF, Trickett PK, et al, editors. *Child abuse and Neglect: Definitions, Classifications, and a Framework for Research*. Baltimore (MD): Brookes Publishing Co.
- Hart S.N., Brassard M.R., Binggeli N.J., et al. (2002) Psychological maltreatment. In: Myers JE, Berliner L, Briere J, et al, editors. *The APSAC handbook on child maltreatment*. 2nd edition. Thousand Oaks (CA): Sage Publications.
- Kara B, Biçer Ü, Gökalp AS. (2004). Çocuk İstismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*
- Bilir Ş, Arı M, Dönmez NB, Güneysu S. (1986). 4- 12 Yaşları Arasında 16100 Çocukta Örselenme Durumları İle İlgili Bir İnceleme. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*
- Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması. (2010).
- İnsan Hakları Derneği. (2008). Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Öğretmenler ve Aileler İçin Eğitim Kılavuzu. Ankara: Berkay Ofset.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Bakım Kuruluşlarında Çalışan Personelle Yönelik İstismar ile Mücadele Kitapçığı
- Kaytez N., Yücelyiğit S., Kadan G.,(2018). Çocuğa Yönelik İstismar ve Çözüm Önerileri, *Eurasian Journal of Health Sciences* (2018);1(1):18- 24
- Geçkil E. (2017). Çocuklarda Fiziksel İstismar ve Hemşirelik Yaklaşımı, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2017; 6(1):129- 139
- Dinleyici M., Sahin Dağlı F, (2016). Duygusal İhmal, İstismar ve Çocuk Hekimin Rolü, *Osmangazi Tıp Dergisi* May, 2016;38(2), 18-27
- Taner Y., Gökler B., (2004). Çocuk İstismarı ve İhlali: Psikiyatrik Yönleri, *Hacettepe Tıp Dergisi*, 2014; 35:82-86

TÜRKİYE'DE VE OTİZMLİ ÇOCUĞUN GÜNDELİK SORUNLARI

Av. Deniz YAZGAN¹

I. Otizmin Kısa Tarihi

Autismus, Dünya dillerine 1910 yılında, Eugen Bleuler tarafından kazandırıldığında, şizofreni semptomlarını tanımlamaktaydı². Grekçe, “öz, ben” anlamına gelen autos kelimesinden üretilen bu yeni terimle, bireyin kendi içkinliğine efsunlanmış hali açıklamayı amaçlayan Bleuler, anlamı ve kullanımı çağlarla evrilecek bir kavramı ortaya atmıştı³.

Avusturya kökenli iki tıp doktoru; Asperger sendromunun isim babası Hans Asperger ve otizmin bugünkü anlamının yaratıcısı Leo Kanner; yaşitlarının aksine yalnızlıktan, dönen cisimlerden ve manasız istikrardan haz eden çocukları birbirlerinden habersizce gözlemlerken; ilk teşhis 1943 yılında; beş yaşındaki Donald Triplett'a konuldu. Otizm; yetişkinlerde görülen bir şizofreni semptomu olmaktan çıkmıştı⁴.

Peki neydi otizm? Diğer çocuklar değilken, Donald neden otizmlî olmuştu? Kanner, otizmin nedenini, çocuklarından ilgisini sakınan “buzdolabı” annelere yormuştu⁵ ve bu söylem, 1960lı yılların başına dek geçerliliğini korumuştur⁶.

1 Ceviz Otizm Araştırmaları ve Toplumsal Savunma Derneği Genel Sekreteri

2 KUHN; R. (2004). “Eugen Bleuler’s concepts of psychopathology”. History of Psychiatry. 15 (3): 361

3 KUHN; R. (2004). “Eugen Bleuler’s concepts of psychopathology”. Hist Psychiatry. 15 (3): 364

4 KANNER; L. (1943). Autistic disturbances of affective contact. Nervous Child 2, 217.

5 KANNER; L. (1943). Autistic disturbances of affective contact. Nervous Child 2, 221.

6 FOMBONNE; E. (2003). “Modern views of autism”. Can J Psychiatry. 48 (8): 504.

1943 yılından bugüne geçen 77 senede; otizm birçok kez anlam değiştirdi, otizmin sebepleri kümülatif araştırmalarla genişledi ve yeni ismi ile otizm spektrum bozukluğu; genetik, biyolojik ve çevresel faktörlerin rol oynadığı, doğuştan gelen veya yaşamın ilk 36 ayında ortaya çıkan nöro-gelişimsel bir farklılık olarak tanımlandı⁷. Bu kapsamda, dünyaya gelen bir çocuğun; genetik ve/veya biyolojik faktörlerle doğuştan ve yine biyolojik ve/veya çevresel faktörlerle doğumdan sonra otizmlili olabileceği anlaşıldı.

Otizm, bir spektrum bozukluğu olarak tanımlanmıştır, çünkü yukarıda sayıldığı gibi, birçok farklı nedenden kaynaklandığı öngörülen otizmin etkisi, her otizmlide farklı olarak gözlemlenmiştir ve bu gözlem; 54 çocukta bir görülen otizm ile devam etmektedir⁸. Sınırlı sayıda alt tipe ayrılamayan otizm, geniş bir yelpazede görülen iletişim farklılıklarını ve merkezi sinir sistemi bozukluklarını anlatmak için kullanılan soyut bir kelime olarak literatüre ve topluma kazandırılmış durumdadır.

Otizm, alanyazında baskın biçimde bozukluk olarak adlandırılrsa da, kanımızca otizm bir farklılıktır. Türkçe’de bozuk, bozulmuş, görevini yapamaz hale gelmiş anlamına gelmektedir. Farklılıkları bulunan bireyleri, göreve layık görmemek, verilen görevin niteliksizliğini ortaya koymalı, bireyleri eksik ve tam olarak ayıran ikicil yaklaşım terk edilmelidir. Yüksek fonksiyonlu otizm olarak adlandırılan Asperger sendromuna sahip bireylerin, tipik gelişim gösteren bireylerden daha fazla yeteneğe sahip olduğu, otistik davranışlar başlığı altında sayılan birçok davranışın tipik gelişim gösteren bireylerde de bulunduğu unutulmamalıdır.

Geçmiş bildiren zamanlardan günümüze en sık rastlanan gelişimsel farklılıklardan biri olan otizm, devletlerin otizme yaklaşımına göre bir varoluş biçiminden, bir mücadele unsuruna göre birel anlamlara sahip olabilmektedir.

7 LEBLANC, L., RICHARDSON, W., & BURNS, K. A. (2009). Autism spectrum disorder and the inclusive classroom: Effective training to enhance knowledge of ASD and evidence-based practices. *Teacher Education and Special Education*, 32, 166.

8 <https://www.autismspeaks.org/autism-statistics> Erişim: [11.04.2020]

Nöroçeşitliliği öngören ve kapsayıcı politikalara sahip olan devletlerde yaşayan otizmliler için otizmin farklı bir varoluş biçimi olduğunu söylemek, optimist biçimde mümkündür⁹. Bununla birlikte, sağlığı, eğitimi ve sokakta bulunmayı orta yaşlı ve kendini erkek olarak tanımlayan bireylerin erişimine özgülemiş devletlerde, otizm; mücadele edilmesi gereken bir bozukluk türü olarak adlandırılmaktadır.

Türkiye’de otizmliler çocukların sorunları ise, aşağıdaki gibi -sınırsız biçimde- sıralanabilir.

II. Türkiye’de Otizminin Genel Sorunları

a. Otizmin Süregelen Tanımlanamazlığı

Otizm mercekli sivil toplum kuruluşlarının sayısız uyarısına rağmen, 2 Nisan Dünya Otizm Farkındalık Günlerinde ve/veya otizme dair yapılan haberlerde, çoğu zaman Down sendromlu bireylerin görüntüleri kullanılmakta¹⁰, otizm spektrum bozukluğu ve Down sendromu arasındaki fark toplumun büyük bir bölümünce tanımlanamamaktadır.

Otizm spektrum bozukluğu, terim olarak iki yabancı kelimeyi barındırmakta, tanımında ise yaşamında otizmliler görmemiş bireylerin tahayyül edemeyeceği bir anlatımı barındırmaktadır. Çünkü otizm, yalnızca bir otizmliler üzerinden anlaşılabilir, bir otizminin özelliklerinden geniş zamana yayılabilir bir farklılık türü değildir¹¹.

%94 engellilik raporu ile atipik otizm teşhisi almış H., konuşmamaktadır, orta derecede mental retardasyon sahibidir ancak fiziksel herhangi bir engeli bulunmamaktadır.

%70 engellilik raporu ile otizm teşhisi almış C., ekolali (sözcükleri tekrar ederek) biçimde konuşabilmektedir, hafif-orta düzeyde otizmliler olduğu saptanmıştır.

9 SHAPIRO, J. (26 June 2006). "Autism Movement Seeks Acceptance, Not Cures".

10 En yakın örnek için bkz. <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/bugun-2-nisan-dunya-otizm-farkindalik-gunu>

11 <https://www.autismspeaks.org/what-autism> Erişim: [12.04.2020]

Mitokondriyal disfonksiyonu bulunan 6 yaşındaki F, kas bozukluklarına sahiptir ve orta-ağır otizmlidir olduğu saptanmıştır.

Otizm, hangi faktörlerin yalın veya kümülatif olarak rol oynadığına göre şekil değiştirmektedir. Bu nedenle, otizmle karşılaşmamış bireyler, otizmi algılamakta ve otizmliyi tasvir etmekte güçlük çekmektedir.

Otizmin bir yelpazeye yayılmasından gelen bu güçlük, bakım, destek ve sevgi göstereni ile var olmaya çalışan otizmliyi sosyal çıkmazlara sürüklemektedir. Çoğu zaman fiziksel görünüşe yansımaya ve ilk bakışta anlaşılabilen bir farklılık türü olarak otizmin ve otizmlinin, otizmliyi ilk kez karşılaşanlarda “anlamsızca ve devamlı ses çıkaran” olarak gözlemlenmesi de bu yüzdendir. Toplumun bireylerden beklentisinin tipik biçimde gelişmek olduğu düşünülürken, otizmliyi bireyle karşılaşmalarda ve kesişmelerde tipik gelişim gösterenin “tedirgin” hali anlaşılabilir.

Tıpkı otizmliler gibi, tipik geliştiği (iddia olunan) bireyler de yeniliğe karşı ihtiyatlı olacaktır. Bu noktada otizm ve yaygın gelişimsel farklılıklara yönelik farkındalık çalışmalarının bir güne veya soyut kelimelere sıkıştırılmaması, otizme yönelik çalışmalarının toplumsal politikalara yaygınlaştırılması ve süreklileştirilmesi gerekmektedir.

b. Tarama Dışında Kalmış Kayıp Otizmliler

Türkiye’de otizme yönelik çalışmalar son 20 yılda hız kazanmış, Doksanlı yılların sonundan geriye bakıldığında, alanyazına ve otizm pratiğine dair çok az bilgiye rastlanmıştır. “Otizmin Tarihi (The History of Autism)” isimli eserinde söz edilen, 1788 yılında doğan “Vahşi Çocuk Victor”un otizm semptomları gösterdiği anlaşılmış ilk çocuklardan biri olduğu göz önüne alındığında¹², Türkiye’de otizmliler için bilinen tarihi ile 40 yıl önce ile sınırlı tutmak yalnızca naiflik olacaktır. Bu kapsamda, ülkenin dört bir yanında, taramadan geçmemiş, teşhis alamamış ve hak ettiği bakım ve desteği görememiş; yaşayan ve yaşamı

12 WOLFF; S. (2004). “The history of autism”. Eur Child Adolesc Psychiatry. 13 (4): 204-206

sonlanmış binlerce otizmli bireyin bulunduğu tahmin etmek güç değildir.

a. “Köyün Delileri”

Farklı gelişim gösteren ve gelişim biçimi bakım sağlayıcılarınca anlaşılammış birçok bireyin evlerine kapalı, avlularına zincirli yaşadığı bilinmektedir. Erken teşhisin kritik bir öneme sahip olduğu otizm ve yaygın gelişimsel farklılıklarda, bireyde erken teşhis, yoğun ve sürekli özel eğitim ve farmakolojik desteklerle geliştirilebilir zihin yapısı; birey yaş aldıkça ve özel eğitim ve bakımdan yoksun kaldıkça gelişmesi güçleşmektedir. Şehirlerin orta ve küçük birimlerindeki farklı bireylere erişmek zorlaşmakta, otizm ve yaygın gelişimsel farklılıkların ebeveynlerce tespit edilmesine dair süreç, ebeveynin çocuk gelişimine dair bilgisi ile doğru orantılı olarak seyretmektedir.

b. Yoksul Çocuklar

Ailesinin veya bakım gösterenlerinin birincil mücadelesi hayatta kalmak olan çocukların, bağlanma kuramına uygun biçimde gelişemediği de dikkate alınmalı, düzenli tarama ve takip alamayan çocukların bu sağlık hizmetine erişmesi sağlanmalıdır. Sağlık hizmetlerine erişemeyen çocukların spektrumda olup olmadığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

c. Kapsayıcı Eğitimden Yoksunluk

Türkiye’deki örgün eğitim sistemi, çocukların eğitimin nesnesi haline getirildikleri, genel-geçer eşiklerin bulunduğu ve çocukların başarılarına göre nitelikli eğitime sahip oldukları bir düzene sahiptir. Başarı kotalarına sahip öğrencilerin ve öğretmenlerin, tipik gelişim gösteren çocuklardan daha farklı öğrenim biçimlerine ve sürelerine sahip olan çocuklara tahammül etmesi, sistem dahilinde beklenemez.

Olabildiğince farklı çocuğun farklı ihtiyaçlarına seslenmeyi amaçlayarak oluşturulmuş veya adapte edilmiş kapsayıcı eğitim sistemini dışlayan, eğitimin niteliksizliği dolayısıyla, niteliksiz yüksek eğitim kurumları öngören ve eğitim kurumu enflasyonuna sebep olan bu örgün eğitim sisteminde, binlerce özel okul

ve yüzlerce vakıf üniversitesi olmasına rağmen, otizmlie sistematik olarak yer açan örgün eğitim kurumları bulunmamaktadır.

d. Akran Zorbalığı ve Zorunlu Yalnızlık

Yüksek fonksiyonlu otizm; Asperger sendromuna sahip bireyler ve hafif-orta derecede otizmlie bireyler, farklılıkları dolayısıyla akran zorbalığı görmekte ve yalnızlaştırılmaktadırlar¹³.

Orta-ağır derecede ve katatoni gözlemlenen otizmlie bireylerin zorbalığı tipik gelişim gösteren bireyler gibi anlamadığı sığ biçimde düşünüldüğünde, bu yalnızlığın otizmlie bireyin seçimi olduğu sonucuna varılabilir. Ancak otizmlie verilen özel eğitimin, kişiyi topluma kazandırmak; otizmlie bireyin topluma katacaklarını ortaya çıkarmak olduğu unutulmamalıdır.

e. Spektrumu İçselleştirememiş Sağlık Kompleksleri

Ülkemizde bulunan hastanelerin ve sağlık ocaklarının çoğu, kaynak yetersizliği dolayısıyla otizm ve yaygın gelişimsel farklılık sahibi bireylere sistematik olarak öncelik sağlayamamakta, kalabalıkta uyarılan ve histerik krizlerle yüz yüze gelen otizmlie bireyler; otizmlie olduklarını kanıtlar raporu alabilmek için günlerce, saatlerce beklemektedirler.

Madden ve manen yıpratıcı özel eğitim süreçlerinin, uzman kontrollerinin ve farmakolojik takviyelerin ardından, yorucu bir gün dolayısıyla hızlı biçimde geriye gidebilecek otizmlilere dair farkındalığın, sağlık komplekslerinde dahi gelişmemiş olması endişe vericidir.

f. Otizme Özgülenmiş Yaşamlar

Toplumun bir parçası olarak varsayılmamış otizm, bireye yansıtıldığında, otizmlie bireyden sorumlu yegâne birimse çekirdek ailedir. Bu kapsamda, otizmlie bireye bakım, destek ve sevgi göstermekle sorumlu ebeveynler, sosyal yaşamlarından kopmakta, otizmi algılama ve otizmlie bakım sağlama sürecinde maddi ve manevi güçlükler yaşamaktadırlar.

13 KHEMKA; I. et. al. (2016) Evaluation of a Decision-Making Curriculum for Teaching Adolescents with Disabilities to Resist Negative Peer Pressure Journal of Autism and Developmental Disorders Volume 46,2372–2384.

a. Takip Edilmeyen Ebeveyn Ruh Sağlığı

Otizimli çocuk sahibi ailelerin çoğu, otizme yönelik farkındalığa çocukları otizimli olduktan sonra, deneme yanılma yöntemi ile sahip olmuş, bu süreçte, çok yüksek muayene ücretlerini defalarca ödeyerek, yalnızca özel okullar ve rehabilitasyon merkezlerinden nitelikli özel eğitime erişebilmiş, oturdukları apartmanlarda komşularınca psikolojik ve sözel şiddet görmüş ve otizimli bireyin güvende olacağı senaryoyu yıpranarak yaratabilmişlerdir.

Bu noktada, otizimli bireye bakım, destek ve sevgi sağlayan bireyler, stres ve kaygı bozukluklarını kronik biçimde yaşamaktadırlar. Ölüm algısı bulunmayan otizimli bireyin camdan atılması, denizde boyunu aşan noktaya kadar ilerlemesi ve boğulma tehlikesi yaşaması, piroman davranışlar (ateşle oynamak ve yangın çıkarma davranışı) nedeniyle ölüme sebep verecek davranışlar ve deneyimler dolayısıyla post-travmatik stres bozukluğu ve yaygın anksiyete bozukluğu yaşayan onlarca aile bulunmaktadır.

Otizimli bireye bakım, destek ve sevgi gösteren birincil kişiler olan ebeveynlerin ruh sağlığı, ücretsiz ve sistematik biçimde takip edilememektedir. Psikiyatrik destekten yoksun olan ailelerde ise, ev içi şiddet oranı artmakta, otizimli bireyin ve ona bakım sağlayanın ortak gelişimi durmakta, gerilemektedir.

b. Ebeveyn Odaklı Otizm Hak Savunuculuğu

Türkiye’de otizm odaklı çalışan sivil toplum kuruluşlarının çoğu otizimli bireylerin ebeveynlerinin kurdukları platformlardan oluşmaktadır. Özellikle yerel bazda faaliyet gösteren otizm odaklı sivil toplum kuruluşları, buldukları alanın otizme dair tüm sorunlarına çözüm üretmek için sınırlı kaynakla faaliyette bulunmaktadır. Türkiye’de otizimli ve otizimli yakını için sosyalleşmek, kurulan sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ile mümkün olabilmektedir.

Bu noktada, otizm merkezli sivil toplum kuruluşları, otizmi öngörmeyen devlet politikalarının otizimli bireylerin yaşamlarında oluşan sorunları çözmeye odaklanmaktadır.

İrlanda'da bulunan Clonakilty kasabası, 2018 yılında kendini "otizm dostu kasaba" olarak ilan etmiş, otizmlili bireylerin yaşamını ve sosyalleşmesini kolaylaştırmak için üç yıllık bir planı uygulamaya koymuştur¹⁴.

Bu plan kapsamında, şehir planlamasında, kamu farkındalığı ve tolerans konusunda, sağlık, eğitim ve diğer kamu hizmetlerinde değişim sağlanmış ve otizmlili bireylerin misafirperverlikle ağırlanacağı turistik mekanlar yaratılmıştır. 2018-2021 yılları arasında uygulanması öngörülen planın uygulanma aşamasına dair yıllık raporlar yayınlanmaktadır¹⁵.

Türkiye'de 2016-2019 yılları arasında uygulamaya konulması planlanan "Otizm Eylem Planı"nın halen hayata geçmemesi otizm camiasını her geçen gün daha güç koşullara sürüklemektedir.

g. Can Suyu Bekleyen Otizm Eylem Planı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının 25/01/2016 günlü ve 18594 sayılı yazısı dikkate alınarak; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinatörlüğünde ilgili kurum ve kuruluşların katkılarıyla hazırlanan Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Ulusal Eylem Planı'nın 2016-2019 yılları arasında uygulanması öngörülmüştür¹⁶. Otizmlili bireylerin ve bakım sağlayıcıların sorunlarını çözmeye ve bireylerin toplumsal yaşama katılımını öngören planın iskeleti aşağıdaki gibidir;

Eksen A – Farkındalık Çalışmaları ve Kurumlararası İşbirliği

Eksen B – Erken Tanı, Tanı, Tedavi ve Müdahale Zincirinin Kurulması

Eksen C – Ailelere Yönelik Hizmetlerin Geliştirilmesi

Eksen D – Eğitsel Değerlendirme, Özel Eğitim, Destek Eğitim ve Rehabilitasyon Hizmetlerinin Geliştirilmesi

Eksen E – İstihdam Süreçleri ve Çalışma Hayatı

14 <https://www.clonakilty.ie/autism-friendly-town> Erişim: [10.04.2020]

15 https://www.clonakilty.ie/contentfiles/Autism_Friendly_Town_Plan.pdf E.T[10.04.2020]

16 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/12/20161203-16.htm> Erişim: [12.04.2020]

Eksen F – Sosyal Hizmet, Sosyal Yardım ve Toplumsal Yaşama Katılım

15 Temmuz 2016 gününün Türkiye idari yapılanmasında yarattığı büyük değişiklik dolayısıyla, Otizm Eylem Planı devreye girememiş, geçen üç yılda, otizmlilere yönelik sistematik tahammülsüzlüğe bir çözüm bulunamamıştır.

Otizm Eylem Planı hayata geçse, Türkiye’de otizmlilerle çocukların sorunları çok büyük oranda çözülecek, bu alanda çalışan sivil toplum kuruluşları, yerinde bir iş yükü ile, özgü ve birel sorunlara çözüm arayışına geçebileceklerdir.

h. Acil Durum ve Olağanüstü Halde Hesaba Katılmayan Otizm

Dünya Sağlık Örgütü’nün pandemi olarak sınıflandırdığı COVID-19, Mart ayı itibariyle ülkemizi de etkisi altına almış durumdadır. Bu kapsamda, COVID-19 dönemi alınan önlemlerde otizm ve yaygın gelişimsel farklılık sahibi bireylerin özgü ihtiyaçları öngörülmemiş, otizm odaklı sivil toplum kuruluşlarının başvuruları sonucu, 9 Nisan 2020 günü İçişleri Bakanlığınca “81 İl Valiliğine Özel Gereksinimi Olan Çocuk ve Gençler Genelgesi” başlıklı ek genelge ile¹⁷, salgını ve sokağa çıkma yasağını tipik gelişim gösteren bireyler gibi kavramayan ve rutininden koparıldığı için zor günler geçiren otizmliler ve yaygın gelişimsel farklılık sahibi bireylere imtiyaz tanınmıştır.

Otizmlilere tanınmış bu imtiyaz, hayati nitelikte olmakla birlikte, bu dönemde otizme özgü önlemler alınmalı, farklı bireylerin bu dönemi sağlıklı atlatabilmeleri için kolaylaştırıcılar belirlenmelidir.

Bu kapsamda, ülkemizdeki kolluk görevlilerine yaygın gelişimsel farklılıklara dair çevrimiçi ve hızlandırılmış eğitimler verilmeli; kolluk görevlileri, sokakta kriz yaşayan otizmlilere destek yöntemlerini öğrenmelidir.

17 <https://www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligine-ozel-gereksinimi-olan-cocuk-ve-gencler-genelgesi> Erişim: [11.04.2020]

COVID-19 teşhisi alan otizmlili birey söz konusu olduğunda, sağlık çalışanları, otizmlili bireye bakım gösterenden bilgi almaya açık olmalı, otizmlili birey otizm dostu alanlarda karantina ve tedavi altına alınmalıdır¹⁸.

Ülkemizde 550.000 kayıtlı otizmlili olduğu düşünülduğünde, otizmliliye özgü bir müdahale planının halen var olmaması, endişe vericidir. Sağlık Bakanlığı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, otizm odaklı sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklaşa COVID-19 ve Acil Durum Eylem Planı ortaya çıkarmalıdır.

i. Bakım Göstericinin Ölümü: Otizmin Meçhullüğü

Otizmlili bireye bakım, destek ve sevgi gösteren bireylerin çoğu, yaşamları sona erdikten sonra otizmlili bireye kimin bakım göstereceğini bilmeden, otizmlili bireyi herhangi bir kişiye veya kuruma emanet edemeden yaşamlarını sürdürmektedir.

Bakım göstericinin ölümü ile birlikte, otizmlili bireyin yaşamı ve yaşam kalitesi bilinmezliğe sürüklenmekte, bakım göstericinin maddi yeterliliğine göre otizmlinin kaderi şekillenmektedir.

Otizmlili bireylerin nitelikli ve istikrarlı özel eğitim alabileceği, uzman doktor, psikolog ve eğitimcilerin takibinde olabileceği ve insan onuruna yaraşır biçimde yaşayabileceği otizm yaşam merkezleri kurulmalı ve sosyal güvence sistemine dahil edilmeli, otizmlili bireylerin yaşamı bakım göstericinin ölümü ile arafta kalmamalıdır.

III. Sonuç

54 doğumda bir görülen otizm, bireyin yalnızca bir özelliğini niteler durumdadır. Bireylerin önce otizmlili olarak tanımlanması, toplumda bu farklılığa ne kadar yer açıldığına dair önemli bir göstergedir. Türkiye’de ve otizmlili çocukların sorunları, Otizm Eylem Planı ana başlığında oluşturulacak; başta sağlık ve eğitim alanlarındaki kapsayıcı politikalar ve yaşam boyu süren farkındalık çalışmaları ile en aza indirgenebilecek, toplumda yer bulabilen; parkta akranları ile oyun oynayabilen, sınıf arkadaşları ile özel günlerini kutlayabilen otizmlili çocukların sayısı arttıkça, toplumun da otizm algısı genişleyecektir.

18 <http://www.cevizotizm.org/covid-19/> Erişim: [10.04.2020]

KAYNAKÇA

FOMBONNE; Eric (2003). "Modern views of autism". *Can J Psychiatry*. 48 (8): 503-505.

KANNER Leo (1943) Autistic disturbances of affective contact. *Nervous Child* 2, 217-250.

KHEMKA Ishita et. al. (2016) Evaluation of a Decision-Making Curriculum for Teaching Adolescents with Disabilities to Resist Negative Peer Pressure *Journal of Autism and Developmental Disorders* Volume 46,2372–2384.

KUHN Roland (2004). "Eugen Bleuler's concepts of psychopathology". *History of Psychiatry*. 15 (3): 361-364

LEBLANC, L., RICHARDSON, W., & BURNS, K. A. (2009). Autism spectrum disorder and the inclusive classroom: Effective training to enhance knowledge of ASD and evidence-based practices. *Teacher Education and Special Education*, 32, 166-179.

SHAPIRO, J. (26 June 2006). "Autism Movement Seeks Acceptance, Not Cures".

WOLFF Sula (2004). "The history of autism". *Eur Child Adolesc Psychiatry*. 13 (4): 201–208.

SALGIN GÜNLERİNDE EĞİTİM

Özlem TOLU ¹

Ülkemizin salgınla mücadelesinde yaşanan sorunların temelinde sağlıkta uygulanan dönüşüm programı sonucu “koruyucu sağlık hizmetinden uzaklaşılması” başta olmak üzere, “özelleştirme furçasının “olduğu tespitleri yapılmaktadır. Kimi iddialara göre, Çin’de ortaya çıkan Covid-19 salgını, Dünya ve Türkiye’yi kasıp kavurmaktadır. Özelleştirilen, ticarileştirilen, sermaye için yeni bir değerlendirme alanına çevrilen ve kaynak aktarılmayan sağlık sistemi; salgının ilerlediği ülkelerde hasta ve vaka yükü altında çökmekte, kurtarılacak veya ölüme terk edilecek hasta ayrımı yapıldığı belirtilmektedir. Görece Kamusal sağlık hizmeti veren sağlık sistemlerine sahip ülkelerin bu salgınla başa çıkma oranlarının daha yüksek olduğu yapılan yorumlar ve istatistiksel verilerde görülmektedir. Pandemiye geriletmek için uygulanan önlemler başkaca toplumsal sorunları da gündeme getirdi kaçınılmaz olarak. Bu sorunların başında da salgının yayılmasını engellemek adına, alınan örgün eğitim kurumlarının kapatılması kararı ile ortaya çıkan , eğitimin sürdürülmesi sorunu gelmektedir.

Eğitimi de bu salgın durumunda ortaya çıkan ya da daha fazla görünür olan sorunlar açısından değerlendirdiğimizde sağlık alanı için söylediklerimizle benzer tespitleri söyleyebiliriz. Eğitimin sorunları da bugün aniden bu salgın durumunda ortaya çıkmış değil. Laik, demokratik, bilimsel, anadilinde, kamusal eğitim isteyen ve böyle bir eğitimin verilmesi için mevcut hükümetin eğitim politikalarına karşı mücadele yürüten başta Eğitimden ve üyesi öğretmenlerin uzun zamandır dillendirdiği sorunlardı bunlar. Tıpkı sağlıktaki gibi eğitim alanında da özellikle 4+4+4 sisteminin yürürlüğe girmesinden sonra hız kazanan dönüşümün sonuçlarıdır bu yaşananlar.(Bknz;Eğitimsen yayınları”Eğitimde Dönüşümün Boyutları”sunumu)

1 Tarih Öğretmeni

Şimdi salgın gündemimizin en başına dönelim ve yaşadıklarımızı gözden geçirelim. Salgın, dünyada aralık ayında Çin 'de başladı ve "Dünya Sağlık Örgütü" bu salgını 11 Mart'ta pandemi olarak niteleyerek dünyaya duyurdu. Ülkemizde de ilk vakanın duyurusu aynı tarihte yapıldı. Yani ilk ortaya çıkışından ülkemizde ilk vakanın açıklanışına kadar geçen süre yaklaşık 2-2,5 aydır. Bunun bir pandemiye dönüşeceği öngörülerine rağmen bir hazırlık yapıldığı en azından eğitimin nasıl sürdürülebileceği konusunda bir çalışma yürütüldüğü söylenemez. Çünkü ilk vaka görüldükten sonraki yaklaşık bir hafta boyunca okulların tatil edilip edilmeyeceği tartışıldı. Bu süreçte biz öğretmenlere ya da öğrencilerimize örgün eğitimin durdurulması durumunda eğitimi nasıl sürdürebileceğimiz konusunda herhangi bir bilgi verilmedi. Görüş ve önerilerimize başvurulmadı. Bizler bir yandan bulaş/salgını nasıl engelleriz, öğrencilerimizi ve hane halkını nasıl koruruz tedirginliği yaşarken bir yandan durumun ciddileşmesi ve okullarımızın kapanması durumunda ne yapacağımızı öğretmenler odasında konuşmaktan ve hakkımızda bir karar verilmesini beklemekten öteye gidemedik. Öngörülmüş ve hazırlığı yapılmış bir süreçte kuşkusuz bu bir hafta öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin uzaktan eğitim konusunda bilgilendirilmeleri ile değerlendirilebilirdi. Nihayetinde örgün eğitime öncelikle iki haftalığına ara verildiği ve bunun ilk haftasının nisan ayındaki zaten var olan ara tatilin öne çekilmesiyle tatil olduğu, ancak ikinci haftadan itibaren EBA üzerinden eğitime uzaktan devam edileceği bilgisi geldi.16 Mart itibariyle örgün eğitime ara verildi.

Salgın döneminde Dünya'da (UNESCO verilerine göre) gelişen süreçte salgının yayıldığı ülkelerdeki öğrenci sayısının dünyadaki toplam öğrenci sayısının %87'sine tekabül ettiği, bu rakamın 1,5 milyarın üzerinde öğrenci anlamına geldiği ifade ediliyor. Bu öğrencilere ulusal düzeyde uzaktan eğitim uygulayan ülkelerin ise Çin ve Türkiye olduğu, bazı ülkelere de yerel düzeyde uzaktan eğitim verildiği bilgisi veriliyor.

Türkiye'de 18 milyon öğrenciyle uzaktan eğitim üç televizyon kanalıyla EBA üzerinden 23 Mart'ta başladı. Planlamanın özel-

likleri ve yaratacağı sorunların çapının anlaşılması için şu veriyi de paylaşmak gerekir: 18 milyon öğrencinin 1 milyon 800 bini 8.sınıf (orta okul), 1milyonu 12.sınıf (lise son sınıf), 1.1 milyonu okul öncesi eğitimde ve 10.6 milyonu ilkokuldadır. 8.sınıfların bu eğitim- öğretim yılı sonunda LGS 'ye, 12.sınıfların TYT-AYT sınavlarına girecekleri de akılda tutulmalı.

Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk çok çalışarak EBA sistemi üzerinden uzaktan eğitime tüm yönleri ile hazır olduğumuzu açıkladı. Gerçekte öyle olmadığı EBA üzerinden ve TV kanallarından yapılan ilk derste görüldü. Veliler ilk defa evin içine kadar giren okulla ve eğitimin geldiği süreçle yüzleştiler. İçeriğinden din eğitimine ayrılan zamana, teneffüs saatinin ilahilerle değerlendirilmesinden -ki teneffüs zillerinin 'sordum sarı çiçeğe' ilahisi olan birçok okul var-tekniğe kadar sorun gördükleri pek çok noktaya tepki gösterdiler. MEB, geri adım attı ve yanlışlık olduğunu söyleyerek durumu kısmen düzeltir gibi oldu. Aslında düzeltilen ve/veya düzeltilebilecek bir konu değildi mevzu. Yeniden görünmez kılmaya çalıştılar sadece. Uzaktan eğitimin zorluklarından bahseden bir köy öğretmeni arkadaşımızın da dediği gibi EBA sistemi başlı başına "normal" kabul edilen, tek dil konuşan, ortalama eğitim almış ailelere sahip olan, aynı coğrafik koşullara sahip orta sınıf için tasarlanmış bir sistemdir. Bu sistem yoksulları, mevsimlik tarım işçisi ailelerinin çocuklarını, mülteci çocukları, internete erişim sağlayamayanları, bilgisayarı olmayanları , akıllı telefonu olmayanları ya da bulunduğu yerde telefon çekmeyenleri, internete girme ve kullanma becerisi olmayanları ,kalabalık ailelerin çocuklarını , okul çağında birden fazla kardeş olanları , engellileri ,özel eğitime muhtaç çocukları kapsamamaktadır. Bu nedenlerle EBA asla kapsayıcı değildir. Zaten en baştan da böyle tasarlanmamıştır. EBA sistemi, uzaktan eğitim programı olarak tasarlanmamıştır. EBA, sınıfta öğretmen tarafından kullanılacak ders materyallerine kolay ulaşmamızı sağlayacak, öğretmenin de kendi materyalini yükleyebildiği sınıf içinde interaktif ders işleme aracıdır. Öğretmen ve öğrencinin ayrı mekanlarda, öğrencinin seviyesi ve hazır bulunuşluğunun tespit edilemediği, soru sormadığı, beden dilini kullanamadığı bir ders için tasarlanmamıştır. Dola-

yısıyla da verimsiz olmuştur. Nitekim EBA aracılığı ile anlatılan derslerin izlenmesi, EBA'yı kullanarak ödev vs. yapılması istatistiksel olarak %3-15 arasında seyretmektedir. (Sınıf seviyeleri yükseldikçe EBA kullanım oranı düşmektedir.) Bu yetersizliği gören MEB, okul müdürleri aracılığı ile öğretmenlere başkaca canlı ders işleme yöntemleri önermiş; hatta bunu sağlayacak programları kullanmaları konusunda baskı yapmıştır. Bu durumda da öğrencilerin ve öğretmenlerin görüntülerinin kaydedilmesi ve kişisel bilgilerinin usulsüz kullanımı gibi istismar alanları ortaya çıkmıştır. Zaten yanlış uygulamalara her koşulda itiraz eden öğretmenler bu olumsuzlukları dile getirerek uygulamak istemedilerse de idarenin baskısı, velilerin “çocuğum geri kalacak” kaygısı ile öğretmene uyguladıkları baskı, okullar ve öğretmenler arasındaki rekabet bu programların uygulanmasını yaygınlaştırmıştır. Bir süre sonra yaşanacak olumsuzluklarla ilgili uyarılar dikkate alınmış; MEB, EBA üzerinden canlı ders yapmanın pilot uygulamasını sadece belli bölgelerde 8.ve 12.sınıflarda başlatmıştır. Bu da bahsettiğimiz kapsayıcılıktan uzak olma durumu nedeniyle çok az karşılık bulmuştur. Örneğin; 30 kişilik bir sınıfta sadece 9 öğrenci canlı derse katılmış olduğunu Bakırköy ilçesine bağlı görece sistemin kapsama alanı içerisindeki öğrencilere sahip bir okulda çalışan öğretmen arkadaşımızın dersinde gördük.

Bilgisayarı olmayan, bilgisayar kullanmayı bilmeyen ya da akıllı telefonu olmayan öğrenciler EBA üzerinden verilen ödev, canlı ders ve çalışmalara katılmadıkları gibi aynı nedenlerle başka sistemlerle verilen canlı dersleri de takip edememektedir.

Aynı evde yaşayan birden fazla okul çağı çocuğu üç televizyon kanalından aynı anda verilen dersi nasıl takip edebilirler? Sistem her yönüyle mükemmel olsa dahi öğrencilerin tamamını aynı ekonomik ve sosyal düzeyde kabul eden bu uzaktan eğitim sistemi ile çocuklar, ne yazık ki eğitim hakkından yararlanmamaktadır.

Yine özel eğitime muhtaç öğrencilerin ve engelli öğrencilerin eğitim hakları da kısıtlanmıştır. Ülkemizde özel eğitimin sorunları başlı başına değerlendirilmesi gereken bir konu olmakla birlikte

özel eğitim öğrencileri bu salgın döneminde tamamen eğitim sürecinin dışında bırakılmışlardır. Şöyle ki öğretmenleri bu çocuklara uzaktan da olsa ulaşabilmek için çok çaba sarf etseler de gözden kaçan iki önemli sorun var. Birincisi, kadrolu özel eğitim öğretmeni sayısının çok az olması ve çoğu özel eğitim öğretmenin ücretli öğretmenlik yapması. Örgün eğitime ara verilmesiyle birlikte MEB'in ücretli öğretmenlere ücret ödemesi nedeniyle çoğunun sistemin dışına çıkmaları. Bu durumda uzaktan eğitimi sürdürememeleri, bu öğretmenlerin öğrencilerinin de eğitimin dışında kalmalarına neden olmuştur. (Bu durum, özellikle yoksul mahallelerdeki birçok orta okul ve ilkokulda ücretli öğretmenin çalışması dolayısıyla aslında bu öğrenciler için de sorundur.) İkincisi özel eğitim öğrencilerine uygulanan eğitim yöntemlerinin öğretmensiz uygulanamamasıdır. Örneğin; bir özel eğitim öğretmenimiz yaşadığı zorluğu şöyle anlatıyor: "İki öğrencim var. Her gün yapmaları gereken uygulamaları, etkinlikleri annelerine gönderiyorum. Çıktı alıp öğrencilere yaptırmaları gerekiyordu. İlk iki gün zorlayarak yaptırdım; ancak daha sonra yaptıramadım. Çünkü evlerinde çıktı alabilecekleri bir yazıcıları yok ya da kırtasiyeler de kapalı olduğu için gereken materyali edinemiyorlar. Bu durumda hiçbir şey yapamıyorum ve kendimi çok kötü hissediyorum. Çünkü çocuklar, eğitimden bu kadar uzun süre uzak kaldıklarında geldikleri durumdan geriye düşecek!

Özel eğitim için zaman ve eğitimin sürekliliği çok önemlidir. EBA, engelli öğrencilere yönelik bir özel alan içermemektedir ya da içeriklere ulaşmak her öğrenci için mümkün değildir. Veliler, bu eğitimi öğretmensiz sürdürebilecek düzeyde değildir. İşitme ve görme engelli çocukların da EBA sisteminden yeterince faydalanamadıklarını eklemek gerekir.

Meslek Lisesi öğrencilerinin bu süreçle ilgili belirsizliği sürmektedir. EBA sisteminden faydalanmalarına rağmen staj eğitimleri ne olacak, nasıl telafi edilecek belirsizdir. Okulların kapalı olması, öğrencilerin ve öğretmenlerin evde olması gereken dönemlerde kimi meslek liselerinin açık tutulması ve bu okullarda maske, önlük, plastik çatal, dezenfektan madde gibi malzeme-

lerin üretiminde öğretmenlerin yanı sıra öğrencilerin çalıştırılması bu kurumların işletme değil okul olduğunu ve öğrencilerin 18 yaşın altında dolayısıyla çocuk olduğunun hatırlatılmasını gerektirecek bir hak ihlalidir.

MEB, Sınavla Öğrenci Alacak Ortaöğretim Kurumları Sınavı ve Uygulama Kılavuzunu (10 Nisan 2020) yayınladı ve öğrencilerin başvurusu elektronik ortamda yapıldı. Ayrıca sınavlarla ilgili hazırlıklar başlatıldı. Sınav merkezleri, gözetmenler vs. Bu, iki şeyi düşündürmektedir; birincisi, bu salgının mutlaka Mayıs ayında biteceği kanaati MEB’de mevcut, ikincisi; bu süreçte işlenmeyen derslerin, bilgiye ulaşamayan, hazırlığını sürdüremeyen çocukların illa bu sınava tabi tutulmasının çocuklarda yaratacağı kaygının MEB tarafından göz ardı edilmesi... Zaten normal zamanda büyük kaygı yaratan sınav sisteminin böylesi bir zamanda yaratacağı sorunlar göz önünde bulundurulmalı ve sınavın yapılması veya ertelenmesi öğrencinin faydasına yenden düşünülmelidir.

Mülteci öğrencilerin de örgün eğitimin devam ettiği süreçte eğitim hakkından tam olarak faydalanabildikleri söylenemez. Hem uluslararası sözleşmelerin göz ardı edilmesi nedeniyle kendi dillerinde ve eğitim sistemleri çerçevesinde eğitim görmeleri mümkün kılınıyor hem de sosyo ekonomik düzeyleri eğitimlerini aksatıyordu. Salgın döneminde uzaktan eğitime geçilmesi ve bunun televizyon ve EBA üzerinden yapılması, bilgisayar ve televizyonu bile olmayan ya da bir ev ortamında bile yaşamayan, Türkçe bilmeyen bir mülteci çocuk için asla ulaşılabilir değildir.

Salgından dolayı yaşanan ekonomik kriz, toplumun geniş kesimlerinin üzerinde yıkıcı bir etkiye yol açtı. Bu durumdan önce de zaten ekonomik olarak kötü durumda olan ailelerin çocukları hafta sonları ya da okul saatleri dışında çalışmak zorundaydı. Salgın döneminde bu çocukların okula gitmemeleri, ekonomik sorunlarla boğuşan aileler tarafından çalıştırılmaları için bir fırsata da çevrilmiş durumda. Mahalle aralarında uzun saatler güvencesiz- çoğunlukla tekstil atölyelerinde- çalıştırılan bu çocukların eğitimlerine devam ettikleri söylenemez. Aynı durum

kırsal alanda tarım işçisi olarak çalıştırılan çocuklar için de geçerlidir. Ayrıca ilkököl ve okul öncesi çocukların okulların kapalı olmasından kaynaklı ortaya çıkan bakım ve gözetim hizmeti de ebeveynlerin çalışması nedeniyle yine evin büyük çocuğuna bırakılmaktadır. Böyle bir ortamda çocuğun EBA veya televizyondan ya da öğretmenin sağladığı bir programdan ders takip etmesi neredeyse imkansızdır.

Son olarak özel okullarda ve bu okulların öğrencilerinin eğitiminde yaşanan sorunlardan söz etmek gerekir. Yaşanan ekonomik sorunlar nedeniyle özel okullarda öğrencileri bulunan aileler, çocuklarını bu okullardan alarak devlet okullarına kayıt yaptırmak istemektedir. Ancak, MEB aldığı bir kararla özel okullardan devlet okullarına nakil işlemlerini durdurmuştur. Hükümetin özel okulları teşvik politikalarıyla toplam içindeki özel okul sayıları zaten çok artmıştı. Bu okullardaki eğitimin niteliği vs. denetim dışı bırakılmıştı. Şimdi de MEB, öğrenciyi ve veliyi düşünmek yerine özel okul sermayedarlarını koruyan kararlar almaya devam etmektedir. İstedığı okulda eğitimine devam etmek her çocuk için kanuni bir haktır. Bu biçimde keyfi uygulamalar ve bahanelerle engellenmemelidir.

Başka bir açıdan özel okullar öğrenci kaybetmemek, okula gelmedikleri için aldıkları ücreti iade etmemek adına çeşitli yollara başvurmaktadır. MEB'in "ücret iadesi yapılmayacak" kararından sonra rahatlamış olsalar da velilerin öğrencilerini okuldan alma ya da boşuna ödedikleri paranın karşılığını bekleme gibi baskılarından kaynaklı çeşitli uygulamalara gitmektedirler. Özel okulların -hangi sınıfta olursa olsun- saat 09.00'dan akşam 16.00'ya kadar süren canlı ders bağlantıları, ödevler, videolar, etkinliklerle çocuklar yerine velilerin beklentilerine seslenecek işler yapmaları, çocukların bu süreçte fazlaca baskı altına alınmasının ne kadar doğru olduğu konusunda eğitimcileri düşündürmektedir.

Sonuçta tüm dünya gibi biz de ilk defa tecrübe ettiğimiz bu süreçte uzaktan eğitim meselesine bu kadar hızlı ve bu kadar eşitsiz biçimde girmeli miydik? Gerçekten neden dünyada sadece iki ülke ulusal uzaktan eğitim veriyor? Diğer ülkeler bu sü-

reci nasıl yönetiyor? Uzaktan eğitim gerekli mi? Daha kapsayıcı olduğunda sorun çözülür mü? Televizyonun karşısında oturup dinlemenin eğitime katkısı ne? Çocukların ruh ve beden sağlığının korunması ve bu sürecin daha sakin yöntemlerle geçirilmesi daha öğretici olmaz mı? Öğretim, rekabet, piyasa koşulları, sınav, normal zamanlardaki gibi sürüp gitmeli mi? Bir yandan EBA'ya çalışma yüklerken, bir yandan da sorduğumuz sorular bunlar biz eğitimcilerin...

Girişte sözünü ettiğimiz “Eğitimde Dönüşümün Sonuçları”, örgün eğitime ara verilmesiyle okul duvarlarının içerisine hap solmaktan çıktı; evimizin salonuna geldi. Şimdi biz öğretmenler, zor koşullarda (Güvencesizlik, KHK'ler, işten atmalar, güvenlik soruşturmaları, açığa almalar, sürgünler, itibarsızlaştırma vs.) sürdürdüğümüz mücadelemize velilerimizi de katabileceğimiz bir gerçeklik yakaladık. Anlattığımız, ama anlatamadığımız nice sorunlar birdenbire görünür oldu ve toplumsallaştı. Şimdi demokratik, laik, parasız, anadilinde, bilimsel ve kamusal eğitim için mücadeleyi ortaklaştırmanın tam zamanı.

Çözüm;

MEB, bu süreçte eğitimin nasıl sürdürülebileceği yönündeki kararları alabilmek için sendikaların temsilcilerinden, uzmanlardan, velilerden, öğrencilerden oluşacak bir kurul oluşturmalı. Bu Kurul'un tavsiyelerine göre politikalar üretmelidir. Öğrencilerin kaygılarını arttıracak, piyasacı, rekabetçi, eşitsiz, bilimden uzak her türlü uygulamadan vazgeçmelidir. Öğretmenleri, öğrencileri, velileri piyasa koşullarına terk etmemelidir. Özel okulları kamulaştırarak bu ekonomik sıkıntılarda velileri ve öğrencileri bu kısıkaçtan kurtarmalıdır. MEB, tüm ekonomik gücünü eğitim çağındaki bütün çocukların eşit, parasız, kamusal eğitim alması için seferber etmeli. (Ücretsiz bilgisayar, ücretsiz internet erişimi vs. sunmalıdır.)

Uzmanların yönlendirmesi, öğretmenlerin katkı ve önerileriyle örgün eğitime ara verildiği dönemdeki eksikliklerin telafisinin mümkün olduğu öngörüsüyle çocukların bu süreci yoğun öğretim faaliyetleri yerine “oyun, sanat, edebiyat, ortak etkinliklerle”

(online şiir dinletisi, okuma saatleri, film izleme saatleri, sanal müze gezileri, internet gerektirmeyecek etkinlikler/aynı saatte dans etmek gibi vb.) geçirmesi için teknik altyapının hazırlanması amacıyla bütçe ayırmalıdır.

Uluslararası gelişmeler, diğer ülkelerin uyguladığı yöntemler izlenmeli, öneriler dikkate alınmalıdır. Örneğin; Türkiye’de eğitim alanında örgütlü sendikalardan sadece Eğitim Sen’in üyesi olduğu Avrupa Eğitim Sendikaları Komisyonu (ETUCE), (14 Nisan 2020) yaptığı açıklama ile; hükümetleri ve eğitim alanında karar alıcıları salgına karşı alınacak önlemleri belirlerken sendikalarla ve çalışanlarla bir araya gelmeye çağırılmış, yapılan açıklamada uzaktan eğitim sürecinin engelliler, azınlıklar, kırsal kesimde yaşayanlar başta olmak üzere çeşitli gruplar açısından eşitsizlikler yarattığının altını çizmiştir. Bu eşitsizliklerin giderilmesi için önlemler alınması gerektiğinin belirtildiği açıklamada, bu önlemlerin mutlaka alanın uzmanları ve uygulayıcıları ile belirlenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. MEB’in bu gibi önerileri mutlaka dikkate alması gerekmektedir.

ÖZGÜRLÜĞÜNDEN YOKSUN BIRAKILMIŞ ÇOCUKLAR VE YENİ İNFAZ YASASI HÜKÜMLERİ

“Kuşlar tutsak yaşayamazlarmış. Ya çocuklar, İnci? Onlar tutsak yaşayabilirler mi?”

Uçurtmayı Vurmasınlar, 1989”

Av. Burcu UÇURAN¹

Bu yazıda hem İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi'nin özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocuklara yönelik gönüllü hukuki yardım projesinden, hem de 15/04/2020 kabul tarih ve 7242 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un çocuk mahpuslara ne gibi getirileri olduğunu açıklamaya çalışılmıştır. Ancak söylemekte yarar var ki getirilen düzenlemeler hukukçular tarafından dahi zor anlaşılmıştır. Kanunlar toplumun her kesimi tarafından açıkça anlaşılabilir olmalıdır ki ancak bu şekilde kanunu bilmemek mazeret sayılmaz ilkesi kendine bir uygulama alanı bulabilsin...

Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların haklara ulaşım konusunda diğer çocuklardan daha dezavantajlı durumda oldukları bir gerçektir. Muhakeme hukukunda tutuklama tedbir , özellikle çocuklar için en son uygulanacak tedbir olmasına rağmen, adli sistemin tutuklamayı kural, adli kontrolü istisna şeklinde görmesi, tutuklama harici diğer tedbirler üzerinden sınırlı sayıda karar verilmesi ve alternatif güvenlik tedbirlerinin adli sistemce değerlendirilmeye alınmaması, çocukların üstün

1 İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Üyesi

yararını zedeleyen ve masumiyet karinesini de ihlal eden uygulamalardır. Özellikle bu salgın hastalık süresinde karar mercileri tarafından verilecek tutuklama kararlarının yerini adli kontrol gibi diğer tedbirlere bırakmalarını, masumiyet karinesini de gözetmelerini gönülden temenni etmekteyiz.

Her ne kadar Resmi Gazetenin 15/04/2020 tarihli sayısında yayınlanarak yürürlüğe giren 7242 sayılı Kanun esas itibarıyla tutuklular bakımından bir düzenleme getirmemiş ise de cezaevinde tutuklu çocuk müvekkili bulunan ister CMK müdafisi ister özel müdafisi olsun tüm meslektaşlara, salgın hastalık özelinde bu durumun tutuklu çocukları da etkileyeceğini, çocukların güvenli bir şekilde salıverilmelerine ilişkin başvuruda bulunmalarını, çocuğun salıverildiğinde gidecek bir yerinin olmaması halinde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5. Maddesinin e bendindeki Barınma Tedbirini başvurularında belirtilerek tahliye talebinde bulunmaları çocukların üstün yararına olacağına da belirtmek gerekmektedir.

1) Çocuk Mahpuslara Yönelik Gönüllü Hukuki Yardım Projesi

İstanbul Barosu ve Adalet Bakanlığı arasında imzalanan bir protokol ile, İstanbul İli içerisinde hem çocuk cezaevleri hem de içerisinde çocuk bulunan cezaevlerine – örn: Bakırköy Kadın Kapalı İnfaz Kurumu'nda bulunan kız çocukları ve Maltepe L tipi 2 Nolu Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda bulunan erkek çocukları-yönelik bir anlaşma sağlanarak, kurumlarda bulunan çocuklara gönüllü hukuki yardım projesi bu dönem de devam etmiştir. Bu projenin amacı çocuğun üstün yararı ilkesi gereğince, etkin bir şekilde hukuki yardım alamamış ya da kurum içerisindeki haklarına ulaşma konusunda sorun yaşayan çocuklara gönüllü avukatlar aracılığı ile destek sağlanmasıydı. Projede yer almak isteyen kişilere yönelik gönüllü olma çağrısı yapıldı. Çağrıya cevap veren gönüllü avukatlar, kuruma girmeden önce çocuk psikolojisine, çocukla iletişim tekniklerine ve daha önce bu projede çalışmış avukatların deneyimlerine dair bir dizi eğitimden geçtiler. Bu eğitimlere devam sağlayan gönüllü avukatlar, kurumda mahpus çocuklarla görüşme yapmaya başladılar. Görüşme çık-

tları 2020 yılı için toplanmaya devam etmektedir.

Bu görüşme çıktılarında belki de en önemlilerinden biri çocukların CMK sistemi tarafından kendilerine atanan avukatlarının çocukla görüşmeye gelmemesiydi. Tutukluluk süreleri çok uzun olan çocuklar dahi avukatlarının kendilerini kurum içerisinde bir defa bile ziyaret etmediğini belirtmektedir. Ayrıca Yabancı Uyruklu çocukların haklara ulaşma konusunda da büyük sorunlar olduğu tespit edilmiştir. Bu görüşmeler COVID-19 gündemine kadar devam etmiştir ancak şu an hem çocukların ve kurumda çalışanların sağlıklarını hem de avukatların sağlıklarını riske atmamak adına kuruma gidişler durdurulmuştur. Bu proje COVID-19 sonrasında da devam edecektir.

Yeni infaz yasasına değinmeden önce projeden bahsedilmesinin nedeni bu aşamada ister CMK görevlendirmesi, ister özel müdafii olsun proje gönüllüsü avukatların dahi cezaevine gitme koşullarının sınırlılığı nedeniyle tutuklu çocuklara dönük tahliye taleplerinde bulunulması konusunda meslektaşlarımızın taleplerinde ısrarcı olmaları gerekliliğine, bir kez daha dikkat çekmektir. Zira salgın nedeniyle aileleri ile görüşemeyen, vekil yardımından faydalanamayan çocukların içinde buldukları psikolojik ve fiziksel hastalık riskleri , çocuk mahpus olmanın ötesinde önem taşımaktadır.

2) Yeni Düzenlemelerin Getirileri

Yazının devamında karşılaştırmalı tablolarla da görüleceği üzere mahpus çocuklar hakkında da infaz yasası ile değişiklikler yapılmıştır. Gelen değişikliklerin bir kısmı iyileştirme kapsamında değerlendirilebilecek iken bir kısmı çocuğun kurum içi yaşantısına yönelik ağırlaştırıcı hükümlerdir.

Bazı önemli başlıklar şöyle ifade edilebilir;

2.1) Ceza İnfaz Kurumları Açısından

a) Öncelikle 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfaz Hakkında Kanun'da infaz süresinin hesaplanmasında mahpus çocuklar eğer on beş yaşını doldurmamışlarsa kurumda geçirdikleri bir gün üç gün, eğer çocuk 15 yaşını doldurmuş ancak

18 yaşını doldurmamışsa bir gün iki gün şeklinde değerlendirilecektir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, hesaplamada dikkate alınan yaşın mahpus çocuğun suç işleme tarihindeki yaşı değil, kurum içinde bulunduğu yaşı olmasıdır. Bu hesaplamalarda hataya düşülmemesi için dosyaların titizlikle incelenmesi ve hesaplamaların dikkatle yapılması gerekmektedir. Çünkü biliyoruz ki hesap hataları durumlarında cezaevinde bulunmaması gereken çocuklar ,hala kurumda bulunabilmektedirler.

b) Kurum içi yaşantıya yönelik verilen disiplin cezaları düzenlemelerinin kısmen ağırlaştığı görülebilir. Bir çocuk için tutukluluk/hükümlülük haliyle özgürlüğünden yoksun bırakılma yeterince ağır bir ceza iken, kurum içi disiplin cezalarının artması yerinde olmamıştır. Çocuklar rehabilite edilme amacıyla ceza infaz kurumlarına gönderilmektedirler, tekrar cezalandırılmak için değil...

Örneğin, artık başkasının eşyasına kasten zarar veren ya da kendi yaşam alanını temizlemeyen çocuk da Onarma disiplin cezasını alacaktır. Bir diğer dikkat çeken madde adı geçen kanunun 46. Maddesinin 7. Fikrasında düzenlenen iznin ertelenmesi disiplin cezasının seçimsiz olarak ziyaretlerin kapalı şekilde yapılması şekline dönüştürülmesidir. Yazının başında belirttiğim İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Cezaevi Projesi kapsamında kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan mahpus çocuklarla yapılan görüşme çıktılarında, çocukların yakındığı şeylerden biri açık görüşlerin azlığıydı. Bu düzenleme ile eğer verilecek disiplin cezası açık görüşün kapalı görüş haline çevrilmesi seçeneği olacaksa, açık görüş hakkı az olan çocukların altmış güne kadar açık görüş yapamamaları çocukları olumsuz etkileyecektir. Bu durumun çocukların psikolojilerini ve gelişimlerini kötü etkileyeceği, ailesi ya da yakın çevresi ile dayanışma arayışında olan çocuğun üstün yararına da aykırı olacaktır. Aynı madde devamında kapalı kuruma iade başlıklı kısımda disiplin cezalarının tekrarında çocukların 1 yıl süre ile kapalı kuruma iade edilecekleri, gönderilecekleri düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile ne yazık ki hali hazırda dolu olan kapalı çocuk infaz kurumlarının nüfusu da artış gösterecektir.

Kuruma iade adlı madde devamında ceza infaz kurumlarında görece akran şiddetinin önlenmesini amaçlayan ancak kapsamı geniş tutulan “başkasını neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralamak” cümlesi eklenmiştir.

c) Düzenlemelerden 51. Madde de ise çocuğa ailesiyle vakit geçirebilecek bir alan açmaya çalışmaktadır ancak disiplin cezalarının ağırlaştırıldığı diğer düzenlemeler göz önüne alınarak yalnızca “iyi halli” olmanın ödüllendirildiği de unutulmamalıdır. Kanun kendi içinde bu konuda çelişmektedir. Bir yandan çocuğun halini iyileştirmeyi amaçlar görünüp diğer yandan çocuğu kurum içinde tekrar tekrar cezalandırma yoluna gitmektedir. Aynı maddenin 3. Fıkrasının o) bendinde ise eğer uygulanırsa çocukların topluma tekrar adapte olmaları hususunda oldukça işe yarar bir “ödüllendirme” mekanizması olacağı düşünülmektedir.

“o)Çocuk eğitimevinde kalan hükümlü, kamu kurum ve kuruluşlarının gençlik kampı veya gençlik merkezi gibi imkanlarından yararlandırılabilir.”

Düzenlemesini içermektedir. Elbette bu “ödüllendirmeye” karar verecek kurul ya da kişilerin kurum içerisinde hangi gözlem raporuna dayanacakları, bu dayanak gözlem raporunun süresinin ne olduğu, kurumdaki tüm çocukların bu “ödüllendirmeden” eşit şekilde yararlanıp yararlanamayacağı ya da takibinin nasıl yapılacağı, çocuğun gideceği gençlik merkezi ya da kampının nitelikleri de önem taşımaktadır. Ne yazık ki bu hususta kanunda eksiklik mevcuttur.

2.2) 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun Adli Kontrol adlı 20.maddesine getirilen değişiklik ise şöyle;

“(3)Denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından takip edilen çocuk için adli kontrol süresince rehberlik edecek bir uzman görevlendirilir ve çocuk hakkında yapılacak ihtiyaç değerlendirmesine göre iyileştirme çalışmaları yürütülür.”

Bu rehberliği kimlerin sağlayacağı, görevlendirilmelerin nasıl yapılacağı henüz açıklanmamıştır ancak adli kontrol tedbi-

rinin yaygınlaştırılması ve tutukluluk tedbirine olabildiğince az başvurulması çocukların lehine olmakla birlikte bu adli kontrol süresince çocukların bir uzman ile desteklenmeleri çocuklar üzerinde olumlu etki bırakacaktır. Bu uzmanın yetkilerinin sınırlarını henüz bilmemekle birlikte, eğer bu uzman 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu dahilinde sayılan tedbirlerden – örneğin barınma tedbiri, sağlık tedbiri- birinin çocuğun daha lehine olacağına dair rapor sunabilecek, çocuğun yaşadığı mekanı, aile yapısını ve çocuğun hayatını hangi koşullarda sürdürdüğünü gözlemleyebilecek türde bir çalışma yapacaksa bu hem çocuğun durumunu açık bir şekilde görebilmek hem de çocuğu suça sürükleyen nedenlerin de belirlenmesine yardımcı olacaktır. Öyle ki, çocukların durumlarının iyileştirilmesi, eğitime devam etmek isteyen çocuklara eğitim konusunda rehberlik edilmesi, hayat koşullarının iyileştirilmesi her çocuk özelinde değerlendirilmeli ve çocuklar bu haklara ve tedbirlere ulaşma konusunda eşit olmalıdırlar.

2.3) İnfaz yasası ne yazık ki anneleriyle ceza infaz kurumunda bulunan çocuklar için çok büyük değişiklik getirmemiştir. 30/03/2020 tarihine kadar işlenen suçlarda sıfır- altı yaş grubunda çocuğu bulunan kadın hükümlülerin denetimli serbestlikten yararlanabilecekleri belirtilmiştir. Bu denetimli serbestlik seçeneğinde ise İstisna Suçlar hariç -ki bunlar Kasten Öldürme Suçu (TCK, 81, 82, 83), Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Suçlar (102,103,104,105), Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar (TCK 132-138), Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar (TCK 302-339), Terör Suçları- kadın hükümlü açık ya da kapalı ceza infaz kurumundaki iyi halli olma durumu göz önüne alınarak Denetimli Serbestlik süreleri 2 yıldan 4 yıla çıkartılmıştır.

2.4.) Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestlik Açısından

Yazı ekinde karşılaştırılmaları olarak görülebilecek bu hususa yönelik en azından cezaların nasıl infaz edileceğini de açıklamakta yarar bulunmaktadır.

Bu bağlamda, durum çocuklar için aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

Madde Numarası	Suç Türü	Koşullu Salıverme Süresi	30/04/2020 Öncesi Suçlarda Denetimli Serbestlik	30/04/2020 Sonrası Suçlarda Denetimli Serbestlik
81,82,83	Kasten Öldürme	2/3	1 Yıl	1 Yıl
86/3-a,b, 87	Kasten Yaralama		1 Yıl	1 Yıl
86/3-a,b hariç	Kasten Yaralama	1/ 2	3 Yıl	1 Yıl
87/2-d	Neticesi Sebebi Ağırlaştırılmış Yaralama	2/3	1 Yıl	1 Yıl
87/2-d hariç	Neticesi Sebebi ile Ağırlaştırılmış Yaralama	1/ 2	3 Yıl	1 Yıl
94,95	İşkence	2/3	1 Yıl	1 Yıl
96	Eziyet	2/3	1 Yıl	1 Yıl
Tamamı	Cinsel Suçlar (Tamamı)	2/3	1 Yıl	1 Yıl
Tamamı(28/06/2014 önce işlenenler için)	Cinsel Suçlar (Tamamı)	2/3	1 Yıl	1 Yıl
132,138	Özel Hayata Karşı Suçlar	2/3	1 Yıl	1 Yıl
188	Uyuşturucu	2/3	1 Yıl	1 Yıl
188 (28/06/2014 önce işlenenler için)	Uyuşturucu	2/3	1 Yıl	1 Yıl
220	Örgüt	2/3	3 Yıl	1 Yıl
326-339	Casusluk Suçları	2/3	1 Yıl	1 Yıl
302-325	Devletin Güvenliğine Karşı		1 Yıl	1 Yıl
	Terör Suçları	2/3	1 Yıl	1 Yıl
	MİT Kanunundaki Suçlar	2/3	3 Yıl	1 Yıl
	Mükerrirler	2/3	-	1 Yıl
	Diğer Suçlar		3 Yıl	1 Yıl

5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun	
ESKİ METİN	YENİ METİN
<p>Çocuk Hükümlüler Hakkında Uygulanacak Disiplin Cezaları</p> <p>Madde 46-</p> <p>(3)Onarma, tazmin etme ve eski hâle getirme: Disiplin cezası gerektiren eylemin sonuçlarının, istekli olması koşulu ile çocuk tarafından onarma, tazmin etme veya eski hâle getirme suretiyle giderilmesidir. Bu disiplin cezasını gerektiren eylemler şunlardır:</p> <p>(d)Kişisel temizliğini Yapmamakta İsrar Etmek</p> <p>(i) Kurum kitaplığından, atölye ve derslik gibi yerlerden aldığı kitap, araç ve gereçleri zamanında geri vermemek, eksik vermek ve bunlara zarar vermek</p>	<p>Çocuk Hükümlüler Hakkında Uygulanacak Disiplin Cezaları</p> <p>Madde 46-</p> <p>(3)Onarma, tazmin etme ve eski hâle getirme: Disiplin cezası gerektiren eylemin sonuçlarının, istekli olması koşulu ile çocuk tarafından onarma, tazmin etme veya eski hâle getirme suretiyle giderilmesidir. Bu disiplin cezasını gerektiren eylemler şunlardır:</p> <p>(d)Kişisel Temizliğini veya kendi yaşam alanının temizliğini yapmamakta İsrar Etmek</p> <p>(i)Resmi kurumlardan, kurum kitaplığından, atölye ve derslik gibi yerlerden aldığı kitap, araç ve gereçleri zamanında geri vermemek, eksik vermek ve bunlara zarar vermek</p>
<p>(5) Bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma: Çocuğun otuz güne kadar sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere katılmaktan yoksun bırakılmasıdır. Bu disiplin cezasını gerektiren eylemler şunlardır:</p> <p>(g)Suç örgütlerine ait her türlü yayın, bez afiş, pankart, resim, sembol, işaret ve benzeri eşyayı kurumun herhangi bir yerine asmak veyateşhir etmek.</p>	<p>(5) Bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma: Çocuğun otuz güne kadar sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere katılmaktan yoksun bırakılmasıdır. Bu disiplin cezasını gerektiren eylemler şunlardır:</p> <p>(g)Suç örgütlerine ait her türlü yayın, bez afiş, pankart, resim, sembol, işaret ve benzeri eşyayı kurumun herhangi bir yerine asmak veyateşhir etmek ya da bulundurmak.</p> <p>(j)Başkasına ait eşyaya kasten zarar vermek</p>
<p>(7) İznin Ertelenmesi, Disiplin cezasını gerektiren eylemin niteliğine ve ağırlık derecesine göre çocuğun izninin altmış güne kadar ertelenmesidir. Bu disiplin cezasını gerektiren eylemler şunlardır:</p> <p>(e) İdareye ait olup kendisine verilmemiş bulunan yatak, battaniye, karyola ve dolap gibi eşyayı zapt etmek ve yeni gelenlere satmak.</p>	<p>(7) İznin ertelenmesi veya ziyaretlerin kapalı şekilde yapılması: Disiplin cezasını gerektiren eylemin niteliğine ve ağırlık derecesine göre çocuğun izninin altmış güne kadar ertelenmesi veya kapalı ceza kurumlarında açık ziyaretlerin altmış güne kadar kapalı şekilde yapılmasıdır. Bu disiplin cezasını gerektiren eylemler şunlardır:</p> <p>(e) İdareye ait olup kendisine verilmemiş bulunan yatak, battaniye, karyola ve dolap gibi eşyayı zapt etmek veya satmak ya da maddi menfaat karşılığı diğer çocuklara kullanırmak.</p> <p>(r)Kurumda güvenlik amacıyla oluşturulan teknik, mekanik veya elektronik cihaz ya da sistemleri kasten etkisiz veya çalışamaz hale getirmek yahut amacı dışında kullanmak.</p>
<p>8) Kapalı ceza infaz kurumuna iade: Çocuğun, eyleminin nitelik ve ağırlığına göre çocuk kapalı ceza infaz kurumlarına, bulunmadığı hâllerde kapalı ceza infaz kurumlarının çocuklara ayrılan bölümlerine altı ay süre ile iadesidir. Çocuk, bu fıkrada işlenen disiplin suçları ve disiplin cezalarından dolayı çocuk kapalı infaz kurumuna iade edilemez. Kapalı ceza infaz kurumuna iadeyi gerektiren eylemler şunlardır:</p> <p>a)Kurum içinde veya dışında yaralayıcı, öldürücü her türlü âlet, silâh ve patlayıcı madde kullanmak suretiyle herhangi bir kimseyi yaralamaya teşebbüs etmek, yaralamak.</p>	<p>8) Kapalı ceza infaz kurumuna iade: Çocuğun, eyleminin nitelik ve ağırlığına göre çocuk kapalı ceza infaz kurumlarına, bulunmadığı hâllerde kapalı ceza infaz kurumlarının çocuklara ayrılan bölümlerine altı ay, bu fıkrada sayılan disiplin eylemlerinin ikinci veya daha fazla tekrarı halinde ise bir yıl süre ile iadesidir. Çocuk, bu fıkrada işlenen disiplin suçları ve disiplin cezalarından dolayı çocuk kapalı infaz kurumuna iade edilemez. Kapalı ceza infaz kurumuna iadeyi gerektiren eylemler şunlardır:</p> <p>a) Kurum içinde veya dışında başkasını neticesi sebebiyle ağırlaşmış şekilde yaralamak ya da yaralayıcı, öldürücü her türlü âlet, silâh ve patlayıcı madde kullanmak suretiyle herhangi bir kimseyi yaralamaya teşebbüs etmek, yaralamak.</p>

<p>Disiplin cezasını gerektiren eylemlerin tekrarı, disiplin cezalarının infazı ve kaldırılması</p> <p>Madde 48-</p> <p>(6)Disiplin kurulu, kurum kurallarına uyma, iyileştirme programında ilerleme veya verilen ceza ile amaçlanan sonucun gerçekleşmesi durumunda, çocuk hakkında vermiş olduğu cezayı süre koşulu aranmaksızın her zaman kaldırabilir.</p>	<p>Disiplin cezasını gerektiren eylemlerin tekrarı, disiplin cezalarının infazı ve kaldırılması</p> <p>Madde 48-</p> <p>(6)Çocuğun bulunduğu kurumun disiplin kurulu, kurum kurallarına uyma, iyileştirme programında ilerleme veya verilen ceza ile amaçlanan sonucun gerçekleşmesi durumunda, çocuk hakkında verilen disiplin cezasını süre koşulu aranmaksızın her zaman kaldırabilir.</p>
<p>Ödüllendirme</p> <p>Madde 51-</p> <p>(3)Hükümlülere verilebilecek ödüller şunlardır:</p> <p>b)Çocuk hükümlülere, en geç iki ayda bir kez olmak üzere, üç saatten yirmi dört saate kadar ana ve babasıyla veya vasisiyle kurum ya da eklentilerinde ceza infaz kurumu personelinin yakın nezareti olmaksızın aile görüşmesi yaptırılabilir. Kendi istekleri ile nakil</p> <p>Madde 54- (1) Hükümlülerin kendi istekleri ile buldukları kurumdan başka kurumlara nakledilebilmeleri için;</p> <p>c)Koşullu salıverilmelerine beş aydan az süre kalmamış olması,</p>	<p>Ödüllendirme</p> <p>Madde 51-</p> <p>(3)Hükümlülere verilebilecek ödüller şunlardır:</p> <p>b) Çocuk hükümlülere, en geç ayda bir kez olmak üzere, üç saatten yirmi dört saate kadar ana ve babasıyla veya vasisiyle ya da ana veya babasıyla birlikte kardeşleriyle kurum ya da eklentilerinde ceza infaz kurumu personelinin yakın nezareti olmaksızın aile görüşmesi yaptırılabilir.</p> <p>l)Çocuk hükümlüler için kurum bünyesinde gerçekleştirilen tören veya anma günü ya da doğum günlerinde çocukların ailelerinin de etkinliklere katılması sağlanabilir.</p> <p>m)Çocuk hükümlünün yanında kalacağı bir yakınının olmaması nedeniyle kullanamadığı özel izinler yerine kurum idaresinin uygun gördüğü gün kadar eğitimevinin bulunduğu il sınırları içinde gündüzleri iznini geçirmesi ve gece eğitimevinde kalması imkanı verilebilir.</p> <p>n)Çocuk eğitimevinde kalan hükümlünün hafta sonunda bir gün, kurum idaresinin uygun gördüğü süre kadar, kurum dışına çıkmasına izin verilebilir.</p> <p>o)Çocuk eğitimevinde kalan hükümlü, kamu kurum ve kuruluşlarının gençlik kampı veya gençlik merkezi gibi imkanlarından yararlandırılabilir.</p> <p>Kendi istekleri ile nakil</p> <p>Madde 54- (1) Hükümlülerin kendi istekleri ile buldukları kurumdan başka kurumlara nakledilebilmeleri için;</p> <p>c) Ceza infaz kurumlarında bulunulması gereken sürenin üç aydan fazla olması,</p>
<p>Hükümlüye dışarıdan gönderilen hediye kabul etme hakkı</p> <p>Madde 69-</p> <p>(1)Kapalı ceza infaz kurumlarındaki hükümlü, dinî bayram, yılbaşı veya kendi doğum günlerinde, dışarıdan gönderilen ve kurum güvenliği için tehlikeli olmayan bir hediyeyi kabul etme hakkına sahiptir. Bunun esas ve usulleri Cumhurbaşkanınca çıkarılan yönetmelikle gösterilir.</p>	<p>Hükümlüye dışarıdan gönderilen hediye kabul etme hakkı</p> <p>Madde 69-</p> <p>(1) Kapalı ceza infaz kurumlarındaki hükümlü, iki ayda bir kez, ayrıca dinî bayram, yılbaşı veya kendi doğum günlerinde dışarıdan gönderilen ve kurum güvenliği için tehlikeli olmayan bir hediyeyi kabul etme hakkına sahiptir. Çocuk ve altmış beş yaşını tamamlamış hükümlüler ile beraberinde çocuğu bulunan kadın hükümlüler, idare ve gözlem kurulu tarafından alınacak karar doğrultusunda belirtilen zaman dilimi dışında da hediye kabul edebilir. Bunun esas ve usulleri yönetmelikle belirlenir.</p>

<p>Öğretimden yararlanma Madde 76- (1) Açık ceza infaz kurumları ile çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlülerin örgün ve yaygın, kapalı ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin yaygın öğretimden yararlanmaları sağlanır.</p>	<p>Öğretimden yararlanma Madde 76- (1) Açık ceza infaz kurumları ile çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlülerin örgün ve yaygın, kapalı ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin yaygın öğretimden yararlanmaları sağlanır. (2)Bu maddenin uygulanmasına ve sınavlara ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.</p>
<p>Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı Madde 105/A- (1) Hükümlülerin dış dünyaya uyumlarını sağlamak, aileleriyle bağlarını sürdürmelerini ve güçlendirmelerini temin etmek amacıyla; Açık ceza infaz kurumunda cezasının son altı ayını kesintisiz olarak geçiren, Çocuk eğitimevinde toplam cezasının beşte birini tamamlayan, koşullu salverilmesine bir yıl veya daha az süre kalan iyi hâlli hükümlülerin talebi hâlinde, cezalarının koşullu salverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına, ceza infaz kurumu idaresince hazırlanan değerlendirme raporu dikkate alınarak, infaz hâkimi tarafından karar verilebilir.</p>	<p>Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı Madde 105/A- (1) Hükümlülerin dış dünyaya uyumlarını sağlamak, aileleriyle bağlarını sürdürmelerini ve güçlendirmelerini temin etmek amacıyla, açık ceza infaz kurumunda veya çocuk eğitimevinde bulunan ve koşullu salverilmesine bir yıl veya daha az süre kalan iyi halli hükümlülerin talebi halinde, cezalarının koşullu salverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına, ceza infaz kurumu idaresince hazırlanan değerlendirme raporu dikkate alınarak, hükümün infazına ilişkin işlemleri yapan Cumhuriyet başsavcılığının bulunduğu yer infaz hâkimi tarafından karar verilebilir.</p>

<p>Koşullu salıverilme Madde 107-</p> <p>(1)Koşullu salıverilmeden yararlanabilmek için mahkumun kurumdaki infaz süresini iyi halli olarak geçirmesi gerekir.</p> <p>(2) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuz yılını, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar yirmidört yılını, diğer süreli hapis cezalarına mahkûm edilmiş olanlar cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler.</p>	<p>Koşullu salıverilme Madde 107-</p> <p>(1)Koşullu salıverilmeden yararlanabilmek için mahkumun kurumdaki infaz süresini iyi halli olarak geçirmesi gerekir.</p> <p>(2)Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuz yılını, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar yirmidört yılını, diğer süreli hapis cezalarına mahkûm edilmiş olanlar cezalarının yarısını infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler. Ancak, Türk Ceza Kanununun:</p> <p>Kasten öldürme suçlarından (madde 81, 82 ve 83) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar,</p> <p>Neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama suçundan (madde 87, fıkra iki, bent d) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar, İşkence suçundan (madde 94 ve 95) ve eziyet suçundan (madde 96) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar,</p> <p>Cinsel saldırı (madde 102, ikinci fıkra hariç), reşit olmayanla cinsel ilişki (madde 104, ikinci ve üçüncü fıkra hariç) ve cinsel taciz (madde 105) suçlarından süreli hapis cezasına mahkûm olanlar,</p> <p>Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan (madde 102, 103, 104 ve 105) hapis cezasına mahkûm olan çocuklar,</p> <p>Özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlardan (madde 132, 133, 134, 135, 136, 137 ve 138) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar,</p> <p>Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçundan (madde 188) hapis cezasına mahkûm olan çocuklar,</p> <p>Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarından (madde 326 ila 339) süreli hapis cezasına mahkum olanlar, cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler. Ayrıca, suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlardan mahkûm olan çocuklar ile 1/1/1983 tarihli ve 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar hakkında koşullu salıverilme oranı üçte iki olarak uygulanır.</p>
--	---

<p>Mükerrirlere ve bazı suç faillerine özgü infaz rejimi ve denetimli serbestlik tedbiri</p> <p>Madde 108- (1) Tekerrür hâlinde işlenen suçtan dolayı mahkûm olunan;</p> <p>a) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının otuz dokuz yılının,</p> <p>b) Müebbet hapis cezasının otuz üç yılının</p> <p>c) Süreli hapis cezasının dörtte üçünün</p> <p>İnfaz kurumunda iyi hâli olarak çekilmesi durumunda, koşullu salıverilmeden yararlanılabilir.</p> <p>(3)İkinci defa tekerrür hükümlerinin uygulanması durumunda, hükümlü koşullu salıverilmez.</p> <p>(4)Hakim, mükerrir hakkında cezanın infazının tamamlanmasından sonra başlamak ve bir yıldan az olmamak üzere denetim süresibelirler.</p> <p>(6) Hakim, mükerrir hakkında denetim süresinin uzatılmasına karar verebilir. Denetim süresi en fazla beş yıla kadar uzatılabilir.</p>	<p>Mükerrirlere ve bazı suç faillerine özgü infaz rejimi ve denetimli serbestlik tedbiri</p> <p>Madde 108- (1) Tekerrür hâlinde işlenen suçtan dolayı mahkûm olunan;</p> <p>a) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının otuz dokuz yılının,</p> <p>b) Müebbet hapis cezasının otuz üç yılının,</p> <p>c) Birden fazla süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuz iki yılının,</p> <p>d)Süreli hapis cezasının üçte ikisinin,</p> <p>İnfaz kurumunda iyi hâli olarak çekilmesi durumunda, koşullu salıverilmeden yararlanılabilir. Ancak, koşullu salıverilme oranı üçte ikiden fazla olan suçlar bakımından tabi oldukları koşullu salıverilme oranı uygulanır.</p> <p>(3) İkinci defa tekerrür hükümlerinin uygulanması durumunda, hükümlü koşullu salıverilmez. Hükümlü hakkında ikinci defa tekerrür hükümlerinin uygulanacağı hükümde belirtilir.</p> <p>(4)İnfaz hâkimi, mükerrir hakkında cezanın infazının tamamlanmasından sonra başlamak ve bir yıldan az olmamak üzere denetim süresi belirler.</p> <p>(6)İnfaz hâkimi, mükerrir hakkında denetim süresinin uzatılmasına karar verebilir. Denetim süresi en fazla beş yıla kadar uzatılabilir.</p>
--	---

<p>Özel infaz usulleri Madde 110-</p> <p>(2) Mahkûmiyete konu suç nedeniyle doğmuş zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesine dair hukukî sorumlulukları saklı kalmak üzere;</p> <p>a)Kadın veya altmış beş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları-altı ay, veya daha az süreli hapis cezasının konutunda çektirilmesi- ne hükümü veren mahkemece veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkemece karar verilebilir.</p> <p>(3) Cezanın özel infaz usulüne göre çektirilmesi kararı, infaza başlandıktan sonra da verilebilir.</p> <p>(4)Cezanın özel infaz usulüne göre çektirilmesine karar verilenler hakkında koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz.</p> <p>(5)Bu infaz usulünün gereklerine geçerli bir mazeret olmaksızın uyulmaması hâlinde , cezanın baştan itibaren infaz kurumunda çektirilmesine karar verilir.</p> <p>(6)Bu madde hükümlerine göre verilen kararlara itiraz yolu açıktır.</p>	<p>Özel infaz usulleri Madde 110-</p> <p>(2) Mahkûmiyete konu suç nedeniyle doğmuş zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesine dair hukukî sorumlulukları saklı kalmak üzere;</p> <p>a)Kadın, çocuk veya altmış beş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları toplam bir yıl, veya daha az süreli hapis cezasının konutunda çektirilmesine infaz hakimi tarafından karar verilebilir.</p> <p>(3)Toplam beş yıl veya daha az süreli hapis cezasına mahkum olan veya adli para cezası infaz sürecinde hapis cezasına çevrilen hükümlülerden 16 ncı maddenin üçüncü fıkrasında belirlenen usule göre maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle ceza infaz kurumu koşullarında hayatını yalnız idame ettiremeyeceği tespit edilenlerin cezasının konutunda çektirilmesine infaz hakimi tarafından karar verilebilir.</p> <p>(4)...</p> <p>(5)Cezanın özel infaz usulüne göre çektirilmesine karar verilenler hakkında tâbi oldukları infaz rejimine göre koşullu salıverilme hükümleri uygulanır. Ancak, 105/A maddesi hükümleri uygulanmaz.</p> <p>(6)Cezanın özel infaz usulüne göre çektirilmesi kararı, infaza başlandıktan sonra da verilebilir.</p> <p>(7)Infaz hakimi talep üzerine, cezanın özel infaz usulüne göre çektirilmesi sırasında bu usulün uygulanmasına son verilebilir. Özel infaz usulünün gereklerine geçerli bir mazeret olmaksızın uyulmaması hâlinde ise bu usulün uygulanmasına son verilir ve bu halde infaza açık ceza infaz kurumunda devam edilir. Özel infaz usulüne göre geçirilen süre, infaz aşamasında mahsup edilir. Bu fıkranın uygulandığı hallerde 105/A maddesi hükümleri uygulanmaz.</p> <p>(8)Bu madde hükümlerine göre verilen kararlara itiraz yolu açıktır.</p> <p>(9)Üçüncü ve dördüncü fıkra hariç, bu madde hükümleri;</p> <p>a)Terör suçları ile örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçlarından ya da örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlardan,</p> <p>b)Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan mahkum olanlar,</p> <p>c)Adli para cezası infaz sürecinde hapis cezasına çevrilenler,</p> <p>d)Koşullu salıverilme kararının geri alınması nedeniyle cezası aynen infaz edilenler, mahkum olanlar, hakkında uygulanmaz.</p> <p>(10)Bumaddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.</p>
---	--

<p>Geçici Madde 6-</p> <p>(1) 1/7/2016 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından; 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun kasten öldürme suçları (madde 81, 82), üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı işlenen kasten yaralama ve neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama suçları, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar (madde 102, 103, 104, 105), özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar (madde 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu (madde 188) ve İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar hariç olmak üzere, bu Kanunun;</p> <p>a) 105/A maddesinin birinci fıkrasında yer alan "bir yıl"lık süre "iki yıl",</p> <p>b) 107 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "üçte iki"lik oran "yarısı",</p> <p>olarak uygulanır.</p>	<p>Geçici Madde 6-</p> <p>(1) 30/3/2020 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından; 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun kasten öldürme suçları (madde 81, 82 ve 83), üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı işlenen kasten yaralama ve neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama suçları, neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama suçu, (madde 87, fıkra iki, bent d), işkence suçu (madde 94 ve 95), eziyet suçu (madde 96), cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar (madde 102, 103, 104 ve 105), özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar (madde 132, 133, 134, 135, 136, 137 ve 138), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu (madde 188) ve İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar hariç olmak üzere, 105/A maddesinin birinci fıkrasında yer alan "bir yıl"lık süre, "üç yıl" olarak uygulanır.</p> <p>(4)30/3/2020 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından, tabi olduğu infaz rejimine göre belirlenen koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında, hükümlünün onbeş yaşını dolduruncaya kadar ceza infaz kurumunda geçirdiği bir gün, üç gün; onsekiz yaşını dolduruncaya kadar ceza infaz kurumunda geçirdiği bir gün, iki gün olarak dikkate alınır.</p>
--	--

	<p>GEÇİCİ MADDE 9- (1) 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde ve 220 nci maddesinde düzenlenen suçlardan, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan ve 3713 sayılı Kanun kapsamına giren suçlardan hükümlü ve tutuklu olanlar ile Kanunun 9 uncu maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında kalan hükümlü ve tutuklular hakkında verilenler hariç olmak üzere; 30/3/2020 tarihinden önceki eylemler nedeniyle Kanunun 39 ila 46 ncı maddeleri uyarınca verilen disiplin cezası ve tedbirleri, infaz edilmeleri kaydıyla 48 inci maddedeki süre ve karar şartı aranmaksızın idare ve gözlem kurulunca verilecek iyi hal kararı üzerine kaldırılır. 55 inci madde hükümleri saklıdır.</p> <p>(2) Bu maddeyi ihdas eden Kanunla 89 uncu maddede yapılan değişiklikler, 1/1/2021 tarihinden itibaren uygulanır.</p> <p>(3) 105/A maddesinin altıncı fıkrasında yer alan "beş günlük" süre, 1/1/2021 tarihine kadar "yirmibeş gün" olarak uygulanır.</p> <p>(4) 5237 sayılı Kanunun 102, 103, 104, 105 ve 188 inci maddelerinde düzenlenen suçlardan 18/6/2014 tarihli ve 6545 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 28/6/2014 tarihinden önce işlenmiş olanlar için verilen süreli hapis cezaları bakımından koşullu salıverilme oranı üçte iki olarak uygulanır.</p> <p>(5) Covid-19 salgın hastalığının ülkemizde görülmüş olması sebebiyle, açık ceza infaz kurumlarında bulunanlar ile kapalı ceza infaz kurumunda bulunup da açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya hak kazanan hükümlüler, 105/A maddesi kapsamında denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezasının infazına karar verilen hükümlüler ve 106 ncı madde veya diğer kanunlar uyarınca denetimli serbestlik tedbirinden yararlanan hükümlüler, 31/5/2020 tarihine kadar izinli sayılır. Salgının devam etmesi halinde bu süre, Sağlık Bakanlığının önerisi üzerine Adalet Bakanlığı tarafından her defasında iki ayı geçmemek üzere üç kez uzatılabilir. Bu fıkra uyarınca izinli sayılanlar hakkında 95 ve 97 nci madde hükümleri uygulanır.</p> <p>(6) Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar, Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ve örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlar hariç olmak üzere, toplam hapis cezası on yıldan az olanlar bir ayını, on yıl ve daha fazla olanlar ise üç ayını kapalı ceza infaz kurumunda geçirmiş olan iyi halli hükümlülerden ilgili mevzuat uyarınca açık ceza infaz kurumlarına ayrılmalarına bir yıl veya daha az süre kalanlar, talepleri halinde açık ceza infaz kurumlarına gönderilebilirler. Bu hükümlüler, açık ceza infaz kurumlarında barındırılır. İlgili mevzuat uyarınca açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya, beşinci fıkrada belirtilen süreleri içinde hak kazandıkları takdirde beşinci fıkra uyarınca izinli sayılırlar. Beşinci fıkrada belirtilen sürenin tamamlanmasından sonra ise açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya hak kazanıp kazanmadıklarına bakılmaksızın, 95 inci maddede düzenlenen izin hakkından yararlanırlar. Bu fıkra hükmü 31/12/2020 tarihine kadar uygulanır.</p>
--	---

5395 SAYILI ÇOCUK KORUMA KANUNU	
<p>Adli Kontrol Madde 20- (1) Suça sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma veya kovuşturma evrelerinde adli kontrol tedbiri olarak Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu maddesinde sayılanlar ile aşağıdaki tedbirlerden bir ya da birkaçına karar verilebilir:</p> <p>a) Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak. b) Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek. c) Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak. (2) Ancak bu tedbirlerden sonuç alınamaması, sonuç alınmayacağına anlaşılmaması veya tedbirlere uyulmaması durumunda tutuklama kararı verilebilir.</p>	<p>Adli Kontrol Madde 20- (1) Suça sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma veya kovuşturma evrelerinde adli kontrol tedbiri olarak Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu maddesinde sayılanlar ile aşağıdaki tedbirlerden bir ya da birkaçına karar verilebilir:</p> <p>a) Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak. b) Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek. c) Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak. (2) Ancak bu tedbirlerden sonuç alınamaması, sonuç alınmayacağına anlaşılmaması veya tedbirlere uyulmaması durumunda tutuklama kararı verilebilir. (3) Denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından takip edilen çocuk için adli kontrol süresince rehberlik edecek bir uzman görevlendirilir ve çocuk hakkında yapılacak ihtiyaç değerlendirmesine göre iyileştirme çalışmaları yürütülür.</p>
5402 SAYILI DENETİMLİ SERBESTLİK HİZMETLERİ KANUNU	
<p>Soruşturma evresindeki görevler Madde 12 - (1) Müdürlüğün soruşturma evresindeki görevleri şunlardır:</p> <p>a)5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu maddesine göre adli kontrol altına alınan şüphelilerle ilgili olarak, kararda belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin çalışmaları yürütmek</p>	<p>Soruşturma evresindeki görevler Madde 12 - (1) Müdürlüğün soruşturma evresindeki görevleri şunlardır:</p> <p>a)5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu maddesinin üçüncü fıkrasının (b), (c), (e), (j), (k) ve (l) bentleri ile 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 20 nci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerine göre adli kontrol altına alınan şüphelilerle ilgili olarak, kararda belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin çalışmaları yürütmek</p>
<p>Kovuşturma evresindeki görevler Madde 13 - (1) Müdürlüğün kovuşturma evresindeki görevleri şunlardır:</p> <p>a)5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu maddesine göre adli kontrol altındaki sanıklarla ilgili olarak, kararda belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin çalışmaları yürütmek</p>	<p>Kovuşturma evresindeki görevler Madde 13 - (1) Müdürlüğün kovuşturma evresindeki görevleri şunlardır:</p> <p>a)5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu maddesinin üçüncü fıkrasının (b), (c), (e), (j), (k) ve (l) bentleri ile Çocuk Koruma Kanununun 20 nci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerine göre adli kontrol altındaki sanıklarla ilgili olarak, kararda belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin çalışmaları yürütmek.</p>
<p>Elektronik cihazların kullanılması suretiyle takip Madde 15/A - (Ek:5/4/2012-6291/4 md.) (1)Şüpheli, sanık ve hükümlülerin toplam içinde izlenmesi, gözetimi ve denetimi elektronik cihazların kullanılması suretiyle de yerine getirilebilir.</p>	<p>Elektronik cihazların kullanılması suretiyle takip Madde 15/A - (Ek: 5/4/2012-6291/4 md.) (1)Şüpheli, sanık ve hükümlülerin toplam içinde izlenmesi, gözetimi ve denetimi elektronik cihazların kullanılması suretiyle de yerine getirilebilir. Bu izleme, rızası alınmak koşuluyla şüpheli, sanık ve hükümlüye ait elektronik cihazlar kullanılmak suretiyle de yapılabilir.</p>

<p>Malî hükümler Madde 26 - (1) Denetimli serbestlik ve yardım ile koruma hizmetlerini yürütmek üzere bu Kanun ile oluşturulan taşra teşkilâtında görevli Devlet memurları; hizmet sınıfı, unvan ve derecelerine göre ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde görev yapan emsallerine 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 152 nci maddesi uyarınca ödenen zam ve tazminatlarından yararlanırlar.</p>	<p>Malî hükümler Madde 26 - (1) Denetimli serbestlik ve yardım ile koruma hizmetlerini yürütmek üzere bu Kanun ile oluşturulan taşra teşkilâtında görevli Devlet memurları; hizmet sınıfı, unvan ve derecelerine göre ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde görev yapan emsallerine 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 152 nci maddesi uyarınca ödenen zam ve tazminatlardan yararlanırlar. 4) Denetimli serbestlik tedbiri altında bulunan ve denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından muhtaç durumda olduğu tespit edilen yükümlülerin, kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalıştırılma yükümlülüğünü yerine getirirken mutad vasıta ile yaptıkları yol giderleri müdürlük bütçesinden, işe giderleri ise çalıştırıldıkları kurum bütçesinden karşılanabilir.</p>
---	--

Sonuç olarak af tartışmaları ile başlayan ancak infaz yasasında ve bir kısım kanunlarda değişiklik ile sonuçlanan süreçte, temel beklentinin çocuk tutuklu ve hükümlülerin güvenli bir şekilde tahliyeleri olduğunu tekrar belirtmekte fayda bulunmaktadır. Ne yazık ki güvenli salıverilmeye yönelik bir tedbir ya da takip politikası oluşturulmamıştır. Mahpus Çocuklar özelinde değerlendirilmesi gereken husus çocukların tekrar ceza infaz kurumuna dönmelerinin de sağlanmasıdır. Ancak bu, yasalar ile görüldüğü gibi, mevcut infaz düzenlemeleri suç işlediği iddia edilen ya da suçlu kişileri suça iten sebepleri, onların psikolojisini ve bu kişilerin topluma kazandırılmasını odağına almak yerine suçları odak noktasına almış, denetimli serbestlik kurumu da getiriliş amacına aykırı olarak içi boşaltılan bir kurum haline gelmiştir. Çocukların tahliye sonrası destek sisteminin işletilmesine dair ihtiyaçları devam etmektedir.

Yargıtay kararlarında sıklıkla ifadesini bulan çocuğun üstün yararı ifadesinin; odak noktası olarak çocuğun korunması, topluma “yeniden” kazandırılması temelinde çocuk konusunda uzmanlaşmış, çocuğu suça iten nedenleri ortadan kaldırmayı hedefleyen kişi ve kurumların ortak çalışması ile karşılık bulacağını kabul etmek gerekmektedir.

ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARI YASALARLA MEŞRULAŞTIRILAMAZ

Av. Ayşenur DEMİRKALE¹

Dünyada yaşanan salgın hastalık nedeniyle, mahpuslara af getirileceğine dair kamuoyunda oluşan beklenti, çocuk hakları savunucuları tarafından, “tüm çocukların tahliyesi” olarak ifade edilirken, sonuçta; çocuklar açısından sorunu bütün olarak çözmeyen, 7242 sayılı CEZA VE GÜVENLİK TEDBİRLERİNİN İNFAZI HAKKINDAKİ KANUN VE BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİKLER YAPILMASINA DAİR KANUN başlığı ile karmaşık bir metin ortaya çıkmıştır. Bu yasa metninin meclis tartışmalarının son günlerinde, artık dillendirilmesi dahi “zul” kabul edilmesi gereken, 15 yaşın altındaki çocukların istismarcısı ile evlendirilerek, istismarcılara af getirilmesine dair bir tasarı metni kamuoyuna servis edildi. Şu ana kadar böylesi bir teklifi açıkça sahiplenen çıkmamakla beraber, “kamuoyundaki tartışmaların gereksiz olduğu, amacın istirmacılara af olmadığı, kastedilenin çocuk tecavüzcüleri olmadığı , aile birleşmelerinin hedeflendiğini “belirten açıklamalar yapılmakta, aile mağduriyetine dair haberler çıkmaktadır. Sonuçta 2016 yılından beri, mağdur çocukların evlendirilmesi ile istismarcının aklanmasını sağlamaya dönük çabaların varlığı da somut bir gerçektir.

Bu tartışmaların kabul edilmezliği ve çocuk haklarına aykırılığı noktasına değinmeden önce konuyla ilgili , 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda 2005 yılından itibaren yaşanan değişiklikler ve Anayasa Mahkemesinin kararlarını hatırlamakta, fayda bulunmaktadır.

Türk Ceza Kanununun genel düzenlemesi içinde çocuklar

1 İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Başkan Yardımcısı

aleyhine suç işlenmesi halinde, cezanın ağırlaştırılmış hali uygulanmaktadır. Ancak çocuğun cinsel istismarı cinsel saldırı suçunun ağırlaştırıcı sebebi olarak değil ayrı bir suç tipi olarak öngörülmüştür. 5237 sayılı TCK nun da çocukların cinsel istismarı TCK 103 maddede düzenlenmiştir. TCK 104. madde ise “reşit olmayanla cinsel ilişki” başlığını taşımaktadır . TCK 105. Maddede ise cinsel taciz düzenlenmiştir.

A- ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI VE YASA DEĞİŞİKLİKLERİ İLE ÇOCUĞUN CİNSEL İSTİSMARI

TCK ‘nun 104. maddesinin 2005 yılındaki düzenlemesi aşağıdaki gibidir.

Reşit olmayanla cinsel ilişki MADDE 104. - (1) Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, onbeş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Fail mağdurdan beş yaştan daha büyük ise, şikâyet koşulu aranmaksızın, cezası iki kat artırılır.

***Anayasa Mahkemesi Esas Sayısı: 2005/103, Karar Sayısı: 2005/89.** Resmi Gazete tarihi:26.02.2006 tarihli kararı ile **TCK 104/2** de ki düzenlemeyi “faillerin, mağdurdan beş yaştan daha büyük olmaları halinde yakınma olup olmadığına bakılmaksızın iki kat fazla ceza ile cezalandırılmaları öngörülmüştür. Böylece, aynı yaştaki mağdurlarla cinsel ilişkide bulunan failler arasında sadece yaş farkına dayanan bir ayırım yapıldığı gibi, faille aralarındaki yaş farkının beşten az olması halinde suçun şikayete bağlı olarak takip edilip edilmemesi hususunda mağdurun iradesi esas alınıp, failin beş yaştan büyük olması durumunda ise, bu irade gözetilmeyerek mağdurlar yönünden de farklılık yaratılmıştır. Aynı yaşta olup, aynı eylemin tarafı olan mağdurlar arasında yapılan bu ayırım ile aynı yaştaki kişilere karşı aynı eylemi gerçekleştiren failler arasında sadece yaş farkına dayanılarak yapılan ayırımın, Kural’ın belli yaştaki çocukların cinsel dokunulmazlıklarını koruma amacını gerçekleştirmeye elverişli bulunmadığı ve adalet ilkeleriyle de bağdaşmadığı so-

nucuna varılmıştır” gerekçesi ile Anayasa 2 ve 10. Maddelerine aykırılığı kabul ederek **iptal etmiştir** (1)

• **TCK 103. maddenin 2005 yılındaki düzenlemesi aşağıdaki gibidir**

(1)Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismar deyiminden;a) **Onbeş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte** fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar, Anlaşılır.

(2) Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, sekiz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(3) (Değişik: 29/6/2005 – 5377/12 md.) Cinsel istismarın üstsoy, ikinci veya üçüncü derecede kan hısmı, üvey baba, evlat edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, sağlık hizmeti veren veya koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişiler tarafından ya da hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle veya birden fazla kişi tarafından birlikte gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(4) Cinsel istismarın, birinci fıkranın (a) bendindeki çocuklara karşı cebir veya tehdit kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(5) Cinsel istismar için başvuru olan cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması halinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

(6) **Suçun sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulması halinde, onbeş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur.**

(7) Suçun mağdurun bitkisel hayata girmesine veya ölü-

müne neden olması durumunda, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

*Bu düzenlemede yer alan **TCK 103/ 6'nin** iptali istemiyle Anayasa Mahkemesine " *eylemin niteliği ne olursa olsun çocuğun beden ve ruh sağlığının bozulması halinde 15 yıldan az olmamak üzere sanığın cezalandırılacağını , bunun ceza adaleatine uygun olmadığı , fiilin nevi ve niteliğine göre cezanın tayin ve tespitinin gerekeceği bu durumun Anayasa 10. Maddeye aykırı olduğu*" ileri sürülerek iptal yoluna başvurulmuş, **Anayasa Mahkemesi 2009/23 E ve 2009/56 K sayılı kararı** ile "Suç ve ceza arasında adalete uygun bir oranın bulunup bulunmadığının saptanmasında herhangi bir suç için konulmuş ceza ile yapılacak bir kıyaslamanın değil, o suçun toplum yaşamında yarattığı etkinin de dikkate alınması gerekir. Cezanın belirlenmesinde suçtan zarar görenin kişiliği ve ona verilen zararın azlığı veya çokluğu da etkilidir. Yasa koyucu, değişik eylemler için değişik cezalar yanında, daha hafif bir eylem için daha ağır bir cezayı da uygun görebilir. Nitekim, yasa koyucunun cinsel istismar suçu sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığında meydana gelebilecek neticeyi dikkate alarak tercihini bu yönde kullandığı ve buna göre bir cezalandırma sistemini benimsediği anlaşılmaktadır. Yasa koyucunun cinsel istismar suçunda korunan hukuksal menfaatin öncelikle mağdurun cinsel özgürlüğü ve doğal olarak cinsel istismar sonucunda etkilenecek olan fiziksel ve ruhsal bütünlüğü olduğunu kabul ederek bu suça "Kişilere karşı suçlar" bölümünde yer verdiği görülmektedir. Cinsel istismar suçu sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulmasının suçun netice sebebiyle ağırlaştırılmış hali olduğu ve netice sebebiyle ağırlaştırılmış suçlarda ise failin gerçekleşen ağır neticeden sorumlu olabilmesi için Türk Ceza Kanunu'nun 23. maddesi uyarınca en az taksirle hareket etmesinin yeterli olduğu dikkate alındığında, "*en az taksir düzeyi*"nde kabul edilebilen bir hareketin hafif veya ağır olmasının bir önemi bulunmamaktadır. Yasa koyucunun takdir yetkisine dayanarak ve mağdurda meydana gelen neticeyi dikkate alarak yaptığı itiraz konusu düzenlemenin hukuk devleti ilkesine aykırı bir yönü yoktur. Açıklanan nedenlerle kural, Anayasa'nın 2. maddesine aykırı

değildir. İptal isteminin reddi gerekir” gerekçesi ile **başvuruyu red etmiştir.** (2)

***Anayasa Mahkemesi 2014/36 E ve 2015/51 K sayılı** kararı ile 10.06.2015 tarihinde Aile düzenine Karşı Suçlar Başlığı altında düzenlenen **TCK 230 maddesinin 5. (Aralarında evlenme akdi olmaksızın evlenmenin dinsel törenini yaptıranlar hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir ancak medeni nikah yapıldığında kamu davası ve hükmedilen ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar) ve 6. (Evlenme akdinin kanuna göre yapılmış olduğunu gösteren belgeyi görmeden bir evlenme için dinsel tören yapan kimse hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir)** fıkralarının “...kişilerin herhangi bir dini tören veya nikâh olmaksızın fiilen birlikte yaşamaları ve çocuk sahibi olmaları, özel hayata saygı gösterilmesi bağlamında hukuk düzenince suç olarak nitelendirilip cezalandırılmazken, kişilerin özel hayatlarına ilişkin tercihleri ve dini inançları gereği evlenmenin dinsel törenini yaptırmalarının suç olarak düzenlenmesi, anılan ölçüsüzlüğü açıkça ortaya koymaktadır. Diğer yandan, evlenme akdinin kanuna göre yapılmış olduğunu gösteren belgeyi görmeden evlenme için dinsel tören yapan kimseler de sonuç itibarıyla özel hayatlarına ilişkin tercihleri ve dini inançları gereği evlenmenin dinsel törenini yaptıranlara yardım etmek amacıyla hareket ettiklerinden, bu kişilerin fiillerinin cezalandırılmasını öngören kural da yukarıda belirtilen aynı gerekçelerle ölçülülük ilkesini ihlal etmektedir, ” gerekçesi ile **Anayasa'nın 13., 20. ve 24. maddelerine aykırılığı nedeni ile iptal etmiştir.** (3)

6545 sayılı **28.06.2014** tarihli resmi gazetede yayınlanan Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (4) ile **TCK 103-104-105 maddelerinde değişiklikler** yapılmıştır. Buna göre;

MADDE 103- (1) Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, **sekiz yıldan on beş yıla kadar** hapis cezası ile cezalandırılır. **Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilir. Sarkıntılık düzeyinde kalmış suçun failinin çocuk olması hâlinde soruşturma ve kovuşturma yapıl-**

ması mağdurun, velisinin veya vasisinin şikâyetine bağlıdır. Cinsel istismar deyiminden;

a) On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,

b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar, anlaşılır.

(2) Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on altı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükümlenir.

(3) Suçun; a) Birden fazla kişi tarafından birlikte, b) İnsanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, c) Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından, d) Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından, e) Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle, işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(4) Cinsel istismarın, birinci fıkranın (a) bendindeki çocuklara karşı cebir veya tehditle ya da (b) bendindeki çocuklara karşı silah kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(5) Cinsel istismar için başvuru olan cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

(6) Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.”

MADDE 104- (1) Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, onbeş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, **iki yıldan beş yıla kadar** hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) (İptal: Ana.Mah.nin 23/11/2005 tarihli ve E: 2005/103, K: 2005/89 sayılı kararı ile; Yeniden düzenleme: 18/6/2014-6545/60 md.) **Suçun mağdur ile arasında evlenme ya-sağı bulunan kişi tarafından işlenmesi hâlinde, şikâ-yet aranmaksızın, on yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.**

(3) (Ek: 18/6/2014-6545/60 md.) **Suçun, evlat edineceği çocuğun evlat edinme öncesi bakımını üstlenen veya koruyucu aile ilişkisi çerçevesinde koruma, bakım ve gözetim yükümlülüğü bulunan kişi tarafından işlen-mesi hâlinde, şikâyet aranmaksızın ikinci fıkraya göre cezaya hükmolunur.**

MADDE 105- (1) Bir kimseyi cinsel amaçlı olarak taciz eden kişi hakkında, mağdurun şikayeti üzerine, üç aydan iki yıla kadar hapis cezasına veya adlî para cezasına **fi-ilin çocuğa karşı işlenmesi hâlinde altı aydan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.**(1)

(2) (Değişik: 18/6/2014-6545/61 md.) Suçun; a) Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin ya da aile içi ilişkinin sağ-ladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, b) Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından, c) Aynı işyerinde çalışmanın sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, d) Posta veya elektro-nik haberleşme araçlarının sağladığı kolaylıktan faydalan-mak suretiyle, e) Teşhir suretiyle, işlenmesi hâlinde yuka-rıdaki fıkraya göre verilecek ceza yarı oranında artırılır. Bu fiil nedeniyle mağdur; işi bırakmak, okuldan veya ailesin-den ayrılmak zorunda kalmış ise verilecek ceza bir yıldan az olamaz,

Bu dönemde Anayasa Mahkemesi iki önemli karar vermiştir.

***Anayasa Mahkemesinin 12.11.2015 tarih 2015/43 E ve 2015/101 K sayılı kararı ile önceki düzenlemeye göre TCK 103 maddesinin Anayasaya aykırılığına dair yapılan başvuruda** "...Kanun koyucu suçun mağdur üzerinde yaratacağı etkileri dikkate alarak yaptığı ayırmada birinci grup olan onbeş yaşın altındaki çocukların, yeterli psikolojik ve fiziki olgunluğa ulaşmamış olmaları nedeniyle kendilerine yönelik olarak yapılan cinsel davranışların anlamını ve ağırlığını idrak etmelerinin mümkün olmadığını ve bunların cinsel davranışlara ilişkin rızalarının geçersiz olduğunu kabul etmiştir. Bu suretle kanun koyucu onbeş yaşın altındaki çocukları mutlak bir koruma altına almaktadır. Cinsel istismar suçu failinin, mağdur çocuk ile evlenmesi halinde cezasının azaltılması, tecavüzcüsü ile evlenmesi hususunda mağdur çocuğa ve ailesine yapılabilecek baskılara sebep olabilecek nitelikte olup, kanun koyucu tarafından benimsenmeyen bu durumun ailenin korunması kapsamında değerlendirilerek kuralın Anayasa'ya aykırılığından söz edilebilmesi olanaklı değildir "gerekçeleri **ile red etmiştir.** (5)

Anayasa Mahkemesi Esas 2015/26 Karar 2015/100 sayılı 12.11.2015 tarihli kararı ile TCK 103/2 de yer alan *Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, onaltı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur, düzenlemesinin iptaline karar vermiştir. Başvuruya konu olay "**Onsekiz yaşından küçük sanık hakkında, çocuğun nitelikli cinsel istismarı suçundan açılan kamu davasıdır** "Anayasa Mahkemesi tarafından "*Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesinin ağır bir yaptırım bağlanmasının çocuğun etkin bir şekilde korunması amacını gerçekleştirilmeye yönelik olduğunda şüphe yoktur. Ancak, mahkemeye olaya özgü takdir marjı tanımayan ve onarıcı hukuk kurumları öngörmeyen kuralda düzenlenen ceza yaptırımının alt sınırının onaltı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezası olarak belirlenmesi; fiilin farklı yaş kategorilerindeki mağdurlara karşı işlendiği veya failin de küçük olduğu ya da fiilden*

sonra mağdurun yaşının ikmali ile fiili birlikteliğin resmi evliliğe dönüşmesi gibi her bir somut olayın özellikleri dikkate alınarak ceza tayin edilmesi veya onarıcı adalet kurumunun uygulanması imkânını ortadan kaldırmakta ve bazı durumlarda somut olayın özellikleriyle bağdaşmayacak ve suçla yaptırım arasında bulunması gereken adil dengeyi ortadan kaldıracak ölçüde ağır cezaların verilmesi sonucunu ortaya çıkarabilecek bir niteliğe sahip bulunmaktadır. Bu nedenle kuralda belirlenen ceza miktarının, bu ceza ile ulaşılmak istenen amacı her somut olayda gerçekleştirebilecek orantıda ve ölçüde olduğu söylenemez. Kural bu haliyle ölçüsüz bir yaptırım öngördüğünden hukuk devleti ilkesine aykırılık taşımaktadır “gerekçeleri ile Anayasa 2. Maddesine aykırılıktan iptal kararı verilmiştir. Anayasa Mahkemesi, kararın resmi gazetede yayınlanmasından bir yıl sonra yürürlüğe girmesine karar vermiştir. (6)

*Anayasa Mahkemesi henüz kanun koyucu yeni bir düzenleme yapmadan 26.05.2016 tarihinde TCK 103/1 de yer alan “tamamlamamış “ifadesinin Esas 2015/108 Karar 2016/46 ile iptaline karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi 2015/26 E sayılı dosyadaki gerekçelerine atıf yaparak “**onbeş yaşını tamamlamamış çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi için sekiz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ve cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası** öngörülmüştür. Çocuğun cinsel yönden istismar edilmesinin ağır bir yaptırıma bağlanmasının çocuğun etkin bir şekilde korunması amacını gerçekleştirmeye yönelik olduğuna şüphe yoktur. Ancak cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi eylemi hakkında Anayasa Mahkemesi tarafından verilen iptal kararı gerekçelerinin itiraz konusu kural bakımından da geçerli bulunması ve Anayasa'nın 41. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca mağdur ya da fail sıfatıyla çocuğun korunmasının hedef alınması gerekliliği dikkate alındığında, itiraz konusu kuralın da aynı şekilde bazı durumlarda somut olayın özellikleriyle bağdaşmayacak ve suçla yaptırım arasında bulunması gereken adil dengeyi ortadan kaldıracak ölçüde ağır cezaların verilmesi

sonucunu ortaya çıkarabilecek bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle kural ölçüsüz bir yaptırım öngördüğünden hukuk devleti ilkesine aykırıdır” şeklinde iptal gerekçesini oluşturmuştur. (7)

- Anayasa Mahkemesinin iptal kararları ertesinde meclis genel kurulunda yeni düzenlemeler görüşülürken 17.11.2016 tarihinde tasarıya iktidar Milletvekilleri tarafından bir ek madde eklenmiştir. Buna göre “*Cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir neden olmaksızın 16/11/2016 tarihine kadar işlenen cinsel istismar suçunda, mağdurla failin evlenmesi durumunda, Ceza Muhakemesi Kanununun 231 inci maddesindeki koşullara bakılmaksızın hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına, hüküm verilmiş ise cezanın infazının ertelenmesine karar verilir. Zamanaşımı süresi içinde evliliğin, failin kusuruyla sona ermesi halinde fail hakkındaki hüküm açıklanır veya cezanın infazına devam olunur. Bu fıkra uyarınca fail hakkında hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına veya cezanın infazının ertelenmesine karar verilmesi durumunda, suça azmettiren veya işlenişine yardım edenler hakkında kamu davasının düşmesine veya infazın ortadan kaldırılmasına karar verilir” Bu düzenlemeye karşı hem muhalefet partileri hem de kamuoyunun yoğun tepkisi üzerine, düzenleme yasalaşmamıştır*

2016 yılında TCK 103 madde değişikliği gerçekleşmiş ve halen yürürlükte bulunan metin kabul edilmiştir. Buna göre

Madde 103- (Değişik: 18/6/2014-6545/59 md.) (1) (Yeniden düzenlenen birinci ve ikinci cümle: 24/11/2016-6763/13 md.) Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (Ek cümle: 24/11/2016-6763/13 md.) Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza, istismar durumunda on yıldan, sarkıntılık durumunda beş yıldan az olamaz. Sarkıntılık düzeyinde kalmış suçun failinin çocuk olması hâlinde soruşturma ve kovuşturma yapılmaz.

sı mağdurun, velisinin veya vasisinin şikâyetine bağlıdır.

Cinsel istismar deyiminden;

(1) a) On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar, anlaşılır.

(2) (Yeniden düzenleme: 24/11/2016-6763/13 md.) Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on altı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza on sekiz yıldan az olamaz.

(3) Suçun; a) Birden fazla kişi tarafından birlikte, b) İnsanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, c) Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından, d) Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından, e) Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle, işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(4) Cinsel istismarın, birinci fıkranın (a) bendindeki çocuklara karşı cebir veya tehditle ya da (b) bendindeki çocuklara karşı silah kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(5) Cinsel istismar için başvuru olan cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

(6) Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

- Çocuğun istismarcısı ile evlendirilerek failin cezasızlığına dair düzenlemeler 2018 yılında tekrar gündeme gelmiş, meclis komisyonlarında ifade edilmiştir. Her seferinde kamuoyunun ciddi tepkisi üzerine teklif ertelenmek zorunda kalmıştır. Yukarıda belirttiğimiz üzere bu kez de infaz yasasındaki değişiklikler mecliste görüşülürken geçici madde ile yine benzer bir teklif gündeme getirilmiştir. Buna göre teklifte “Cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir neden olmaksızın TCK 103. Maddesinin ikinci fıkrasındaki suç bakımından 10.04.2020 tarihi itibarı ile mağdur ile failin evlenmiş olması, mağdurun şikayetinin bulunmaması, suçun işlendiği tarihte mağdurun ondört yaşına girmiş olması, mağdur ile fail arasında 15 yıldan fazla yaş farkının bulunmaması koşullarının birlikte gerçekleşmesi durumunda , mahkemece yargılamaya devam olunarak hüküm kurulur ve mahkumiyet halinde cezanın infazının ertelenmesine karar verileceği, failin iki yıl süreyle denetime tabi tutulacağı, failin aile sorumluluklarını yerine getirmedeğinin tespiti ve failin kusuru ile beş yıl içinde sona ermesi halinde cezanın infazının devamına karar verileceği “düzenlemesi bulunmaktadır.

B- 15 YAŞIN ALTINDAKİ ÇOCUKLARDA “RIZA” TARTIŞMASI YAPILAMAZ

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ çocuğun kişisel gelişimi, korunması ve mağduriyetinin giderilmesi noktasında devletlerin yükümlülüklerini ana başlıklar halinde belirtmiştir. Bunların başlıcaları;

Madde 1 : Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 27:1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

Madde 34: Taraf Devletler, çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler.

AVRUPA KONSEYİ ÇOCUKLARIN CİNSEL SÖMÜRÜ VE İSTİSMARA KARŞI KORUNMASI SÖZLEŞMESİ (LANZAROTTE)

Her çocuğun küçük olma durumunun gerektirdiği ailesi, toplum ve Devlet tarafından koruma tedbirlerine hakkı olduğunu göz önünde bulundurarak;... Çocuklan, fail kim olursa olsun, cinsel sömürü ve istismara karşı koruma ve mağdurlara yardım sağlama ortak amacına etkin şekilde katkıda bulunmaya kararlı olarak;

Madde 1: Bu Sözleşmenin amaçları: a- çocukların cinsel sömürsü ve istismarım engellemek ve bunlarla mücadele etmek; b- cinsel sömürü ve istismara maruz çocuk mağdurların haklarını korumak c- çocukların cinsel sömürü ve istismarına karşı ulusal ve uluslararası işbirliği geliştirmektir.

Madde 18— **Cinsel istismar** 1-Taraflardan her biri aşağıdaki kasti fiilin suç kapsamına girmesini sağlamak için gereken yasal ve diğer tedbirleri alır: a- **ulusal hukukun ilgili hükümlerine göre yasal olarak cinsel erginlik yaşına gelmemiş olan bir çocukla cinsel faaliyetlerde bulunmak;** b- **bir çocukla aşağıdaki yollarla cinsel faaliyette bulunulması halinde: zor, güç veya tehdit kullanma; veya aile içi dahil, çocuk üzerinde güven, yetki veya etki gerektiren mevki kullanarak istismar; veya özellikle bir zihinsel veya fiziksel özür lülüğü veya bağımlılığı sebebiyle, çocuğun özellikle savunmasız bir durumundan yararlanarak istismar.**

Yukarıdaki 1. fıkra amacına uygun olarak, **Taraflardan her biri bir çocukla cinsel faaliyette bulunmanın yasak olduğu yaş alt sınırına karar verir.**

1a fıkrasının hükümleri, **küçükler arasında rızaya dayalı cinsel faaliyetleri düzenlemeye yönelik değildir.**

ANAYASA

MADDE 10 : Ek fıkra: 12/9/2010-5982/1 md.) **Çocuklar, yaşlılar, özürllüer, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.**

MADDE 41 (Ek fıkra: 12/9/2010-5982/4 md.) Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır

Gerek Anayasa'daki düzenlemeler gerekse BMÇHS ve Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü Ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi, çocuğun cinsel istismardan korunması gerekliliğini düzenlemiştir.

Lanzorate Sözleşmesi çocuğun cinsel istismarını tanımlamıştır buna göre

a) yasal olarak cinsel erginlik yaşına gelmemiş olan bir çocukla cinsel faaliyetlerde bulunmak

b) zor, güç veya tehdit kullanma; veya aile içi dahil, çocuk üzerinde güven, yetki veya etki gerektiren mevkii kullanmak veya özellikle bir zihinsel veya fiziksel özürllülüğü veya bağımlılığı sebebiyle, çocuğun özellikle savunmasız bir durumundan yararlanması hali olarak belirlemiştir.

c) Bu düzenlemelerin küçükler arasında rızaya dayalı cinsel faaliyetleri düzenlemeye yönelik olması da özel olarak vurgulanmıştır

Hukuk sistemimizde; yasal olarak erginlik çağına gelmemiş çocukla cinsel ilişkide bulunmak ve çocukla cinsel faaliyetin yasal olduğu yaş sınırının belirlenmesi halleri TCK 103 ve 104 maddelerde düzenlenmiştir. Rıza konusu üzerinden bu düzenlemelere bakacak olursak

ÇOCUĞUN CİNSEL İSTISMARI REŞİT OLMAYANLA CİNSEL İLİŞKİ SUÇU (TCK M.103)

0-18 yaş cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen hallerle gerçekleşen her türlü **cinsel davranış**

0-15 yaş çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış

0-12 yaş çocuklara karşı her türlü cinsel davranış halinde ceza artırımı

15-18 yaş fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı her türlü cinsel davranış

Şikayete bağlı değil

TCK 103/2 de düzenlenen vücuda organ sokma ve diğer devam maddelerindeki haller suçun nitelikli halidir

15-18 Yaş cebir şiddet hile iradeyi sakatlayan nedenler olmaksızın çocuğun rızası ile yaşanan cinsel ilişki şikayete bağlıdır

Görüldüğü üzere TCK uyarınca 15 yaşın altında bir çocuğun rızasının varlığı tartışma konusu dahi yapılamayacaktır. Üstelik düzenleme her türlü cinsel davranışı yasaklamıştır. Bu suçun 12 yaş altı çocuklara karşı işlenmesi hali cezayı artırım nedenidir.

15 YAŞ ALTINDAKİ ÇOCUKLARDA “RIZA “NIN ÇOCUK GELİŞİMİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çocuklarda ergenlik döneminin genel olarak 12 yaşlarında başlayıp 18 yaşına kadar devam eden bir süreç olduğu kabul edilir.

“Erken Ergenlik (11-14 Yaş) Erken ergenlik dönemi ergenliğin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde kız ve erkek çocuklarında hızlı büyüme ve cinsel gelişim görülmektedir. Bununla birlikte ikincil cinsiyet özellikleri gelişmeye başlar ve toplumsal cinsiyet rolleri bu dönemde kazanılır. Birey toplumsal cinsiyet rollerini benimseyerek cinsel kimliğini kazanmaya başlar. Bu dönemde özellikle kız çocuklarında değişen beden imgesinden rahatsızlık duyma, depresyon ve kaygı ve yeme bozuklukları görülebilir (Derman, 2008). Ne var ki bu gelişim ergenliğin sonuna kadar devam ettiği için birey henüz tam bir yetişkin görünümüne sahip değildir.

Orta Ergenlik (15-18 Yaş) Orta ergenlik dönemine zihinsel gelişim devam ederken fiziksel gelişim bu dönemin sonlarında büyük ölçüde tamamlanır. Kimlik 180 / İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ gelişiminin hızlanması ile birlikte bireyselleşme ve ebeveynlerden ayrışma görülür (Derman,2008). Bu ayrışma yetişkinliğe bağımsız bir birey olarak geçişin basamaklarından biridir. Bu dönemde kişi kimlik ve rol karmaşası yaşar.

Çocukların 18 yaşına kadar bedensel ve zihinsel gelişimleri devam etmektedir. Bu gelişim sürecinde boy uzaması, kilo artışı, genital organların gelişmesi, cinsiyet özelliklerinin belirginleşmesi gibi bedensel gelişmelerle birlikte; kişilik gelişimi, cinsel kimlik gelişimi, soyut düşünme, geleceğe ilişkin planlar yapma gibi zihinsel gelişmeler de ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmelerin sağlıklı bir şekilde tamamlanması sağlıklı bir yetişkinlik yaşamının ön koşuludur. Çocuğun gelişim sürecinin sağlıklı bir şekilde tamamlamadan evlilik gibi bir yükün altına girmesi, bu süreci sekteye uğratacak ve çocuğa yetişkinlikte gereken alt yapıyı sağlamayacaktır.” (8)

Üstelik son yıllardaki çalışmalar, ergenlik sürecinin 20 li yaşlarda da devam ettiğini ifade etmektedir . Hal böyle olunca kendisi çevresi ile çatışma içindeki fiziksel duygusal düşünsel gelişimini tamamlamamış bireylerden, bağımsız etkiden uzak karar vermesini ve tüm geleceğinin buna göre şekillenmesini beklemek, hayat boyu şiddete maruz kalmasına izin vermek demektir. Henüz vücut gelişimi tamamlanmadığı gibi ruhsal gelişim süreci son derece çalkantılı ve değişkendir.

YARGITAY KARARLARINDA ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARINDA “RIZA “

*TCK 26/2 de sayılan hukuka uygunluk nedenlerinden biri rıza 'dır. Hakkın kullanılması ve ilgilinin rızası başlıklı TCK Madde 26-“(1) Hakkını kullanan kimseye ceza verilmez. (2) **Kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilmez.**” ,

Cinsel suçlarda failerin temel savunma argümanlarından biri “**mağdurun rızası olduğu**” iddiasıdır. Rızanın hukuka uygun kabul edilebilmesi için öğretilerde “**ehliyetin bulunması- tasarruf edilebilir bir hak bulunması-hukuksal bir hakkı ihlal etmemesi** vb “kıstasları bulunmaktadır. Yine Medeni Kanun ve Ceza Kanunlarında rızanın varlığı ve kabulü noktasında farklar da bulunmaktadır. Ancak TCK 103 maddesindeki 15 yaş altındaki çocuklarla her türlü cinsel davranışın suç kabulüne ilişkin düzenleme mutlak bir rızasızlık halini düzenlemektedir.

Anayasa Mahkemesinin 2015/43 E sayılı kararında “*Kanun koyucu suçun mağdur üzerinde yaratacağı etkileri dikkate alarak yaptığı ayırmada birinci grup olan onbeş yaşın altındaki çocukların, yeterli psikolojik ve fiziki olgunluğa ulaşmamış olmaları nedeniyle kendilerine yönelik olarak yapılan cinsel davranışların anlamını ve ağırlığını idrak etmelerinin mümkün olmadığını ve bunların cinsel davranışlara ilişkin rızalarının geçersiz olduğunu kabul etmiştir. Bu suretle kanun koyucu onbeş yaşın altındaki çocukları mutlak bir koruma altına almaktadır... cinsel istismar suçu failinin, mağdur çocuk ile evlenmesi halinde cezasının azaltılması, tecavüzcüsü ile evlenmesi hususunda mağdur çocuğa ve ailesine yapılabilecek baskılara sebep olabilecek nitelikte olup, kanun koyucu tarafından benimsenmeyen bu durumun ailenin korunması kapsamında değerlendirilerek kuralın Anayasa’ya aykırılığından söz edilebilmesi olanaklı değildir. Kanun koyucunun bu yaklaşımının, çocuğun cinsel istismarı suçu ile sınırlı olmadığı; 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu’nun 423. maddesinde yer alan kızlık bozma suçunda yer alan “Evlenme vukuu halinde ceza sakit olur. Şu kadar ki beş sene zarfında makbul bir sebep olmaksızın boşanma vaki olursa hukuku umumiye davası avdet eder.” hükmüne ve 434. maddesinde yer alan ırza geçme suçunda “Kaçırılan veya alıkonulan kız veya kadın ile maznun veya mahkumlardan biri arasında evlenme vukuunda koca hakkında hukuku amme davası ve hüküm verilmiş ise cezanın çektirilmesi tecil olunur. Müruru zaman haddine kadar erkek tarafından haksız olarak vukua getirilmiş bir sebeple boşanmaya hükmedilirse takibat yenilenir. Evvelce hüküm verilmiş ise ceza çektirilir.” hükmüne 5237 sayılı*

*Türk Ceza Kanunu'nda yer verilmediği de bu bağlamda belirtilmelidir. 5237 sayılı Kanun'daki düzenlemelerde, **cinsel saldırı ve cinsel istismar suçlarında, daha sonra evlilik birliğinin kurulması ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran veya azaltan bir neden ya da ceza indirim nedeni olarak kabul edilmemiştir...** Toplum ile birey arasında yer alan ve toplumsal değerleri kuşaktan kuşağa aktarma işlevi bulunan aileler, toplumun temelini oluşturmaları nedeniyle sosyal açıdan önemli oldukları gibi aileyi oluşturan fertler bakımından da bireysel açıdan önem taşımaktadır. Çocuğun gelişimine uygun aile ortamlarının, sağlıklı bireylerin yetişmesini sağlayacağı ve sağlıklı ailelerin de sağlıklı toplumları oluşturacağı kuşkusuzdur. ...Çocuğun cinsel istismarı suçunun öngörülmesi suretiyle öncelikle çocukların beden ve ruh sağlıklarının korunması amaçlanmakla birlikte, çocukların aile içindeki önemi ve konumları gözetildiğinde bu korumanın aynı zamanda ailenin korunması anlamını taşıdığı açıktır. **Cinsel istismara uğrayan çocuklar açısından bu eylemin yaşam boyu sürecek etkileri gözetildiğinde, bu kişilerin eylem tarihi itibarıyla aile hayatları olumsuz etkileneceği gibi mağdur çocukların ergin olduklarında kuracakları aile hayatları yönünden de bu olumsuz etkilerin devam etmesi söz konusudur. "konu açıklanmıştır.***

Anayasa Mahkemesi yukarıdaki kararında bugün karşımıza çıkarılan failleri ile evlendirilmeye çalışılan cinsel istismar mağduru çocuklara dair düzenlemelerin Anayasa'ya aykırılığını çok net bir biçimde ortaya koymuştur. Anayasa Mahkemesinin sonraki kararlarındaki farklı yorumların esas olarak çocuk menfaati üzerinden değerlendirildiğinde akranlar arasındaki ilişkiye dair eksiklikler çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

ÇOCUK CİNSEL İSTİSMAR SUÇLARINDA "HATA"

Yargıtay kararlarında rıza ile birlikte değerlendirilen bir diğer ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran hal TCK 30. Madde düzenlemesidir.

TCK Madde 30- (1) Fiilin icrası sırasında suçun kanuni tanımındaki maddi unsurları bilmeyen bir kimse, kasten hareket etmiş olmaz. Bu hata dolayısıyla taksirli sorumluluk hali

saklıdır. (2) Bir suçun daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli hallerinin gerçekleştiği hususunda hataya düşen kişi, bu hatasından yararlanır. (3) Ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenlere ait koşulların gerçekleştiği hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, bu hatasından yararlanır. **(4) (Ek fıkra: 29/6/2005 – 5377/4 md.) İşlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, cezalandırılmaz.** düzenlemesini içermektedir

Mağdurun yaşı üzerinden düşülen hata çocuğun cinsel istismar suçlarında sıklıkla ifade edilmektedir. Yargıtay'ın genel olarak yaşa dair itirazlar halinde bu durumun her olayda ayrıntılı incelenmesi gerekliliği ve sonuca göre karar verilmesine dair kararları bulunmaktadır. Failler hakkında TCK 30/1 de ifadesini bulan fiili hata gerekçesi ile beraat kararları verilmektedir.

Anayasa Mahkemesi 2014/6419 başvuru no lu kararında “mağdureyi 15 yaşından büyük zanneden, bunu doğrulayan adli tıp raporu olmasına rağmen, mevcut nüfus kaydının hastane doğum belgesi esas alınarak yapılması karşısında belgeye itibar ederek, anne babanın açmış olduğu yaş düzeltme davasının beklemeyen mahkemenin kararına karşı yapılan başvuruda başvuruçunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 2016/941 E 2016/1236 K sayılı 06.12.2016 tarihli kararında özetle “aynı işyerinde tanışarak birlikte olan ve nüfus kaydına göre 13 yaşı içinde olan ancak sanığın mağdurun 18 yaşında olduğunu söylemesi, mağdur ifadelerinde “yaşımın 18 olduğunu söyledim, işyerinde beni herkes 18 yaşında bilir” sözleri, mahkemede dinlenen sosyal hizmet uzmanının “16- 17 yaşlarında olduğunu söyleyebilirim” ifadelerine rağmen , ancak mahkemece “mağdurenin konuşma şekli ve fiziki görüntüsünün karar yerinde değerlendirilmek üzere gözlemlendiği “belirtildikten sonra gerekçeli kararda mağdurenin uzun boyu ve iri yapısına rağmen duruşmadaki hal ve tavırlarından yaşının küçük olduğunun hemen fark edilebilecek nitelikte olduğuna ilişkin tespiti” ve dosya içeriğine göre cezalandırılması ve Yargıtayca onanması ertesinde Yargıtay C.

Başsavcılığının itirazını “sanığın mağdure ile işyerinde ve arkadaşlıklarında geçirdiği zaman zarfında yaşının 15 den küçük olduğunu bilmediği savunmasını esas almanın mümkün olmadığını belirterek itirazı red etmiştir.

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 2013/14-564 E ve 2013/445 K sayılı kararında “Kast, suçun kanuni tanımındaki maddî unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir. Bu unsurlara ilişkin bilgisizlik, eksik veya yanlış bilgi sahibi olunması durumu ise, maddî unsurlarda hata olarak adlandırılır. Böyle bir hata kastın varlığına engel olur. Sanık sorgudaki savunmasında mağdureyi onbeş yaşından büyük olarak bildiğini, çünkü mağdurenin kendisine böyle söylediğini belirtmiş ise de, belli bir süre mağdure ile nişanlı kalan ve sonrasında düğün yaparak birlikte yaşamaya başlayan sanığın mağdurenin yaşı konusunda hataya düştüğü yönündeki savunması hayatın olağan akışına uygun olmadığı gibi, sanığa yaşını 15 den büyük olarak söylediği yönünde mağdurenin de aşamalarda bir anlatımı bulunmamaktadır. Kaldı ki sanık sadece sorgudaki savunmasında mağdureyi 15 yaşından büyük olarak bildiğini belirtmiş, kolluk, savcılık ve mahkeme aşamalarında mağdurenin yaşı konusunda hataya düştüğü yönünde bir savunmada bulunmamış, aksine mağdurenin yaşının küçük olması nedeniyle resmi nikahlarını yaptıramadıklarını belirtmiştir. Nitekim, mağdurenin suç tarihinde 15 yaşını tamamlamadığını belirten Adli Tıp Kurumu 6. İhtisas Kurulu raporu da bu savunmayı doğrulamaktadır. Dolayısıyla mahkece kendiliğinden araştırılması gereken bir husus olmadığı gibi, 5237 sayılı TCK’nun 30. maddesinde düzenlenmiş olan hata halinin uygulanma şartları da mevcut değildir...” diyerek sanık hakkında verilen lehe bozma kararını kaldırmıştır.

- Yargıtay yaşa dair hata hallerinin ayrıntılı olarak incelenmesi gerekliliğini belirterek , adli tıp incelemesi ve nüfus kaydının yanında , esaslı ve kabul edilebilir bir gerekçe olmasını ve sadece failin bu konudaki beyanını yeterli olmayacağını, esas olarak hata halinin mevcut olup olmadığını belirlemek için görünüm olarak 15 yaşından küçük olup olmadığının anlaşılması hali, gibi konuların birlikte değerlendirilmesi gerekliliğini de vurgulamıştır.

- Ancak buna rağmen özellikle son zamanlarda Anayasa Mahkemesi kararları ve kamuoyundaki tartışmalardan etkilenecek verildiği düşünülen kararlarda bulunmaktadır.

Yargıtay 14 Ceza Dairesinin 2014/8911 E. , 2017/1941 K. Sayılı kararında yaşı küçük çocukla birlikte olan sanığın be-
raatine dair vermiş olduğu onama kararının karşı oy yazısında genel ilkelerden uzaklaşarak karar verdiği görülmektedir.

Karşı oy yazısına göre “*sanığın 13-14 yaşlarında ve amcasının kızı olması nedeniyle yakinen tanıdığı, mağdure ile rızası ile 2008 yılı ağustos ayı içerisinde cinsel ilişkide bulunduktan sonra düğün yapıp birlikte yaşayarak zincirleme biçimde nitelikli cinsel istismarda bulunduğu sabittir. Sanık savunmasında ve mağdure anlatımlarında rızayla cinsel ilişkiye girdiklerini, ancak mağdurenin yaşının küçük olması nedeniyle resmi nikah kıyamadıklarını belirtmektedirler. Mağdurenin hamileliği nedeniyle 2009 yılı Nisan ayında olay ortaya çıkmış ve soruşturmaya başlanmıştır. Mağdur ve sanığın bu beyanları karşısında ilk ilişki sırasında yaşını bilmediği kabul edilse bile, nikahsız birlikte yaşama sırasında ve yaş küçüklüğü nedeniyle nikah kıyamama nedeniyle sonradan gerçek yaşını öğrendiği, buna rağmen eylemlerini sürdürdüğü açıktır. Kaldı ki, sanık mağdurenin yakınıdır. Suçtan öncede yaşını bilecek durumdadır. Adli Tıp Kurumu 2. İhtisas Kurulunun raporuna nazaran mağdure teselsülün bittiği tarihte dahi on dört yaşının içindedir. Açıklanan nedenlerle sanığın eylemleri sırasında mağdurenin yaşının küçük olduğunu bildiği çok açıktır. Kaldı ki basit bir çaba ve ilgi ile mağdurenin yaşını kolaylıkla öğrenecek ortama ve geniş zamana sahiptir. Olaydan önce mağdurenin yaşının büyük olduğu yolunda yanıltıcı bir bilgi de mağdure veya başkası tarafından sanığa iletilmemiştir. Bu durumda, sanığın mağdurenin yaşı konusunda kaçınılmaz hataya düştüğünden söz edilemez. Aksine düşünce, failerin yaş konusundaki basit ve dayanaksız olan yanılgı iddialarının şüpheden sanık yararlanır ilkesine bağlı olarak her durumda kabulü sonucunu doğurur. Bu ise özellikle tarafların anlaşmaları ve birlikte hareket etmeleri halinde (somut olayımızda olduğu gibi) suçluların korunmasına, çocukların ise ko-*

*rumasız kalmasına ve keyfiliğe neden olur. **Yerel mahkemece suç tarihinde mağdurenin yaşının küçük olduğu ve sanığın nitelikli cinsel istismar fiili sabit kabul edilmesine rağmen “eylemin rızaya dayanması, müşterek çocuklarının bulunması, aile birliğinin devam ediyor olması, sanığın mağdure eşine ve çocukların karşı sorumluluklarını yerine getiriyor olması, sanığa verilecek cezanın mağdureye, ailesine veya topluma yarar sağlamaması, gibi gerekçeler de gösterilerek beraat kararı verilmiştir. Bu gerekçelere yer verilerek beraat kararı verilebilmesi işlenmiş bir suçun görmezlikten gelinmesine yol açar....**Kamu yararı veya mağdur yararı ya da sanığın olumlu tutumu nedenleriyle beraat kararı verilemez. Bir eylemin suç sayılarak ceza verilmesinde yarar bulunup bulunmadığını takdir etmek mahkemelerin değil, kanun koyucunun görevidir. Kamu veya kişisel yarar gibi nedenlerle suç ve yasalar görmezlikten gelinemez. Açıklanan nedenlerle mağdureyi uzun süredir tanıyan ve yaşını bildiği açık olan sanık hakkında TCK'nun 30.maddesinin uygulanma koşullarının bulunmadığı, ayrıca beraat kararının gerekçelerinin açıkça yasaya aykırı olduğu anlaşıldığından, sayın çoğunluğun hükmün onanması yönündeki görüşüne iştirak edilmemiştir “*

- Bunun yanında Yine hukuki hata olarak açıklanan TCK 30/4 uygulamasının özellikle genel olarak mülteci çocuk olarak adlandıracağımız Suriye'li çocukların birlikteliklerinde de beraate/ ceza verilmesine yer olmadığına gerekçe oluşturduğu da görülmektedir.

TCK 30/4 (**Ek fıkra: 29/6/2005 – 5377/4 md.) İşlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, cezalandırılmaz.** düzenlemesini içermektedir. TCK 4. Maddesi ise “ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz” biçimindedir. **TCK 30/4 kabulü hallerinde TCK 4 maddesinin hilafına hukuki yanılma, yasanın bilinmemesi olarak tanımlanmaktadır. Rızasızlığın kabulü hallerinde hukuki yanılma tartışması yapılamaz** . TCK 30/4 uygulamasında haksızlığın kastın parçası olmaktan çıkarıldığı ve failin fiili nedeniyle “kınanabilirliğine” indirildiği değerlendirilmesi yapılmaktadır. Mah-

kemelerce "...Suriye ülkesinin vatandaşı oldukları, ülkelerindeki savaş koşullarından dolayı can ve mal güvenliği endişesiyle kaçarak Ülkemize sığındıkları, halihazırda buldukları ekonomik ve sosyolojik durum ile vatandaşı oldukları Suriye ülkesinde modern hukuk kurallarının uygulanmıyor oluşu ve Ülkemizde eğitim görmeleri için uygun koşulların da bulunmadığı göz önüne alındığında, sanıktan Ülkemizdeki olaya ilişkin yasal mevzuatını bilmesinin kendisinden beklenemeyeceği..." gibi açıklamalarla ceza verilmesine yer olmadığına dair kararlar verilmektedir.

C- "RIZA" nin KABUL EDİLECEĞİ TEK ALAN AKRANLAR ARASI İLİŞKİ AYRICA DÜZENLENMELİDİR

TCK 103 maddesindeki mevcut yasal düzenlemenin en önemli eksikliği akranlar arası cinsel davranışlar konusunda bir düzenleme olmaması halidir. Bu durum özellikle bazen oyun merak, bazen de rızaya dayalı ilişkilerin ve genel sonuç itibari ile özellikle erkek çocukların cezalandırılması ile sonuçlanmaktadır. Kimin fail kimin mağdur olduğunun belirlenemediği bu tür olaylarda ikna eden tarafın fail olacağı gibi tartışmalar olmakla birlikte ceza dosyalarında 15 yaşın altındaki akranların cinsel birlikteliklerinde cezalandırma yoluna gidilmesi ve sadece TCK 31 uyarınca yaş küçüklüğüne dayalı indirim uygulanması adil olmayan sonuçlara yol açmaktadır.

Yasanın akranlar arası ilişki durumunda ayrıca bir cezasızlık haline ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum başka ülkelerdeki örneklerde esas alınarak aradaki yaş farkının 3 veya 5 yaş gibi fark olması halinde şahsi cezasızlık hali üzerinden tartışılmaktadır. İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi adına 12.04.2018 tarihinde yapılan açıklama ile akranlar arası rızaya dayalı ilişkide fail ile mağdur arasındaki ilişkide 3 yaş sınırı getirilmesi önerisinde bulunulmuştur.(9)

Bu konuda kapsamlı bir çalışma; Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatri Derneği ile Kocaeli Barosunun ortaklaşa hazırladığı, "ÇOCUĞUN CİNSEL İSTİSMARI SUÇU VE BU SUÇUN YARGILANMASI İLE ÇOCUK KORUMA SİSTEMİNE İLİŞKİN DEĞİŞİKLİK ÖNERİLERİ" başlıklı rapordur.

Söz konusu raporda **TCK 103 düzenlemesi için öneri** “Bu maddenin birinci fıkrasının (a) bendi ile ikinci fıkrasında ve üçüncü fıkrasının (c) bendinde düzenlenen fiillerin failinin çocuk olması ve fail ile mağdur arasındaki yaş farkının üçten çok olmaması durumunda, faile ceza vermek yerine bu suça özgü olarak düzenlenen güvenlik tedbirine hükmedilir” **TCK 104 madde** için ise “Bu maddenin birinci fıkrasında düzenlenen suçun failinin çocuk olması durumunda, faile ceza vermek yerine bu suça özgü olarak düzenlenen güvenlik tedbirine hükmedilir” önerisi yer almaktadır. (10)

-“Çocuk Cinsel İstismarı “üst başlığı ile reşit olmayanla cinsel ilişki, akranlar arası ilişki, müstehcenlik fuhuşa zorlama, vb düzenlemeleri de kapsayacak şekilde tek bir madde metninde düzenlenmesi ve indirim ile nitelikli hallerin maddeler halinde belirlenmesi yasadaki karmaşayı ortadan kaldıracak nitelikte olacaktır.

D- EVLENME - CİNSEL İSTİSMARIN VARLIĞINI ORTADAN KALDIRAN MEŞRULUK/HUKUKA UYGUNLUK NEDENİ KABUL EDİLEMEZ

Evlenmeye dair düzenlemenin yer aldığı **TMK 124 maddesi** “Erkek veya kadın onyediyi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple onaltı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulundukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir. “düzenlemesini içermektedir. Yani TMK ebeveyn rızası ile 17 yaşında evlenmeye 16 yaşında hakim kararı ile evlenmeyi kabul etmektedir. Üstelik evlenmede taraflar arasında yaş farkında sınır da söz konusu değildir. Hakimin 16 yaşında evlenilmesine karar vermesi durumlarında karşı tarafın yaş farkı sınırsızca belirlenebilmektedir. 16 yaş gerçekte çocukluk çağı düşünüldüğünde oldukça düşük bir yaştır. Buna rağmen Medeni Kanun hilafına ceza kanunlarıyla yargılanan bir failin cezasızlığını sağlamak adına, TCK 103. m tartışmalarında 15 yaş altındakilerin evlendirilmesi tartışmalarında bulunmaktadır. Devletin çocuğu korumak amacıyla sınır çizdiği medeni hukuka ait bir alana müdahale hakkı olmamalıdır.

Kabul etmek gerekir ki çocuk cinselliklerinde “rıza” konusunun sonucunu, “**evlenme**” üzerinden tartışmak “**evlensin namusu temizlensin**” anlayışının bir sonucudur. Erken evliliklerin, hem kız hem de erkek çocuklar açısından sakıncalarının varlığı çok açıktır. Ancak çoğunlukla, çocukların fiziksel ve gelişimsel dönemlerini inkar eden eğitim olanaklarını, gelişimlerini, üretime katılmalarını ortadan kaldıran, bağımsız karar almalarının önünde engel teşkil eden, bir kuruma zorlanmaları, tamamen toplumun ataerkil yapısının, kadınların toplum nezdindeki izdüşümünden, kaynaklanmaktadır. Üstelik meydana getireceği olumsuzluklar sadece evlenen kadın üzerinden değil, devamında çocuk anne olunması nedeniyle, silsile halinde çocuğun çocuğunu da etkileyecek biçimde devam eden bir kısır döngüye de neden olmaktadır. Bu nedenle çocuğu erken yaşta evlenmeye zorlamak çocuk istismarı, insan hakkı ihlalidir.

Üstelik gündeme getirilen, hiçbir bilimsel görüşe dayanmayan aradaki 10-15 yaş gibi farklar, hangi ihtiyaç nedeniyle toplumda karşılık bulmaktadır, teklif sahiplerince de açıklanamamaktadır. Rızanın varlığı halinde 13 yaşındaki çocukların evlenebileceklerine cevaz verilmesini savunanlar, söz konusu rızanın bağımsız özgür rıza olarak değerlendirilebileceğini, nasıl kabul edebilmektedir? Failin cezadan kurtulmak, ailesinin namusunun temizleneceği baskıları altında kaç çocuk eylemin rızası hilafına gerçekleştiği itirazında bulunabilir? Devletin göre çocukları baskı tehdit hile vb iradesini sakatlayacak yöntemlerle ikna edilmesine yasal zemin hazırlaması “adalet” ile bağdaşacak bir durum değildir.

Kabul edilebilecek rıza tartışmasının yaşanacağı tek alan aralarında 3 yaşa kadar fark bulunan akranlar arası ilişkidir. Buradaki cezasızlık halinin karşılığı da medeni hukuktaki evlenme olmamalıdır. Aksine bu durumdaki çocuklar psikolojik sosyal hizmet yönünden desteklenmeli mağdur sıfatıyla korunmalıdır. Üstelik reşit olmayanla cinsel ilişki başlığı altındaki düzenleme nedeniyle 15- 18 yaş çocukların rızasının varlığı ve şikayetinin olmaması halinde ceza verilmemesi “kamuoyuna yansıyan 15 yaşındaki çocukla birlikte olan 70 yaşındaki adam beraat etti”

kararları ile vicdanları yaralayan sonuçlara da yol açmaktadır. İnsanların yoksulluk, geleneksel yönlendirmeler vb nedenlerle yaşadıkları ilişkilerde serbest rıza kavramını kabul etmek, çocuk istismarına göz yummaktan başka bir şey değildir. Bu hallerde de rıza çok ayrıntılı değerlendirilmeli, çocuğun korunmasına dair hükümler önem kazanmalıdır.

Bunun yanında tasarımı savunanların dile getirdiği gibi gerçekten rızası ile birlikte olan şikayetçi olmayan, geleneksel törenlerle evlenen, hatta çocukları olan, mutlu birlikteliklerin varlığı kabul edilse bile; bunlar kaç kişidir, psikolojik sosyal hizmet desteği verilerek araştırma yapılmış mıdır belli değildir ? Diyelim, bu kişilerin oluşturduğu mağduriyet gerçekten toplumsal bir ihtiyaç temelinde çözümlenmek istenmektedir, çözüm; asla çocuğun üstün yararına , korunmasına aykırı bir şekilde erken evlendirilmesi olmamalıdır.

Yetişkin - çocuk ilişkisinde, sorumluluk, tartışmasız; yetiştiricidir. Tersinden bakacak olursak bir yetiştiriciye aşık olan, onunla birlikte olmak isteyen, yaşını farklı söyleyen, yetişkin gibi giyinen makyaj yapan çocukla birlikte olan biri, yasaların izin verdiği ölçüde hata hallerinden faydalanacaktır. Bunun ötesinde yetişkinin sorumluluğunu çocukla paylaşmak, çocuğun istismarına zemin hazırlamaktır. Çocukların evlenme yaşının dışında törensel birlikteliklerine katılan, yaşı küçük çocukların cinsel istismarına göz yuman takı takan fotoğraf çektiren eğlenenler ise TCK uyarınca işlenmekte olan bir suçta bildirmeyerek ihbar yükümlülüğünü ihlal etmektedir.

TCK 103/2 deki cinsel istismarın nitelikli halini “rıza” söylemleri ile hafifletmek “evlenme” ile aklamak ise yasalarla istismarın kabulü/ devamına, izin vermek demektir

Devlet yasa yapma sınırını çizirken, çocuğun üstün yararını esas alarak önceliğini, çocuk mağduriyeti ve korunması üzerinden belirlemelidir. Bu nedenle artık ülke gündeminden, “evlenme ile çocuk istismarcısına af konusu “ kalkmalıdır.

Kaynakça

- 1- Anayasa Mahkemesi Esas Sayısı: 2005/103 Karar Sayısı: 2005/89 Karar Tarihi 23.11.2005
- 2- Anayasa Mahkemesi Esas 2009/23 Karar 2009/56 karar tarihi 07.05.2009 Resmi gazete tarihi 05.06.2009
- 3- Anayasa Mahkemesi Esas 2014/36 Karar 2015/51 Karar Tarihi: 27.5.2015 R.G. Tarih-Sayı :10.06.2015-29382
- 4- Resmi Gazete 28.06.2014 tarih 29044 sayı
- 5- Anayasa Mahkemesi Esas 2015/43 Karar 2015/101 Karar tarihi 12.11.2015 R.G Tarih-sayı 11.12.2015-2955
- 6- Anayasa Mahkemesi Esas 2015/26 Karar 2015/100 sayılı Karar Tarihi 12.11.2015 R.G Tarih-Sayı 11.12.2015 – 29559
- 7- Anayasa Mahkemesi Esas 2015/108 Karar 2016/46 Karar Tarihi 26.05.2016 R:G Tarih-Sayı 13.07.2016-29769
- 8- Musa Bozkurt- İstanbul Barosu Çocuk hakları Merkezi 23 nisan özel yayını mayıs 2019 “Çocuk İstismarı Bağlamında Çocuk Evlilikleri”
- 9- İstanbul Barosu ÇHM Özel Yayını nisan 2018 www.istanbulbarosu.org.tr/yayinlar/dergiler,
- 10- ÇOCUĞUN CİNSEL İSTİSMARI SUÇU VE BU SUÇUN YARGILANMASI İLE ÇOCUK KORUMA SİSTEMİNE İLİŞKİN DEĞİŞİKLİK ÖNERİLERİ – www.kocaelibarosu.org.tr

ERGENLİK DÖNEMİNDE PSİKOSOSYAL GELİŞİM VE GÖÇÜN PSİKOSOSYAL GELİŞİME OLASI ETKİLERİ

Şebnem ÇELİK¹

Ergenlik Dönemi Tanımı ve Özellikleri

Ergenlik dönemi, en temel anlamıyla çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir. Çocuk bu dönemde genel itibariyle üreme organlarının geliştiğine, hormonlarının farklılaştığına, boy ve kilo değişiminin hızlandığına tanıklık eder. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ergenlik dönemini 15-25 yaş dilimleri arasında gösterirken, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 10-19 yaş arasını Adolesan olarak, 15-24 yaş arasını ise “genç” olarak tanımlamaktadır.

Ergenlik, sosyal duygusal gelişim açısından kritik bir süreçtir. Çevresiyle etkileşimi ve farkındalığı artan ergen farklı dinamiklere bağlı olarak toplumsal bağlamda gelişmeye ve uyum sağlamaya başlar. Bu evrede çocuğun akranları arasından sivrilme ve öne çıkma çabası veya aksine içine kapandığı görülebilir. Bunun sınırlarını tam olarak çizmek çok zordur, her insanın gelişimi biricik ve kendine has olduğu için bu gelişim evresinde de dinamikleri belirleyen çok fazla faktör bulunmaktadır ancak temel bileşenler genelde ortaktır: Sağlık durumu, cinsiyet, eğitim durumu, aile tutumları, toplumun benimsediği tavır ile kültür

1 Çocuk Gelişimci

yapısı ve sosyal kabul gibi konular duygusal ve psikososyal gelişimi doğrudan etkilemektedir.

Psikososyal gelişim evrelerini tanımlayan Erik Erikson'un (1980) Psikososyal Gelişim Kuramı'na göre, hayatta atlatılması gereken dönemler ve krizler vardır. Bu kuramda ergenlik dönemini kapsayan dönem, *kimlik kazanımına karşı rol karmaşası*dır. Ergenlik dönemindeki birey bu krizle birlikte geçmişten gelen değer yargılarını ve kimliğini sorgulamayı içeren bir krize girer ve Erikson'a göre bu kriz tamamen doğal bir süreçtir.

Göç Kavramı ve Eğitim Süreci

Geçmişten bugüne insanlar ekonomik, dini ve güvenlikle alakalı nedenlerden kitlesel göçler gerçekleştirmiştir. Günümüze en yakın örnek olan ve Türkiye'yi doğrudan etkileyen Suriye göçü, güvenlik nedeniyle yaşanmış olup, şu anda Suriyeli göçmenler geçici koruma statüsü adı altında Türkiye'de barınmaktadır. 10 Ekim 2019 tarihli güncel verilere göre¹ Türkiye'de 3 milyon 674 bin 588 Suriyeli yaşamakta, bunu 829.664'ünü ise 15-24 yaş arası genç kesim oluşturmaktadır.

Türkiye'de, geçici koruma altında okul çağı çocuklarının sayısı yaklaşık olarak 1.047.536'dır. Halihazırda yabancı uyruklu çocukların 12. sınıfa kadar eğitim hakkı bulunmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre, çocuklar doğdukları topraklardan ayrılmak zorunda kalsalar bile eğitim haklarının kendilerine teslim edilmesi gerekmektedir. Bu hususta, ülkemizde yaşayan mülteci çocukların geçici eğitim merkezleri (GEM) ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda eğitim görmesi öngörülmüş, 2018 Aralık ayı itibariyle de örgün eğitim programlarından yararlanan Suriyeli mülteci çocuk sayısı 645.140'a ulaşmıştır. Fakat Türkiye'de okullarda gerekli evraklarda çıkan sorunlar, düzenlemelerdeki eksiklikler nedeniyle çocukların bir kısmı bu haklarına erişememekte, bölgesel veya ekonomik faktörler nedeniyle çalışmak zorunda kalabilmektedir. Okul çocukları arasındaki ve okul yönetimi, aile arasındaki dil bariyeri de süreci

zorlaştırmaktadır. Travma geçirmiş çocukla çalışma konusunda eğitimi bulunmayan öğretmenlerin çoğunlukta olması, yönetsel aksaklıklar, çocuğun bir önceki eğitimiyle ilgili yeterli ayarlamaların yapılamaması gibi nedenler çocukların okulu bırakmalarına; doğrudan çalışma hayatına sürüklenmelerine sebep olabilmektedir.

Bazı Suriyeli aileler de ekonomik veya kültürel sebeplerle çocuklarının eğitim alması yerine çalışmasını tercih edebilmekte, bu da çocuklar için hem güvenlik hem de istismar sorunu yaratmaktadır.² Aynı zamanda yoksulluk, anne babanın vefat etmiş olması gibi nedenlerle de çalışma hayatına itilen göçmen ergenler düşük maaşlı, güvensiz ve sağlıksız çalışma ortamlarında bulunmak zorunda kalabilmektedir. Çalışma hayatı, çocuğun fiziksel ve duygusal gelişimini tehdit etmekte ve bunun yanı sıra, psikososyal gelişimini de riske atmaktadır. Çalışmak zorunda kalan ergenin akranlarının yaptıklarını yapamaması, aşağılayıcı sosyal tutuma maruz kalması, özellikle gelişimsel bağlamda kendini ispatlamaya çalıştığı bir dönemde olan, yaşadığı kültüre adapte olmaya çalışan ve bulunduğu yaş itibarıyla kimlik krizinde olan ergenlik dönemindeki göçmen gençler için kritik sorunlardandır.³

ILO, çocuk ve genç işçiliğine neden olan faktörleri; “gelenekler, eğitime ulaşabilmede yaşanan sorunlar ve yoksulluğa açıklık” olarak tanımlamıştır.⁴ Bu açıdan, bu eksiği kapatmak için çalışan sivil toplum kuruluşları ve MEB, ihtiyaca göre projeler oluşturmaktadır. Örneğin UNICEF, 2018 yılında başta ergenler olmak üzere, akranlarıyla eğitim almaya henüz hazır olmayan ve uzun zamandır okula gitmeyen çocuklar için MEB ile ortak bir çalışma izleyerek, Hızlandırılmış Eğitim Programı’nı hayata geçirmiştir. Bugün, önceki yılların aksine ergen ve çocukların eğitim hayatına katılması konusunda bir ilerleme kaydedilmiş olsa da 400.000 çocuğun hala okul dışında olduğu düşünülmekte, bunların çoğunu da yine ergenler oluşturmaktadır.⁵

Yaşadığı topraklardan göç etmek zorunda kalmış bir çocuk için örseleyici deneyimlerin etkilerinin minimuma indirilmesi konusunda psikososyal destek, çocuğa doğrudan yardımcı olabilir, çocuğun içinde bulunduğu toplum ve kültüre uyum sağlaması konusunda belirleyici rol oynar. Gereksinim duyduğu destekten mahrum kalmak okul çağındaki çocuk ve ergenler için belirsizliğin artmasına, okul yaşantısında ilerleme kaydedememesine, okulun sunduğu öğrenme hedeflerinin yerine ulaşmamasına, okulu terk etmeye sebep olabilmektedir.

Göçmen Çocuklarda Ruh Sağlığı ve Suça Sürüklenme

Göçmen çocuklar gerek göç esnasında, gerek yaşayacağı topraklara ulaştıktan sonra birçok problemle karşı karşıya klabilmektedir. Psikososyal destek açısından bakanlıklar ve sivil toplum kuruluşları göçmen ailelerle çalışmalar yürütse de, ailesiyle birlikte olan çocukların aksine, refakatsiz çocukların da birçok zorlukla mücadele ettiği bilinmekte ve bunlar arasında madde bağımlılığı, suça yönelim, erken yaşta evlilikler gibi sorunlar bulunmaktadır. Sorumluluğu ve korunması Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nda olan refakatsiz çocuklara, sosyal hayata adapte etme ve güçlendirme çalışmalarıyla destek olunması önerilmektedir.⁶

Savaş mağduru olan, yakını katledilen veya yaşamı tehdit edilen göçmen çocuklarla yapılan bir çalışmaya göre; bu çocuklarda görülen en yaygın ruhsal problem travma sonrası stres bozukluğuyken (TSSB) hemen ardından gelen bir diğer yaygın rahatsızlık depresyondur.⁷ Çocuklar, savaş ve terör yaşantısına doğrudan maruz kalmasa bile duydukları hikayeler ve televizyonda izledikleri görüntüler de onları TSSB'ye itebilmektedir. Bu durum okul öncesi dönemdeki çocuklarda farklı seyrederken, farkındalığı artan ergenlerde farklı yansımalar bulabilmektedir. Fakat aynı zamanda, her bireyin krizle baş etme yöntemi oldukça farklı olduğundan, her çocuk krizle sağlıklı bir şekilde baş edecek diye bir genelleme olmadığı gibi, hırpalayıcı tüm

deneyimlerin çocuğu TSSB'ye iteceğini söylemek de doğru bir yaklaşım değildir. Ergenlik, başlı başına bir kriz sayılmakta ve her çocuk genel hatlarıyla bunu benzer şekilde yaşasa bile arada farklılıklar bulunmaktadır ve bunu belirleyen temel faktörler de aile, çevre ve kültürdür.

Göçmen ergenlerde de durum buna benzer seyretmektedir; her göçmen çocuğun göç olgusuyla başa çıkma stratejisi farklıdır. Özellikle terör eylemlerine direkt maruz kalan çocukta psikosomatik belirtiler, sosyal ilişkilere yansıyan saldırganlık ve öfke daha belirgin şekilde görülebilmektedir.⁸ Bununla birlikte çocuk, ileride de benzeri olaylar yaşayabileceği düşüncesiyle kaygı ve korunma davranışları geliştirebilmektedir.

Göçün sebep olduğu düşünülen diğer problemler arasında öz güven eksikliği, tehdit duygusu, yabancılaşma ve bunun sonucunda çevreye düşmanca duygular besleme de bulunmaktadır. Bu gibi olumsuz duygularla birlikte çocuğun göç ettiği yerde ayrımcılığa maruz kalması ve uyum zorluğu yaşamasının da çocuk suçluluğunu beslediği düşünülmektedir.⁹ Ayrıca, Türkiye'de doğmuş olan, savaşı hiç görmeyen Suriyeli çocuklar da yabancı oldukları gerekçesiyle akranlarınca ayrımcılığa ve zorbalığa maruz kalmakta, bunun sonucunda çocuklarda soyutlanma, saldırgan eğilimler görülebilmektedir. Olumsuz duygularının sağaltımı yapılmayan çocukların ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de bu duygularla başetmek zorunda kaldığı ve kimi zaman başedemediği bilinmektedir.

UNICEF gibi sivil toplum kuruluşları, devletlerle doğrudan iş birliği yaparak dezavantajlı durumlardaki göçmen ergen ve gençlere ulaşmaktadır. Örneğin, ergen katılımı ve sosyal uyumu artırma çalışmasıyla birçok gence ulaşılmış, bu çalışmalarla gençlerin liderlik ve sosyal becerilerini geliştirmek amaçlanmıştır.¹⁰

Psikososyal İyilik Hali

Psikososyal desteğin sınırlı olduğu durumlarda çocuk, ergen veya yetişkin fark etmeksizin, insanlar stresle tek başına başa çıkmaya çalışabilir. SGDD'nin Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocuklarının İhtiyaç Analizi isimli yayımına göre, (2018: 36) Suriyeli kadın ve kız çocuklarının psikososyal destek hizmetlerinden yararlanma konusunda yürütülen bir çalışma sonucunda bu kadınların %18,6'sının hizmetlere erişebildiği, ancak %58,8'inin bu tür hizmetlerden haberdar olmadığı ve %22,6'sının bu hizmetlerden haberdar olmasına rağmen faydalanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Fakat Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 48. Maddesi'ne göre, özel ihtiyaç sahiplerine sağlanacak başta sağlık hizmetleri, psikososyal destek, rehabilitasyon olmak üzere her tür yardım ve destek, imkanlar ölçüsünde bedelsiz ve öncelikli olarak sağlanmaktadır ve Türkiye'de, psikososyal desteklerin, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yürütülmesi öngörülmüştür. ¹¹ Örneğin, 2018 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Betül Savaş, üç yıllık zaman zarfında üç yüz bin Suriyeli göçmene psikososyal destek verildiğini paylaşmıştır.

Psikososyal iyileşme çabalarının hedefine ulaşması için çocuğun eğitim ortamında ve sosyal yaşantısında bireyselliğine uygun destek alması şarttır. Çevresel bağlamda okul, bu konuda önemli ve belirleyici rol üstlenebilir çünkü çocuğun sosyalleştiği ve geleceğe hazırlandığı ortam bahsedilen yaş grupları için, okullardır. Aynı zamanda bakanlıkların, kolluk kuvvetlerinin, sivil toplum kuruluşlarının ve çocuklarla çalışan herkesin koordineli bir çalışma izleyerek ilerlemesi gerekmektedir. Bu hususta yapılabilecek en temel çalışmalar şöyle özetlenebilir: Çocuğun temel ihtiyaçlarının - güvenlik, beslenme, sağlık - karşılandığından emin olunmalı, çocukla çalışırken kendini ifade edebilmesi için ortam yaratılmalı ve çocuk kendini ifade ettiğinde cesaretlendirilmeli, sosyalleşebileceği alanlarda desteklenmeli, resim, müzik gibi sanat aktiviteleriyle duygularını dışa vurabileceği et-

kinlikler düzenlenmelidir. Buna benzer olarak, IASC psikososyal müdahale piramidi de acil durumlarda akıl sağlığı ve psikososyal destek için yapılabilecekleri listeler.

1. Temel hizmetler ve güvenlik: Güvenliğin yeniden sağlanması, temel ihtiyaçların (gıda, barınma, su, sağlık gereçleri) bu ihtiyaçları karşılayacak kimselerce güvence altına alınması şeklinde özetlenebilir.

2. Toplum ve aile desteği: Bu katman, toplum ve aile desteğine ulaşan ve psikososyal iyilik halini koruyabilen insanlar için müdahaleyi kapsar. Aile takibi, bahsi geçen aile dağılmış ise yeniden birleştirme, yas törenleri, yapıcı başa çıkma yöntemleri için kitlesel iletişim, ebeveynlik programları, örgün eğitim ve okul dışı eğitim faaliyetleri, geçim faaliyetleri, sosyal aktiviteler ve gençlik kulüpleri uygulamaları bu basamakta yer alır.

3. Odaklanmış, uzmanlaşmamış destekler: Daha odaklanmış ve yetkin kişiler tarafından yapılan kişisel, ailesel ya da grup müdahalelerine ihtiyaç duyan insanların, gereksinim duydukları desteği kapsar.

4. Uzmanlaşmış hizmetler: Bahsedilen desteklere rağmen hala desteğe gereksinim duyan ve günlük yaşamda ciddi zorluklar yaşayan, toplumun ufak bir kesimindeki insanlara yapılan hizmetleri kapsar.

Piramit, savaş gibi acil durumlarda yapılabilecek destekleri basamaklandırırsa da en başından beri değinildiği gibi; ezberle çalışmalardan kaçınmak ve bunun yerine bireyselleştirilmiş veya yerel çalışmaları takip ederek, çocuğun ihtiyacına göre bir şema hazırlamak daha uygundur ve bu şemaya göre ilerlenmelidir.

Çocukların eğitim hayatlarına devam etmeleri; psikososyal desteğe ulaşma şanslarının artması, suça sürüklenme risklerinin azaltılması açısından önemlidir ve üzerinde durulması gereken bir konudur. Çocuk suça karıştıysa topluma kazandırmak

için projeler düzenlenmeli veya özellikle dezavantajlı bir bölgede yaşıyorsa suça karışma ihtimali göz önünde bulundurularak koruma programlarına ağırlık verilmelidir.

Çocuğun varsa aile üyelerinin ruhsal durumunun da çocuk üzerinde doğrudan bir etki bıraktığı unutulmamalı, ebeveynlik becerisi düşük olan anne babaların, dışsal süreçlerden bağımsız olarak çocuğun psikososyal gelişiminde aksama ve gerilemelere yol açabileceği unutulmamalı; psikososyal destek sürecine ergenle birlikte ailesi de dahil edilmelidir. Buna ek olarak, gelişim süreçlerini birbirinden bağımsız düşünülemediği ve tüm göçmen ergenlerin aynı süreçlerden geçmemiş olabileceği unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- 1 <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi>
- 2 (Türüt, 2015: 33; Sayın, Usanmaz, Aslangiri, 2016: 4)
- 3 B. Karaman, M. Özçalık "Türkiye'de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü", Yönetim ve Ekonomi Dergisi 14/1 (2007)
- 4 Fethi GÜNGÖR, Yasin ERDURAK "Çocuk Hakları ve Uygulama Stratejileri Bağlamında Sokakta Çalıştırılan Çocuklar" Yalova Sosyal Bilimler Dergisi 12
- 5 UNICEF
- 6 Metin Gani Tapan, Murat Derin "Suça Sürüklenen Refakatsiz Suriyeli Çocuk: Sosyal Hizmet Müdahalesi Olgu Sunumu" Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 12/64 (Haziran 2019)
- 7 . Joh Henley, Julie Robinson "Mental Health Issues Among Refugee Children and Adolescents" Clinical Psychologist 15/ 2 (2011): 51-62
- 8 Aylin Demirli, "Terörizm, Psikososyal Etkileri ve Müdahale Modelleri" Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi 2011: 71)
- 9 Diler Aydın, Nurdan Şahin, Berna Akay "Göç Olayının Çocuk Sağlığı Üzerine Etkileri" İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi 2017: 7(1):8-14
- 10 UNICEF
- 11 www.unchr.org
- 12 Aysel Özdemir , Funda Budak "Göçün Çocuk Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri" KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi 212
- 13 Niyazi UYGUR, Solmaz TÜRKCAN, Pakize GEYRAN "Adli Psikiyatride Çocuk ve Ergen Suçları" Düşünen Adam Dergisi 7/3 (1994): 20-24
- 14 Mustafa Koç Gelişim "Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri" Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 17 (2004): 231-256
- 15 Emel Arslan, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı Bağlanma Stilleri Açısından Ergenlerde Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri ve Ego Kimlik Sürecinin İncelenmesi (Doktora Tezi, 2008)
- 16 Kuruluşlar Arası Daimi Komite (IASC) Acil Durumlarda Ruh Sağlığı ve Psikososyal Destek Kılavuzu

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Av. Neziha EKEN¹

Komünal toplumun anaerkil dönemi bittikten sonra ve esas olarak köleci toplumla birlikte iktidarı başlayan ataerkil sistem, dünyanın hemen hemen her yerinde halen hüküm sürmekte ; kadınları ikincil ve tali, erkekleri ise birincil ve asli bir konuma yerleştirmiştir. Bu düzenin bin yıllara meydan okuyarak günümüze kadar gelmesi de, üretim ilişkilerinin gelişmesi ve çeşitlenmesi ile birlikte bütün sınıflı toplumlarda, her daim kendisini yeniden üretmesi, toplumların en küçük birimi olan aileden en üst birimi olan devlete kadar bütün bir toplumu karakterize etmiş olmasından, kaynaklanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet, ataerkil sistem tarafından bireylerin biyolojik cinsiyetleri esas alınarak kendilerine dayatılan rol, davranış ve tutumları ifade etmektedir. Ataerkil sistemin “mahareti” kadını bütünüyle ikincil pozisyona iten, bireylere doğal olmayan, tamamen bu sistemin belirlediği rolleri dayatan bu “toplumsal cinsiyet”i biyolojik cinsiyetin doğrusal bir uzantısı gibi sunmasıdır. Aynı zamanda da kadına ve erkeğe atfedilen bu değerler, rol ve kalıplar ile hiyerarşik olarak erkeğin iktidarını pekiştirmektedir.

Farklı zamanlarda, farklı kültürlerde, farklı coğrafyalarda kadınlara ve erkeklere toplumsal olarak yüklenen rol, davranış ve sorumlulukların farklılaştığı görülmektedir. Toplumların kültürleri, gelenekleri normlarını ve bireylerden beklentilerini belirler. Bireylerin toplumsallaşma süreçlerinde, davranışlarını toplumsal

1 İstanbul Barosu

cinsiyet rollerine ve toplumsal normlara uygun olarak geliştirilmesi, toplumun beklentilerini bu doğrultuda karşılaması çeşitli biçimlerde dayatılır.

Bu kültürün oluşturulmasında birinci derecede ve en baskın işlev gören kurum, devlettir. Devlet ise bu anlamdaki egemenliğini en küçük toplumsal birim olan ‐aile‐ üzerinden kurumsallaştırmaya ve yaygınlaştırmaya çalışır. Bu amaçla da her yöntemi kullanarak (bakanlıklar, idari birimler, eğitim politikası, ekonomik politikalar vd.) aileyi denetimi ve kontrolü altına alır, ailenin iç yapılanmasında da kendi izdüşümünü yaratır. Bu anlamda da otoriteyi ve karar verme mekanizmasını baba temsil ederek, aile içindeki ‐devlet‐ olarak erkek egemenliğini sağlamlaştırır. Bir yandan da hem kadının emek ve beden sömürsünü sürdürmesi hem de bu anlamda toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden üretiminin devam etmesini sağlayacaktır.

Bir bebek dünyaya geldiği andan itibaren içerisinde yer aldığı aile, kültür ve toplum onu toplumsal cinsiyete dayalı kalıplar doğrultusunda şekillendirmektedir. Öncelikle biyolojik cinsiyetine göre kız bebek ya da erkek bebek olarak ayrılmakta ve tüm yetiştirilme süreci bu esasa göre ilerlemektedir. Kendisine seçilen isimden, kıyafetinin rengine, oynayacağı oyuncağa, anlatılan masala kadar hepsi toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun olarak belirlenmektedir.

Kız çocuklarına telkin edilen ‐uslu, hanım hanımcık ol‐ ile erkek çocuklarına telkin edilen ‐atılgan, cesur ol‐ sözleri ile rollerine uygun bir kimlik edinmeleri sağlanacaktır. Çocuklar kendilerine dayatılan bu kalıplara uygun davranmadığı görüldüğünde cezalandırılacak, uygun davranması halinde ise ödüllendirilecektir. Zira ataerkil sistem erkekleri de, onlara biçtiği rolü sürdürmesi için baskılamaktadır.

Örneğin bir aile içerisinde kız çocuğun menstrüasyon dönüğü utanç ve ayıp olarak görülerek gizlenirken, erkek çocuğun sünnet edilmesi ‐erkeklige ilk adım‐ olarak yüceltilmekte, törenlerle kutlanmaktadır.

Çocuk edebiyatında yer alan kitaplardaki kadın kahramanlar toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlara atfettiği zayıf, hassas, kırılabilir, itaatkar, uyumlu özelliklere sahipken, erkek kahramanlar güçlü, zeki, mert, objektif, sert, cesur, ileri görüşlü özelliklere sahiptir.

Çocukların sosyalleşmeleri ile birlikte, kurdukları arkadaşlıklarından birlikte oynadıkları oyunlara, zaman geçirdikleri mekânlara kadar her şey bu dayatılmış rollere uygun olarak kurgulanmaktadır. Bunun devamında ise okullarda verilen eğitim, ders kitaplarının içerikleri televizyon, dergiler, reklamlar, medya vd. çocuğun dünyasını çepeçevre sararak erkek egemen kültürü çocukların zihnine kazımaktadır.

Bütün bunlarla birlikte çalışma yaşamına geldiğinde ise çok daha çarpıcı bir tablo ile karşılaşmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin en önemli uzantılarından birisi de kadınların çalışma yaşamına son derecede sınırlı bir oranda katılmaları, katılanların ise işleyişini ve kurallarını tamamen erkeklerin belirlediği bir dünyada, erkeklerle aynı işi yapsalar dahi eşit ücret almamaları, her an işlerini kaybetme tehdidi başta olmak üzere bir sürü risk ve tehlike altında çalışıyor olmalarıdır.

Tüm bu toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, sadece kadınların ve kız çocuklarının sorunu olmayıp tüm toplumu ilgilendirmektedir. Zira birçok toplumsal sorunun altında toplumsal cinsiyet eşitsizliği yatmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifi Çocuklara Nasıl Kazandırılabilir?

Toplumsal cinsiyet eşitliği; kadın ve erkek arasındaki eşitsiz güç ilişkisine yol açan yapıların değiştirilmesini hedef alır. Kadın ve erkeklerin kamusal ve özel alanların tamamına eşit katılımlarını, eşit hak ve imkanlara sahip olmasını amaçlar.

Köktenci bir değişim ve dönüşüm olmadan, tamamen toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması mümkün olmayacaktır.

Devletler eliyle bütünlüklü sosyal politikaların hayata geçirilmesi, ayrımcılık karşıtı yasaların çıkarılması, eğitim sisteminde ve kültürel alanda değişikliklerin yapılması bireylerin toplumsal cinsiyet eşitliğini özümsemesinde ve kendi gündelik hayatına yerleştirmesinde önemli bir aşama olacaktır.

Çocukların okul öncesi dönemdeki gelişimi, davranış biçimleri ebeveynleri ve birlikte yaşadıkları aile bireylerini izleyerek şekillenmekte; görsel olarak hafızalarına kazanmakta ve zihinlerinde doğallaştırılmaktadır. Örneğin; evin ve çocukların bakımının sadece annenin omuzlarının üzerinde yükseldiğini seyreden bir çocuk için bu alan annenin görev alanı haline gelecektir. Ancak aksi bir örnekte, toplumsal cinsiyet eşitliğinin var olduğu bir aile ortamında (örneğin ev işlerinin anne ve baba tarafından birlikte yapılması, ebeveynlerin birbirlerine eşit davranması, vd.) yetişen çocuklar açısından “eşitlik” duygusu erken yaşta zihinlerinde yeşerecektir. Erkeklerin aynı zamanda çocuk bakımını üstlenmeleri ve çocuk ile aktif bir ilişki kurmaları çocuğun duygusal, zihinsel ve psiko-sosyal gelişimine de olumlu bir katkı sunulacaktır.

Çocuklara verilen isimlerde, toplumsal cinsiyet rollerinin atfedildiği kişilik özelliklerine referans yapan isimler seçmek (örneğin; “damla”, “duru”, “çiçek” gibi doğadaki edilgen, naif varlık ve nesnelere kız çocuklarına seçilirken, ateş, aslan, rüzgar gibi etken ve güçlü varlık ve nesnelere erkek çocuklarına verilmektedir), çocukların dünyasındaki renkleri cinsiyetlerine göre kategorize etmek (mavi ve pembe renklerin cinsiyetlerle özdeşleştirilmesi) yahut oynadığı oyuncakları cinsiyetlerine göre sınırlamak (kızlar için bebek, mutfak eşyaları, süsleme objeleri seçilirken, erkek çocuklara, silah, araba gibi oyuncaklar seçilmesi) yerine bu ayrımların biyolojik cinsiyetlerin doğal uzantısı olmadığını, öğretilen, dayatılan yapay ayrımlar olduğunu açıklayarak çocuğu iç ve dış dünyasında özgür bırakmak çocuğun sağlıklı gelişimi açısından en doğru yöntemdir.

Çocuğun tüm hayatını etkileyecek bir bakış açısı vermesi, öz güvenini, ruhsal ve duygusal açılarından sağlıklı gelişimini sağlaması açısından ailede olduğu kadar okullarda verilecek toplumsal cinsiyet eğitiminin önemi de çok büyüktür. Zira çocuklar hızlı bir öğrenme sürecine sahip oldukları için evde ve okulda gördüklerinin birbirinin zıddı olması halinde bu durumu hızlı bir şekilde fark edecek ve bu da toplumsal cinsiyet eşitliği algısının gelişimini olumsuz etkileyecektir. Bu durumun aksine, ailedeki toplumsal cinsiyet eşitliği eğitiminin okulda da aynı çizgide devam etmesi ise çocuğun eşitlik duygusunu içselleştirmesini sağlayacaktır. Bu anlamda da; toplumsal cinsiyet eşitliğinin bütün eğitim materyallerine yerleştirilmesi, eğitim veren bütün kadrolara bu konuda özel ve sistematik olarak eğitim verilmesi, ders kitaplarından toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren ifadelerin, cinsiyetçi kalıpların çıkarılması, eşitlikçi bir müfredat oluşturulması gerekmektedir.

Bütün bunlarla birlikte; kültürel alanda da ayrıştırıcı, cinsiyetçi dilin temizlenmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğini esas alan temaların bu alanda yaratılan bütün ürünlere (edebiyat eserleri, oyunlar, şarkılar, yazılı ve sözlü eserler vb.) yansıtılması çocukların gelişimine olumlu katkılarda bulunacaktır. Bu katkılar aşama aşama çocukların cinsiyetçi kültürden uzaklaşması ve eşitlikçi bir perspektife sahip olmasında son derece büyük bir etki yaratacaktır.

ÇOCUK HAKLARI SAVUNUCULUĞUNDA SOSYAL MEDYA KULLANIMININ YARATTIĞI SORUNLAR

Av. Can YAVUZ

Giriş

Bu kısa makalede çocuk haklarının sosyal medya üzerinden savunulmasının yarattığı problemler incelenecek ve konuya ilişkin çözüm önerileri sunulacaktır. Makalede sırasıyla, 1) sosyal medyanın yeni hak arama platformuna dönüşmesinin altında yatan sebepler, 2) sosyal medyanın hak savunuculuğundaki dönüştürücü etkisine ilişkin örnekler, 3) çocuk hakları savunuculuğunda sosyal medya kullanımının çocuk üzerinde yaratabileceği olumsuz etkiler, 4) sorunlara yönelik pratik çözüm önerileri ele alınmıştır.

1. Adalet Arayışı

*“Bu ülkede dört şey olmayacaksınız; kadın, çocuk, ağaç, sokak hayvanı.”*¹

Türkiye’de mahkemelerin adaletli olduğuna ilişkin inanç yerle bir olmuş gibi gözüküyor. Bir araştırmaya göre adalet denince yurttaşların aklına gelen ilk düşünce *“adaletin olmadığı/adaletsizlik”*.² Toplumun önemli bir bölümü yargının bağımsız, tarafsız olmadığı kanısında ve yargıya güvenmiyor.³ Yurttaşlara ülkenin önde gelen on kurumdan hangilerine güvendiği sorul-

1 Yaşar Kemal’e atfedilen söz

2 SODEV, Yargı Bağımsızlığı ve Yargıya Güven Araştırma Raporu (Sunumu), s. 10, <http://sodev.org.tr/yargi-bagimsizligi.pdf>, erişim 25.2.2020

3 İbid. s. 11

duğunda, yargı basından sonra en az güvenilen kurum olarak karşımıza çıkıyor.⁴ Yargıya güvenenlerin ise genelde iktidar partilerinin seçmeni olduğu, kendisini muhalefet partilerine yakın görenlerin çoğunlukla yargıya güvenmediği, yargının siyasallaştığı kanısında olduğu görülüyor.⁵ Bu veri yargının siyasallaştığına ve yalnızca belli kesimlere adalet dağıttığına ilişkin önemli bir gösterge. “*Sizce Türkiye’de makam/mevki sahibi biri ile sıradan vatandaş mahkemelik olsa eşit koşullarda yargılanırlar mı?*” sorusuna yurttaşların %79’unun hayır cevabını vermesi bu fikri pekiştiriyor.⁶

Ülkedeki adalet yoksunluğu herkesi mağdur ediyor. Ancak adaletsizlikten canı en çok canı yananlar ayrımcılığa uğrayan ve hakları sistematik olarak ihlal edilenler; kadınlar, çocuklar, ağaçlar, sokak hayvanları. Yetkililer, yaygın erkek şiddetini ve sayısız çocuk istismarını münferit, insan kaynaklı çevre faciasını takdir-i ilahi, hayvanlara kötü muameleyi kabahat olarak görüyor, uzun mücadeleler sonucu kazanılmış hakları da tırpanlamaya çalışıyor.⁷

Mahkemeler zaten adalet dağıtacak durumda değiller.⁸ An-

4 Kadir Has Üniversitesi, Türkiye Eğilimler Araştırması 2019 (Sunumu), s. 22, https://www.khas.edu.tr/sites/khas.edu.tr/files/inline-files/TE2019_TUR_BASIN_15.01.20%20WEB%20versiyon%20powerpoint_0.pdf, erişim 25.2.2020

5 Kadir Has Üniversitesi, Türkiye Eğilimler Araştırması 2019 (Sunumu), s. 43; SODEV, Yargı Bağımsızlığı ve Yargıya Güven Araştırma Raporu (Sunumu), s. 12

6 SODEV, Yargı Bağımsızlığı ve Yargıya Güven Araştırma Raporu (Sunumu), s. 13

7 Bu satırların kaleme alındığı günlerde İstanbul Sözleşmesi’nin yürürlükten kaldırılması ve çocukların cinsel istismarını aklayacak bir yasa çalışması gündemdedir.

8 Dünya Adalet Projesi’nin Hukukun Üstünlüğü Endeksi 2019 Raporu’na göre Türkiye hukukun üstünlüğü konusunda 126 ülke arasında 109’uncu sırada yer alıyor. Ülke, kendi bölgesindeki (13 ülkenin bulunduğu Doğu Avrupa ve Orta Asya) ülkeler arasında son sırada yer alırken, kendi gelir grubunda (38 ülkenin bulunduğu orta üst gelir grubu) sondan birinci sırada bulunuyor. World Justice Project, Rule of Law Index 2019, s. 147, <https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/ROLI-2019-Reduced.pdf>, erişim 26.2.2020

Türk yargısının bağımsızlığına ilişkin tespitler için: Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, 1-5 Temmuz 2019 Türkiye Ziyaretini Müteakip Rapor, CommDH(2020)1, s. 7-12, <https://rm.coe.int/avrupa-konseyi-insan-haklari-komiseri-dunja-mijatovic-1-5-temmuz-2019-16809c5187>, erişim 26.2.2020

cak kadın, çocuk, çevre ve sokak hayvanları haklarını korumakta kendi düşük standartlarının da altında kalıyor, bu alanlardaki mevzuatı eksik ve hatalı uyguluyor, takdir yetkisini mağdur yerine fail lehine kullanıyorlar. Adalet sarayında adalet bulamayan kadın, çocuk, çevre ve hayvan hakları savunucuları da dertlerine derman bulmak için başka yollar aramak zorunda bırakılıyorlar. Ancak toplantı ve gösteri yürüyüşünün kâğıt üzerinde kalan bir hak olması sebebiyle sokakta barışçıl şekilde protesto düzenlemek mümkün gözüküyor.⁹ Duruşma salonlarında adaleti bulamayan, sokakta sesini duyuramayanlar için geriye bir tek hak arama platformu kalıyor, o da sosyal medya.¹⁰

2. Twitter Adaleti

Sosyal medya son dönemde önemli kadın hakları davalarının seyrini değiştirdi. Akla gelen ilk örneklerden olan Şule Çet davasında iki kez göz altına alınıp serbest bırakılan sanıklar, olayın sosyal medyaya yansiyıp tepki çekmesinden bir gün sonra tekrar tutuklandı. Boşandığı eşi tarafından bıçaklanan, “*ben ölmek istemiyorum*” feryadı ve kızının “*anne lütfen ölme*” yakınışı sosyal medyaya yansıyan Emine Bulut’un davasında yerel mahkeme müebbet hapis cezası verdi ve iyi hal indirimini uygulamadı. Mahkemenin bu tutumunda sosyal medya tepkisinin rol oynadığı düşünülüyor. Sosyal medyaya yansıyan başka vaka ise Nadira Kadirova’nın Adalet ve Kalkınma Partisi milletvekili Şirin Ünal’ın evindeki şüpheli ölümü oldu. Olayın meydana geliş şekli ve mahalli, otopsinin ve cenazenin Özbekistan’a gönderilmesinin iki gün

9 Türkiye İnsan Hakları Vakfı, “01 Ocak 2019 ile 31 Ocak 2020 Tarihleri Arasında Valilik Yasakları Nedeniyle Kullanılmayan Toplanma ve Gösteri Yapma Hakkı”, <https://tihv.org.tr/01-ocak-2019-ile-31-ocak-2020-tarihleri-arasinda-valilik-yasaklari-nedeniyle-kullanilamayan-toplanma-ve-gosteri-yapma-hakki/>, erişim 2.3.2020

10 İlginç bir not olarak, Türkiye’deki yüksek eğitimliler hakları ihlal edilince ilk başvuracağı yer olarak sosyal medyayı göstermişlerdir. Diğer ifadeyle, yüksek lisans veya doktora mezunlarının %28,8’i hakları ihlal edildiğinde gidecekleri ilk platformun sosyal medya olduğunu belirtmiştir. Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi, MetroPOLL Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İnsan Hakları Algısı Araştırması, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/insan-haklari-algisi-arastirmasi-toplumun-82si-temel-hak-ve-ozgurluklerin-ihlal-edildigini-dusunuyor>, erişim 25.2.2020

içinde tamamlanması gibi etkenler göz önünde bulundurulduğunda, #NadiraKadirovayaNeOldu sosyal medya etiketi olmasaydı dosya belki de çoktan kapatılıp unutturulacaktı.¹¹

Sosyal medya, çevre ve hayvan haklarını savunurken de önde gelen alanlardan birisine dönüştü. Kanadalı Alamos Gold şirketinin Kaz Dağları'nda altın madeni ararken yarattığı çevre katliamının yarattığı tepki #kazdağınadokunma sosyal medya etiketinin katkısıyla Su ve Vicdan Nöbeti'ne dönüştü. Sonuçta inşaat çalışmaları durdu ve şirketin madencilik ruhsatı yenilenmedi. On iki bin yıldır Gümüşhane'de bulunan doğa harikası Dipsiz Göl'de Roma lejyonu definesi olduğu yönündeki söylentiler çıktı. İş insanları Fatih Sözen ve Ahmet Canbakkal, yetkili kurumlardan izin alarak gölü definecilik için kazıp katlettiler. Gölün kurumuş haldeki görüntüleri sosyal medyaya yansıdı ve ciddi tepki çekti. Bunun üzerine açılan soruşturmada sorumlu kamu görevlileri açığa alındı ayrıca gölün eski haline getirilmesi için eylem planı hazırlandı. Hayvan hakları alanında da sosyal medya savunuculuk için kullanıldı. Adalar'daki faytonların kaldırılması, sorunlu 5199 sayılı Hayvan Koruma Kanunu'nun düzeltilmesi için yapılan kampanyalarda sosyal medya önemli rol oynadı.¹² Twitter adaleti katkı sunmasaydı bu kazanımlar muhtemelen ya daha zor şekilde elde edilecekti ya da gerçekleşmeyecekti.

11 Deutsche Welle, "Adaleti aramanın yeni adresi: Sosyal medya", <https://www.dw.com/tr/adaleti-araman%C4%B1n-yeni-adresi-sosyal-medya/a-51750751>, erişim 25.2.2020; BBC Türkçe, "Nadira Kadirova'nın ölümüyle ilgili neler biliniyor?", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49904489>, erişim 25.2.2020; Hürriyet, "Emine Bulut cinayeti Türkiye'yi ayağa kaldırmıştı... Gerekçeli kararın detayları ortaya çıktı", <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/emine-bulut-cinayeti-turkiyeyi-aya-ga-kaldirmisti-gerekceli-kararin-detaylari-ortaya-cikti-41366674>, erişim 25.2.2020

12 BBC Türkçe, "Kaz Dağları: Alamos Gold'un ruhsatı yenilenmedi, faaliyetler askiya alındı", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-50045879>, erişim 25.2.2020; Deutsche Welle, "Adaleti aramanın yeni adresi: Sosyal medya"; Cumhuriyet, "Dipsiz Göl ile ilgili bir skandal daha! 'Haber vermemiş!'", <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dipsiz-gol-ile-ilgili-bir-skandal-daha-haber-vermemis-1705187>, erişim 25.2.2020; Hürriyet, "Heyet huzurunda gölü kuruttular", <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/heyet-huzurunda-golu-kuruttular-41375824>, erişim 25.2.2020

3. Hak İhlali Döngüsü

Sosyal medya toplantı ve örgütlenme özgürlüğünün son derece kısıtlı olduğu günlerde sadece kadın, çevre ve hayvan hakları savunuculuğu için kullanılmıyor. Çocuk hakları savunucuları da çocuk hakları ihlallerine dair farkındalığı arttırmak, kamuoyunu harekete geçirmek, organize olmak amacıyla dijital mecrayı bir araç olarak kullanıyorlar. Sosyal medya paylaşımları çocuk hakları alanında da sorunların çözümüne katkı sunabiliyor. Diğer yandan, çocuk hakları ihalelerine dikkat çekmeyi amaçlayan iyi niyetli paylaşımların ciddi sıkıntılara yol açabileceği göz ardı edilebiliyor.

Çocuk hakları alanında faaliyet gösteren avukatların, sivil toplum örgütlerinin ve hak savunucularının, çocuk hakları ihlallerini ya da mahkemeye yansımış dosyaları sosyal medyada paylaştığı gözlemlenmiştir. Paylaşımlarda kimi zaman mağdur veya suça sürüklenen çocuğun kişisel verilerine yer verildiği, çocuğun nasıl suça sürüklendiğinin ya da mağdur olduğunun detaylarıyla ve çocuğu tanımlayacak şekilde anlatıldığı görülmüştür. Çocuk hakları ihlali adliyeye taşınmışsa bazen duruşma tutanakları da sosyal medyada paylaşılmaktadır. Avukatların, sivil toplum örgütlerinin ve çocuk hakları savunucularının kamuoyu yaratmak adına çocuğun cinsel istismarına ilişkin ayrıntıları hatta kimi zaman istismarın görüntülerini sosyal medyada paylaştığı da not edilmiştir. Bu paylaşımlar her ne kadar “iyi niyetle” ve çocuk hakları ihlallerine dikkat çekmek için yapılırsa dahi “... aydınlatılmamışsa, iyi niyet de kötülük kadar zarar verebilir.”¹³

UNICEF'e göre: “*Mahremiyet hakkı hayati önem taşımaktadır: kimliklerinin açıklanması mağdur ve tanık çocukları doğrudan tehlikeye atabilir ve büyük duygusal zararlara neden olabilir, ayrıca suça sürüklenen çocuklar suçlarının kamuya açıklanması halinde ayrımcılığa ve damgalamayla karşı karşıya gelebilir.*”¹⁴

13 Albert Camus, *Veba* (E-kitap), İstanbul, Can Yayınları, 1. Sürüm, 2014

14 UNICEF Avrupa ve Orta Asya Bölge Temsilciliği, *Çocuk Dostu Hukuki Yardıma İlişkin Rehber İlkeler*, s. 39, <http://cacav.net/wp-content/uploads/2019/05/publication-2-1.pdf>, erişim 25.2.2020; Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları, Pekin (Beijing) Kuralları'nın özel yaşamın gizliliğinin korunması başlıklı sekizinci

Mağduriyetinin, suça sürüklenmesinin sosyal medya üzerinden kamulaştırılması çocuğun gelişimini olumsuz etkileyebilir. Çünkü kamuya açık paylaşımlar yalnızca duyarlı kişilere ulaşmayı hedeflese de çocuğun arkadaşları dahil herkes tarafından görülebilir. Bu durum çocuğun arkadaşları tarafından dışlanması, damgalanmasına, okul başarısının düşmesine, uzun sürecek sağlık problemleri yaşamasına sebebiyet verebilir.¹⁵

Çocuğun mağduriyetinin kamuoyu ile ölçsüz paylaşımı mağdurun iyileşme sürecini de baltalayabilir. Bunun önemli bir nedeni mağdur suçlayıcılığıdır. Bu kavram “*yaşanılan bir mağduriyette çeşitli gerekçelerle kabahatin o mağduriyeti yaşayan kişiye yapılandırılması girişimi*” olarak tanımlanabilir.¹⁶ Mağdur suçlayıcılığının mağdurun iyileşme sürecine ket vurduğu orta-

zinci maddesi ve açıklaması şu şekildedir:

“8.1 Her aşamada çocuğun afişe olması yahut damgalanması gibi zararlara yol açabilecek durumların ortadan kaldırılması için gizliliğe azamî özen gösterilmelidir. 8.2 İlke olarak, çocuk suçlunun kimliğine ilişkin hiçbir bilginin yayınlanmasına izin verilmemelidir.

Açıklama

Kural 8, çocuğun kimliğinin gizlenmesi hakkının korunması ilkesinin önemine işaret etmektedir. Genç insanlar ‘damgalanmak’ konusunda özellikle çok hassastır. Kriminolojik araştırmalar, genç insanların ‘kabahatli’ ve ‘suçlu’ gibi sıfatlarla tanınmaktan büyük çapta ve zararlı olarak etkilendiklerini ortaya çıkarmıştır.

Bu Kural ayrıca dava hakkında kitle iletişim araçlarında yayınlanan haberlerin zararlı etkilerinden de çocukların korunmasını amaçlamaktadır. Çocuğun çıkarı, hiç değilse ilke düzeyinde korumaya alınmıştır.”

15 Çocukların benlik algısı kayda değer ölçüde çevresindekilere, özellikle de akranlarına dayanmaktadır. Orta okul çağından itibaren çocukların akran ilişkilerine dair kaygıları artmakta, itibar çocuklar için önem kazanmaktadır. Sekiz yaşındaki çocuklar bile kendilerinin damgalanmış bir akranıyla ilişkilendirilmesinin itibarını etkileyebileceğini idrak edebilmektedir. Mağdur veya suça sürüklenen çocuk sosyal medyada tanımlanabilir şekilde ve kamuya açık olarak paylaşılırsa, çocuğun damgalanma ihtimali artmaktadır. Arkadaşları bu damgalanma nedeniyle suça sürüklenen ya da mağdur olan çocuğu dışlayabilir. Bu durum muhtemelen travma yaşayan çocuğun yalnızlaşması, okulda başarısının düşmesi ve yetişkinlik evresinde bile devam edecek problemler yaşaması ihtimalini arttırmaktadır. Dahası, çocuğun mağduriyet geçmişi ve çevresinde mağdur olarak anılması, bazen çocuğun daha yoğun şekilde dışlanmasına, zorbalığa maruz kalmasına ve izole edilmesine neden olabilir. Lisa M Jones, David Finkelhor, Jessica Beckwith, “Protecting victims’ identities in press coverage of child victimization”, Journalism, Cilt 11, Sayı 3, 2010, s. 349, <http://unh.edu/ccrc/pdf/CV182.pdf>, erişim 25.2.2020

16 <https://cinselsiddetlemucadele.org/2017/06/23/kavram-tartismalari-6-ceviri-kavramlar-2/>, erişim 25.2.2020

ya konmuştur.¹⁷ Kamuya açık paylaşımlar sosyal medyada hızla geniş kitlelere yayılabilir. Ayrıca, son dönemde sosyal medyada linç kültürü ve mağdur suçlayıcılığı iyice artmıştır.¹⁸ Bunlar düşünüldüğünde, çocuğun mağduriyetinin sosyal medyada onu tanımlayacak şekilde ve kamuya açık şekilde paylaşılması, çocuğun mağdur suçlayıcılığına maruz kalma olasılığını arttırabilir. Böylece mağdur çocuğun iyileşme süreci olumsuz yönde etkilenebilir.

Sosyal medyada kamuya açık olan içerikler kolaylıkla kaydedilebilir, sosyal medya ve İnternet'te farklı mecralarda paylaşılabilir. Böylece çocuğun suça sürüklenişinin, mağduriyetinin ayrıntıları uzun süre boyunca kamuya açık şekilde erişilebilir hale gelecektir. Bunun travma tetikleyicisine yani travmayı hatırlatan bir uyarıcıya dönüşme ihtimali yüksektir. İnternet'te gezinirken karşısına yaşadığı mağduriyeti gösteren içerikler çıkan çocuğun iyileşme süreci olumsuz etkilenebilir, çocukta yeni sağlık sorunları gelişebilir. Bunun çözümü olarak gündeme gelebilecek unutulma hakkı ise, yaygın kanının aksine, dertlere derman olamayacaktır.¹⁹

17 Lisa M Jones, David Finkelhor, Jessica Beckwith, "Protecting victims' identities in press coverage of child victimization" s. 349

18 İlerihaber, "Şiddeti sosyal medyada teşhir eden kadınlar neden hedef alınıyor?", <https://ilerihaber.org/icerik/siddeti-sosyal-medyada-teshir-eden-kadinlar-neden-hedef-aliniyor-79725.html>, erişim 25.2.2020; Habertürk, "Vahit Bıçak'ın tweetleri tartışma yarattı", <https://www.haberturk.com/vahit-bicak-in-tweetleri-tartisma-yaratti-2526731>, erişim 25.2.2020; Deutsche Welle, "Türkiye'de linç kültürü olağanlaşıyor mu?", <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyede-lin%C3%A7-k%C3%BClt%C3%BCr-%C3%BC-ola%C4%9Fanla%C5%9F%C4%B1yor-mu/a-42379391>, erişim 25.2.2020; T24, ""Bir paylaşım aracı olarak kullanılan sosyal medya, ortaçağda giyotinlerin kurulduğu meydanlara dönüştü"", <https://t24.com.tr/haber/bir-paylasim-araci-olarak-kullanilan-sosyal-medya-ortacagda-giyotinlerin-kuruldugu-meydanlara-donustu,310808>, erişim 25.2.2020; Cumhuriyet, "Linç girişimine uğrayan modacı Barbaros Şansal tutuklandı", <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/linc-girisimine-ugrayan-modaci-barbaros-sansal-tutuklandi-654347>, erişim 25.2.2020

19 Unutulma hakkı Türkiye'de arama sonuçlarından bağlantı kaldırma yerine erişim engelleme yöntemiyle hayata geçirilmektedir. Erişim Sağlayıcıları Birliğinin açıklamasına göre "...çoğunlukla hesap oluşturularak kullanılan 'facebook.com', 'youtube.com', 'twitter.com' gibi internet adreslerinin 'https' protokolünü kullanmalarından dolayı bu sitelere ait URL adreslerine erişimin engellenmesi teknik olarak mümkün

4. Sonuç ve Pratik Tavsiyeler

Bazı durumlarda çocuk hakları ihlallerinin sosyal medyada paylaşılması, farkındalığın artırılması ve destek sağlanmasına yardım edebilir. Gerçekten, toplantı ve örgütlenme özgürlüğünün ciddi baskı altında olduğu günlerde çocuk hakları savunuculuğu için sosyal medyanın kritik bir platform olduğu yadsınmamalıdır. Ancak çocuğun mağduriyetinin, suça sürüklenmesinin sosyal medyada kamuya açık olarak paylaşılması yeni sorunlar doğurabilir. Bunun altındaki neden çocuk haklarının, İnternet'in ve sosyal medyanın kendine özgü karakteristiğidir.

Hak savunuculuğunda gözetilmesi gereken ilk husus “zarar vermeme” ilkesidir. Bu yüzden hak savunucuları potansiyel risklerden haberdar olmalı, sağduyulu, temkinli ve duyarlı şekilde hareket etmeli, savunduğu kişinin fiziksel ve ruhsal iyi halini tehlikeye atmamalıdır.²⁰ Çocuk hakları ihlaline derman arayışı çocuğun diğer haklarını feda ederek yapılmamalıdır. Aksi takdirde hak savunuculuğu bir ihlal döngüsüyle sonuçlanabilir. Hak savunuculuğunda çocuğun yüksek yararı dar değil geniş kapsamlı, kısa değil uzun vadeli şekilde düşünülmelidir.²¹

Çocuk hakları savunucularının, çocuk hakları ihlallerini sosyal medyada paylaşmadan önce ince eleyip sık dokumasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu noktada hukuk alanında çalışan herkes özellikle de avukatlar ciddi bir sorumluluk altındadır. UNICEF'e göre: “*Hukuk alanında çalışan kişiler, hukuki işlemler sırasında çocukların mahremiyet hakkını korumalı ve müvekkili ile arasındaki tüm iletişimin mesleki etik kurallarına uygun olarak gizli tutulmasını sağlamalıdır... Birçok ülkede,*

bulunmamaktadır.” Diğer bir ifadeyle, Türkiye’de sosyal medya platformlarında unutulma hakkının uygulanması teknik olarak mümkün değildir. <https://www.esb.org.tr/sss>, erişim 29.2.2020

20 Office of the High Commissioner for Human Rights, Manual on Human Rights Monitoring Chapter 2 Basic Principles of Human Rights Monitoring, s. 3, <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Chapter02-MHRM.pdf>, erişim 29.2.2020

21 Rona Serozan, Çocuk Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013, s. 65.

*müvekkil ve avukat arasındaki ilişki, mahremiyete yönelik sıkı kurallar üzerine kuruludur ve bu durum yetişkinler için olduğu kadar çocuklar için de geçerlidir. Bu kurallar, toplantılar, yazışmalar, telefon görüşmeleri ve sosyal medya gibi diğer iletişim yollarına da uygulanır.*²²

Yukarıda çocuk hakları savunuculuğunda çocuğun kişisel verileri ve özel hayatına saygının önemine ve alandaki problemlere değinilmeye gayret edilmiştir. Aşağıda ise sorunların üstesinden gelinmesi için farklı paydaşlara yönelik pratik çözüm önerilerine yer verilmiştir.

- Çocuk istismarı ses veya görüntüleri İnternet'te hiçbir şekilde paylaşılmamalıdır. Bunun ceza kanununda düzenlenmiş bir suç olduğu ve çocukta yeni travmalara yol açabileceği unutulmamalıdır.

- Çocuk hakları savunuculuğu kapsamında bir çocuk hakları ihlalinin sosyal medyada paylaşılmasının istisnai bir son çare olarak görülmesi yerinde olabilir. Bu yola başvurmak için çocuktan ve ailesinden aydınlatılmış onam alınmalı, bu paylaşım da çocuğun kimliğini doğrudan veya dolaylı olarak ifşa edebilecek herhangi bir kişisel veriye yer verilmemelidir.²³ Paylaşımlar çocuğun yüksek yararı ilkesi ışığında ve çocuğun tüm hakları gözetilerek yapılmalıdır.

- Çocuk hakları savunucularının ve hukuk alanında çalışanların, çocukların kişisel verilerin korunması ve özel hayatın gizliliği

22 UNICEF Avrupa ve Orta Asya Bölge Temsilciliği, Çocuk Dostu Hukuki Yardıma İlişkin Rehber İlkeler, s. 39

23 UNICEF'e göre hukuk alanında çalışan birinin sorumlulukları şunları kapsamaktadır: "çocukların kişisel verilerinin (örneğin dava dosyaları) iç hukuka uygun olarak korunmasını, güvenli bir şekilde muhafaza edilmesini ve çocuğun yüksek yararı ile veri koruma kanununun gerektirdiği haller hariç üçüncü kişilerce bu bilgilere ulaşılamamasını temin etmek. Bu, çocuğun kimliğini (doğrudan veya dolaylı olarak) açığa vurabilecek hiçbir bilgi ya da kişisel verinin, başta medyada olmak üzere, erişilir kılınmamasını veya paylaşılmasını ifade etmektedir. Bu verilere şunlar da dâhildir: görseller, çocuğun veya ailesinin ayrıntılı tasviri, isimler ya da adresler, ses veya görüntü kayıtları vb." UNICEF Avrupa ve Orta Asya Bölge Temsilciliği, Çocuk Dostu Hukuki Yardıma İlişkin Rehber İlkeler, s. 40

konularındaki farkındalığın artırılması faydalı olabilir. Bu hedefin hayata geçirilmesi için barolar, akademi, sivil toplum kuruluşları ve ilgili devlet kurumları iş birliği yapabilir.

- Zorunlu müdafî olarak çocuk hakları dosyasında görevlendirilen avukat, çocuğun kişisel verilerini çocuk ve ailesinden aydınlatılmış onam almadan ve/veya çocuğun üstün yararını gözetmeden sosyal medyada paylaşırsa, ilgili avukatın görevlendirilmesinin sonlandırılması ve avukat hakkında disiplin soruşturması başlatılması²⁴ düşünülebilir. Koşullar oluştuysa avukat hakkında ceza hukuku tedbirleri de işletilmelidir.

KAYNAKÇA

- Albert Camus, *Veba* (E-kitap), İstanbul, Can Yayınları, 1. Sürüm, 2014
- Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, *1-5 Temmuz 2019 Türkiye Ziyaretini Müteakip Rapor*, CommDH(2020)1, <https://rm.coe.int/avrupa-konseyi-insan-haklari-komiseri-dunja-mijatovic-1-5-temmuz-2019-16809c5187>, erişim 26.2.2020
- BBC Türkçe, "Kaz Dağları: Alamos Gold'un ruhsatı yenilenmedi, faaliyetler askıya alındı", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-50045879>, erişim 25.2.2020
- BBC Türkçe, "Nadira Kadırova'nın ölümüyle ilgili neler biliniyor?", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49904489>, erişim 25.2.2020
- Cumhuriyet, "Dipsiz Göl ile ilgili bir skandal daha! 'Haber vermemiştir'", <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dipsiz-gol-ile-ilgili-bir-skandal-daha-haber-vermemis-1705187>, erişim 25.2.2020
- Cumhuriyet, "Linç girişimine uğrayan modacı Barbaros Şansal tutuklandı", <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/linc-girisimine-ugrayan-modaci-barbaros-sansal-tutuklandi-654347>, erişim 25.2.2020
- Deutsche Welle, "Adaleti aramanın yeni adresi: Sosyal medya", <https://www.dw.com/tr/adaleti-araman%C4%B1n-yeni-adresi-sosyal-medya/a-51750751>, erişim 25.2.2020
- Deutsche Welle, "Türkiye'de linç kültürü olağanlaşıyor mu?", <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyede-lin%C3%A7-k%C3%BClt%C3%BCr-%C3%BC-ola%C4%9Fanla%C5%9F%C4%B1yor-mu/a-42379391>, erişim 25.2.2020
- Habertürk, "Vahit Bıçak'ın tweetleri tartışma yarattı", <https://www.haberturk.com/vahit-bicak-in-tweetleri-tartisma-yaratti-2526731>, erişim 25.2.2020
- <https://cinselsiddetlemucadele.org/2017/06/23/kavram-tartismalari-6-ceviri-kavramlar-2/>, erişim 25.2.2020

24 Böyle bir hareket sonucunda, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu madde 36'da düzenlenen avukatın sır saklama yükümlüğüne aykırı davranış sebebiyle disiplin soruşturması açılacağı düşünülmektedir.

- <https://www.esb.org.tr/sss>, erişim 29.2.2020
- Hürriyet, “Emine Bulut cinayeti Türkiye’yi ayağa kaldırmıştı... Gerekeçeli kararın detayları ortaya çıktı”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/emine-bulut-cinayeti-turkiyeyi-ayağa-kaldirmisti-gerekeceli-kararin-detaylari-ortaya-cikti-41366674>, erişim 25.2.2020
- Hürriyet, “Heyet huzurunda gölü kuruttular”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/heyet-huzurunda-golu-kuruttular-41375824>, erişim 25.2.2020
- İlerihaber, “Şiddeti sosyal medyada teşhir eden kadınlar neden hedef alınıyor?”, <https://ilerihaber.org/icerik/siddeti-sosyal-medyada-teshir-eden-kadinlar-neden-hedef-aliniyor-79725.html>, erişim 25.2.2020
- Kadir Has Üniversitesi, *Türkiye Eğilimler Araştırması 2019* (Sunumu), https://www.khas.edu.tr/sites/khas.edu.tr/files/inline-files/TE2019_TUR_BASIN_15.01.20%20WEB%20versiyon%20powerpoint_0.pdf, erişim 25.2.2020
- Lisa M Jones, David Finkelhor, Jessica Beckwith, “Protecting victims’ identities in press coverage of child victimization”, *Journalism*, Cilt 11, Sayı 3, 2010, s. 347-367, <http://unh.edu/ccrc/pdf/CV182.pdf>, erişim 25.2.2020
- Office of the High Commissioner for Human Rights, *Manual on Human Rights Monitoring Chapter 2 Basic Principles of Human Rights Monitoring*, <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Chapter02-MHRM.pdf>, erişim 29.2.2020
- Rona Serozan, *Çocuk Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013
- SODEV, *Yargı Bağımsızlığı ve Yargıya Güven Araştırma Raporu* (Sunumu), <http://sodev.org.tr/yargi-bagimsizligi.pdf>, erişim 25.2.2020
- T24, ““Bir paylaşım aracı olarak kullanılan sosyal medya, ortaçağda giyotinlerin kurulduğu meydanlara dönüştü””, <https://t24.com.tr/haber/bir-paylasim-araci-olarak-kullanilan-sosyal-medya-ortacagda-giyotinlerin-kuruldugu-meydanlara-donustu,310808>, erişim 25.2.2020
- Türkiye İnsan Hakları Vakfı, “01 Ocak 2019 ile 31 Ocak 2020 Tarihleri Arasında Valilik Yasakları Nedeniyle Kullanılmayan Toplanma ve Gösteri Yapma Hakkı”, <https://tihv.org.tr/01-ocak-2019-ile-31-ocak-2020-tarihleri-arasinda-valilik-yasaklari-nedeniyle-kullanilamayan-toplanma-ve-gosteri-yapma-hakki/>, erişim 2.3.2020
- Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi, MetroPOLL Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, *İnsan Hakları Algısı Araştırması*, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/insan-haklari-algisi-arastirmasi-toplumun-82si-temel-hak-ve-ozgurluklerin-ihlal-edildigini-dusunuyor>, erişim 25.2.2020
- UNICEF Avrupa ve Orta Asya Bölge Temsilciliği, Çocuk Dostu Hukuki Yardıma İlişkin Rehber İlkeler, <http://cacav.net/wp-content/uploads/2019/05/publication-2-1.pdf>, erişim 25.2.2020
- World Justice Project, *Rule of Law Index 2019*, <https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/ROLI-2019-Reduced.pdf>, erişim 26.2.2020

ÇOCUK GEBELİĞİNİN SONLANDIRILMASI

Av. Bahar ALTINDAĞ & Av. Edanur YILDIZ¹

Türk toplumunda töreler ve gelenekler, cinsel yaşamı ayıplar ve yasaklarla çevirmiştir. Freud, çocuklukta cinsel duygulara bağlı çatışmalar ve saplantıların ruhsal gelişmeyi yolundan saptırdığını da kanıtlamıştır. Cinsel kimlik doğumla kazanılır. Çocuklar, yapılarında var olan cinsel donanımları doğrultusunda gelişirler. Çocukların cinsel kimliğini keşfetme isteği insan olma özelliğinin getirdiği içgüdüsel bir davranıştır. Çocuklar içgüdüsel bu davranışı, kendi cinsel kimliklerini tanımlamak ve sair amaçlar ile gerçekleştirmektedir. Dürtüsel olarak gerçekleşen bu davranış biçimleri kendilerini bazen merak duygusu bazense keşfetme isteği olarak ortaya çıkarmaktadır. Cinsel kimliği keşfetme adına duyulan merak duyan ve ebeveynlerinden sorularına yanıt alamayan çocuk, çoğunlukla kimliğini bulabilmek amacıyla kendi rızası ile başka bireylerle cinsel birliktelik yaşayabilmekte ve bunların sonucunda gebe kalabilmektedir. Merak ve keşif arzusunun haricinde ise, ebeveynlerinden cinsel eğitim almamış ve cinsel kimlik yeterliliğine haiz olmayan çocuklar, başka kişiler tarafından TCK'nın cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar bölümünün 102 vd. madde hükümlerindeki suç fiillerini oluşturan "Cinsel Taciz ve Çocuğun Cinsel İstismarı" na maruz kalmaktadır. Bahse konu suçlar işlendikten sonra ise suçun mağduru, fiil neticesinde gebe kalabilmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) açıkladığı nüfus verilerine göre; 2018'de Türkiye'de 1 milyon 248 bin 847 doğum gerçekleşti. Bunlar arasında 15-17 yaş grubundan 11.636 çocuk, 15 yaşından küçük 167 çocuk doğumu kayıtlara geçmiştir.

1 İstanbul Barosu

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre son hızlı fiziksel büyüme, cinsel gelişme ve psikososyal olgunlaşmanın gerçekleştiği, çocukluktan erişkin yaşama geçiş dönemine adölesan adı verilir. WHO 10-19 yaş arasını ergen (adölesan) olarak tanımlamaktadır.

Cinsel rüşt yaşı, bireyin cinselliğe rıza gösterecek kadar olgun olduğu kabul edilen yasal yaştır. Cinsel aktiviteler için yasal yaş belirleyen herhangi bir uluslararası belge bulunmamaktadır. ÇHS, OPSC ve ILO C182 cinsellikte rıza yaşı konusunda sessiz kalmakta, bu yaşın belirlenmesini tümüyle devletlere bırakmaktadır. Bu yaş ülkeden ülkeye farklılık gösterse bile pek çok devlet cinsellikte rıza yaşını 14 ile 16 arasında belirlemektedir. Hukuktaki olası yanlış anlamalardan ya da gri alanlardan kaçınmak için, yasal olarak belirlenmiş cinsel rıza yaşının, o yaşın altındaki çocukla herhangi bir cinselliğin her durum ve koşulda yasak olması anlamına geldiği ve bu yaşın altındaki bir çocuğun rızasının geçerli sayılamayacağı net olmalıdır. Cinsel rıza yaşındaki ya da bu yaşın üzerindeki bir çocuk ise, kendi rızasıyla cinsel aktiviteler içinde yer alabilir. Ancak hangi durum ve koşulda olursa olsun, herhangi bir çocuğun kendi sömürüsüne ya da istismarına hukuksal olarak onay verebilecek olması düşünülemez. Dolayısıyla devletlerin, 18 yaşına kadar olan tüm çocukların cinsel sömürüsü ve istismarının herhangi bir biçimine maruz bırakılmalarını suç sayması, varsayılan herhangi bir "rıza" ise geçersiz ve hükümsüz olarak görmesi önemlidir.²

Çocukluk ve adölesan yaş grubuyla ilgili en önemli yasal düzenlemelerden birisi "Çocuk Hakları Sözleşmesi"dir. Bu sözleşmenin ilk maddesine göre çocuk, 18 yaşından küçük insan olarak tanımlanmaktadır. Devletler kendi yasalarını düzenlerken belirtmek durumunda oldukları çocukluk yaş sınırlarını ifade ederken bu sözleşmede yer alan belirli ilkeler doğrultusunda davranmayı kabul etmişlerdir. Bu doğrultuda Türkiye'nin 1995 yılında iç hukukuna geçirdiği "Çocuk Hakları Sözleşmesi" ne

2 (<https://koruncuk.org/uploads/blog/Luksemburg-Terimler-ve-Kavramlar-Kilavuzu.pdf>)

göre Türkiye'deki adölesan yaş grubundaki gebelikleri de bu kapsamda değerlendirmek durumundayız. Bu anlamda adölesan gebelikler yalnızca bu çocuk annelerin kendi sağlık sorunu olarak kalmayacaktır. Aynı zamanda annelerinin psikolojik sorunları, deneyim eksikliği, sosyoekonomik yetersizlikleri gibi sorunlarından kaynaklanan bir nedenle onların çocuklarının da sağlık sorunu olarak topluma yansiyacaktır. Yani adölesan evlilikler, gebelikler ve doğumlar aslında bir toplumsal sorun olarak karşımızda durmaktadır.³

GEBELİĞİN SONLANDIRILMASI

-Nüfus planlanması kanuna göre gebelik annenin isteği üzerine 10. haftadan önce sonlandırılabilir. 10. haftadan sonra ise annenin hayatını tehdit etmesi ve doğacak çocuğun gelecek nesiller için ağır maluliyete neden olacağına anlaşılabileceği hallerde hekim raporu ile gebelik sonlandırılabilir. Ancak hekim bu gebelik sonlandırılması sonrası 24 saat içinde kadının kimliğini ve müdahale gerekçesini sağlık ve sosyal yardım müdürlükleriyle hükümet tabipliklerine bildirmek zorundadır.

Nüfus Planlaması Kanunu madde 5 – *Gebeliğin onuncu haftası doluncaya kadar annenin sağlığı açısından tıbbi sakınca olmadığı takdirde istek üzerine rahim tahliye edilir. Gebelik süresi, on haftadan fazla ise rahim ancak gebelik, annenin hayatını tehdit ettiği veya edeceği veya doğacak çocuk ile onu takip edecek nesiller için ağır maluliyete neden olacağı hallerde doğum ve kadın hastalıkları uzmanı ve ilgili daldan bir uzmanın objektif bulgulara dayanan gerekçeli raporları ile tahliye edilir.*

TCK m.99/2'ya göre; *Tıbbî zorunluluk bulunmadığı hâlde, rızaya dayalı olsa bile, gebelik süresi on haftadan fazla olan bir kadının çocuğunu düşürten kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu durumda, çocuğunun düşürtülmesine rıza gösteren kadın hakkında bir yıla kadar hapis veya adli para cezasına hükmolunur.*

3 (http://www.smyrnatipdergisi.com/dosyalar_upload/belgeler/Adolesan%20gebelik1495258390.pdf)

TCK m. 99/6'ya göre; *Kadının mağduru olduğu bir suç sonucu gebe kalması hâlinde, süresi yirmi haftadan fazla olmamak ve kadının rızası olmak koşuluyla, gebeliği sona erdirene ceza verilmez.*

Yasal düzenlemeler de dikkate alındığında gebelik sonlandırılması için yasal sınır olan 10 haftadır. Kadının mağduru olduğu bir suç sonucu gebe kalması halinde bu süre 20 haftaya çıkabilmektedir.

18 YAŞINDAN KÜÇÜKLERİN GEBELİĞİNİN SONLANDIRILMASI

18 yaşından küçük olan gebe çocukların, gebeliği sonlandırabilmeleri için yasal süre içinde olması kaydıyla evli ya da bekar olmaları fark etmeksizin, anne-babalarının onayı gerekmektedir. 15 yaşından küçük çocuklar ise ailelerinin onayı dahi olsa gebelikleri sonlandırılmaz. 15 yaşından küçük bir çocuğun gebeliğinin öğrenilmesi halinde muayeneyi yapan doktorun derhal durumu adli mercilere bildirmesi gerekir.

Bunun dışında özellikle ergen dönemdeki çocuklarda gebelik halinde, gebeliğin mağdur tarafından tespit edilebilmesinde de zorluklar yaşanabilmektedir. Gebeliğin adli makamlara iletilmesi ile Adli Tıp Kurumu arasında yapılan gebeliğin durumu, sonlandırılmasına ilişkin yazışmalarda geçen süreler eklenince, rahim tahliyesi operasyonunun süresi içinde yapılamaması söz konusu olabilecektir.

Türk Hukukunda gebeliğin sonlandırılması; Nüfus Planlaması Hakkında Kanun'da, bu kanuna dayanılarak çıkarılmış Rahim Tahliyesi ve Sterilizasyon Hizmetlerinin Yürütülmesi ve Denetlenmesine İlişkin Tüzük'te ve Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenmiştir. Bu hükümlerle gebeliğin isteyerek sonlandırılması, sorunlu gebelikler açısından gebeliğin sonlandırılması, cinsel saldırı hâlinde gebeliğin sonlandırılması ve gebeliğin sonlandırılması için aranan izin alınacağı kişiler ve izin alınma usulü düzenlenmiştir.

“Rahim Tahliyesi ve Sterilizasyon Hizmetlerinin Yürütülmesi ve Denetlenmesine İlişkin Tüzük'te”; rahim tahliyesi işleminin tıbbi sonuçları, muhtemel komplikasyonları, ağırlığı ve önemi, rıza ve izin olmaksızın bu işlemin yapılamayacağı, rızanın ve iznin kapsam ve konusunun tıbbi zorunluluk olmaksızın aşılamayacağı, gebe kadına, eşine, veli ve vasiye anlatılması zorunluluğu getirilmiştir.

NPHK md.5'e göre, *gebelik süresin haftadan fazla ise rahim ancak gebelik, annenin hayatını tehdit ettiği veya edeceği veya doğacak çocuk ile onu takip edecek nesiller için ağır maluliyete neden olacağı hallerde doğum ve kadın hastalıkları uzmanı ve ilgili daldan bir uzmanın objektif bulgulara dayanan gerekçeli raporları ile tahliye edilebilecektir.*

Tüzük md. 5'te de *gebelik süresi on haftayı geçen kadınlar da rahim tahliyesi yapılamayacağı, ancak Tüzük'e ekli listede sayılan hastalıklardan birinin bulunması halinde ve kadın hastalıkları ve doğum uzmanı tarafından rahim tahliyesi yapılabileceği* belirtilmiştir.

Tüzük md. 7'de de *derhal müdahale edilmediği takdirde kadının hayatını ya da hayati organlarından birini tehdit eden acil haller ayrıca sayılmıştır. Bu düzenlemelere göre, on haftayı geçen gebelikler, yasanın açıkça belirttiği hastalık halleri ve acil hallerde sonlandırılabilir.*

Gebeliklerin 10 haftayı geçmemesi durumunda yapılacak rahim tahliyesi için izin belgesinin alınması gerekmektedir. İzin belgesi, Rahim Tahliyesine ilişkin tüzük madde 13 ile NPHK'nun 6. Maddesinde yer almaktadır. Buna göre;

Nüfus Planlaması Kanunu Madde 6 – 5 inci maddede belirtilen müdahale, gebe kadının iznine, küçüklerde küçüğün rızası ile velinin iznine, vesayet altında bulunup da reşit veya mümeyyiz olmayan kişilerde reşit olmayan kişinin ve vasinin rızası ile birlikte sulh hakiminin izin vermesine bağlıdır. Ancak akıl ma-

luliyeti nedeni ile şuur serbestisine sahip olmayan gebe kadın hakkında rahim tahliyesi için kendi rızası aranmaz.

Eğer gebe çocuğun velisi yoksa ve kendisine bir vasi tayin edilmişse rahim tahliyesi için vasinin rızası ile birlikte sulh hukuk mahkemesinin de kararı aranmaktadır. Bunun dışında sadece ailenin ya da velinin isteği ile gebe hakkında rahim tahliyesi kararı verilemez. Yaşı küçük olsa dahi gebeliğin sonlandırılması için rızası olması gerekmektedir.

Kadının mağduru olduğu bir suç sonucu gebe kalması halinde, süresi yirmi haftadan fazla olmamak ve kadının rızası olmak koşuluyla, gebeliği sona erdirene ceza verilmez. Ancak, bunun için gebeliğin uzman hekimler tarafından hastane ortamında sona erdirilmesi gerekir.

Kanunda da belirtildiği üzere çocuğun mağdur olduğu bir suç dolayısıyla gebe kalması halinde; süresi yirmi haftayı geçmeyen gebeliklerde uzman hekimler tarafından ailenin ve çocuğun rızası alınarak gebelik sona erdirilebilir.

Uygulamada adli makamlarca belirlenmesi gereken en kritik durumlardan biri, 18 yaşından küçük çocukların kendi istekleriyle cinsel birliktelik yaşamaları durumunda kimin mağdur kimin sanık olacağıdır. Daha önce çocuk mahkemesi hakimliği de yapan Bursa 3.Asliye Ceza Mahkemesi hakimi Dursun Pekin ile yaptığımız söyleşide kendisi “Bu hususta uygulamada genelde hata yapılır ve erkeğe dava açılırdı. Ancak artık Yargıtay uygulamalarıyla da yerleşik olarak, direkt erkeğe dava açılması yerinde görülmeyerek somut olaydaki şartlara bakılarak bir değerlendirme yapılmaktadır. Eğer kız çocuğu bu birliktelik sonucu gebe kalmış ise; Çocuk Koruma Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Nüfus Planlaması Kanunu ve Rahim Tahliyesi Ve Sterilizasyon Hizmetlerinin Yürütülmesi Ve Denetlenmesine İlişkin Tüzük kapsamında bir değerlendirme yapılarak uygulanacak tedbirler belirlenir.Bu durumlarda kanaatimce dosyanın adli mercilere ne zaman yansıdığı, yansıdığına çocukların hangi şartlar içinde

bulunduğu da göz ardı edilmemelidir. Burada cinsel istismar mağduru çocuğun gebe kalması ile, bir merak sonucu kendi isteğiyle birlikte olan çocuklarda kız çocuğunun gebe kalması, Ceza hukuku açısından aynı değerlendirmeye tabi tutulmamalıdır. Gebeliğin sonlandırılması açısından ise; mevzuattaki hükümler gereğince 20 haftaya kadar ki gebeliklerde, çocuk istediği zaman ailesinin de rızasıyla hastanede uzman hekimlerce gebeliğini sona erdirebilir” dedi.

TCK m.103 kapsamındaki cinsel istismar suçu ile korunan hukuksal yarar, çocuğun cinsel dokunulmazlığı ve gelişimi ile üstün yararadır. Bununla beraber, çocukların erken yaşta cinsel deneyim yaşamaması ve bu suretle cinsel gelişiminin korunması da amaçlanmıştır. Özellikle ensest (aile içinde meydana gelen cinsel istismar) sonucu gebe kalmış çocukların, gebelik sonlandırma süreçleri oldukça hassas bir durumdur. Gebelik ve doğum ile sonlanan ensest ilişkinin, çocuk üzerine meydana getireceği yıkıcı etkilere dikkat çekmek ve bu ilişki sonucu gebelik ve doğum oluşursa, ortaya çıkacak sorunların önemine ve özelliğine vurgu yapmak gerekmektedir. Ensest sonucu gebelikte uygulamada sıklıkla karşılaşılan en önemli sorunlardan biri, annenin bu olaya sessiz kalmasıdır. Bu sessizliğin altında toplumsal kaygılar yatabileceği gibi, durumun adli mercilere yansımaları halinde çocuğunu kaybetme korkusu da yatmaktadır. Çünkü 18 yaş altı gebeliklerde sağlık personeli tarafından adli mercilere bildirim yapıldığında, eğer bu gebelik ensest sonucu meydana gelmişse; gebeliğin sonlandırılması kararının yanında velayetin kaldırılması ve çocuğun korunması amacıyla ilgili devlet kurumuna yerleştirilmesi tedbiri de alınabilmektedir. Türk Ceza Kanunu madde 99'a göre; cinsel saldırı sonucu oluşan gebeliklerde 20'nci haftaya kadar gebeliğin sonlandırılması mümkünken, uygulamada bazen 10 - 20 hafta arası gebeliklerde etik kaygı ile rahim tahliyesini reddeden hekimler olabilmektedir. Gebe çocuğun doğumu gerçekleştirilmesi halinde, bebeğin bedensel ve ruhsal gelişimi düşünülerek Sosyal Hiz-

metler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (SHÇEK) yerleştirilmesi söz konusu olabilir. Ancak bu durumda bebeğin anne sevgisinden ve anne sütünden mahrum kalması söz konusu olacaktır. Zira anneler istismar sonucu doğan çocuklarla yeterince ilişki kuramamakta ve gerekli şefkati gösterememektedir. Doğumu gerçekleştiren anne açısından bakıldığında ise; genellikle en- sest mağduru çocukların ileriki yıllarda özel yaşantısında ve iş hayatında başarılı ilişkiler kuramama, özgüven azalması, alkol ve uyuşturucu madde kullanma riskinde artış gibi problemlerle karşılaştıkları gözlemlenmiştir.

Görüleceği üzere, suç sonucu gebelik mevcutsa durum kadınlar için daha ağır seyretmektedir. İstismar mağduru kadınlar, damgalanacağı, daha sonraki ilişkilerinde bu durumun olumsuz etkilerinin olacağı daha da önemlisi namus ve töre cinayetlerine kurban gideceği düşüncesiyle gebeliklerini uzun süre gizlemektedirler.⁴

Unutulmamalıdır ki, çocuklarla ilgili tüm davalar aşırı hassasiyet gerektiren davalardır. Adli sürece muhatap çocukları fail çocuk, mağdur çocuk diye ayırmadan önce “çocuk” olduğu ön planda tutulmalı ve ona göre muamelede bulunulmalıdır.

4 (http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2015-1/02.pdf)

ÇOCUK GEBELİKLERİN SONLANDIRILMASI GERÇEK DEVLET POLİTİKALARIYLA MÜMKÜNDÜR

Av. Çağla Gül BULUT¹

Bu yazıda; çocuk gebeliklerin neden ve nasıl ortaya çıktığı, uygulamada karşılaştığımız sorunlar ile nasıl sonlandırılabilirceğine ilişkin bilgi ve deneyimler aktarılacaktır.

Ülkemizin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin ilk maddesine göre çocuk tanımı; "... çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır." şeklinde yapılmıştır.

Yine sözleşmenin önsözünde taraf devletler; "*Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek*" anlaşmaya varmışlardır.

ÇOCUK BİREYDİR

Öncelikle ve hatta en önemlisi, çocukların birer birey olduğu, birey gibi değer ve önem verilmesi gerektiği, birey gibi dinlenilmesi ve davranılması gerektiği bilinmelidir. Ailelerin, "sen çocuksun anlamazsın" anlayışını bırakmaları gerekmektedir. Çocuklar anlamadığını düşündüğümüz her şeyi en iyi şekilde anlamakta ve karakterleri çocukken yaşadıklarına göre şekillenmektedir. Çocukken yaşadıkları her şey bilinç altında olup,

1 İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Üyesi

unuttuklarını düşünseler dahi bilinç altındaki yaşanmışlıklarına göre hareket etmektedirler. 'Çocuk o unutmaz' değildir, unutmaz. Çocukken yaşadığı her şeyin yansıması yetişkinliğindedir. Bu bilimsel bir gerçekliktir.

Aileler, çocuklarıyla cinsellik dahil her konuyu konuşmalıdır. Çocuk korkmadan ailesine her şeyi anlatabilmelidir. Ailesinin ne yaşarsa yaşasın yanında olduğunu bilmelidir. Çocuklara haklarının ne olduğu anlatılmalıdır.

Çocukken değer ve önem görülmeyen, cinselliğin tabu olarak görüldüğü, erkek – kız çocuğu ayrımı yapılan ailelerde büyüyen çocuklar yetişkin olduklarında sorunlu, sapkın, suçlu bireyler olabilmektedirler.

ÇOCUK GEBELİKLER ÇOCUĞUN CİNSEL İSTİSMARININ SONUCUDUR

Çocuk gebelikler, çocuğun nitelikli cinsel istismarı nedeniyle ortaya çıkan bir kavramdır. Çocuğun nitelikli cinsel istismarı 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 103. Maddesinde düzenlenmiş, ağır cezai yaptırımlara sahiptir.

Çocuk toplumun savunmasız öğelerinden olup, her yerde istismara uğrama olasılığı vardır. Özellikle sürekli bulunduğu okul ve aile çevresinde bu olasılık en yüksektir.

Çocuğun istismara uğradığını öğrenen herkes bu suçu derhal yetkililere bildirmekle yükümlüdür. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 278-280. Maddelerinde bildirmeme yükümlülüğüne uymayanların hapis cezası ile karşılaşacakları düzenlenmiştir.

Çocuklar okullarda genelde güvendikleri kişiler olan rehber öğretmenine maruz kaldıkları cinsel istismar durumunu anlatmaktadır. Öğretmenlerin derhal durumu okul müdürüne bildirerek adli makamlara suçu ihbar etmelidirler. Ne yazık ki uygulamada okul müdürlerinin durumu kendi içlerinde çözmeye çalıştıklarını, çocuklara inanmadıklarını, adli makamlara çoğu vakanın ihbar edilmediğiyle karşılaşmaktayız.

Yine aynı şekilde, hastanelerde çocuk yaşta gelen hastaların doğum yapmaları halinde gerek doktor gerek hemşire durumdan haberdar olan tüm sağlık mensuplarının derhal durumu adli makamlara bildirmeleri gerekmektedir. Aksi hali TCK'nın 280. Maddesi uyarınca suç teşkil etmektedir.

Maalesef ki sağlık mensupları da ihbar yükümlülüğünü yerine getirmemekte veya tüm gebelikler kayıt altına alınmamakta, daha az gösterilmekte ya da ihbar yükümlülüğünü yerine getiren sağlık mensupları hakkında da hastanenin üst mercileri tarafından haklarında işlem yapıldığını görmekteyiz.

Bu durumun en bariz örneği; yakın zamanda, İstanbul Kanuni Sultan Süleyman Eğitim ve Araştırma Hastanesi ile İstanbul Bağcılar Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde 18 yaş altı gebeliklerin birçoğunun kayıt altına alınmaması ve adli makamlara bildirilmemesi ile söz konusu hastaneler ve sağlık personelleri hakkında soruşturma başlatılması olmuştur. Durumu ihbar eden sağlık çalışanı da sürgün yoluyla cezalandırılarak görev yeri değiştirilmiştir.

Ne yazık ki uygulamada karşılaştığımız sorunlar ihbarların adli makamlara yansdıktan sonraki aşamalarda da devam etmektedir.

İstismara uğrayan çocuklar, Çocuk İzlem Merkezlerinde (ÇİM) dinlenmektedir. Bu merkezlerdeki odalar çocuklar için dizayn edilmiş olup, çocuklar için oyuncaklar, kitaplar bulunmaktadır.

Mağdur çocuğun ifadesi alınırken ses ve görüntü bakımından yalıtımı yapılmış camlı oda kullanılmakta, çocuk pedagog eşliğinde anlayabileceği ve onu ürkütmeyecek şekilde pedagog ile sohbet şeklinde ifadesi alınmaktadır. Soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı, mağdur vekili olan avukat camının arkasından ifade işlemini takip etmektedir.

Bu merkezlerin kuruluş amacı, cinsel istismara uğrayan çocuğun ifadesinin yalnızca burada alınarak, mahkemede ifade vermesi önlenerek çocuğun tekrar tekrar mağdur olmasının önüne geçilmesidir.

Ancak uygulamada, mahkeme başkan ve heyeti Çocuk İzlem Merkezinde dinlenen mağdur çocuğu mahkemede tekrar dinlemekte, çocuğu sanık karşısına çıkarıp, mahkeme ortamına getirterek, çocuğa travmasını tekrar yaşatmaktadırlar.

Bunun yanı sıra, çoğu ilimizde Çocuk İzlem Merkezi bulunmamaktadır. Eylül 2019 yılı itibarıyla 44 ilimizde ÇİM bulunmakta, İstanbul'da ise 4 adet ÇİM bulunmaktadır. Bu sayının azlığı da uygulamada karşılaştığımız sorunlardan biridir.

Yine, gerek ÇİM'de çocuğu dinleyen savcılar gerek mahkemede çocuğu dinleyen hakimler, çocuğun beyanına çok fazla itibar etmemekte, hayal ürünü olabileceğinden bahisle çocuğun beyanları geçiştirilmektedir. Uygulamada bu da karşılaştığımız sorunlardandır. Halbuki çocuğun cinsel istismara uğradığını itiraf etmesi büyük cesaret gerektiren bir adımdır.

Ceza yargılamasında tabii ki şüpheli/sanık da gözetilmeli, beyanlara şüpheyle yaklaşılmalıdır. Ancak, cinsel istismar mağduru çocuk ifadelerinin ölçüt bazlı içerik analizlerinin yapılması gerekmektedir. Çünkü çocuklar cinsel organlarını, maruz kaldıkları cinsel eylemleri kendilerince tarif etmekte, tüm masumluklarıyla olayları olduğu gibi anlatmaktadırlar. Hakim veya savcıların çocuğun ifadesinin analizini bunun gibi değerlendirmelerle yapmalıdır.

Örneğin, uygulamada karşılaştığımız bazı cinsel istismar mağduru çocuk ifadeleri şu şekildedir; "...*Babamın sütü acıydı*", "...*Babamın gitmesi beni biraz üzdü. Ben babamı çok seviyorum. Gitmesi iyi olmadı. Geri dönmesini isterim. Onun hapse girmesini istemiyorum. Bu olayın dışında o çok iyidir.*" Gibi ifadeleri veren çocukların doğruyu söyleme ihtimalinin oldukça yüksek olduğu aşikardır.

Yine uygulamadaki başka bir sorun pedagog görüşlerini içeren raporlardır. Pedagogların mağdur çocuğun beyanına itibar edilip, edilmeyeceği hakkında görüş bildirdikleri raporların bilimsel gerekçelere dayandırılması gerekmektedir. Yalnızca ifade veren çocuk için “algılama yeteneğine haizdir“ denilerek; soyut, kısa ibarelerle rapor verilmemelidir. Yapılan değerlendirmelerin çocuğun hangi cümlesinden, hareketinden ötürü yapıldığı bilimsel gerçeklikler ışığında değerlendirilmeli, mahkemeye daha kapsamlı ve bilimsel raporlar sunulmalıdır.

Yukarıda değindiğimiz sorunlar; çocuğun istismar edildiğ andan itibaren adli makamlara yansıma süreci ve adli makamların tutumuna ilişkin sorunlardır. Sanık hakkında ceza hükmü verilip, kararın kesinleşmesinden sonra yani cezanın infazında da sorunların olduğu kanaatindeyim. Şöyle ki;

Cezaların amacı; Sanıkların iflah olması, suça tekrar karışmaması ve topluma geri kazandırmadır. Ancak cezaevlerinde Sanığı iflah edici, iyileştirici eğitim ve tedaviler yapılmamaktadır. Sanık cezaevinden çıktıktan sonra yine aynı suçu işlemektedir.

Yakın zamanda haberlere yansıyan bir olayda; Sanığın çocuğun nitelikli cinsel istismar suçundan dolayı ceza aldığı ve cezaevinde belli bir süre kaldığı ancak cezaevinden çıktıktan çok kısa bir süre sonra başka bir çocuğu kaçıırıp, cinsel istismar ettiği ortaya çıkmıştır. Sanık ifadesinde ise; cinsel isteklerine hakim olamadığını, cinsel birliktelik yaşamak istediğini, yaşı büyük bir kadını kaçırmaması ve ilişkiye girmesinin zor olması nedeniyle yaşı küçük bir kız çocuğunu kaçırmaya karar verdiğini söylemiştir.

Görüldüğü üzere, önce aileden başlayarak çocuğun temas ettiği tüm kurumların güçlendirilmesi gerekmektedir. Gerçek devlet politikalarıyla bu güçlendirme mümkündür.

Tecavüzcüsüyle evlendirme, idam, hadım etme gibi yasa önerileri yerine önce ailelere çocuklarını doğru ve sağlıklı yetiştir-

tirmek için eğitim verilmeli, okullarda çocuklara hakları öğretilmeli, çocuklarla çalışan personellerin sorumlulukları ve yükümlülüklerine en üst seviyede uymaları sağlanmalıdır.

Tüm sistemin birlikte ve sürekli olarak işlemesi gerekmektedir. Devlet uluslararası sözleşmelerle taahhüt ettiği gibi çocukları korumalı ve kollamalıdır.

Çocuk gebelikler çocuğun cinsel istismarının sonucudur. 2019 yılında hala bu kavramı konuşuyor olmamız, bunun hala ülkemizin en büyük sorunlarından biri olması hepimizin utançıdır.

KAYNAKÇA

<https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/TR,43119/cocuk-izlem-merkezi-cim-listesi.html>

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/skandali-ortaya-cikaran-iclal-yilda-450-500-hamile-cocuk-geliyor-40714663>

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1410462/Kuran_kursuna_giden_8_yasinda_cocuga_cinsel_istismardan_42_yil_hapis.html

ÇALIŞAN ÇOCUKLAR

Av. Candan RAMAZANOĞULLARI¹

Av. Gamze KÜÇÜKER²

Bir milletin gelişim sürecinin en önemli hali olan çocuklar, bir ülkenin geleceğidir. O milletin çocukları, ruh ve bedence sağlıklı, güçlü ve eğitilmiş bir kişilik geliştirdikleri ölçüde, milletine güç ve kuvvet kazandıracaktır. Bu farkındalıktan yola çıkarak, uluslararası bir metnin hazırlanması gerekli görülmüş ve 20 Kasım 1989'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Çocuk Hakları Sözleşmesi oy birliği ile kabul edilmiştir. 14 Şubat 1990 tarihinde Türkiye tarafından imzalanan ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda onaylanan Sözleşme 9 Aralık 1994 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi 27 Ocak 1995 tarihinde Resmî Gazete 'de yayınlanarak 4058 sayılı yasa ile iç hukuk kuralına dönüşmüş ve Türkiye'de de uygulanmaya başlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesine göre 18 yaşının altındaki her birey çocuktur. Çeşitli ulusal ve uluslararası düzenlemelere baktığımızda da 18 yaşına kadar herkesin çocuk kabul edildiğini görürüz. Örneğin; Türk Medeni Kanunu'na göre 18 yaşından küçük bireyler reşit sayılmamıştır.

Çocuk işçi kavramı **Fiziksel veya zihinsel olarak henüz yeterli düzeye gelmemiş bireylerin fiziksel veya zihinsel yeterliliğini açacak veya gelişimini tehlikeye düşürecek işlerde** çalışması veya çalıştırıldığı hali ifade etmektedir. Bir milletin geleceğinin anahtarı olan çocuklarımız üretimin yoğun biçimde gerçekleştiği sektörlerde kayıt dışı istihdam ve fason üretimin

1 İstanbul Barosu Avukatlarından

2 İstanbul Barosu Avukatlarından

parça başı emek karşılığı ücret biçiminde çalıştırılmaktadırlar. Burada yetişkin bireylerin çalışması yerine çocuk işçi kullanımındaki temel sebep işgücü maliyetlerinin en düşük seviyeye indirilmesini sağlamaktır.

Çocukların küçük yaşlardan itibaren çalışma yaşamının içinde yer almaları, her geçen gün sayıları artan çocukların çeşitli sektörlerde ve iş kollarında çalışması bugün Türkiye’de önemli, ciddi bir toplumsal sorun olarak yer almaktadır. Bu ciddi problemin çözülmesi için her açıdan sömürülmeye müsait olan çocukların erken yaşta çalışma hayatına atılmaları durumunda ülkemizde de kanun ve yönetmelikle yaptırımlar düzenlenmesi zorunlu hale gelmiştir.

Çalıştırılan çocuklara ilişkin düzenleme; 4857 sayılı İş Kanununun 71.maddesinde; “**Çalıştırma yaşı ve çocukları çalıştırma yasağı**” başlıklı madde de düzenlenmiştir. Anılan madde de “*On beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak, on dört yaşını doldurmuş ve zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış olan çocuklar; bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler. On dört yaşını doldurmamış çocuklar ise bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde yazılı sözleşme yapmak ve her bir faaliyet için ayrı izin almak şartıyla çalıştırılabilirler.....*” Denilmek suretiyle çalışan çocuklarımızla ilgili düzenleme yapılmıştır.

Ayrıca ülkemizde yaşanan olaylar ve küçük yaştaki çocukların suiistimal edilmesi neticesinde; çocuk ve genç işçilerin sağlık ve güvenliklerini, fiziksel, zihinsel, ahlaki ve sosyal gelişmelerini sağlamak, öğrenimlerini devam ettirebilmeleri ve ekonomik istismarlarını önlemek için çocuk ve genç işçilerin çalışma koşulları ayrıca 10/6/2003 tarihli ve 25134 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanan ve 4857 sayılı İş Kanununun 71 inci maddesine da-

yanılarak hazırlanan “Çocuk Ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik” ile düzenlenmiştir. Anılan yönetmeliğin 2.maddesi ile; 18 yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçiler bakımından yasak olan işler ile 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış genç işçilerin çalışmasına izin verilecek işler, 14 yaşını bitirmiş ve ilköğretimini tamamlamış çocukların çalıştırılabilecekleri hafif işler ve çalışma koşullarına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

Bu yönetmelikle; on dört yaşını bitirmiş, on beş yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi; çocuk işçi, on beş yaşını tamamlamış, ancak on sekiz yaşını tamamlamamış kişi ise genç işçi sayılmaktadır. Çocukların gelişmelerine veya sağlık ve güvenliklerine zararlı etki ihtimali olmayan, okula devamını, mesleki eğitimini veya yetkili merciler tarafından onaylanmış eğitim programına katılımını ve bu tür faaliyetlerden yararlanmasını engellemeyen işlerde çalışmaları kabul edilmiştir. Diğer önemli bir husus ise; çocuk ve genç işçilerin çalıştırılmasına izin verilen işler, çocuk ve genç işçilerin çalıştırılma usul ve esasları hakkında yönetmelik ekinde sayılmıştır. Söz konusu Yönetmeliğe göre;

- On dört yaşını bitirmiş ve ilköğretimini tamamlamış çocuk işçiler, ancak Yönetmeliğin 1 numaralı ekinde belirtilen hafif işlerde çalıştırılabilirler.
- On beş yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış genç işçiler, Yönetmeliğin 2 numaralı ekinde çalışmalarına izin verilen işlerde çalıştırılabilirler.
- On altı yaşını doldurmuş fakat on sekiz yaşını bitirmemiş genç işçiler, Yönetmeliğin 3 numaralı ekinde çalışmalarına izin verilen işlerde çalıştırılabilirler.

Ayrıca mesleki ve teknik eğitim okullarından mezun genç işçiler de ise; 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu kapsamında mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumlarından mezun olan

meslek sahibi on altı yaşını doldurmuş genç işçiler; sağlığı, güvenliği ve ahlakının tam olarak güvenceye alınması şartıyla Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ekinde belirtilen sınırlamalara bağlı kalmaksızın ihtisas ve mesleklerine uygun işlerde çalıştırılabilirler.

Diğer önemli düzenlemelerden biri; zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma sürelerinin ; yirmi dört saatlik zaman diliminde, kesintisiz on dört saat dinlenme süresi dikkate alınarak uygulanmasıdır. On dört yaşını doldurmuş, zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma süreleri, günde yedi haftada otuz beş saatten, on beş yaşını tamamlamış çocukların çalışma süreleri, günde sekiz, haftada kırk saatten, on dört yaşını doldurmamış, sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde çalışan çocukların çalışma süreleri günde beş, haftada otuz saatten, fazla olamayacağı da hüküm altına alınmıştır.

Okul öncesi çocuklar ile okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde iki saat ve haftada on saat olabilir. Okula devam eden çocukların çalışma süreleri okulun kapalı olduğu dönemlerde, günde yedi ve haftada otuz beş saatten fazla olamaz. On beş yaşını tamamlamış çocuklar için bu süre günde sekiz ve haftada kırk saate kadar artırılabilir. Çocuk ve genç işçilere iki saatten fazla dört saatten az süren işlerde otuz dakika, dört saatten yedi buçuk saate kadar olan işlerde çalışma süresinin ortasında bir saat olmak üzere ara dinlenmesi verilmesi zorunludur.

Çocuk ve genç işçilerin hafta tatili izinleri kesintisiz kırk saatten az olamaz. Çocuk ve genç işçiler, ulusal bayram ve genel tatil günlerinde çalıştırılmazlar.

Çocuk ve genç işçilere verilecek yıllık ücretli izin süresi en az 20 gündür. Okula veya eğitime devam eden çocuk ve genç işçilere yıllık ücretli izinleri okulların tatil olduğu, kursa ve diğer eğitim programlarına devam edilmediği dönemlerde verilir.

İşveren çalıştırdığı çocuk ve genç işçinin velisi veya vasisi ile yazılı iş sözleşmesi yapmak zorundadır. Ayrıca çocuk ve genç işçileri;

- Çocuklara karşı işlenmiş suçlardan hüküm giyen,
- Yüz kızartıcı suçlardan hüküm giymiş olan, işveren veya işveren vekilleri çalıştıramazlar.

Söz konusu yönetmelikte yukarıda yapılan düzenlemelerin yanında ayrıca işverenin ve devletin yükümlülükleri 11.,12.13.,14.,15. Ve 16. Maddelerde düzenlenmiştir. Burada önemli olan husus ise; işverenlerce yapılması gereken değerlendirme sonucunda, çocuk ve genç işçilerin fiziki veya zihinsel gelişmeleri ile güvenlikleri yönünden risk tespit edilmesi halinde, en kısa sürede gerekli tıbbi kontrollerin yapılması sağlanmak zorundadır. İşverenler, çocuk ve genç işçilere, çalıştırmaya başlamadan önce; işyerindeki riskler, işe uyum ve kanuni hakları hakkında ve işin niteliğine göre gerekli iş başı eğitimlerini vermeleri hususudur.

Çocuk işçilerin çalışmasına izin verilen hafif işler yönetmeliğinin Ek-1’de, genç işçilerin çalışmasına izin verilen işler Ek-2’de ve 18 yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçiler bakımından yasak olan işler Ek-3’te belirtilmiştir.

Aslında meselenin kaynağına indiğimizde; çocuk iş gücünün, en önemli sebeplerinden biri de yoksulluktur. En temel ihtiyaçları bile karşılanamayacak derecede maddi durumdan yoksun olan çocuklar, ailelerinin zorlamasıyla sokakta çalışmaya gönderilmekte ve birçok tehlikeyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Ailesi tarafından ısrarla dilendirilmek suretiyle istismar edilen çocuklar mahkeme kararı ile ailelerinden alınarak yurda yerleştirilir. Maddi yaptırım düzenleyen Kanunlarımızdan; **Kabahatler Kanunu’nu 33. maddesinde yer alan “Dilencilik” başlıklı maddesinde;**

(1) Dilencilik yapan kişiye, elli Türk lirası idarî para cezası verilir. Ayrıca, dilencilikten elde edilen gelire el konularak mülkiyetin kamuya geçirilmesine,

(2) Bu kabahat dolayısıyla idarî para cezasına ve el koymaya kolluk veya belediye zabıta görevlileri, mülkiyetin kamuya geçirilmesine mülkî amir veya belediye encümeni karar verileceği denilmek suretiyle hüküm altına alınmıştır.

İlgili madde de dilencilik eylemi (bireysel/doğrudan dilencilik) kabahat olarak düzenlenmiştir. Ancak günümüzde sokakta dilendirilen ya da dilencilik maksadı ile çalıştırılıp ailesi tarafından istismar edilen çocuklarımız kolluk birimleri ve zabıta tarafından yakalansalar dahi aileleri **Kabahatler Kanunu md 33/1** uyarınca 50 TL idari para cezasını ödeyerek 'Nasıl olsa dilenerek çok daha fazla para kazanıyor' mantığıyla çocuklarını kaldıkları yerden çalıştırmaya devam ettirerek, kanunun caydırıcılığını bertaraf etmeye çalışmaktadırlar.

Aynı şekilde Türk Ceza Kanunu madde 229' da ise dilencilik suçu maddi yaptırım olarak düzenlenmiştir. Şöyle ki;

(1) Çocukları, beden veya ruh bakımından kendini idare edemeyecek durumda bulunan kimseleri dilencilikte araç olarak kullanan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu suçun üçüncü derece dahil kan veya kayın hısımları ya da eş tarafından işlenmesi halinde verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(3) Bu suçun örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmiş olması halinde, verilecek ceza bir kat artırılır.

Bu kanun maddesi kapsamında günümüzde yaşanan sorunlardan biri olan 'Örtülü Dilencilik'i ele alalım: Türk Toplumunu hayırsever bir toplumdur; maddi bedeli küçük olan ürünleri, kişilerin merhamet duygularını kullanarak 1 liralık mendili yüksek bedellere satan 'örtülü dilencilik' türü el açarak dilenmenin yeni

gelişmiş yoludur. Örtülü dilencilikte kişiler eğer örgütlenip satış yapıyorsa ve bunun tespiti mümkünse, yakalanan şahıslar **TCK 229**'da olduğu gibi *'1 yıldan 3 yıla kadar'* hapis cezası ile cezalandırılmaktadırlar.

Burada Devlet'ten beklenen; bir çocuk, ekonomik olanaksızlıklar nedeniyle ailesi tarafından çalıştırılıyorsa, söz konusu çocuğun sokaktan alınması karşılığında ailenin olumsuz koşullarını gidermesine yardımcı olmasıdır. Çocuk okula gidemiyorsa, çocuğun velisi **'Devlet'** olmalıdır. Velayet anne ve babadan alınmasa da çocukların yaşam hakkının korunması, sağlıklı gelişimi ve eğitimlerini sürdürebilmeleri konularında devlet üzerine yüklenen görevleri yerine getirmek için çalışmalar yapılmalıdır.

Nitekim Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığımızca ; çocuk ve ailenin uygun bulunan sosyal hizmet ve yardımlara yönlendirilmesi temel hedef olmakla birlikte eğitim çağında olup okula devam etmeyen çocukların eğitim-öğretim sistemine kazandırılması, eğitim çağını tamamlamış çocukların mesleki eğitime yönlendirilmesi, madde kullanan çocukların madde bağımlılığı tedavisine yönlendirilmesi, çocukların sokaktan çekilerek psiko-sosyal destek hizmetlerden yararlandırılması ve aile yanına döndürülmesine ilişkin çalışmalar yapılmaktadır.

Bununla birlikte korunma ihtiyacı olan çocukların tespit edilmesi durumunda haklarında **5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 5 inci maddesinde** yer alan koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının alınması ilgili mahkemeden talep edilerek hakkında hükmedilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararları uygulanmaktadır.

Bu bağlamda Çocuk Hakları sözleşmesinin kabulü ülkemiz açısından ileri bir adımdır. Söz konusu sözleşmenin iç hukuka aktarılması kadar uygulanabilirliğinin de denetlenmesi gerekmektedir. Nitekim Türk hukukunda çocukların çalışma şartları ve çocukların işverenlerinin denetimi bakımından ciddi eksiklikler de vardır. Bunların başlıcaları çalışma süreleri, yıllık izin sü-

releri, dinlenme hakkındaki düzenlemelerin yetersiz olmasıdır. Bu koşullar bakımından çocukları yetişkinlerle aynı hükümlere bağlı tutmak BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 32. maddesi ile Anayasa'nın 50. maddesine aykırıdır. Asıl olan, çocuğu, çocukluk döneminin tamamı süresince çalışma yaşamının dışında tutmakta veya çalışmak zorunda kalırsa dahi bu durumun suiistimal edilmesini önlemektir. Bu açıdan özellikle asgari çalışma yaşı ve çalışma sürelerine ilişkin düzenlemelerdeki farklılıkların giderilmesi ve yeknesak bir düzenleme getirilmesi gerekmektedir. Kabul etmek gerekir ki nihai hedef tüm çocukların öncelikli olarak eğitim sosyal kültürel haklarını sonuna kadar kullanarak çocukluklarını yaşamasıdır. Bu noktada özel bir durumu da belirtmek gerekmektedir. Meslek öğrenmek amacıyla işyerlerinde çalışan stajyerlerin bir çoğuna yasalarla belirlenen ücret ödemesinin yapılmadığı gibi son derece ağır iş koşullarında çalıştırıldıkları da bilinmektedir. Eğitimin devamı niteliğindeki stajyerlere dönük de ayrıntılı yasal düzenlemeler ve staj yerlerinin denetlenmesi gerekmektedir.

ÇOCUKLARA ÖZGÜ GÜVENLİK TEDBİRLERİ

Stj.Av.Yelten İrem ÖZKAN

A. GİRİŞ

Türk hukuk sisteminde yaptırım denilince ceza ve güvenlik tedbirleri gündeme gelmektedir. Güvenlik tedbirleri açısından önemli hususlardan biri de çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin ne olduğu, hangi yaştaki çocuklara uygulanabileceğinin belirlenmesidir. TCK çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin ne olduğunu ile ilgili düzenleme getirmemiştir. Bu konu çıkarılacak olan özel bir kanuna bırakılmıştır. Çalışmamda çocuklara özgü güvenlik tedbirlerini ele alarak bu tedbirleri, Çocuk Koruma Kanunu'nda düzenlenen hükümler ile paralel olarak açıklayacağım.

B. GÜVENLİK TEDBİRLERİ

I. Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirlerinin Amacı

Çocuk Koruma Kanununun düzenlenmesinde güdülen amaç, koruma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasının, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasının sağlanmasıdır.¹

Çocuk Koruma Kanunu 4.maddede çocuk haklarının korunması amacıyla, Kanunun uygulanmasında uyulacak ilkeler belirtilmiştir. İlgili maddede 'çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması, insan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usul izlenmesi, soruşturma ve

¹ ÇKK madde 1

kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi, çocuklar hakkında hapis cezasına en son çare olarak başvurulması ' gibi ilkeler düzenlenerek, çocuğa özgü iyileştirici adalet sisteminin imkanlarından yararlandırılması benimsenmiştir. Bu ilkeler çocuklar açısından çok yüksek öneme sahiptir. Dolayısıyla çocukları ilgilendiren tüm kararlarda 'çocuğun yararı' temel düşünce olarak kabul edilmelidir.

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak olan tedbirler, çocuğun yararına olduğu kabul edilen kendi aile çevresinde kalması sağlanarak, ailesinden koparılmaması için düzenlenmiş tedbirlerdir.² Ancak ilgili madde gerekçesinde alınan her türlü tedbire rağmen, çocuğun içinde bulunduğu ortamda iyileşme olmayacağına anlaşılması üzerine diğer benzeri ortamlarda tutulması veya en son çare olarak kurum hizmetlerinden yararlandırılması temel amaç olarak kabul edilmiştir.

Türkiye'de son yıllarda yürütülen Çocuklar için Adalet Projesi kapsamında 'Çocukla Adli Görüşme Odaları' oluşturulmuştur. Bu odaların, özel ortamlarda ifade ve beyanının alınması gerektiğine veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğuna karar verilen;

Öncelikli olarak mağdur, tanık ve suçta sürüklenen çocukların, cinsel suç ve aile içi şiddet suçu mağdurları ile diğer kırılgan gruba mensup mağdurların, ifade ve beyanının alınmasında kullanılması uygun görülmüştür.³ Getirilen yeni uygulamalarla çocuğun üstün yararının gözetilerek işlemlere tabi tutulması amaçlanmaktadır.

C. Güvenlik Tedbirleri Uygulanabilecek Çocuklar

TCK 6/1-b maddesi uyarınca, henüz 18 yaşını doldurmamış kişi çocuk sayılır. Bu hükümlerle birlikte 5395 sayılı ÇKK' nın 3/1-a

² BALO, Yusuf, *Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması*, Seçkin, 2. Baskı, s.196

³ <http://magdur.adalet.gov.tr/adli-gorusme-odaları-01252> son görülm tarihi: 14.08.2018

maddesi ise çocuk kavramını, 'daha erken yaşta ergin kılınmış olsa bile on sekiz yaşını doldurmamış kişi' olarak tanımlamıştır. Bu iki hükümden yola çıkarak çocuk kavramının 18 yaşını doldurmamış her kişi açısından geçerli olduğuna varılmaktadır.

Ceza hukukunda ceza sorumluluğunun bulunabilmesi için kişinin, fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yani kusur yeteneğinin bulunması gerekir. Kusur yeteneğini etkileyen nedenlerden biri de yaştır. Çünkü anlayabilme ve isteyebilme yeteneği zamanla ve yaşın ilerlemesiyle belirli bir olgunluğa ulaşabilmektedir.⁴

Yaşın kusur yeteneğine etkisi TCK madde 31'de üç grupta düzenlenmiştir.

TCK31/1'e göre 'fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında ceza kovuşturması yapılamaz; ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.' Bu hüküm uyarınca, bu yaş grubundaki çocukların cezai sorumluluğu yoktur.

TCK 31/2'ye göre, 'fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.' denilmiştir. Bu hükümden yola çıkıldığında 13-15 yaşları arasında olan çocukların ceza sorumluluklarının mevcudiyeti, fiillerinden meydana gelecek neticeyi algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığına bağlıdır sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu durumda CMK 223/3 -a bendi uyarınca, kusur yeteneği bulunmayan bu çocuklar hakkında ceza verilmesine yer olma-

4 DÖNMEZER, Sulhi / ERMAN, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, C. II. , s.158; ÖZBEK, Veli Özer / KANBUR, M.Nihat / DOĞAN, Koray / BACAKSIZ, Pınar / TEPE, İlker, Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, s.335

diği hükmü dolayısıyla cezai sorumluluğu bulunmamaktadır. Ancak, ceza kanunu uyarınca güvenlik tedbiri sorumluluğu söz konusu olacaktır. 13-15 yaşı aralığındaki çocuklarda ceza sorumluluğu sosyal inceleme raporu ile belirlenecektir ve bunun belirlenmesinde, çocuk tarafından gerçekleştirilmiş olan her somut olayın şatları ayrı ayrı göz önüne alınacaktır.

Fiili işlediği sırada on iki yaşını bitirmiş on beş yaşını doldurmamış suçta sürüklenen çocuklar ile on beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığının takdiri bakımından sosyal inceleme yaptırılması zorunludur.⁵ Hakim, bu yaş grubuna giren çocuğun kusur yeteneğinin olup olmadığını takdir ederken, bu raporda yer alan değerlendirmeleri göz önünde bulundurur. Burada özellikle belirtilmesi gereken husus, sosyal inceleme raporunun çocuğun işlediği fiil ile ilgili olarak algılama ve irade yeteneğinin olup olmadığı konusunda kesin bir değerlendirme içermediğidir. Çünkü bu değerlendirme yetkisi mahkemeye aittir.

Sosyal İnceleme Raporu ile ilgili Yargıtay kararlarında ısrarla fiili işlediği sırada 12-15 yaş grubu içerisinde bulunan suçta sürüklenen çocukların, işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mevcut olup olmadığının belirlenebilmesi için, sosyal incelemenin yapılıp, sonucunda raporun düzenlenmesinin gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Bununla yetilmeyip, eğer mahkeme bu rapora gerek görmemişse bunun gerekçesinin de mutlaka kararda gösterilmesi zorunlu tutulmuştur. ⁶ Bu çocuklar hakkında sosyal inceleme raporu alınmadan karar verilmesi bozma sebebi olarak görülmüştür.

5 ÇKK Yön. madde 8/11

6 13.CD. 2.5.2013, 2012/2352-2013/12686

TCK 31/3'e göre 'fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on sekiz yıldan yirmi dört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği hallerde on iki yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmlenir. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası on iki yıldan fazla olamaz.' denilmektedir. Dolayısıyla bu gruptaki çocukların ceza sorumlulukları vardır ama verilen cezalar indirimli olarak uygulanır.

Hem TCK hem ÇKK' da düzenlenen hükümler neticesinde,

1.Suç işlediği tarihte 12 yaşını doldurmamış çocuklar

2.12-15 yaş arasında olan çocuklar

3.15-18 yaş arasında olan çocuklar açısından çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanması söz konusu olacaktır.

E. Tedbir Türleri

TCK'nın 56. maddesi 'Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve ne suretle uygulanacağı ilgili kanunda gösterilir' şeklinde bir düzenleme getirmiş olup ancak bu güvenlik tedbirlerinin ne olduğu çıkarılarak özel bir kanuna bırakılmıştır. Bu düzenlemeye karşılık olarak, Çocuk Koruma Kanununun 11.maddesi 'Bu kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır' hükmüne yer vermiştir. Çocuk Koruma Kanununun 5.maddesinde ise bu koruyucu ve destekleyici tedbirlerin neler olduğu düzenlenmiştir.

Yargıtay kararlarında bu koruyucu ve destekleyici tedbirlerin suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar hakkında uygulanabileceğini vurgulanmaktadır.

Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık,

eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Her çocuğun yararına olan hususlar aynı olmamakla birlikte, bu tedbirlere karar verilirken çocukların içinde buldukları özel durumlar dikkate alınarak, her çocuk ayrı ayrı değerlendirilerek kişisel özelliklerine en uygun tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Bu tedbirleri ayrıntılı olarak yorumlayacak olursak ;

I.Danışmanlık Tedbiri

Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye yönelik tedbirdir.

Bu tedbirin amacı, 'Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında' çıkarılan yönetmelik uyarınca, çocuğun ailesinin yanında korunmasını sağlamak veya çocuk hakkında verilen tedbir kararlarının uygulanması sırasında onu desteklemek ya da uygulanması muhtemel tedbirler hakkında bilgilendirmek; hakkından danışmanlık tedbirine karar verilen çocukların bedensel, zihinsel, psiko-sosyal, duygusal gelişimini desteklemek, okul, aile ve sosyal çevresi ile uyumunu güçlendirmek ve yeteneklerine uygun bir meslek sahibi olarak hayata hazırlanmalarını sağlamak amacıyla uygulanır.

Bu maddede sayılan amaçların gerçekleştirilmesi için çocuğun, ailesinin ve çocuğun bakımını üstlenen kişilerin ihtiyaçlarına uygun konularda uzmanlaşmış bir veya birden fazla kişi danışman olarak görevlendirilebilir. Danışman yönlendirilmesinin yanında çocuğun bakımından sorumlu olan kişilere; anne baba eğitimi, aile danışmanlığı, aile eğitimi gibi çeşitli konularda danışmanlık hizmetleri de sunulmaktadır.⁷

7 BALO, Yusuf, Çocuk Koruma Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 1.Baskı, 2013, s.217

Danışmanlık tedbiri, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve yerel yönetimler tarafından yerine getirilir.⁸

II. Eğitim Tedbiri

Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlu veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine yönelik tedbirdir.

Bu tedbir türü, ailesinin yanında kalmasında sakınca bulunmayan ancak eğitimini tamamlamayıp okulu terk etmiş ve yaşamını idame ettirebilmesi için meslek öğrenmesi gerekli olan çocuklar hakkında uygulanır.⁹ Böylece çocukların topluma kazandırılarak, tekrar suç işlemesinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.¹⁰

Mahkeme, eğitim tedbirine karar vermeden önce çocuğun eğitim alacağı kişi veya kurumlardan bu konuda bilgi talep edebilir.

On beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında verilecek eğitim tedbiri kararı, bu çocukların eğitiminin devamının sağlanması yönünde verilebilir.

On beş yaşını doldurmuş çocuklar hakkında ise, iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine, meslek sahibi bir ustanın yanına veya kamu ya da özel sektöre ait iş yerlerine yerleştirilmesine yönelik olarak, mesleki eğitim ve iş gücü uyum programlarına yönlendirilmek suretiyle yerine getirilecektir.¹¹

8 ÇKK madde 5

9 KONANÇ, Esin, Çocuk Suçluluğu, Türk Hukuku ve Toplumuna Üzerine İncelemeler, Ankara, 1974, s.90

10 AKSAY, s.56

11 ÇKKTY m.13/6,7

Eğitim tedbiri, Milli eğitim Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının ilgili birimleri tarafından yerine getirilir.

Hiç eğitim almamış veya zorunlu eğitimini yarıda bırakmış olup, zorunlu eğitim yaşını tamamlamış çocukların eğitimlerini sürdürebilmeleri, kapasitelerini geliştirebilmeleri, iş ve meslek edinebilmeleri amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı çeşitli kurumlarla iş birliği içinde gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

III. Bakım Tedbiri

Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine yönelik tedbirdir.

Sağlık ve bakım tedbirinin birlikte uygulanması durumunda kalınan hallerde, suça sürüklenen veya koruma ihtiyacı olan çocuklara öncelik olarak sağlık tedbiri uygulanmalı ve çocuk sağlığına kavuşturulmalı, sonrasında bakım tedbiri uygulanarak belirlenen aile yanına veya bu amaçla kurulmuş resmi veya özel kuruluşa yerleştirilmelidir.

Rehabilitasyon ihtiyacı tespit edilen çocukların öncelikle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından bu amaç için kurulmuş rehabilitasyon merkezlerinde, rehabiliteri sağlanıncaya kadar koruma ihtiyacı olan diğer çocuklarla aynı ortamda bakılmamaları gereklidir.

Bakım tedbiri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yerine getirilir.

IV. Sağlık Tedbiri

Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve

rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına yönelik tedbirdir.

Sağlık tedbiri, Sağlık Bakanlığı tarafından yerine getirilir.¹²

Mahkeme koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarını vermeden önce çocuğun sağlık durumu hakkında sağlık kuruluşlarından rapor isteyebilir.¹³

Çocuğun akıl hastalığı veya madde bağımlılığı nedeniyle sağlık tedbirine hükmedilmeden önce sağlık kuruluşundan rapor alınmalıdır; ancak, çocuğun akıl hastalığının veya madde bağımlılığının bulunduğu açıkça belli oluyor ise rapor alınmadan da sağlık tedbirine karar verilebilir.

Sağlık kurulunca düzenlenen rapora göre toplum açısından tehlikeli olan suça sürüklenen veya korunma ihtiyacı olan akıl hastası çocuklar hakkında sağlık tedbiri, yüksek güvenlikli sağlık kurumlarında korunma ve tedavi altına alınmak suretiyle yerine getirilir. Akıl hastası çocuk hakkında toplum açısından tehlikeliliğinin devam edip etmediği veya önemli ölçüde azalış azalmadığı hususunda en geç üçer aylık dönemler hâlinde mahkemeye bilgi verilir. Yerleştirildiği kurumun sağlık kurulunca düzenlenen raporda toplum açısından tehlikeliliğinin ortadan kalktığı veya önemli ölçüde azaldığının belirtilmesi üzerine çocuğun yüksek güvenlikli sağlık kurumunda koruma ve tedavi altına alınmasına ilişkin tedbir kararı kaldırılarak çocuk serbest bırakılabilir.

Ayakta tedavisi uygun görülen çocuklar açısından, gözetimini üstlenen kişiler tarafından, tedbiri yerine getirmekle yükümlü kurum ve kuruluşlarca belirlenen sağlık kurumlarına gönderilmeleri ile bu tedbirin uygulanması sağlanır. Gerektiğinde güvenli ortam oluşturulabilmesi için kolluk kuvvetlerinden yardım istenebilir.

¹² ÇHDS 24.madde

¹³ ÇKKTY 16

V. Barınma Tedbiri

Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya, yönelik tedbirdir.

Hakkında barınma talebi uygulanan kimselerin, talepleri halinde kimlikleri ve adresleri gizli tutulacaktır.¹⁴

Barınma tedbiri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve yerel yönetimler tarafından yerine getirilir.

Barınma tedbiri kararı verilen kimselerin, kolluk kuvvetlerince tedbir kararını uygulayacak kuruma teslim edileceği hallerde, öncelikle sağlık kontrolü yapılarak teslimi sağlanacaktır.¹⁵

Bulaşıcı hastalığı olanların tedavisi Sağlık Bakanlığı tarafından gerçekleştirilir. Bu durumdaki kimseler hakkında derhal sağlık tedbiri alınması için mahkemeye veya çocuk hakimine başvurulur.

F. Tedbir Kararlarının Verilmesinde Usul

Çocuk Koruma Kanununa göre, bu kanunun 7 nci maddesinin yedinci fıkrasında öngörülen durumlar haric olmak üzere, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklarla, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında duruşma yapılmaksızın tedbir kararı verilir. Ancak, hâkim zaruret gördüğü hâllerde duruşma yapabilir.

ÇKK 7. maddesi, 'korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının yanında 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir.' olarak düzenlenmiştir. Bu maddede 13.maddenin istisnası olarak mutlaka duruşma yapılması gereken haller belirtilmiştir.

¹⁴ ÇKKTY m. 15/2

¹⁵ BALO, Yusuf, Çocuk Koruma Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 1.Baskı, 2013, s.225

ÇKK 8. maddesi uyarınca, tedbir kararını vermeye yetkili merci, çocuğun menfaatleri bakımından kendisinin, ana, baba, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk hâkimince alınır.

Tedbir kararlarının uygulanması, kararı veren hâkim veya mahkemece en geç üçer aylık sürelerle incelettilir.

Tedbir kararının verilmesinden önce yeterli idrak gücüne sahip olan çocuğun görüşü alınır, ilgililer dinlenebilir, çocuk hakkında sosyal inceleme raporu düzenlenmesi istenebilir. Bu maddede yer alan 'çocuğun görüşü alınmalı' ibaresi emredici hüküm olduğunu göstermektedir.

Yine aynı maddede mahkemenin karar vermeden önce ilgili kişileri dinleyebileceği, çocuk hakkında sosyal inceleme raporu düzenlenmesini isteyebileceği belirtilmiştir. Yargıtay kararlarında belirtildiği üzere, fiil işlendiği sırada 12- 15 yaş grubu içerisinde bulunan çocuklar hakkında sosyal inceleme raporuna gerek görülmemesi halinde gerekçesinin kararda gösterilmesi gereklidir.¹⁶

G. Tedbirlerin Sona Ermesi

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri çocuklara uygulandıktan, suça sürüklenen çocuğun on sekiz yaşını doldurmasından itibaren çocuk olarak kabul edilemeyeceği göz önüne alınarak bu tedbirlerin uygulanmasına son verilir.¹⁷ Bunun yanında ÇKK'nın 7.maddesi uyarınca hakim, çocuğun gelişimini göz önünde tutarak koruyucu ve destekleyici tedbirlerin kaldırılmasına, sürenin uzatılmasına veya değiştirilmesine karar verebilir. ¹⁸ Bu karar acele hâllerde, çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından

¹⁶ 2.CD, 14.05.2014, 13323

¹⁷ TOPALOĞLU, Mahir, Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri, LEGAL, 1.Baskı, 2010 syf.137

¹⁸ İÇEL, Kayıhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayınları, 2017, s.718

da verilebilir. Ancak bu durumda karar, önceki kararı alan hâkim veya mahkemeye bildirilir.

Çocuk Koruma Kanunu madde 36 uyarınca, hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebilir. Denetim altına alınan çocuğa bir denetim görevlisi atanır. (ÇKK 37) Denetim kararda öngörülen sürenin dolmasıyla sona erer. (ÇKK 40/1)

SONUÇ

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri yaptırım türlerinden biridir. Türk Ceza Kanunu'nda çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin ne olduğu düzenlenmemiş olmakla birlikte bu tedbirlerin neler olduğu ve ne suretle uygulanacakları çıkarılacak özel bir kanuna bırakılmıştır. Ancak hangi yaş grubundaki çocuklara, hangi durumlarda uygulanması gerektiği TCK' da düzenlenmiştir.

TCK cezai sorumluluk için asgari yaş sınırını 12 olarak belirlemiştir. 0-12 yaş aralığındaki çocuklar hakkında soruşturma ve konuşurma yapılamaz ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir. Aynı zamanda suçun aydınlatılması için ifade-sine de başvurulabilir.

12-15 yaş aralığındaki çocuklar bakımından sorumluluğun doğması için işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama, bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirebilme yeteneğinin olduğunun sosyal inceleme raporu ile belirlenmiş olması gerekmektedir. Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurup, 15 yaşını doldurmamış ve kusur yeteneği mevcut olmaması halinde ceza sorumluluğu bulunmayıp, bu çocuklar hakkında da çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmedilebilecektir.

Buna karşılık Çocuk Koruma Kanununun 5. Maddesinde düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin, yine aynı kanunun 11. Maddesi gereğince, 'suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan' çocuklara uygulanması durumunda güvenlik tedbiri niteliğine bürüneceği kabul edilmiştir. Dolayısıyla bu tedbirler,

korunma ihtiyacı olan çocuğa veya suça sürüklenen çocuklara farklı şekillerde uygulanacak olup, ortaya çıkan sonuçlar farklı olacaktır. İlgili maddede düzenlenen tedbirler;

Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kişilere çocuk yetiştirme konusunda, çocuğa ise eğitim ve gelişimi konusunda yol gösterilmesi amacına yönelik tedbirdir.

Eğitim tedbiri, çocuğun eğitim kurumuna devam etmesi, bir kursa yönlendirilerek veya meslek sahibi birinin yanına yerleştirilerek iş ve meslek edinmesi amacı taşıyan tedbirdir.

Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavi edilebilmesi için, tıbbi bakım ve rehabilitasyonun yapılmasına yönelik uygulanan tedbirdir.

Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kişinin bakım görevini yerine getirmemesinden dolayı çocuğun koruyucu aileye veya bakım yurtlarına yerleştirilmesi suretiyle uygulanan tedbirdir.

Barınma Tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygulanan tedbirdir.

TCK ve ÇKK' da düzenlenen maddeler birlikte değerlendirildiğinde; erken yaşta ergin kılınsa bile, 18 yaşını doldurmayan tüm kişilerin çocuk sayılacağını kabul edilmektedir. Çocuk, 18 yaşını doldurmasından itibaren artık çocuk sayılmayacağından hakkında uygulanan güvenlik tedbirleri de sona erecektir.

Kaynakça

HAKERİ, Hakan Ceza Hukuku Genel Hükümler, 18.Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015

ÖZGENÇ, İzzet Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015

CENTEL, Nur / Zafer, Hamide / ÇAKMUT, Özlem Türk Ceza Hukukuna Giriş, 8.Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2014

ÖZBEK, Veli / Doğan, Koray / BACAĞSIZ, Pınar / TEPE, İlker, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 7.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017

KOCA, Mahmut / ÜZÜLMEZ, İlhan Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 10.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017

ÜNVER, Yener Çocuklar ve Suç – Ceza, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2005

BALO, Yusuf Solmaz Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması, Ankara, 2005

ÇOLAK, Haluk / ALTUN, Uğurtaş Türk Ceza Hukukunda Ceza ve Güvenlik Tedbirleri, 1.Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2007

İÇEL, K. / SOKULLU AKINCI, F. / ÖZGENÇ, İ. / SÖZÜER, A. / MAHMUTOĞLU, F. / ÜNVER, Yener, Yaptırım Teorisi, 3.Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2002

TOPALOĞLU, Mahir Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri, 1.Baskı, Legal Yayınevi, İstanbul 2010

AKTÜRK, Altay Çocuk Yargılamasında Koruma Tedbirlerinin Değerlendirilmesi Doktora Tezi, İstanbul, 2015

TURAN, Doğan Kubilay Türk Ceza Hukuku'nda Suça Sürüklenen Çocuk Hakkında Güvenlik Tedbirleri Yüksek Lisan Tezi, Ankara , 2006 <http://dspace.baskent.edu.tr/bitstream/handle/11727/2021/00245.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

CENTEL, Nur Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri Sistemi <http://nurcentel.com/makaleler/yenitckyaptirim.pdf>

Çocukların Ceza Hukukundaki Yeri ve Çocukların Korunması http://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/sunumlar/ym_4/Akarca.pdf

YARGITAY 9. Ceza Dairesi 2011//88130 E..NN , 2011//330619 K..NN.. <http://www.yuceavukatlik.com/Kararlar/16.SUÇA%20SÜRÜKLENEN%20ÇOCUKLAR%20HAKKINDA%20GÜVENLİK%20TEDBİRİ.pdf>

BÜLBÜL, Selda / DOĞAN, Sevgi Suça Sürüklenen Çocukların Durumu ve Çözüm Önerileri

http://www.cshd.org.tr/uploads/pdf_CSH_1529.pdf

ÇOCUK İSTİSMARININ SUÇ ORTAKLARI PORNO SİTELERİ

Av. Yağmur BİRDAL¹

Dünyayı saran coronavirüs salgını nedeniyle porno siteleri adeta bir ödölmüşçesine birçok videoya erişimi ücretsiz hale getirdi. Dünyanın en fazla ziyaret edilen sitelerinden biri olan yetişkin video platformu Pornhub da daha önce kısıtlı bölgelere açtığı Premium üyeliğini tüm dünyaya açma kararı aldı. Pornhub ve benzeri porno siteleri ; izlenme, ziyaret edilme sayılarıyla övünmekte, kazançları ile de sosyal sorumluluk projelerine destek olduğunu belirterek kadınlardan hatta çocuklardan onlara alkış tutmalarını bekledi. Peki pornografi iddia ettikleri gibi bir ifade özgürlüğü biçimi ve zihni özgürleştirerek gelişmesini sağlayan bir araç mıdır?

Uzun zamandır feminist hukukçular tarafından da eleştirilen pornografi, kadınları erkeklere tâbi kılan, erkekleri memnun eden cinsel objeler olarak sunan cinsel senaryo olarak nitelendirilmektedir. Bu cinsel senaryo da erkek egemenliği ve cinsellik birbiriyle iç içe geçerek, erkeğin iktidarı ve kadının iktidarsızlığı kalıbına göre oluşturulan cinsellik için deney alanı oluşmaktadır. Feminist bir hukukçu olan MacKinnon'a göre erkekler pornografiden, kadınların erkeklerle eşit insanlar değil de erkeklerin cinsel kullanımına sunulmuş nesnelere olduğunu öğrenmektedirler. Daha sonra kendi hayatlarında kadınlara pornografiden öğrendikleri gibi muamele ettikleri için, pornografi erkeklerin kadınlar üzerindeki cinsel tahakkümünün merkezinde yer almaktadır.²

¹ İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Üyesi

² MACKINNON, Catherina, Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru, çev. : Türkan Yöney-Sabir **Yücesoy, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.** Sy 232-238

Yani pornografi hem cinselliğin gösterildiği gibi şekillenmesine sebep olmakta hem de burada gösterilen senaryoların yeniden üretilmesi ve sunulması için bir platform yaratmaktadır.

Pornografi kavramının sanatta yahut erkek egemen sistemde nerede durduğu teorik bir tartışma olsa da bugün deşifre edilen hatta kapatılması için hakkında imza kampanyası düzenlenen Pornhub bu teorik tartışmaya konu olabilecek bir noktada bile yer almadığını bizlere göstermiştir.

İnsan ticareti ile mücadele aktivisti olan Laila Mickelwait, Pornhub'ın kişilerin seks ticareti mağduru olmalarını kolay bir hale getirdiğini iddia ederek bir kampanya başlattı. Kampanyaya göre Pornhub'ta yer alan videolar uygun doğrulama ve kontroller yapılmadan kolayca yüklenebilmektedir. Pornhub, bulundurduğu videolarda tecavüze uğrayan çocuklara tecavüz edilmediğini doğrulamak için güvenilir bir sisteme sahip değildir. Videolarda bulunanların yaşının veya rızasının doğrulanmasına gerek kalmamaktadır. Tüm bunlar şu anda Pornhub'da reşit olmayan seks ticareti mağdurlarının yüzlerce videosunun olabileceğini göstermektedir. Kampanyanın bu iddiasını destekleyecek birçok dava ve mağdur hikayesi söz konusudur. Internet Watch Foundation geçtiğimiz günlerde Pornhub'da çocuğun istismar edildiği , cinsel saldırıya uğradığı 118 vakanın doğrulandığını belirtti. Bunlardan birkaç örnek verecek olursak;

Rose Kalemba, 14 yaşında evinin yakınındaki parktan kaçırılarak 3 kişinin tecavüzüne uğramış ve cinsel saldırı esnasında saldırganlardan birinin videoya çektiğini fark etmemiştir. Evinin yakınına sabaha karşı dövülmüş, saldırıya uğramış ve hırpalanmış bir şekilde bırakılan Rose, sonraki süreçte saldırının yaratmış olduğu travma yetmezmiş gibi bir başka travma ile karşı karşıya kalmıştır. Okuldan arkadaşlarının göndermiş olduğu Pornhub linkini açtığında tecavüz anının görüntülerini görmüştür. 2009 yılında 6 ay boyunca Pornhub'a e-mail atarak o video-daki kadının kendisi olduğunu söylemiş ancak kendi ifadesiyle

birçok defa yalvarmasına rağmen PornHub bu durumu umursamamıştır. PornHub'a göre büyük ihtimalle bu e-mailleri atan bir çocuğu ve ailesinin videolardan haberi dahi olmamıştı. Bu aşamada Pornhub, küçük bir kız çocuğunun sesini duymak yerine tecavüz kategorisinin içeriğini daha zengin tutmayı tercih etti. Bu cevapsızlığın karşısında Rose, yeni bir e-mail adresi alarak kendini avukat gibi tanıtmış ve videolar kaldırılmazsa yasal sürecin başlayacağını belirtmiştir. Videolar şaşırtıcı bir şekilde 48 saat içinde kaldırılmıştır. Buradan PornHub'ın e-mailleri okuduğu ve sadece markasını zora sokabilecek durumlarda harekete geçtiği anlaşılıyor. Rose Kalemba tüm yaşadıklarını uğradığı akran şiddetini kendi blogunda yazdı. Bir başka istismar vakası ise 15 yaşında bir kız çocuğunun kaybolması üzerine ortaya çıkmıştır. Kaybolan kız çocuğunun annesi kızının kaybolmadan evvel 60 pornografik içerikli videosunun Pornhub ve benzeri sitelere yüklendiğini fark etmiş ve polise durumu bildirmişti. Bu videoları yükleyen Pornhub kullanıcılarını tespit eden yetkililer kullanıcıyı takip ettiklerinde kayıp kız çocuğunun onunla birlikte olduğunu ve videoların çoğunun istismarcının evinde çekildiğini fark ettiler. Buna benzer doğrulanmış birçok vaka Pornhub ve benzeri porno sitelerinin çocukların istismar edilmesindeki rolünü ortaya koyuyor. Sırf içerik üretmek için çocuklar istismar ediliyor.

Peki Türkiye bu konuda nerede duruyor? Pornhub ve benzeri sitelere her ne kadar erişim engellense de Pornhub'ın her yıl açıkladığı listelerde Türkiye'deki izleyicilerin en çok aradığı içeriklerin başlıkları yayınlanarak Türkiye'den bu siteye erişildiği gösteriliyor. Türkiye'de bu noktada suçun ortaklarından biri haline geliyor. 2001 yılında çocuk pornografisini deşifre etmek için 19 ülkede yürütülen "Landmark" operasyonunda Bursa'da bir öğretmenin engelli çocukları istismar ederek elde ettiği pornografik içerikli materyalleri internet ortamında yaydığı ve porno sitelerine sattığı ortaya çıkmıştı. Birkaç yıl önce basına yansıyan E.H. vakası da bu ve benzeri durumların ülkemizde de

yaşandığını bize bir kez daha hatırlatıyor. E.H adlı reşit olmayan kız çocuğunun yaşıtı olan bir erkek çocukla yaşadığı cinsel birliktelik birçok Porno sitesinde paylaşılmış ve suç iştirakçileri tarafından yayılmıştı. Bir tehdit unsuru olan istismar görüntüleri kız çocuğunun hayatını karartmak için neredeyse her ay farklı kişiler tarafından yayınlanmıştı. Pornhub'a yönelik 800 bin imzaya ulaşan bu kampanya bize aslında şunu hatırlatıyor; çocuk istismarcılarının suçuna ortak olan milyonlarca insan var. Bu kişiler bilerek yahut bilmeyerek "teen porn", "teenage porn" gibi başlıklar altında karartılan hayatları keyifle izliyorlar.

Porno sektörü ve kültürü her geçen gün sınırlarını zorlayarak çocuk istismarının çocuklarda yarattığı izleri daha belirgin hale getiriyor. Türkiye'de hala arama listelerinin en üstünde yer alan "liseli" kategorisi ise deşifre edilmeyen birçok istismarcının ve mağdurun olduğunu bize hatırlatıyor. Tahayyül dahi edemeyeceğimiz bir çocuk istismarı cehenneminde yaşıyoruz. Çocukları korumak için verdiğimiz her mücadele durmak bilmeyen bir sektör tarafından acımasızca baltalanıyor. Sırf daha çok izleniyor diye çocukların istismar edildiği videoların üretildiği bir distopyada yaşadığımızı bu kampanya sayesinde görüyoruz.

Çocuk pornografisi materyallerinin, gelişen ve yaygınlaşan teknoloji yardımıyla Türkiye'deki örnekte de olduğu gibi ev içinde dahi üretilebilir olması üretimin kontrol edilememesindeki temel zorluktur. Çocuk pornografisinin büyük ölçüde çocuk fuhuşu ile beslenen sektörün piyasada büyük bir sermayeye sahip olması da üretimin engellenmesine yönelik tüm çabaları sonuçsuz bırakabiliyor."³

Pornhub'a yönelik bu kampanya bir kez daha sorunun büyüklüğünü gözler önüne sererek bu zengin ve sermaye sahibi sektör ile mücadelede digital ve uluslararası işbirliklerinin çocuk hakları mücadelesinde ne kadar önemli olduğunu ortaya koyuyor.

3 Çam, Şerife. «Çocuk Pornografisi Tartışmalarına İlişkin Sorular.» İletişim Araştırmaları 1.2 (2003): 55-86.

İSTİSMAR MAĞDURU ÇOCUKLA ADLİ, TIBBİ, GÖRÜŞME: İSTANBUL İLİ ÖZELİNDE ÇİM, AGO, ÇKM ÖRNEKLEMİ

Özgür SAĞLAM¹, Özlem SALMAN²,
Burçin ERSEÇENLER³, Ceyda SİVRİKAYA⁴

Öz

Çalışmamızda istismar mağduru çocuğun adli süreçlerde ne ile karşılaştığı ifadesinin nasıl alındığı adli süreçlerin nasıl işlediği bunun yanında adli süreci etkileyen tıbbi kanıtların nasıl alındığı ve adli tıbbi açıdan çocuğun nasıl bir süreç yaşadığını göstermek amaçlanmıştır. Türkiye deki istismar mağduru çocukların adli tıbbi açıdan değerlendirildiği yegâne merkezler olan Çocuk İzlem Merkezleri, Adli Görüşme Odaları ve Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezi mekanizmalarını tanımak ve İstanbul ilinde olan Şişli Etfal Çocuk İzlem Merkezi Çağlayan ve Bakırköy Adliyeleri içerisinde yer alan adli görüşme odaları ve İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi içerisinde yer alan çocuk koruma uygulama ve araştırma merkezlerinin gözlemlerinden edindiğimiz bilgiler, bu merkezlerde çalışan sosyal hizmet uzmanları ile yapılan mülakatlar ve bu merkez-

1 Sosyal Hizmet Uzmanı, İstanbul Üniversitesi (Cerrahpaşa) Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi, İstanbul Eğitim ve Araştırma Hastanesi

2 İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Hizmet Lisans Öğrencisi

3 İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Hizmet Lisans Öğrencisi

4 İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Hizmet Lisans Öğrencisi

lerin işleyişleri anlatılmıştır. İstanbul ilindeki istismar mağduru çocukların adli süreçleri nasıl yaşadıklarını hangi durumlarda aldıkları desteklerin iyileştirilmesi gerektiği yapılan çalışmada açıklanmıştır bu durum da çalışmanın amacına hizmet etmektedir. Çalışmamız yapılan görüşmeler yapılan gözlemler ve literatür taramasından sonra toplanıp derlenen bilgilerden oluşmaktadır. Çalışmanın istismar mağduru çocuğun adli tıbbi süreçlerde ne ile karşılaştığı bu mekanizmaları çocuğun yüksek yararına daha uygun şekline nasıl evrilebilir gibi sorulara cevap bulunabilmesi ve İstanbul ilindeki çocuk sayısı ve vaka sayısı göz önüne alındığında faaliyette bulunan merkezler üzerinden açıklanmaya çalışması dolayısıyla odağına çocuğun yüksek yararını koyan sosyal hizmet ve adli ve tıbbi temelli bilimlere katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Çalışmada söz konusu merkezler eleştirel gözle değerlendirilmiş sosyal hizmet kuram ve uygulamaları göz önünde bulundurulmuştur. Yapılan eksik uygulamaların ideal forma kavuşması için yapılan öneriler bu bağlamda sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Adli Görüşme, Çocuk İzlem Merkezleri, Çocuk Koruma Merkezleri, Adli Görüşme Odaları

Giriş

Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre çocuk ihmali ve istismarı; 18 yaşın altındaki çocukların sağlığını, sağ kalımını, gelişimini veya ilişkilerdeki güven duygusunu olumsuz yönde etkileyen fiziksel/duygusal/cinsel istismar, ihmal ve diğer sömürü türleriyle sonuçlanan kötü davranışlardır (WHO, 1999).

Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı bildirimlere göre erişkinlerin çocukluk dönemlerinde yaklaşık %25'inin fiziksel istismara uğradığı, kadınların %20'sinin, erkeklerin %8'inin çocukluklarında cinsel istismara maruz kaldıkları belirtilmektedir. Ayrıca dünyada her yıl 15 yaş altında 31.000 çocuğun yaşamını çocuk istismarı nedeniyle yitirdiği bildirilmektedir (WHO).

Dünya genelinde durum böyleyken ülkemize baktığımızda ülkemizde UNİCEF tarafından yapılan (2010) çocuk istismarı ve aile içi şiddet konulu araştırmasına göre 7-18 yaş grubu çocuklarda, duygusal istismarın %51, fiziksel istismarın %43, cinsel istismarın %3 oranında görüldüğü saptanmıştır (Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması, 2010). Araştırma sonuçları ülkemizde de azımsanmayacak oranlarda çocuk istismarı vakalarının olduğu ve bu vakalara yetişkinlerden farklı olarak davranılması gerektiği zaruriyetini doğurduğunu göstermektedir.

İstismar mağduru çocuklar adli süreç içerisinde kurumlar arası koordinasyondaki iletişim problemleri ve uzman olmayan kişiler tarafından tekrar tekrar sorgulanmalarından dolayı birçok defa örselenip mağdur edilmektedir.

Adalet sistemi içerisinde çocuklar sanık, tanık veya mağdur konularında yer alabilmektedir. Sistem içerisinde çocuklardan güvenilir ve geçerli bilgi edinmek suçlu kişilerin cezalandırılmasına katkıda bulunurken suçsuz kişilerin haksız yere ceza almamasını sağlayabilmektedir. Ancak adaletin sağlıklı bir şekilde işleyişini sağlamada çocukların ifadesini almak, yetişkin ifadesini almaktan farklılık göstermektedir. Çocuklarla yapılan adli görüşmelerde gerekli koşulların sağlanması, uygun görüşme tekniklerinin kullanılması önem arz etmektedir. Bunun için de birçok ülkede çocuklarla yapılan adli görüşmelerde bir standart sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu standartlar sağlanırken katı kurallar dizisi yerine esnek ilkeler uygulanmakta, yarı yapılandırılmış görüşme protokollerinin kullanımıyla çocuklardan alınan ifadelerin güvenilirliği arttırılmaya çalışılmaktadır. Ülkemizde de adalet sisteminde çocukların ifadelerini çocuğun yararı ilkesi çerçevesinde almak amacıyla Çocuk İzlem Merkezi ve Adli Görüşme Odaları kurulmuş ve burada görev alacak uzmanlar profesyonel açıdan desteklenmeye çalışılmaktadır.

Uygulamalardaki farklılıklar ise, çocuklarla yapılan adli görüşme sürecinde uzmanların belirsizlik yaşamalarına; süreç içerisinde çocuğun yeniden travmatize olmasına ve bu temel dinamikler neticesinde edinilen bilgilerin güvenilirliğinin sorgulanmasına sebebiyet vermektedir.

İstismar her toplumda görülmektedir ve yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır. Bu sonuçlar Sadece mağdur ve ailesini etkilemekle kalmaz, aynı zamanda toplumu, sosyal kuruluşları ve yasal sistemleri etkileyen bir halk sağlığı sorunudur (Taner, 2004).

Çocuğa yönelik istismar vakaları son yıllarda hızla artmakta bu nedenle bütün dünyanın gündeminde önemli bir yer tutmaktadır. Çocuk istismarını incelediğimizde, çocuk istismarı kelimesinin çocuğa yönelik olarak uygulanan şiddetlerin tüm boyutlarını ele alan bir kavram olduğunu görmekteyiz. Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de sık olarak görülmekte olduğudur bu sıklık çocuğu adli tıbbi yönden değerlendiren mekanizmaların önemini artırmakta ve çocukla adli görüşme yapan meslek elemanlarının önemini arttırmaktadır. Örneğin (Yüksel, 2018) göre Ankara ÇİM 'de 2011-2015 Haziran arasında 4672 vakanın 4589'una adli görüşme yapılmıştır.

Çocuk istismarı çocuğu ve ailesini doğrudan içinde yaşadığı toplumu ise dolaylı olarak etkilemektedir. Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesini imzalayan tüm devletlerin kanunlarında bazı yasal düzenlemeler yapmaları için teşvik etmiştir. Özellikle 35. Maddede; çocukla yapılacak görüşmede bu eylemi yapacak personelin profesyonel ve iyi eğitim almış olması dikkat çekicidir. Bu durumda Türkiye de mağdur, tanık veya fail çocukla yapılacak olan görüşmeyi yapan kişinin bir ruh sağlığı profesyoneli olması, görüşme yapılacak yerin özelliklerinin belirli şartları sağlamış olması çocukların reviktimizasyon yaşamaması için hayati öneme sahip olduğunu görmekteyiz. Bu sebeple çocukla adli görüşme yapılan birimler çocuk açısından hayati öneme sahiptir. Türkiye

özelinde bu birimlere baktığımızda çocukla adli tıbbi görüşme yapılan üç merkez olduğunu görmekteyiz bu merkezlerin durumları işleyişleri ve eleştirel kısımları açıklanmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de İstismar Mağduru Çocuğun Adli-Tıbbi Görüşme ve Müdahalelerinin Yapıldığı Üç Merkez Vardır: ÇİM, AGO, ÇKM

1. Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM)

1.1. Türkiye’de ÇİM Öncesi Uygulama

ÇİM öncesi uygulanan sistemin işleyişi ana hatları ile kısaca şu şekildedir: İstismara uğradığı şüphesi taşıyan çocuk konuyu önce kolluğa taşıyan kişiye (ihbar halleri hariç), ardından kolluğa, (ilçelerde görev bölgesine göre jandarmaya kimi jandarma bölgesinde çocuklara ilişkin özel birimler bulunmadığından o gün nöbetçi kimse ona), ardından savcıya, sonra mahkeme heyetine, kanunun değişikliğine kadar beden ve ruh sağlığı bozulma olup olmadığının incelenmesi aşamasında Adli Tıp Kurumu görevlilerine, vaki itiraz durumunda gerek görülürse başkaca ilgililere maruz kaldığı hadiseyi tekrar tekrar anlatmakta, olay ilçede yaşanmışsa bu silsileye ayrıca ilçedeki kolluk görevlileri ve Cumhuriyet Savcısı da eklenebilmektedir. Özetle ÇİM öncesi durum, bu uygulamadan geçmiş bir çocuğun tabiri ile, “Kendimi iğrenç hissediyorum” duygusunu yaşatan bir sistemdir (<http://web.e-baro.web.tr/uploads/61/2015/cim%20tr.pdf>).

1.2. ÇİM’ler’in Kuruluş Amaçları

Çocuk izlem merkezleri cinsel istismara maruz kalan çocukların, yaşadıkları travmaları defalarca tekrarlanmasından ve onları örselenmekten korumak amacıyla kurulmuştur. Çocuğun beyanın alınması, muayenesinin yapılması, aile ile görüşmelerin sağlıklı bir zeminde yürütülmesi ve tüm bulguların rapor edilmesi için gerekli personel ve ekipmanların oluşturulduğu çocuk odaklı devlet tarafından yürütülen bir projedir. Sağlık Bakanlığı’na bağlı bir hastane çatısı altında, cinsel istismar mağduru,

çocuğun tekrar örselenmesini engelleyecek biçimde, ilgili kurumlarla koordinasyon içinde çalışan, bütün adli, sosyal ve tıbbi işlemlerin tek merkezde yapılmasına olanak sağlayan fizik donanımlara sahip bir kuruluştur. Yaşadığı olumsuzluklar nedeniyle travmaya uğrayan çocuk için ÇİM'de "çocuk dostu" bir ortam oluşturulmuş ve bugün ÇİM'in üstlendiği görev sayesinde ciddi bir sorun olan ikincil örselenme durumları ortadan kalkmıştır. ÇİM'de çocuğun yüksek çıkarları ve mağdur ailelerin verilerinin gizliliği esas alınarak, yazışmalarda mağdur çocukların isimlerinin kullanılmadığı özel yazılımlar kullanılmaktadır. Çocuk İzlem Merkezlerinde çocuk bilgilerinin gizliliği kadar, merkezlerin gizliliği, hastane bünyesinde sağlık ve adli işlemlerin aynı noktada yürütülmesi de sağlanmaktadır.

1.3. ÇİM'lerin Çalışma Esasları

Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastanelerin çatısı altında ancak bağımsız bir şekilde faaliyet göstermesi planlanan yapıda, 0-18 yaş grubunda cinsel istismara uğradığı düşünülen çocukların adli görüşmeleri, adli ve psikiyatrik muayene ve takipleri, multidisipliner bir anlayışla gerçekleştirilmektedir. İşleyiş olarak 7/24 esaslı ile hizmet *öngören merkezde psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve hemşireler 24 saat nöbet sistemi ile çocuk psikiyatrisi uzmanı, adli tıp uzmanı ve çocuk hekimi ise konsültasyonla çalışmaktadırlar.*

1.4. ÇİM'lerin İşleyiş Şeması

1- Cinsel istismar şüphesi olan çocuk polis merkezi, çocuk şube veya jandarmaya geldiğinde müşteki ifadesi alınır ancak çocukla olay hakkında konuşulmadan savcı ile görüşerek talimat alır, ÇİM'i de bilgilendirerek (çocuğun bilgilerini ÇİM'e vererek) sivil ekip ve sivil araçla ÇİM e ulaşımını sağlar.

2- Günün nöbetçisi (adli görüşmeci) baroyu arayarak çocuğun bilgilerini verir ve avukat talep eder. Her çocuk için nöbetçi vaka yöneticisi olarak belirlenir.

3- Çocuk ÇİM'e geldiğinde karakol evrakı sekretere verilir. Sekreter vakanın bilgi kartını doldurur ve dosyasını hazırlar, bilgisayardaki Excel dosyasına ve protokol defterine kayıt yapar. Dosyayı günün nöbetçisine teslim eder.

4- Karakol evrakında savcı talimatı olması gerekir. Savcı talimatı sözlü olarak telefonda alınmış ve o şekilde imzasız olarak gelmiş ise işlem yine de yapılır. Eğer talimatsız geldi ise işlem yapılmaz. Talimat alınması istenir ancak çocuk geri gönderilmez.

5- Çocuğun yanında ailesi var ise aile görüşmecisi aile ile görüşür. Adli görüşmeci ise çocukla ön görüşme yapar ve bu arada avukat ve savcı Çim'e gelmiş olur. Yapılan görüşmelerden alınan bilgiler savcı ile paylaşılır. Günün nöbetçisi adli görüşmeci görevindedir ve vakanın başından sonuna her işleminden, ayrıca dosyanın içeriğindeki evraklardan sorumludur.

6- Adli görüşme aynalı odada yapılır. Eğer çocuk yurt çocuğu ise Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı temsilcisi aile görüşmecisi yerine görüşmeye izleyici olarak girer.

7- ÇİM' in eğitim/uygulama merkezi olarak belirlendiği durumlarda: Sertifika programına katılan kişiler (eğitim alan stajyer adli görüşmeci) tarafından adli görüşme yapılıyor ise Çim'in asıl personeli vaka sahibi adli görüşmeci değerlendirme formunu görüşmeyi izlerken doldurur.

8- Adli görüşme sonrası adli görüşmeci ve aile görüşmecisi savcı odasına/izleme odasına geçerek mağdur ifade tutanağını birlikte yazarlar. İmzalar alındıktan sonra savcının talimatları savcı ile birlikte yazdırılır. Bütün bu evrakların sorumluluğu yine nöbetçidedir.

9- Sorumlu Hekim de tüm süreçten vakanın ne olduğundan, neler yapılacağından haberdar olmalıdır. Olayın mahiyetine göre cinsel yolla bulaşan hastalık var mı? Aşıları ne durumda? Acil kontrasepsiyon gerekliliği, gebelik varlığı, varsa tahliye edi-

lip edilmeyeceği konuları özellikle dikkat etmesi gereken konular olup, korunmasız ilişki sonrası 5 gün içerisindeyse NORLEVO 1X2 tablet kullanması önerilir. HBV, HCV, HIV, VDRL, gonokok, Beta HCG vb. (menstural siklus sorgulanarak uygun zamanda) tarama paneline bakılır.

10- Adli görüşme sonrası yine vaka sahibi adli görüşmeci, çocuğun muayenesi gerekliliği doğmuş ise hemşireye muayene olacağına dair bilgi verir ve savcı talimatının bir örneğini hemşireye verir. Hemşire günün icapçı adli tıp doktorunu çağırır. Doktor geldikten sonra adli görüşmeci çocukla ilgili görüşmede aldığı bilgileri doktor ile paylaşır (ideal olan ise adli tıp uzmanının görüşmeye katılmasıdır, ancak ildeki adli tıp uzmanı sayısına/durumuna göre değişebilir). Adli muayene olmadan önce hemşire çocuk ve ailesinden muayene konusunda onam alır. Muayene kabul edilmiyor ise bu bilgi doktora verilir. Bu durum tutanak altına alınır. Savcı eğer mahkeme kararı çıkarır ise ve çocuk hala istemiyor ise bu durumda çocuk istemediği halde muayene yapılmaz, ancak mahkeme kararı da bağlayıcı olduğu için muayene olması konusunda ikna edilmeye çalışılır. Adli muayenede delil alınmışsa, hastanede bakılıyor olsa bile DNA analizi için Adli Tıp Kurumuna ilk sürüntü gönderilir, ikinci örnek hastanede çalıştırılır. Alınan sürüntüler Adli Tıp Kurumu yönetmeliğine uygun şekilde bez torba içinde mum mühürlü olarak ulaştırılması sağlanır. Numunelerin çocuğu getiren polis merkezi aracılığı ile Adli Tıp Kurumu'na ulaşımından doktorun bilgisi dahilinde hemşire sorumludur.

12- Adli görüşmeye katılan avukata mağdur ifade formundan bir suret verilir.

13- Savcılığa hazırlanacak dosya yine adli görüşmecinin sorumluluğundadır. Bu dosyanın içinde: Mağdur ifade formu. Görüşme CD'si (kayıt sırasında sekreter kesinlikle görüşme odasına giremez. Kayıt sonrası görüşme kaydını CD'ye aktarmak ve 2 cd şeklinde hazırlamak ve vaka sahibine her ikisini

teslim etmek görevidir). Karakol evrakının bir sureti (bir surette vaka dosyasında olmalıdır). Müzekkere (savcının konuya ilişkin verdiği talimatların hepsi) Adli muayene raporunun bir sureti (bir suret vaka dosyasında bir suret ise adli muayene odasındaki dosyada durur. Kemik yaşı, gebelik testi sonucu vb. ilave raporlar varsa savcının zarfına ve arşive konur. Tüm bu işlemler sonrası çocuğu getiren polis memuruna kapalı zarf içinde mağdur ifade formu ve varsa adli muayene raporu tutanak ile teslim edilir. Aynı şekilde savcılığa (savcı katibine) verilen evraklar tutanakla teslim edilir.

14- Adli görüşme sonrası çocuğun yurda yerleştirilmesi ya da detaylı sosyal incelemesinin yapılması kararı çıkar ise devreye Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı temsilcisi girer ve savcı tarafından bu yönde bir talimat daha yazılır. Adli görüşmecinin vakanın sahibi olarak tüm bu süreçten haberdar olmalıdır. Çocuğun yurda yerleştirilmesine yönelik evrakları Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı temsilcisi hazırlar ve çocuk şube aracılığı ile çocuk yurda yerleştirilir.

15- Tüm bu işlemler bittikten sonra vaka dosyası sekretere verilir. Sekretere ayrıca bilgi kartının üzerine yazılmak üzere talimatlar konusunda bilgi verilir. Dosya tamamlanmış olur ve arşive kaldırılır.

2. Adli Görüşme Odaları (AGO)

2.1. Adli Görüşme Odası

Adli görüşme odalarını açıklamadan önce adli görüşmenin ne olduğunu tanımlamada adli görüşme odalarını anlamamıza katkı sağlayacağı dolayısıyla fayda vardır adli görüşme: Kanunla ilişki halinde olan, yani adalet sistemine suça sürüklendiği iddiasıyla veya mağdur ya da tanık sıfatıyla dâhil olmuş çocuğun, dinlenmesi ve alınan bilgilerin kayda alınarak tutanağa geçirilmesi, rapor düzenlenmesidir (Atılgan, Yağcıoğlu, Çavdar, 2014, s. 8). Bu bağlamdan bakıp adli görüşme odalarını tanımlayacak

olursak. Adliyelerin ana bölümlerinden, yetişkinlerin yoğunluklu olduğu yerden bağımsız bulunan, adli görüşmeci tarafından çocukla görüşürken mahremiyeti ve gizliliği sağlanan, ifade alma odası, teknik oda (dinleme odası) ve bekleme odası gibi üç ayrı odası bulunan, mağdurla görüşürken kayıt ve izlemeyi, adli görüşmeci tarafından yapılacak görüşmeyi mümkün kılacak gerekli fiziksel ve teknik donanım niteliği taşıyan güvenli birimlerdir. Ülke genelinde 58 ilde toplamda 61 adli görüşme odası faaliyet göstermektedir (Adalet Bakanlığı, 2020).

2.2. Adli Görüşme Odalarının Amacı

Adli Görüşme odalarının temel amacı, çocuklara özgü var olan kurum ve kuruluşlarla birlikte adalet sistemini çocuğun yararı haline getirebilmektir. Adli görüşmelerde hedef, vakalarda gerçekleşen olaydaki suçun tespiti yapılması, çocuğun beyanına başvurulması zorunluluğu ortaya çıktığı her durumda çocuğun bilgisinin alınması, kötü muamele ile karşılaştığı, karşılaşma durumundan şüphe edilen ya da tanık olduğu düşünüldüğü durumlarda çocuğun kuruma erişim hakkının korunmasını sağlayarak güvence altına almak ve oluşabilecek ikincil mağduriyetin önüne geçmektir. Adalet Bakanlığının hedefi, 2020 Nisan ayıyla birlikte adli görüşme odalarını tüm ülke çapında yaygınlaştırmaktır (Adalet Bakanlığı, 2020).

2.3. Görüşme Odalarının İşleyişi

Adalet Bakanlığı, 2015-2019 Stratejik Planı kapsamında çocuğun adalet sistemi içerisinde etkin bir şekilde korunması amacıyla kurumlar arası iş birliğinin sağlanması ve artırılmasını, adli süreç kapsamında çocuklar için özel önlemlerin kullanılmasını ve aile içi şiddetle mücadelede koruma ve soruşturmanın etkinliğinin artırılmasını amaçlamıştır (Şamar, 2018).

Amaçlar doğrultusunda uygun fiziksel ortamla birlikte etkili görüşme teknikleri kullanılarak görüşmelerin devamı sağlanarak ikincil bir mağduriyetin önlenmesi hedeflenmiştir. Mağdur,

görüşme odasında adli görüşmeci ile birlikte süreci geçirmekte, hâkim, savcı ve avukat yapılan görüşmeyi gözlem odasından veya duruşmanın gerçekleştiği salondan kameralar aracılığıyla izleyebilmekte; sorulması istenen sorular kulaklık aracılığıyla uzman kişiye iletilip, uzman mağdurun psikolojik durumunu göz önüne alarak uygun bir dille soruları mağdura yönlendirmektedir.

2.4. Bakırköy ve Çağlayan Adliyelerinde bulunan Adli Görüşme Odaları İşleyişi

Bakırköy Adliyesi'ndeki adli görüşme odalarına dair yapılan gözlemlerin sonucunda işleyiş; Uzman mağdurla bir ön görüşme gerçekleştirdikten sonra adli görüşme odası ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi arasında oluşturulan bir ses sistemi ile mağdurun sesi duruşma salonuna canlı bir şekilde iletilmektedir. Mahkemeye aynı süre içerisinde sanık çıkmakta hâkim sanığa sorular yönelterek ifadesini almaktadır. Uzmanında bulunan kulaklık sayesinde uzman, hâkimin mağdura yönlendirdiği soruları duyabilmekte ve mağdura karşı soruları yönlendirmektedir. Mağdurun ifadesi mahkeme tarafından herkesçe duyulmaktadır. Bu görüşme aynı zamanda kayıt altına alınmaktadır. Görüşmeler kayıt altına alınmadığı zaman çocukla bir görüşmenin daha yapılması çocuğa ikincil travmayı yaratabilmektedir.

Çağlayan Adliyesi'nde çalışan sosyal hizmet uzmanı ile adli görüşme odaları hakkında yapılan görüşmede, adli görüşme odalarının 08:00-17:00 aralığında çalıştığı ve randevulu bir sistem ile çalışılmaktadır. Adli odaların iki tane mevcut olduğu ancak iki odadan birinde çalışıldığı, adli sistemde çalışan mahkeme için günlük bir uzman görevlendirilip ve uzman sayısı beş ile altı arasında olduğu belirtilmiştir. Mahkeme de çocuğun uzman tarafından görüşmesi sağlanırken, çocuğun dışardan gelen sesleri duymadığı ancak mahkemede sanık dahil herkesin çocuğu gördüğü ve dinlemektedir. Bu görüşme sağlanırken SEGBİS sistemi ile bağlantılmaktadır ve özel filmli camlarla ço-

cuğun kimseyi görmediği ama çocuğun görüldüğü bir alanda görüşülme yapılmaktadır. Çocukla görüşme sırasında ses sisteminin zayıf olmasından kaynaklı olarak kulaklıkla uzamana sorulan soruların, çocuk tarafından duyulması ve bu da çocuğun ifadesini değiştirmesine sebebiyet vermektedir.

2.5. Adli Hizmetlerin Kalitesinin Artırılmasının Unsuru Olarak Adliyelerin Fiziki Koşulları

Adliye binalarının kişide güven duygusu oluşturması için mimarisi yapılırken kişide bırakacağı etkiye dikkat edilmesi gerekmektedir. İnsanların gelmekten korkmayacağı bir yer inşa etmek, estetiğe önem vermek verilen hizmetin kalitesinin artmasını sağlayacaktır. İnsanların güvenli olarak düşündükleri kötü tasarlanan binalardan dolayı insanların güvenini yıkmaktadır. Hizmet edilecek alanların ihtiyaca yönelik olması verimli bir sonuç almayı da arttırmaktadır. Adliye binalarının tasarlanırken ciddiyetini, güvenilirliğini hissettirmeli ve buna göre tasarlanması gerekmektedir (Çakmakkaya, Batur, Akpınar, 2018 s. 892).

2.6. Adli Görüşme Odası Nasıl Olmalıdır?

Çocuk savcılığı büroları yetişkin savcılığıyla aynı binada olmakla birlikte, büronun giriş çıkışlarının yetişkinlerin bölümünden uzak, ayrı ve bağımsız olması, tüm meslek uzmanlarının adli görüşme odaları hakkında bilgi sahibi olması önemlidir. Görüşme odası görüşmenin yapıldığı oda teknik oda, bekleme odası olmak üzere en az üç odadan oluşmalıdır. Adli görüşme odasının yeterince aydınlık, ferah, ortamın sessiz olması ve gizlilik ilkesine uygun olmak adına ses yalıtımının sağlanması gerekmektedir. Oda dar, karanlık, soğuk ve rutubetli olmamalı, havalandırma sistemi iyi olmalıdır. Görüşme odası için mümkünse özel bir tuvaletin bulunması gerekir. Böyle bir şey mümkün olmazsa görüşme odasına en yakında bulunan personel tuvaletine yönlendirme yapılmalıdır. Açık ve pastel renkler kullanılarak sakin bir ortamın oluşturulması, çocukların farklı yaş gruplarından oluştukları düşünülerek her çocuğa hitap edebilecek, ra-

hatça zaman geçirebilmesini sağlayacak şekilde düzenin sağlanması (yumuşak halı, ona uygun koltuk vb.), sanığın erişiminin sağlanamayacağı bir bekleme odası bulunmalıdır. Sanığın farklı bir yerde tutulması ve mağdur ya da olaya tanık olan kişinin görüştürülmemesi gerekmektedir. Özellikle de mağdur ve sanık karşı karşıya gelmemelidir. Bekleme odası, çocuğun etkili bir şekilde zaman geçirmesini esas alarak gerekli ekipmanların bulunduğu (kâğıt, kalem, oyuncak vb.) şekilde dekore edilmelidir. Çocuk için sağlanan işe yarar ekipmanların, çocuğun dikkatini dağıtmasını önlemek için az sayıda tutulmalıdır. Video ve ses kaydının alınması için gerekli ekipman sağlanmalıdır. Görüşme yapılacak odanın sadece çocuk ile görüşme yapılması için ayrılmış olması gerekmektedir. Birlikte kapıda görüşmenin yapıldığını bildirecek bir sistem bulunmalı ve içeriye girişlerin engellenmesi gerekmektedir (Atılcan vd., 2014, ss. 9-10).

2.7.Adli Psikiyatrik Değerlendirme ve Çocuk ile İletişim

Adli raporlar, adli makamlarca hekimden istenilmekte olup; ilgili kişi ya da çocukla görüşülmesi ve muayene sonucunda tıbbi durumunun tespit edilerek, sorulan soruları yanıtlayan uzman kanaatini bildiren resmî belgelerdir. Bu resmî belgeler sorulmasa bile iddia edilen olayla ilgili, adli süreci etkileyecek ek bilgileri içeren nitelikte olmalıdır. Adli değerlendirmeyi yapacak uzmanların doğru bir tanı ve değerlendirmede bulunmaları için eğitim programlarının uygun düzenlenmesi gerekmektedir. Her okulun farklı bir ders programının olması uzmanların değerlendirme yaparken eksik kalmasına neden olmaktadır. Uzmanların ortak bir paydada buluşabilmesi için adli tıp üzerine alınan eğitimlerin sağlam bir temele oturtulması gerekmektedir. Değerlendirme yapacak uzmanın adli sistemde suçun karşılığını bilmemesi ve bu durumda nasıl bir rapor yazılacağı konusunda bilgilerinin yetersiz kalması sonucu yanlış müdahaleler ve kararlar ortaya çıkmaktadır. Bu durumun önüne geçmek ve adli rapordaki farklılıkları önlemek için bu alanda çalışacak uzmanlara ayrı bir eğitim programı düzenlenip, özel bir sınav uygulanabilir (Güler, Yıldırım, Kütük, Toros, 2016, s. 99).

3. Çocuk Koruma Merkezleri (ÇKM)

Yargı aşamasındaki mağdur çocukları da kapsayan, uzman raporunun sunulması için farklı alanlarda çalışan uzmanlar tarafından kontrol yapılması ve tıbbi, psikolojik veya sosyal hizmetlere yönlendirilmelerini sağlamak amacıyla Türkiye'nin farklı alanlarında bulunan yedi üniversite bünyesinde çocuk koruma merkezleri faaliyet göstermeye başlamış (<http://www.unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=22>). Ancak günümüz itibarıyla üniversitelerin bünyesinde kurulan çocuk koruma merkezlerinin sayısında artış yaşanarak toplamda on bir merkez kurulmuştur. (<https://mccok.marmara.edu.tr/iletisim/dis-baglantilar>) Bu merkezler:

Cumhuriyet Üniversitesi Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezi,

Çukurova Üniversitesi Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezi,

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezi,

Erciyes Üniversitesi Çocuk İhmali ve İstismarını Engelleme Uygulama ve Araştırma Merkezi,

Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Araştırma ve Uygulama Merkezi,

İstanbul Üniversitesi Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezi,

Karadeniz Teknik Üniversitesi Çocuk Koruma Araştırma ve Uygulama Merkezi,

Kocaeli Üniversitesi Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezi,

Mersin Üniversitesi Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezi,

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Çocuk ve Haklarını Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezi,

Ordu Üniversitesi Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezi.

3.1.TCK’da Çocuğa Yönelik İstismar İle İlgili Maddeler:

(www.cokmed.net/?/sss)

Kasten yaralama; TCK md. 88, 87, 88

Taksirle yaralama; TCK md. 89

İşkence; TCK md. 94, 95

Eziyet; TCK md. 96

İnsan ticareti; TCK md. 80

Terk; TCK md. 97

Yardım ve bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmesi; TCK md. 98

Akil hastası üzerindeki bakım ve gözetim yükümlülüğünün ihlali; TCK md. 175

Çocukların cinsel istismarı; TCK md. 103

Reşit olmayanla cinsel ilişki; TCK md.104

Cinsel taciz; TCK md. 105

Hayasızca hareketler; TCK md. 225

Müstehcenlik; TCK md. 226

Fuhuş; TCK md. 227

Dilencilik; TCK md. 229

Çocuğun soybağını değiştirme; TCK md. 231

Kötü muamele; TCK md. 232

Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali; TCK md. 233

3.2.Çocuk Koruma Merkezlerinin Amaçları: (Dağlı ve İnancıcı, 2010, s. 20):

Üniversite bünyesinde çocuk koruma merkezleri, öncelikli olarak çocukla ilgili birimlerde dayanışma ve eş güdümü sürdürerek; korunma ihtiyacı olan ya da suça sürüklenen çocukların ihmal ve istismardan önlenmesi amacıyla tanı, tedavi, korunma ve izlenmeleri konusunda uygulama ve araştırmaların yapılacağı mekân bulmak ve yerine getirmektir.

3.3.Merkezin Faaliyet Alanları: (Dağlı ve İnanıcı, 2010, s. 20):

[Madde 6] (1) Merkez, bu Yönetmeliğin 5 inci maddesinde belirtilen amaçlarını gerçekleştirmek için aşağıdaki faaliyetlerde bulunur:

İhmal ve istismara maruz kalan çocukların tanı, tedavi ve izlenmelerini yapmak,

Suçta sürüklenen çocuğun cezai yükümlülüğün belirlenmesi amacıyla gerekli inceleme ve değerlendirmeleri sağlamak,

Çocukların takvim yaşını hesaplamak,

Çocuğun soy bağıının bilinmesi amacıyla danışmanlık hizmeti vermek ve ilgili laboratuvarla dayanışma içinde olmak,

Müracaat eden vakalara bağlı kayıtların veri tabanı hazırlamak, devlet ve STK (sivil toplum kuruluşlarıyla) dayanışma içinde olmak ve diğer çocuk koruma merkezleriyle bağlantı kurmak.

Çocuk Koruma Merkezinin dayanışma içinde olduğu kurumlar arasında Cumhuriyet Savcılığı, çocuk polisi, "jandarma çocuk koruma merkezi, baroların çocuk hakları komisyonları, çocuk mahkemeleri, il sağlık müdürlüğü, il sosyal hizmetler müdürlüğü, il milli eğitim müdürlüğü, denetimli serbestlik ve koruma kurulları şube müdürlüğü yer almaktadır (Dağlı ve İnanıcı, 2011:209).

Dolayısıyla mağdur çocuklar travma oluşturan inceleme ve soruşturmalara yeniden karşılaşmamakta, kısa zamanda sağlıklarına yeniden ulaşacakları kanallara yönlendirilmektedir. Merkezler ek olarak adaletin iyileşmesini de desteklerler; çünkü bu merkezlerde çalışan uzmanlar detaylı raporları hızlı bir şekilde mahkemelere teslim etmektedir (<http://www.unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=2259>).

3.4.Çocuk Koruma Merkezinde Sosyal Hizmet Uzmanı:

(Dağlı ve İnanıcı, 2011, s. 202):

Çocuğu merkeze getiren/gönderen kişi ya da kuruluştan başlıca bilgileri edinmek,

Çocuk ve ailenin sosyo-demografik nitelikleri, sosyal destek sistemleri, güçlü tarafları, risk etkenleri vb. alanlarda detaylı bilgilerin edinildiği ilk görüşmeyi uygulamak,

İstismar ve/veya ihmal ile ilgili olarak ayrıntılı vakanın bilgisini edinmek,

Görüşme raporlarını kayıt altına almak,

Çocuk ve aile ile ilgili edindiği bilgileri ve planladığı sosyal hizmet uygulamasını ekip üyelerine bildirmek,

Çocuğun ve ailenin yaşanan ihmal ve/veya istismar sonucunda ihtiyaç duyduğu tıbbi, psikiyatrik veya hukuki hizmeti yerine getirmek ve bu hizmetlere erişmesini karşılamak amacıyla çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar, çocuğun psikiyatrik değerlendirmesinin ve tedavisinin yapılacağı yer ile haberleşmek, yönlendirme yapılan yerlere çocuk ile ilgili bilgi iletmek ve randevuları koordine etmektir.

Sağlık Bakanlığı'na bağlı Çocuk İzlem Merkezleri ve Üniversitelere bağlı Çocuk Koruma Merkezleri kurulmuş olmakla birlikte yapısında adli tıp uzmanı, çocuk psikiyatristi, kadın doğum uzmanı, enfeksiyon hastalıkları uzmanı ve klinik psikolog gibi uzmanları barındırmaması nedeniyle sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu tür yapılanmaların söz konusu uzmanları da içeren hastanelere bağlı olarak yapılandırılması ve hem olgulardaki istismarın varlığı, cinsel saldırıya bağlı gebelik ortaya konması, önlenmesi, cinsel yolla bulaşan hastalık tanısının konulması, tedavi edilmesi, önlenmesi, raporlanması hem de saldırganın kimliklendirilmesine yönelik biyolojik materyallerin alınarak raporlandırma süreçlerini kapsayan bir standart uygulamaya dönüşmesi bir zorunluluktur (Dokgöz ve Kar, 2017, s. 173).

Sonuç ve Öneriler

ÇİM, AGO VE ÇKM'lerde istismar mağduru çocuklarla ilgili herhangi bir rehabilitasyon çalışmasının olmaması ve merkezlerin delil toplama, ifade alma yeri gibi çalışması bu uygulamaların en büyük eksiğidir.

ÇİM, AGO VE ÇKM'lerin her ilde olmaması ve kırsal kesimde cinsel istismara uğrayan çocuğun bu merkezlerin olduğu yere getirilmemesi bazı çocukların halen ikincil travmatizasyonuna göz yumulduğu algısını oluşturmaktadır.

ÇİM'de ifade alma yeri olan görüşme odasının içerisinde özellikle bir tuvaletin olmayışı bazı sorunlara yol açmaktadır. Bazı çocukların görüşme esnasında tuvalete gitmek istemeleri sebebiyle görüşme odasının dışına çıkmaları tuvalete giderken yaşamış oldukları istismarla ilgili birileriyle karşılaşmaları durumunda görüşmeye devam etmek istememe ihtimallerinin oluşacağı göz önüne alındığında hiç bir ÇİM'in görüşme odasında olmayan küçükte olsa bir tuvaletin yapılması çocuğun odadan ayrılışını engelleyip konudan uzaklaşmadan tek seferde olayı anlatmasına imkan sağlayacağı için bir an önce görüşme odalarının düzenlenmesi çocukların yüksek yararına olacaktır.

ÇİM'deki görüşme odalarının yeterince büyük olmaması süreci ve çocuğu etkileyen başka olumsuz bir faktördür.

ÇİM görüşme odalarında tek kameranın kayıt yapması sebebiyle adli görüşmecinin çocuğu karşısına oturttuğu görülmektedir bu sebeple görüme odalarının iki kamera tarafından kayıt altına alınması çocuğun istediği yere oturarak yaşadıklarını anlatmasına ve kayıt altına rahatça alınmasına imkân tanıyacaktır. Aynı sistemin AGO ve ÇKM'lerde uygulanması sağlanmalıdır.

ÇİM, AGO VE ÇKM'lerdeki personelin almış olduğu eğitimin yeterliliği hakkında eleştirilerin olması uygulamanın iyi yönlerinin eksik uygulanmasına sebep olmaktadır.

ÇİM'de incelenen vakaların işlemleri bittikten sonra adli süreçte duruşmaya tekrar çağırılması ve AGO'larda yaşadıklarını tekrar anlatmak zorunda bırakılması çocukta ikincil travmatizasyona sebep olduğu gibi ÇİM, AGO VE ÇKM'lerin kuruluş amaçlarına aykırı olduğu görülmektedir.

ÇİM, AGO VE ÇKM'lerde çalışan personelin sağlıklı görev yapabilmeleri için 7/24 güvenliğinin sağlanması kaçınılmazdır. Çünkü istismara uğrayan çocuğun tıbbi ve adli destek alması esnasında şüpheli ve yakınları tarafından olayın örtbas edilmesi için çocuk ve ailesine baskı kurması ancak bu yolla engellenebilir. Bu önlem ÇİM, AGO VE ÇKM personelinin de güvenlik içerisinde görevlerini yapmalarına olanak sağlayacaktır.

ÇİM, AGO VE ÇKM'lerde görev yapan personelin, aile-çocuk ve toplum ilişkileri konusunda yurtiçi ve yurtdışı bilimsel araştırmalar yapmaları, hizmet içi eğitimlerle bilgilerini güncellemeleri faydalı sonuçlar doğuracaktır. İstismar mağduru çocuğun yaşadığı ağır travmayı ortadan kaldırmaya destek sağlamak amacıyla, çocuk dostu bir ortam ile bu önemli merkezlerin işleyişi bakımından olumlu katkıları söz konusu olacaktır.

Söz konusu çocuk ve çocuğun istismarı olunca, adli vakanın incelenmesi sırasında adli personelin adli psikiyatri disiplininin azami bir şekilde yararlanması çocuk ve ailesi yararına sonuçlar doğuracaktır. Uzmanların istismar mağduru çocukların merkezdeki süreci tamamlanıp ailesine teslim edildikten sonra psikolojik desteğe ihtiyacının uzun süreler devam edebileceği düşünülerek merkez tarafından psikolojik destek devamlılığı sağlanması mağdur ve aile için yararlı olacaktır.

Adli görüşmenin temel ilkelerini sağlamama ya da eksik bırakma uzman ve mağdur açısından önemlidir. Gerekli bilgiye ve tecrübeye sahip olmayan adli görüşmeci sanığın yakalanmamasına veya vakanın yanlış yönlendirilmesine sebep olabilmektedir. Bu durumun önlenmesi için merkezlerde görevlendirilecek personelin gerekli donanım ve hizmet içi eğitimin

sürekliliği önem kazanmaktadır. Adli görüşmelerde hataların önlenmesi için ise: Eğitimin sürdürülmesi, yapılandırılmış görüşmelerin kullanılmasının yararlı olacağı ayrıca süpervizyon almanın hataları minimuma indireceği göz önüne alınıp çalışma palanları bu doğrultularda oluşturulmalıdır.

Sonuç olarak ÇİM, AGO VE ÇKM'ler çocuk koruma kanununun da belirtilen suçta sürüklenen (fail) çocuk ile korunmaya muhtaç (mağdur) çocuk ile adli tıbbi görüşmelerin yapıldığı merkezlerdir. Merkezlerin işleyişleri yukarıda saydığımız bazı problemleri içermektedir fakat her ne kadar problemlerli uygulamalarda görsek de söz konusu ÇİM, AGO VE ÇKM'ler çocuk yararına merkezlerdir ve yaygınlaştırılmaları gerekmektedir. ÇİM, AGO VE ÇKM'lerin iş ve işleyişleri daha geniş kitlelere anlatılabilirliği ilgili bakanlıkların çalışanları bu merkezler hakkında bilgilendirilmelidir. Merkezlerin henüz Türkiye'nin her İli, her adliyesi ve her üniversite hastanesi bünyesinde olmayışı halen bazı çocuklarımızın mağdur edilmesine ikincil travmatizasyonlarına rıza gösterdiğimiz delili niteliğindedir bu çalışmanın amaçlarından biri olan varolan ÇİM, AGO VE ÇKM'lerin eksikliklerini örnek olarak incelediğimiz merkezler üzerinden tespit etmek eksikliklerin biran önce giderilmesine katkı sağlamak ayrıca bu merkezlerin olmadığı yerlerde açılmalarını ve doğru uygulamalar yapmalarını sağlamaktır. Bu durumda şuan da türkiyede tarihinin en yüksek seviyelerine ulaşmış olan çocuk ihmal ve istismarlarına doğru yaklaşım sağlayabilmektir.

Kaynakça

Atılgan, E. Ü., Yağcıoğlu, S., & Çavdar, Y. (2014). Çocuklarla adli görüşme için rehber. Ankara: Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, UNICEF Türkiye.

ÇAĞLAR, E. E., & Tuğba, TÜRK. İstismara Maruz Kalan Çocuklarla Adli Görüşme: NICHD PROTOKOLÜ Önerisi. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, (38), 393-412.

<http://www.basin.adalet.gov.tr/etkinlik/adli-gorusme-odalarinda-12-bin-326-gorusme-yapildi> Erişim Tarihi: 2.01.2020.

ÇAKMAKKAYA, B. Y., BATUR, N., & AKPINAR, T. (2018). ADLİ HİZMETLERİN KALİTESİNİN ARTIRILMASININ UNSURU OLARAK ADLİYELERİN FİZİKİ KOŞULLARI. *Journal of International Social Research*, 11(60).

Güler, G., Yıldırım, V., Kütük, M. Ö., & Toros, F. (2016). Adli psikiyatrik değerlendirme ve çocuk ile iletişim. *The Bulletin of Legal Medicine*, 21(2), 98-106.

Taner, Y., & Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Acta Medica*, 35(2), 82-86.

Türkiye'de Çocuk İstismarı Ve Aile İçi Şiddet Araştırması (2010). Erişim Tarihi: 25.09.2016. <http://atud.org.tr/kutuphane/unisefrapor.pdf>.

World Health Organization. Child Maltreatment. Erişim Tarihi: 21.05.2019. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en>

World Health Organization. (2014, December). Child Maltreatment (Fact Sheet N° 150). Retrieved From Erişim tarihi: 21.02.2019. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/es/>

Dağlı, T., & İnanıcı, M. A. (2010). Üniversiteler için hastane temelli çocuk koruma merkezleri el kitabı. Fersa Ofset Matbaacılık, Ankara.

Dağlı, T., & İnanıcı, M. A. (2011). Hastane temelli çocuk koruma merkezleri için başvuru kitabı ihmal ve istismara uğrayan çocuğa bütüncül yaklaşım. Ankara, Fersa Ofset Matbaacılık.

ÇOCUK İZLEM MERKEZLERİ Türkiye Raporu (2015). Erişim Tarihi 09.03.2019. <http://web.e-baro.web.tr/uploads/61/2015/cim%20tr.pdf>

Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği: ÇOKMED. Erişim Tarihi: 22.01.2020. <http://www.cokmed.net/?/sss>

UNICEF Türkiye. <http://www.unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=22>

Marmara Üniversitesi Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezleri. Erişim Tarihi: 22.01.2020. <https://macok.marmara.edu.tr/iletisim/dis-baglantilar>

22 SENEDİR UYGULANMAYAN YASA: HARİKA ÇOCUK YASASI

Av. Özge ÜSTÜN¹

ÖZET

Çocukların bireysel gereksinimlerine cevap veren; içeriği ve yöntemi kabul edilebilir, ulaşılabilir; fiziksel, sosyal, düşünsel ve duygusal gelişimlerine uygun; yeteneklerini destekleyen bir eğitimden faydalanmaları temel bir insan hakkıdır. Bu doğrultuda, çocuklar, dünyada ve ülkemizde, yeteneklerine göre çeşitli şekillerde eğitimlere tabi tutulmaktadır. Pozitif ayrımcılık çerçevesinde düzenlenen bu eğitimler, çocukların yeteneklerini geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Ülkemizde ise sanatsal yönden üstün yetenekli çocukların yeteneklerini geliştirebilmelerine olanak sağlayan hukuki düzenlemeler esas olarak Harika Çocuk Yasası ile birlikte gündeme gelmeye başlamıştır. Bu çalışmada, üstün yetenekli çocukların pozitif ayrımcılık çerçevesinde yeteneklerini geliştirmeleri için düzenlenmiş, Harika Çocuk Yasası ve sonrasında düzenlenen yasalar ile Özel Statü Yönetmeliği çerçevesinde eğitimlerine devam etmelerinin hukuki boyutları ele alınacaktır.

GİRİŞ

Zekâ, bireyin sorunlarını çözerken ve çevreye uyum sağlarken yetenek ve becerilerini kullanmasıdır. Yetenek ise; bir kimenin bir şeyi anlama veya yapabilme kabiliyetidir. Üstün yetenekliler ise; genel veya özel yetenekliler açısından yaşıtlarına

¹ Avukat, Giresun Barosu; Yüksek Lisans Öğrencisi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Hakları Anabilim Dalı, av.oustun@gmail.com

göre yüksek düzeyde performans gösterdiği konunun uzmanları tarafından belirlenmiş kişilerdir.²

İlgi, yetenek ve statü farkı gözetmeksizin, tüm öğrencilerin okul hayatlarının bir bölümünde ortak öğrenim yaşantılarını paylaşmaları; demokratik değerlerin gelişimi sayesinde insanlığın elde ettiği önemli bir kazanımdır. Bireylere toplum içinde birlikte yaşama bilincinin kazandırılması ve demokratik değerlerin geliştirilmesinde son derece faydalı ve vazgeçilmez olan bu uygulamanın, aynı zamanda da sıra dışı öğrencileri mağdur ettiği gerçeği göz ardı edilmemelidir. Çünkü bu uygulamada müfredat programları ortalama öğrencilerin normal çalışmayla başarabilecekleri düzeyde hazırlanmaktadır. Oysa bu programlar öğrenme güçlüğü olanlarla, üstün veya özel yetenekliler gibi sıra dışı iki grubun ihtiyaçlarına cevap vermemektedir.³ Bu nedenle bu iki sıra dışı grubun ihtiyaçlarına cevap veren yeni eğitim modellerinin gerçekleştirilmesi gerektiği şüphesizdir. Tıpkı bütün insanlar gibi çocuklar da kendileri için uygun ortam ve koşullar sağlandığı takdirde yeteneklerini kolayca geliştirebileceklerdir. Pozitif ayrımcılık kapsamında nasıl özel eğitim öğrencilerine eğitimde fırsat eşitliği sağlanması gerekiyor ise üstün yetenekli öğrencilerin de yeteneklerini geliştirebilmeleri için onlara olanak tanınması gerekmektedir. Bu, ayrımcılık olmayıp, bilakis, öğrencilerin yeteneklerini geliştirebilmeleri için onlara pozitif yönde olanak tanınmasıdır.

Ülkemizde üstün yetenekli çocukların ailelerine yönelik hizmet veren ve onlara yol gösteren kurumların sayısı oldukça azdır. Aileler, sanatçı adayı çocuğu ile birlikte yaşamayı ve onların gelişimlerine katkıda bulunmayı el yordamı ile sürdürmektedir. Bu alanda hizmet veren rehberleri de yoktur. Rol modellerinin

2 Milli Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Dairesi Başkanlığı, Özel Eğitim Konseyi Ön Raporu, Ankara, 1991

3 Tunçdemir, İlnur, "Çoksesli Müzikte "Harika Çocuk Kanunu"nun Türk Müzik Kültürüne Etkisi: İdil Biret-Suna Kan Örneği", 13. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 2004

tecrübe ve birikimleri ise sözlü anlatımdan öteye geçmemektedir. Aileler; sosyal çevre ve ekonomik baskılarla mücadele yöntemlerini kendi kendilerine geliştirmektedirler. Kurumsal destek için başvuracakları bir merkez de henüz bulunmamaktadır.⁴

HARIKA ÇOCUK YASASI'NIN GELİŞİM SÜRECİ

Cumhuriyet kurulmasıyla birlikte, 1924 yılında çıkarılan Teşkilat-ı Esasiye Yasası'yla, üstün yetenekli çocukların lehine düzenlemeler getirilmeye başlanmıştır. Yasa'nın 80 ve 87'nci maddelerinde düzenlenen hükümler uyarınca, devletin gözetimi altında her türlü okulların açılmasına serbestlik sağlanmış, böylelikle özel öğretime gereksinimi olan çocuklar için de ayrı okulların açılmasına olanak tanınmıştır.⁵ Teşkilat-ı Esasiye Yasasıyla getirilen bu düzenlemenin akabinde, 1925 yılında, Atatürk'ün de isteğiyle, üstün yetenekli çocukların yetiştirilmesi ve çağdaş anlamda uluslararası düzeyde başarılar kazandırılması için yurtdışında eğitim olanağı oluşturulmuştur.⁶

08.04.1929 tarihinde, 1416 Sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Yasa yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile birlikte sınavlarda başarılı olan öğrencilerin yurt dışında eğitim görmelerine olanak tanınmıştır.

19.06.1942 tarihinde çıkartılan 4274 sayılı "Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Yasası" ile üstün yetenekli çocukların yatılı okullarda eğitim almalarına kapı aralanmıştır.⁷ Köy enstitülerinin vermiş olduğu hizmet Türkiye'de eğitimin önemini bir kez

4 Yürük, Fakı Can, "Sanatçı Adayı Üstün Yetenekli Çocukları Olan Ailelerin Karşılaştığı Sorunlar Üzerine Bir Araştırma", Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi, 2018

5 Alpaslan, Erhan, Gökdemir, Tülay, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Müzik Alanında Yurt Dışına Gönderilen Öğrenciler ve Çağdaş Türk Müziğine Etkileri: İdil Biret ve Suna Kan Örneği", Asia Minor Studies, 2019

6 Tunçdemir, İlknur, "Çoksesli Müzikte "Harika Çocuk Kanunu" nun Türk Müzik Kültürüne Etkisi: İdil Biret-Suna Kan Örneği", 13. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 2004

7 Alpaslan, Erhan, Gökdemir, Tülay, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Müzik Alanında Yurt Dışına Gönderilen Öğrenciler ve Çağdaş Türk Müziğine Etkileri: İdil Biret ve Suna Kan Örneği", Asia Minor Studies, 2019

daha ortaya çıkarmıştır. Köy enstitüsü mezunlarından yazar Talip Apaydın burada verilen eğitimin önemini şu sözlerle ifade etmiştir: *Her birimiz bir makinenin parçaları gibi, birbirimizi tamamlayarak, güçlerimizi birbirimize ekleyerek çalışırdık. Birlikte çalışmanın, başarmanın, ortaya eser koymanın coşkunu içindeyim. Emeklerim, terlerim yorgunluğum helal olsun.*⁸ Köy enstitülerinin kuruluşundan sonra, sıra artık üstün yetenekli bir neslin keşfine gelmiştir.⁹ Kırklareli milletvekili Fuat Umay; o zamanlar beş yaşında olan İdil Biret hakkında Meclis'e soru önergesi vermesiyle birlikte ülkede yetenekli çocukların tespit edilip yurt dışına gönderilmesiyle ilgili çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde, 07.07.1948 tarihinde, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel tarafından hazırlanan ve halk arasında "Harika Çocuk Yasası" olarak bilinen, İdil Biret (piyano) ve Suna Kan'ın (keman) Yurt Dışında Eğitim Almasıyla İlgili Yasa, mecliste bulunan 245 milletvekilinden 239 milletvekilinin oyuyla yasalaşmıştır. Bu yasanın 1929'da çıkarılardan bir farkı vardır. 1929 yılında çıkarılan yasa ile ortaöğretim ve yükseköğretim mezunu çocuklar yurt dışına gönderilirken, 5245 sayılı yasayla üstün yetenekli yaşı küçük çocukların ebeveynleri ile birlikte yurt dışına gönderilmesi sağlanmıştır.¹⁰

1948'de Harika Çocuk Yasası, Meclis gündemineyken Kahramanmaraş milletvekili Dr. Kamil İdil söz konusu Yasa'yı şu sözlerle savunmuştur: *Bu çocuğun küçük adı İdil'dir. Hâlbuki benim soyadı İdil'dir. Yani bana mensubiyeti yoktur. Soyadı da Biret'tir. Bu yasayla yabancı memleketlere gönderilmesi düşünülen bu çocukla beraber bir de Suna vardır. Bu gibi çocuklar milletler hayatında nadir yetişen insanlardır. Bu çocuğun büyük bir mü-*

8 Dilara, Çelik, "Köy Enstitülerinin Yurt İçinde Yankıları", Köy Enstitüleri Dosyası, 14. Baskı, 2019, İstanbul, s. 239

9 İlyas, Ahmet, "Cumhuriyet'in ideal toplum yetiştirme yolu: 5245 sayılı harika çocuk yasası", Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, 2017

10 Alpaslan, Erhan, Gökdemir, Tülay, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Müzik Alanında Yurt Dışına Gönderilen Öğrenciler ve Çağdaş Türk Müziğine Etkileri: İdil Biret ve Suna Kan Örneği", Asia Minor Studies, 2019

zik istidadı gösterdiği ve istikbalin vaitkar bir insan olacağını düşünerek dikkatimizi çekmektedir. Hakikaten arkadaşlar; bu gibi dehaların milletler hayatında nadiren yetiştiğini siz de takdir edersiniz. Bu bakımdan istikbalin bize vaat ettiği bir dehayı daha zamanında yakalayıp onu lazım geldiği şekliyle yetiştirmek ve memleketin adını şanla, şerefle yükseltmek imkânlarını da aramak zannediyorum ki her münevverin borcudur.¹¹

Söz konusu Yasa'nın tasarısını kabul edip Genel Kurula gönderen Milli Eğitim Komisyonu'nun sözcüsü Şanlıurfa milletvekili Suut Kemal Yetkin ise söz konusu Yasa'yı şu sözlerle savunmuştur: *Arkadaşlar başta İdil Biret gibi, Suna gibi bir iki Türk çocuğu daha olsa da onlara 6 bin lira değil, 60 bin lira, 600 bin lira versek. Çünkü yabancı memleketlerde bizim yüzümüzü ağartacak olan, Türk zekâsını, Türk zevkini tanıtacak olan bu olağanüstü sanat istidadı olan çocuklardır. Bugün modern propagandanın başında sanat gelir. Çünkü kudretli telkin vasıtasıdır. Bundan iki sene evvel Fransa'da açılmış olan Türk resim sergilerinde Adnan Saygun'un Paris'te çaldığı kendi eseri bütün dünya matbuatında bizden bahsettirdi. Binaenaleyh, yüksek kabiliyetli Türk çocukları onları kolay kolay bırakmayacağız ve elbette onlara lazım gelen masrafları vereceğiz. İdil Biret hakkında fikir edinmek için hakikaten onu görmek lazımdır. Ben iki defa gördüm. Bu harikulade çocuğu gördüğüm zaman bugünkü gibi 6 yaşında değildi, 5 yaşında idi. Arkadaşlar, en yüksek bir musiki eserini dinledikten sonra, oturuyor piyanonun başına, tereddütsüz çıkarıyor. Piyanist bir arkadaş beş parmağı ile tuşlara basıyor, çocuk arkası dönük olduğu halde notaları sırası ile söylüyor. Böyle bir kabiliyet görülmemiştir. Bizim yaşayacağımız şey bilakis buna benzer kabiliyette olanları teşvik ve himaye etmektedir. Evet, biliyorum; buyurdıkları gibi memlekette yardıma muhtaç birçok vatandaşlar vardır. Fakat o ayrı bir mevzuudur,*

11 Meclis tartışmaları, TBMM tutanakları, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar_erisim.tutanak_hazirla?v_mecelis=&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=KANUNLAR&v_altbaslik=5245&v_mv=&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih=

*bu ayrı bir mevzuudur. Bunu yapmak, onu yapmamak değildir. Bu kabiliyetli iki Türk çocuğunu elimizden geldiği kadar süratle yerlerine göndermeliyiz. Çünkü bu kanunun hazırlanması çok uzun sürmüştür, biraz daha geciktirirsek çocuk yaşlanacaktır. El birliği ile bu kanunu çıkaralım arkadaşlar.*¹²

Bir kesimin, ülkenin savaştan henüz çıkmış olması sebebiyle ekonomik olarak sıkıntılarının olduğu, öncelikli olarak hasta ve yaşlıların ihtiyaç ve bakımlarının sağlanması gerektiği iddiaları karşısında kabul edilen bu Harika Çocuk Yasası; çocuğa, çocuğun gelişimine, sanata ve eğitime ne kadar önem verildiğini göstermektedir.

Yasanın kabul edilmesinin ardından İdil Biret, ailesiyle birlikte Paris'e gönderilmiş, 20'nci yüz yılın önemli eğitimcilerinden Nadia Boulanger ile çalışmış, 8 yaşında Paris Radyosunda ilk konserini vermiş, 11 yaşındayken Kempf ile Mozart'ın "İki Pi-yano İçin Konçerto"sunu Paris Champs-Elysees Tiyatrosu'nda seslendirmiştir. Dünyanın en ünlü piyano sanatçılarından biri sayılan İdil Biret; 1957 Paris Konservatuvarı Bitirme Birinciliği, 1954-1964 Lily Boulanger Memorial (ABD, Boston), 1961 Harriet Cohen-Dinu Lipatti Altın Madalyası (Londra), Adelaide Ristori Nişanı (İtalya), Chevalier De Lordre du Merite (Fransa), 1974 Kültür Liyakat Nişanı (Polonya), 1988 Boğaziçi Üniversitesi Onursal Doktora (Türkiye), 1995 Uludağ Üniversitesi Onursal Doktora (Türkiye), 1995 Gradn Prix du Disque Chopin (Varşova), 1995 Altın Diya-pazon (Fransa), 1996 Sevda-Cenap And Müzik Vakfı Onur Ödülü Altın Madalyası (Türkiye), 2003 Orta Doğu Teknik Üniversitesi Onursal Doktora (Türkiye), 2007 Chopin Üstün Hizmet Madalyası (Polonya), 2007 35'nci Uluslar Arası İstanbul Müzik Festivali Onur Ödülü (Türkiye) sahibidir.¹³ İdil Biret

12 Meclis tartışmaları, TBMM tutanakları, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar_erisim.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=KANUNLAR&v_altbaslik=5245&v_mv=&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih=

13 <https://www.biyografya.com/biyografi/8628>

hayatı, 2006 yılında Fransız yazar Dominique Xardel tarafından “İdil Biret-Une Pianiste Turque en France” (Fransa’da bir Türk piyanisti İdil Biret) isminde bir eser ile kaleme alınmış, daha sonra bu eser Almanya’da da yayımlanmıştır.

Suna Kan, ailesiyle birlikte önce Roma’ya bir süre sonra da Paris Konservatuar’ına gönderilmiş, 1952 yılında Konservatuar’ı birincilikle bitirmiş; 1954 yılında Cenevre Yarışması birincilik madalyası, 1955 yılında Viotti Yarışması birincilik ödülü, 1957 yılında Long-Thibaud Paris Kent Ödülü’nü kazanmış; 1957 yılında Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası solist sanatçılığına atanmış, 1971 yılında Devlet Sanatçısı unvanına layık görülmüş, 1996 yılında Sevda-Cenap And ve Müzik Vakfı Onur Altın Madalyası’nı kazanmıştır.¹⁴ Suna Kan’ın hayatı Müşerref Hekimoğlu tarafından “Suna Kan: Öz Şarkısını Duyuran Keman” isminde bir eserle kaleme alınmıştır.

Harika Çocuk Yasası, İdil Biret ve Suna Kan’ın yeteneklerini geliştirmelerine ve birçok başarıya imza atmalarına olanak sağlamıştır.

Harika Çocuk Yasası’nın kapsamı, 15.02.1956 tarihinde yürürlüğe giren 6660 Sayılı Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Yasa ile genişletilmiştir. Bu yasanın yürürlüğe girmesinden sonra Gülsin Onay (piyano), Verda Erman (piyano), Hüseyin Sermet (piyano), İsmail Aşan (keman), Fuat Kent (piyano), Selman Ada (piyano), Ateş Pars (piyano), Nevbahar Aksoy (resim), Neveser Aksoy (resim), Tunç Ünver (keman), Bedri Baykam (resim), Tuluyhan Uğurlu (piyano) gibi üstün yetenekli çocukların yurt dışına eğitim için gönderilmesine karar verilmiştir.¹⁵ Ayrıca sadece müzik alanını kapsayan önceki yasanın resim, plastik sanatlar, müzik gibi alanları da kapsayıcı şekilde genişletilmiştir.

¹⁴ <https://www.biyografya.com/biyografi/14074>

¹⁵ İlyas, Ahmet, “Cumhuriyet’in ideal toplum yetiştirme yolu: 5245 sayılı harika çocuk yasası”, Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, 2017

Hâlâ yürürlükte olan bu yasa ile üstün yetenekli çocukların eğitimleri devlet garantisine alınmıştır.¹⁶

Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Yasa, dönemin harika çocukları olarak bilinen birçok ismin, yeteneklerini geliştirilmesine olanak sağlamış ve bu isimlerin, bugün, gerek ulusal gerekse uluslararası alanda herkes tarafından tanınan, başarılı ve ünlü sanatçılar olmalarının yolunu açmıştır.

1960'lı yılların sonuna doğru, Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Yasa işlevselliğini kaybetmeye başlamıştır. Bu konudaki açığı kapatmak için 1976 yılında müzik öğretmeni Mithat Fenmen ve kompozitör İlhan Baran'ın girişimiyle, konservatuarlara devam eden üstün yetenekli çocukların yurt dışında eğitim görmelerine yönelik "Özel Statü" uygulaması modeli geliştirilmiştir.¹⁷ Söz konusu eğitim modeli yönetmelik ile yasa tasarısı haline getirilmesinin ardından 15.10.1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Mezkûr yasa kapsamında Burçin Büke (piyano), Cihat Aşkın (keman), Çağlayan Ünal (viyolonsel), Ertan Torgul (keman), Fazıl Say (piyano), Muhittin Dürrüoğlu (piyano), Oya Ünler (piyano), Özgür Belkis (keman), Şölen Dikener (çello), Yeşim Alkaya (piyano) gibi üstün yetenekli çocukların yurt dışına eğitim için gönderilmesine karar verilmiştir.¹⁸ Söz konusu Yasa kapsamında son olarak 1998 yılında Emrecan Yavuz (piyano) yurt dışına eğitim için gönderilmiştir. 2017 yılında Mert Hakan Şeker (piyano) ile birlikte Yasa'nın tekrar işlevsel hale getirilmesi gündeme getirilmiş ise de Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür Ba-

16 Alpaslan, Erhan, Gökdemir, Tülay, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Müzik Alanında Yurt Dışına Gönderilen Öğrenciler ve Çağdaş Türk Müziğine Etkileri: İdil Biret ve Suna Kan Örneği", Asia Minor Studies, 2019

17 Bulut, Sefa; Aslı Taylı, "Cumhuriyet Dönemi Üstün Yetenekliler Eğitim Politikası", Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2006

18 Alpaslan, Erhan, Gökdemir, Tülay, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Müzik Alanında Yurt Dışına Gönderilen Öğrenciler ve Çağdaş Türk Müziğine Etkileri: İdil Biret ve Suna Kan Örneği", Asia Minor Studies, 2019

kanlığının komisyon oluşturmaması sebebiyle bu gerçekleştirilmemiş ve “Harika Çocuk Yasası” 1998’den bu yana bir daha uygulanmamıştır.

HARİKA ÇOCUK YASASI’NIN ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERDEKİ YERİ

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 26’ncı maddesine göre; eğitim hakkı herkes için eşit olup, ilk ve temel aşamada ücretsiz, yükseköğretimde ise yeteneklere göre herkese tam bir eşitlikle uygulanmalıdır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’sine göre; çocuk hakları; her çocuğa, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal ve etnik köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler gözetilmeksizin, ayırım yapılmaksızın uygulanır. Mezkûr sözleşme uyarınca, taraf devletler, sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda, çocuğun, yeteneklerini geliştirmesi ile uyumlu olarak, çocuğa, yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda her türlü çabayı gösterir; gerekirse anne, babaya ya da vasiye gerekli yardımı yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerini ve hizmetlerini geliştirmesini sağlarlar. Sözleşmeye göre; taraf devletler, eğitim alanında, çağdaş eğitim yöntemlerine, bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla, uluslararası işbirliğini güçlendirerek teşvik edip, bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimlerini de özellikle göz önünde tutarlar.

Harika Çocuk Yasası olarak bilinen, çocukların yeteneklerini geliştirmelerine devlet eliyle olanak sağlayan yasa bugün hala yürürlüktedir. Gerek İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi gerekse Çocuk Hakları Sözleşmesi uyarınca Harika Çocuk Yasasının uygulanması ve üstün yetenekli çocukların kanun kapsamında yeteneklerini geliştirmeleri için her türlü imkânın sağlanması gerekmektedir.

SONUÇ

1948’de İdil Biret ve Suna Kan ile başlayan, 1956’da genişletilen “Harika Çocuk Yasası”, 1960’ların sonuna doğru uygulanmaz hale gelmiş; 1976’da Özel Statü Yönetmeliğinin çıkması ile birlikte tekrar uygulanmaya başlanmıştır. Ancak söz konusu Yasa ve Yönetmelik 1998’den bu yana bir şekilde uygulanmamaktadır.

Pozitif ayrımcılığın diğer bir görünümü ve çağdaş eğitimin de bir parçası olan Harika Çocuk Yasası’nın uygulanması, uluslararası hukuk kuralları gereği zorunludur. 1948’de üstün yetenekli çocuklar için getirilen bu yasanın 22 senedir uygulanmıyor oluşu, usulüne uygun olarak kabul edilen uluslararası sözleşmelere de aykırılık teşkil etmektedir.

Anayasa’nın başlangıç metninde de yer aldığı üzere; çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde, eşitlik ve sosyal adalet gereklerince, milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde maddi ve manevi varlığını geliştirme hak ve yetkisine sahip olan çocukların, farklılıklarına dayalı olarak özel eğitimlerinin devlet tarafından sağlanması ve bu kapsamda düzenlenmiş olan yasaların işler hale getirilmesi zorunludur.

1948’de İdil Biret ve Suna Kan ile birlikte başlayan, ülkemize birçok değerli sanatçı yetiştirilmesine olanak sağlayan “Harika Çocuk Yasası”nın yeniden işler hale getirilerek, etkili bir şekilde uygulanması ve bu kapsamda yeni İdil Biret ve Suna Kanların yetiştirilmesinin önünün açılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Anayasa

Alpaslan, Erhan, Gökdemir, Tülay, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Müzik Alanında Yurt Dışına Gönderilen Öğrenciler ve Çağdaş Türk Müziğine Etkileri: İdil Biret ve Suna Kan Örneği”, Asia Minor Studies, 2019

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Bulut, Sefa, Aslı Taylı, "Cumhuriyet Dönemi Üstün Yetenekliler Eğitim Politikası", Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2006

Dilara, Çelik, "Köy Enstitülerinin Yurt İçinde Yankıları", Köy Enstütleri Dosyası, 14. Baskı, 2019, İstanbul

Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Yasa

Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Yasa

İdil Biret ve Suna Kan'ın Yurt Dışında Eğitim Almasıyla İlgili Yasa

İlyas, Ahmet, "Cumhuriyet'in ideal toplum yetiştirme yolu: 5245 sayılı harika çocuk yasası", Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, 2017

Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Yasası

Meclis tartışmaları, TBMM tutanakları, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar_erisim.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabasluk=KANUNLAR&v_altbaslik=5245&v_mv=&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih=

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Dairesi Başkanlığı, Özel Eğitim Konseyi Ön Raporu, Ankara, 1991

Özel Statü Yönetmeliği

Teşkilat-ı Esasiye Yasası

Tunçdemir, İlknur, "Çoksesli Müzikte "Harika Çocuk Kanunu" nun Türk Müzik Kültürüne Etkisi: İdil Biret-Suna Kan Örneği", 13. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 2004

Yürük, Faki Can, "Sanatçı Adayı Üstün Yetenekli Çocukları Olan Ailelerin Karşılaştığı Sorunlar Üzerine Bir Araştırma", Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi, 2018

<https://www.biyografya.com/biyografi/8628>

<https://www.biyografya.com/biyografi/14074>

MÜLTECİ ÇOCUKLAR YÖNÜNDEN MEVZUATA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ¹

Nurçin KÜÇÜKYAZICI²

ÖZET

Milattan önceden bu yana katlanılamaz kabul edilen koşullar, insanları oldukları yerleri terk etmeye zorlamış, kimi zaman da bu koşullar yüzünden kitleler halinde insan, ülkesinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Tarih boyunca birçok göç ve iltica hareketine tanıklık etmiş toplumlarca, üzerine eğilimesi zaruri hale gelmiş olan mülteci hukuku, genellikle uluslararası sözleşmeler, uluslararası örf ve adet ile teamül hukukuna göre gelişme göstermiş ancak bu gelişmelerin olumlu etkilerinin yanı sıra zaman zaman “sorun” ve “kriz” olarak nitelendirilen iltica olgusu, özellikle sığınılan devletleri kendi iç hukuk düzenlemelerini yapmaya sevk etmiştir. Sığınma arayışındaki çocukları da ilgilendiren bu düzenlemelerde ise çok sayıda eksiklik mevcuttur.

GİRİŞ

Tüm dünyada sığınmacıların yarısına yakınına çocukların oluşturduğu bilinmektedir³. Bu çocukların, iltica ve sığınma durumlarından yetişkinlere nazaran daha çok etkilendiği, geldikle-

1 Bu çalışma yazarın Mülteci Çocukların Hukuki Statüsü adlı yüksek lisans tezinin ve Mülteci Hukukunda Çocukların Statüsü adlı kitabının (Adalet Yayınevi, Ankara, Şubat 2020) bir kısmından derlenmiştir.

2 İstanbul Gedik Üniversitesi, Öğretim Görevlisi; İstanbul Üniversitesi, Kamu Hukuku ABD, Doktora Öğrencisi

3 BMMYK, “Kürese Eğilimler Raporu”, 2012, <https://www.unhcr.org/tr/12402-kuresel-egilimler-raporu.html>, (22.03.2019), s.1.

ri ülkelerde çoğu zaman kayıp bir kuşak olarak görüldüğü, baş edilemez ayrımcılıklarla ve önyargılarla karşı karşıya kaldıkları bir gerçektir. Bu gerçeklik, somut anlamda, mülteci çocuklara özgü ayrıntılı kurallar konulmasını, onların özel durumlarının bir sonucu olarak kabul eder. Zira çocuğun, bir ülkeye ister yasal ister yasa dışı yollardan gelmiş olsun korunması, her halde menfaatlerinin gözetilmesi, zihinsel olgunluğa ulaşması şartıyla kendisiyle ilgili karar alma süreçlerine etkin şekilde katılabilmesi, onu sığınmaya iten nedenlerden ötürü yaşama ve gelişme hakkının güvence altına alınması ve en nihayetinde bu çocukların sığınma ülkesinde iyileştirilmesi ve rehabilite edilmesi, diğer çocuklardan ayrı muamelelere tabi tutulmaması gerekmektedir. Bu bağlamda, ilk olarak Çocuk Hakları Sözleşmesi ile şekillenen çocuğun korunmasına dair genel prensipler, mülteci çocuklara ilişkin literatürün de şekillenmesine katkıda bulunmuş ancak bir yandan bu literatürün kendine has gerekleri olduğuna dair bir zemini inşa etmiştir. Öyle ki, ÇHS'nin benimsediği en temel ilkelerden biri olan çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ilkesinin, mülteci çocuklarla ilgili bütün hükümlerin temeli olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Çalışmamızın amacı çocukların mültecilik statüsünün tespiti ve prosedürüne ilişkin genel bilgiler verildikten sonra esas olarak mülteci mevzuatındaki eksikliklere dikkat çekmektir.

I. ÇOCUKLARIN MÜLTECİLİK STATÜSÜNÜN TESPİTİ

Kişilere mültecilik statüsünün verilmesi koşulları, mülteci tanımı altında 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile 1967 tarihli New York Protokolü'nde açıkça düzenlenmiştir. Söz konusu maddeye göre, bir kişinin mülteci sayılabilmesi için "ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal gruba mensubiyet ya da siyasi düşüncesi yüzünden baskı ve zulme uğraması veya uğrama tehlikesi ve korkusu içinde bulunması nedeniyle, ülkesini terk etmiş olması" gerekmektedir. Görüldüğü üzere, mülteci sayılabilmenin ön koşulu, kişinin ülkesini terk etmesi, başka bir anlatımla sığınılan

ülkeye kişinin yabancı olmasıdır. Bir diğer koşul ise “ırk, din, milliyet, belli bir sosyal gruba mensubiyet veya siyasi düşünce” şeklinde belirlenen nedenlere dayalı zulme uğrama korkusu içinde bulunmaktır⁴. Özetle, 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde bir kişiye mülteci statüsü tanınabilmesi için gerekli olan koşullar, “*yabancı olma koşulu ile korku, baskı-zulüm ve bunlara temel teşkil eden nedenler*” olarak sıralanmıştır. Sayılan bu koşullardan çocuklar ve yetişkinler bakımından herhangi bir farkın gözetilmediği anlaşılmaktadır.

Çocuklar, 1951 Sözleşmesi ile 1967 Protokolü’ne göre mülteci olmak için aranan kriterlere uygun olduğu andan itibaren mülteci sayılmaktadır. Başka ve belki daha açıklayıcı bir anlatımla, çocuk, mülteci statüsü kazandığı için mülteci olarak anılmamakta, aksine halihazırda mülteci olduğundan kendisine böyle bir statü verilmektedir⁵.

11.04.2014 tarihinde yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91. maddesi uyarınca geçici koruma, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancıları kapsamaktadır.

“Sığınmacı” ise uluslararası hukuk literatürüne göre sığınma başvurusu hakkında henüz karar verilmemiş kişilere verilen bir addir⁶. Türk hukukuna göre sığınmacı bu literatürden farklı bir anlamdadır. Zira Cenevre Sözleşmesi’ne ülkemizin koyduğu coğrafi kısıt hala sürdürülmekte olup buna göre mülteci olma koşullarını sağlayan kişilere Avrupa ülkelerinden geldiği

4 M. Tefik Odman, Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk Mülteciler, Çağ Üniversitesi Yayınları Mo:9, Mersin, 2008, (Çocuk Mülteciler), s.35.

5 Bülent Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s.245.

6 BMMYK, “Mültecilerin Korunması: Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi”, Uluslararası Mülteci Hukuku Parlamenterler İçin El Kitabı, 2001, (Parlamenterler İçin El Kitabı), s.43.

takdirde mülteci statüsü tanınırken aynı koşulları taşıyan fakat Avrupa dışından gelen kişiler, ülkemizde “sığınmacı” statüsünde kabul edilmektedir. 6458 Sayılı Yasa’da, sığınmacı statüsü Türk hukukundaki anlamını korumaya devam etmiş, yalnızca isim değişikliğine uğrayarak şartlı mülteci adını almıştır⁷. Bu coğrafi ayırım bir yana bırakılacak olursa hem mültecilik hem de şartlı mülteci olmak için aranan şartlar ve bu statülerin belirlenmesi usulü birebir aynıdır. Aynı zamanda önemle belirtmek gerekir ki sığınma arayan kişiler için de şartlı mültecilik statüsünün tanınmasında yaş yönünden ayrıca herhangi bir kriter kabul edilmemiştir. Dolayısıyla Sözleşme’de ve kanunda yer verilen koşulları taşıyan çocuklar dahil herkese mültecilik statüsünde olduğu gibi şartlı mülteci statüsü verilebilir⁸.

Şartlı mültecilerle alakalı iç hukukta kanun ya da yönetmelik şeklinde özel bir düzenlemenin mevcut olmaması nedeniyle bu kişilerin haklarının tespiti oldukça güçleşmiştir. Özellikle şartlı mülteci statüsü verilen çocuklara korumanın nasıl sağlanacağı belirsizdir. Uluslararası hukukta şartlı mültecilik gibi bir uluslararası koruma statüsü bulunmadığından bu çocuklara ÇHS ve temel insan haklarını düzenleyen uluslararası sözleşmeler ve milletlerarası örf ve adet kuralları da dikkate alınarak yasal bir koruma sağlanması gerektiği belirtilmiştir⁹.

Şartlı mülteci olarak kabul edilen çocuklar, iç hukukumuzda göre, mültecilerden farklı olarak güvenli üçüncü ülke olarak kabul gören ülkelere yerleştirileceklerdir. Söz konusu yerleştirme

7 Şartlı mülteci; “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statü” (6458 Sayılı Yasa m.62)

8 Odman, Çocuk Mülteciler, s.34.

9 Selman Öktem, **Uluslararası Göç Hukukunda Çocuklar ve Hukuki Statüleri**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 146.

işlemi BMMYK tarafından yapılmakta olup bu işlem bürokratik nedenlerle uzun yıllar sürebilmektedir. Bununla beraber şartlı mültecilerin güvenli kabul edilen üçüncü ülkelere yapılan başvuruları da her zaman için olumlu sonuç vermemektedir. İsveç ve Finlandiya gibi ülkelerce Türkiye tarafından yapılan çok az sayıda başvurunun kabul edildiği bilinmektedir¹⁰.

Bu durumda da çalışmamızın esasını teşkil eden çocukların ve özellikle refakatsiz olanlarının güvenli üçüncü ülkelere yerleştirilmesi hususunun çocuğun üstün yararı ile örtüşüp örtüşmeyeceği noktasında bir değerlendirme yapmak gerekebilir. Nitekim salt başka coğrafyadan gelmeleri dolayısıyla aslında mültecilerle aynı kıstaslara sahip olan çocukların farklı muameleye tabi tutulmaması için çocuklar için ayırıcı bir düzenleme yapılması gerektiği düşünülmektedir. Sığınmacı durumunda olan bir çocuğun içinde olduğu yabancı ortama uyum göstermesi elbette ki kolay olmayacağından yeniden başka bir ülkeye gönderilerek o ülke koşullarına alışmasının beklenmesi durumunda çocuğun yüksek menfaatinin gözetilmediği savunulmuştur¹¹. Ancak ne var ki böyle bir durumda da çocuğun, yeniden yerleştirileceği ülke ve birlikte yaşayacağı toplum ile bütünleşmesi adına geçici bir yerleşim yerinde yaşamasından ziyade, kalıcı bir çözüme, gereksinim duyulduğu da açıktır.

Mültecilik statüsünün sadece tanınması değil bu statüsünün sona ermesi, iptali nedenleri ve bu statüden yararlanmaya engel teşkil eden haller ile statünün dışına bırakılma halleri bakımından çocuklar yetişkinlerle aynı şartlara tabidir. Oysaki tüm bu kriterlerin, yetişkinlere uygulandığı şekliyle çocuklara uygulanması oldukça sakıncalı sonuçlar doğurabilecektir. Zira çocukların fiziksel, sosyal ve psikolojik gelişimleri itibarıyla davranış biçimlerinin yetişkinlerle aynı olması olanaksızdır.

10 Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, 5. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2018, s.149.

11 Öktem, s.148.

Dolayısıyla Cenevre Sözleşmesi'nin mültecilik statüsünün tayinine ilişkin aradığı şartların bu gelişim düzeyine paralellik göstermemesi ve sözleşmenin üzerinden geçen elli yılı aşkın süredir çocukların yetişkinlerle aynı hükümlere dahil edilmesi ve Cenevre Sözleşmesi'nin hükümlerinin de iç hukukta genellikle doğrudan uygulanması, çocukların yararının göz ardı edilmesi sonucunu doğurmaktadır.

II. İÇ HUKUKUMUZDA ÇOCUKLARIN SİĞİNMA PROSEDÜRÜ

Cenevre Sözleşmesi'nin mültecilerin ülkeye girişini düzenleyen 31. maddesine göre; Taraf Devletler, hayatlarının veya özgürlüklerinin, 1.maddede gösterilen şekilde tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğruca gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasadışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza vermeyeceklerdir. Taraf Devletler, bu mültecilerin hareketlerine gerekli olanların dışında kısıtlama uygulamayacaklardır ve bu kısıtlamalar ancak, ülkedeki statüleri belirleninceye veya bir başka ülkeye kabulleri sağlanıncaya kadar uygulanacaktır. Taraf Devletler, bu mültecilerin diğer bir ülkeye kabullerini sağlamak için makul bir süre ve gerekli bütün kolaylıkları sağlarlar.

Mülteci statüsünün tespiti için devletlerin iç hukukuna göre belirlediği kurallar, Cenevre Sözleşmesi'nde sığınma usulü ile ilgili belirlenen genel çerçevede esas alınarak oluşturulmuştur. 6458 Sayılı YUKK'un yürürlüğe girmesiyle birlikte daha önce 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliğinde düzenlenen iltica/sığınma usulüne ilişkin konular kapsamlı bir şekilde YUKK'ta ele alınmıştır¹². Türk Hukuku'nda da sığınma usulü ile ilgili hususlar, 6458 Sayılı Yasa'nın Üçüncü Kısımın İkinci Bölümü'nde 65. ve 87.

¹² Bülent Çiçekli, "6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Türk Yabancılar ve Mülteci Hukukuna Getirdiği Yenilikler", **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt:9, Sayı:100, 2014, s.623.

maddeler arasında ve aynı zamanda YUKK'un Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'in 65. ve 101. maddelerini kapsayan birinci ve beşinci bölümleri arasında düzenlenmektedir. Yine geçici koruma statüsüne ilişkin usul hükümlerine Geçici Koruma Yönetmeliği'nde yer verilmiştir. Sayılan bu düzenlemelerde çocukları özellikle ilgilendiren hükümler bulunsa da usul işlemlerinin birçoğunda, yetişkin ve çocuk ayrımı gözetilmemiştir. Bu kapsamda, bir çocuğun iltica (sığınma) başvurusu yapması, bu başvuruyu yapan kişinin çocuğu olması ya da başvurunun herhangi başka biçimde çocukla ilgili olması durumunda, söz konusu başvurunun değerlendirilmesinde ve bunun sonucunda verilecek olumlu ya da olumsuz bütün kararlarda genel bir ilke olarak çocuğun yüksek menfaati göz önünde tutulacaktır¹³. Bununla beraber, çocuğun kendini ifade edebilme ve katılım hakkı yerlerinden edilmiş sığınmacı ve mülteci çocuklar yönünden büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu çocuklar yine statülerinin belirlenmesi ile ilgili işlemlere, olaylara ve kararlara katılma hakkına sahip olup mülteci statüsü tanınması ile ilgili işlemlerde çocukların mutlaka görüş ve düşüncelerine başvurulması gerekmektedir¹⁴.

III. MÜLTECİ MEVZUATINDA ÇOCUKLARA DAİR EKSİKLİKLER

Euripides, Yakaranlar adlı eserinde, “*Vahşi hayvan, mağaraya; esir, mabed mihrabına sığınır. Felaket zamanı bir site, diğer sitede melce arar. Beşer kaderinde hiçbir şey sabit ve devamlı değildir.*” der. Zira dünyada milyonlarca yıldır süregelen devletlerarası güç gösterilerinin, savaşların ve çatışmaların sonucunda ya da şahsi nedenlerle egemen güçlerin baskı ve zulmüne maruz kalan insanlar yaşadıkları korkuların sonucunda, başka bir ülkede sığınma aramışlardır. Bu insanlara sığınılan yerlerde gösterilen hoşgörü ve koruma, başlarda örfi, ahlaki

¹³ Nazlı Töre, Uluslararası Göç Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, ss.138-139.

¹⁴ M Tefvik Odman, Mülteci Hukuku, AÜ SBF İnsan Hakları Yayınları, Ankara, 1995, s.105.

ve dini temellere dayalı gelişme gösterse de zaman içinde sığınmayı temelde bir insan hakkı kabul eden anlayış, yoğun sığınma hareketlerinin de baş göstermesiyle beraber konunun bir hukuk sistemi içerisinde düzenlenmesini gerekli kılmış ve insan hakları hukukundan ayrı olarak belirli bir sistematığı olan mülteci hukukunu ortaya çıkarmıştır. Sığınmacıların başka bir ülkeye kabul edilmeleri dahi sığınılan devletin taraf olduğu uluslararası ya da bölgesel düzenlemelerin ve/veya bu ülkedeki iç hukuk düzenlemelerinin buna cevaz vermesi sonucu mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla sığınmacıların başka ülkedeki statüleri ve hakları, başvurularıyla ilgili usuller, menşe ülkesindeki durumları ve sair hususlar, bir bütün olarak kendine has kuralları olan mülteci hukukunun konusu içinde ele alınmaktadır.

Mülteci hukukunun temel belgesi kabul edilen 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'nde, mülteci tanımına yer verilmiş, mültecilerin hukuki statülerine ve mültecilere tanınacak haklara ilişkin genel bir çerçeve çizilmiştir. Söz konusu tanıma göre, ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için sığınma arayanların içinde çocukların da olması muhtemeldir. Çocuklar, kimsenin refakatinde olmadan tek başlarına ya da ebeveynlerinin gördüğü zulüm ve baskı nedenleriyle de onlarla beraber hiç bilmedikleri bir ülkeye gelebilmektedirler. Çok küçük yaşlarda, vatandaşı olmadıkları bir ülkeye gelen bu kişiler, sığındıkları ülkenin diline, inancına, kültürüne çok uzak olabileceği gibi sığınma ülkesinde toplumsal yaşama uyum göstermekte zorluk yaşayabileceklerdir. Bu nedendir ki bir ülkeye çocukların mülteci olarak ya da başka koruma statüleri verilerek kabulü ile ilgili bütün işlemlerde çocukların, Çocuk Hakları Sözleşmesi gereğince yüksek menfaatlerinin korunması lazımdır. Aksi takdirde, sığınmanın, çocuklar üzerinde doğabilecek olumsuz etkisi, onları koruyamayan uygulamalarla daha da perçinlenecektir.

Ülkemiz açısından mülteci çocukların durumunu değerlendirdiğimiz takdirde, ilk olarak 1951 Sözleşmesi'ndeki mülteci olma kriterlerinin iç hukukumuz bakımından aynen geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Bu kriterlerin en başında gelen baskı ve zulmün çocuklar üzerindeki etkisinin yetişkinlerden ayrı olarak değerlendirilmesi, bu sebeple bu kavramların çocukların gelişim düzeyleri de dikkate alınarak her çocuk özelinde objektif şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Fakat ne var ki bu kriterlerin tespiti usulüne ilişkin herhangi bir iç hukuk düzenlemesinin olmaması, bir yandan da yeknesak bir uygulamaya varılamaması sonucunu doğurmaktadır. Her ne kadar kişiler, statülerinin belirlenmesi ile ilgili kararlara karşı itirazlarını sunabilseler dahi itiraz mercilerinin de söz konusu itirazları, bu konuda herhangi bir düzenleme olmaması nedeniyle objektif şekilde değerlendirmesi kanaatimce mümkün olmayacaktır. Bu bağlamda, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te mülteci olma ya da mülteciliğin sona erme koşulları ile ilgili belirlemelerin nasıl yapılacağına ve sığınma başvurusunda bulunanların çocuklar olması halinde bu koşulların ispatına ilişkin daha detaylı hükümlere yer verildiği takdirde, büyük oranda sığınma arayan çocukların hak kayıplarının önüne geçilebileceğini düşünmekteyim. Ayrıca böyle bir düzenleme yapılması, mülteci olma kriterlerinin çocuklar ve yetişkinler için ortak şekilde belirlenmesinin neden olacağı sakıncaların da giderilmesini sağlayacaktır.

Türkiye'nin 1951 Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi kısıt nedeniyle yalnızca Avrupa'dan gelerek sığınma arayan çocuklar ülkemizde mülteci olarak kabul edilecek, Avrupa dışındaki ülkelerden gelen çocuklara ise şartlı mülteci statüsü verilecektir. YUKK ile hukuk literatürümüze giren şartlı mülteci statüsünün tespitinde mültecilikle ilgili kriterler esas alınmakta fakat 1951 Sözleşmesi'ne koyduğumuz ve bugün dahi sürdürülen coğrafi çekince nedeniyle bu kişiler mülteci

olarak kabul edilememektedirler. Dolayısıyla aslında aynı zorlu koşullardan kaçan çocukların sırf başka coğrafyalardan gelmeleri nedeniyle farklı hukuki statülere ve dolayısıyla farklı bir muameleye tabi kılınması doktrinde sıklıkla eleştirilmektedir. Üstelik şartlı mültecilik statüsü ülkemizde geçerli bir statü olduğundan uluslararası hukukta şartlı mültecileri ilgilendiren bir düzenleme mevcut değildir. Anılan nedenlerle şartlı mülteci statüsüne tabi kılınan çocukların statüleri gereği sahip olacakları haklar ve bu çocukların korunması usulü, iç hukuk kuralları ile daha açık şekilde düzenlenmelidir. Aynı zamanda bu çocukların güvenli üçüncü ülkelere yerleştirilmesi noktasında da bir kesinlik bulunmamaktadır. Zira kimi devletler, sığınmacıları ülkelere kabul etme konusunda çekimser politikalar güdebilir. Bu politikaların bir sonucu olarak sığınma arayan çocuklar, çok uzun yıllar güvenli bir ülke tarafından kabul edilmeyi beklemektedir. Çaresiz bekleyişleri neticesinde üçüncü ülke tarafından başvurularının kabul edilmesi halinde dahi çocuklar, gidecekleri yeni ülkeye uyum sağlamaya çalışırken birçok zorlukla karşılaşabileceklerdir.

Uluslararası hukuktan kaynaklı yükümlülüklerini yerine getirerek kitlesel akın halinde sığınma arayanları ülkesine kabul eden devletler, bu kimselerin eğitim, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçları ile ilgili uzun vadeli düzenlemeler yapılması gerektiğini kabul etmelidirler. Zira Türkiye’de özellikle son yıllarda Suriye iç savaşından kaçarak ülkemize sığınan milyonlarca Suriyeli’ye geçici koruma statüsü tanımış olmasına rağmen Suriye’deki iç karışıklıkların yıllardır sürüyor olması bu kişilerin geçici bir süre ülkemizde kalacağına yönelik algıları yıkmıştır. Ülkemizde kendisine geçici koruma statüsü tanınan çocuklar bakımından endişe verici bir husus ise geçici korumanın süresine dair azami sınırın Geçici Koruma Yönetmeliği ile de belirlenmeyişidir. Kendisine geçici koruma statüsü tanınan kişiler, daha teminatlı olan uluslararası koruma statülerine de hukuken başvuramadığından geçici olan bu statüye sahip çocukların

geleceğiyle ilgili olarak sığınma ülkesinde belirsizlik hakimdir. Bu yüzden bahsedilen uzun vadeli çözümlerin yapılması fikri, çocukların Çocuk Hakları Sözleşmesi ile de tanınan gelişim hakkının bir gereğidir.

Geçici koruma statüsüne tabi de olsalar çocuklar, hak ve özgürlüklerden diğer çocuklar gibi eşit şekilde yararlanmalıdırlar. Buna koşul olarak da geçici koruma statüsünü haiz kimselerin uluslararası koruma statülerine başvurmalarının önündeki engeller çocuklar için kaldırılmalıdır. Bu noktada Geçici Koruma Yönetmeliği'nin de çok temel şekilde hazırlandığı ve bu çocukların korunmasına ilişkin ayrıntılı hükümleri içermediği görülmektedir. Anılan nedenle de sayıları milyonları aşan Suriyeli çocuklar hakkındaki düzenlemeler, yönetmelik hükümleri ile değil kanun düzeyinde yapılmalıdır.

SONUÇ

Cenevre Sözleşmesi çocukların gelişim düzeylerini dikkate alan düzenlemeleri haiz olmadığından çocukların yararını göz ardı eden bu açık, ancak iç hukukta yapılacak düzenlemeler ile kapatılabilecektir. Çocuk Hakları Sözleşmesi ile benimsenen temel ilkelerden biri olan çocuğun yüksek yararının korunması prensibi, çocuklarla ilgili düzenlemelerin tümünde gözetilmesi gereken bir ilkedir. Bugün ülkemizde sığınma arayanların yarısından fazlasının çocuklar olduğu bir gerçektir. Bu nedenle farklı uluslararası koruma türleri tanınan çocukların haklarının yetişkinlerden farklı olarak değerlendirileceği, sadece sığınma arayan çocukları ilgilendiren kanun düzeyinde özel bir düzenlemenin bir an önce yapılması gerektiği kanaatindeyim.

KAYNAKÇA

BMMYK, "Küresel Eğilimler Raporu", 2016, <https://www.unhcr.org/tr/12402-kuresel-egilimler-raporu.html>, (23.11.2018).

BMMYK, "Mültecilerin Korunması: Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi", **Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi Parlamenterler İçin El Kitabı**,

2001, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa659a4>, (01.10.2018).

Çiçekli, Bülent. "6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Türk Yabancılar ve Mülteci Hukukuna Getirdiği Yenilikler", **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt:9, Sayı:100, 2014, ss.612-627.

Çiçekli, Bülent. **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

Ekşi, Nuray. **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, 5. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Odman, Mehmet Tevfik. Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk Mülteciler, Çağ Üniversitesi Yayınları No:9, Mersin, 2008.

Odman, Mehmet Tevfik. **Mülteci Hukuku**, AÜ. SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:15, Ankara, 1995.

Öktem, Mehmet Selman. **Uluslararası Göç Hukukunda Çocuklar ve Hukuki Statüleri**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Töre, Nazlı. **Uluslararası Göç Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN İÇTİHATLARI IŞIĞINDA ÇOCUKLARIN SON ÇARE OLARAK AİLEDEN UZAKLAŞTIRILMASI

Av. Alp CERRAHOĞLU¹

Türkiye'nin taraf olduğu çocuklara ilişkin düzenlemeleri barındıran sözleşmelerin tek bir metinde toplanma gayreti ile hazırlanan ve çeşitli tarihlerde Birleşmiş Milletler 'in ilgili komisyonları tarafından verilen tavsiyeler ile iyileştirilen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, çocuk hakları konusundaki temel kanundur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ('Mahkeme') kararlarının, Birleşmiş Milletler nezdinde gerçekleştirilen toplantıların ve komisyon kararlarının hukuk sistemimizde dikkate alınması noktasında eksiklerimiz olduğu ortadır. Uygulamada çoğu zaman idarenin müdahalesinden çekinilerek hak arama yollarına başvurulmamaktadır. Bu sebeple, müdahalenin sınırlarının belirlenmesi ayrıca önem taşımaktadır.

Müdahalenin sınırları çocukların korunması amacıyla verilen tedbir kararları açısından da dikkate alınmalıdır. Çocukların korunması amacıyla verilebilecek tedbir kararları arasında kurumlara veya koruyucu aile yanına yerleştirme seçenekleri bulunmaktadır. Çocuk Koruma Kanunu'nun 4.maddesinin j² bendi çocukların kurumda bakımının ve kurumda tutulmasının

1 İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Yüksek Lisans öğrencisi

2 Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması ilkeleri gözetilir.

son çare olduğunu belirtmektedir. Bu tedbirin son çare olarak değerlendirilmesi çocukların aile ile ilişkilerine verilen değer, ailenin bütünlüğünün ve aile haklarının korunması gerekçelerine dayanmaktadır. Benzer şekilde, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi³ çocuk ile aile bağlarının korunmasına vurgu yapmaktadır.

Türkiye hukukunda da çocuğun ailesinden uzak kalmasına sebep olabilecek tedbir kararları verilmeden önce sosyal hizmet uzmanlarına danışılmalı ve karar belirli aralıklarla gözden geçirilmelidir. Çocuk Koruma Kanunu, tedbir kararları da dahil olmak üzere çocuğun, ailenin koşullarının iyileştirilmesi, ailesi ile ilişkilerini korunması konularında düzenlemeler içermektedir. 03/12/2006 tarihli Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Korumucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik hukuk sistemimizde tedbir kararlarının kapsamını ve usulünü daha geniş kapsamlı olarak düzenlemektedir. Bununla beraber, uygulamada karşılaşılan uyumsuzluklar sebebi ile 01.08.2013 tarihinde Hakim ve Savcılar Kurulu tarafından konuya açıklık getirmek amacıyla bildiri yayınlanmıştır.⁴

Uygulamada gerekli özenin gösterilmesi ve daha da önemlisi her olayın gereklilikleri bakımından etkin korumanın, desteğin sağlanması gereklidir. Nitekim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yaptığı incelemelerde ihlal kararının verilmesine neden olan en dikkat çekici konu her aşamada etkin bir desteğin, korumanın sağlanamaması ve ailenin birlikteliği merkezli çalışılmamasıdır. Ancak, çocuğun üstün yararının ailesi ile birlikte yaşamamasını gerektirdiği durumlar ile de karşılaşılabilir. Devletin, bu durumlarda koruma yükümlülüğü gereği çocuk ile aileyi ayırmaması yine sözleşmenin ihlali anlamına gelecektir.

3 Madde 8 - Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.

4 HSK tarafından yapılan duyuru metnine ulaşmak için bkz. <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/60fcfc80-8564-41de-b86e-55c08591638d.pdf>, E.T 29.10.2019

Bu çalışma kapsamında, Devletlerin, çocukların ailelerinden ayrı ve uzak kalması yönündeki kararları üzerine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin incelemeleri ve tespitleri değerlendirilecektir. Mahkeme'nin kararları ilk olarak Devletler tarafından uygulanması gereken kapsamlı sosyal inceleme ve sağlanması gereken sosyal hizmetler, akabinde ailenin yeniden birleştirilmesi çalışmaları ve ekonomik olarak zor durumda bulunması halinde Mahkeme'nin demokratik toplumlar açısından yaptığı değerlendirmeler başlıkları altında incelenecektir.

Mahkeme, incelemesini Sözleşme'nin 8.maddesi olan Aile Yaşamına ve Özel Hayatın Gizliliği kapsamında gerçekleştirmektedir. Bununla beraber, kimi zaman, 13.madde, Etkili Başvuru Hakkı ve 6.madde, Adil Yargılanma Hakkı kapsamında ihlal kararı verebilmekteyse de ağırlıklı olarak 8.madde kapsamında ihlal kararı vermektedir. Ayrıca, Devlet'in çocuğa uzun süre yeterli koruma sağlayamaması sebebiyle, 3. Madde, İşkence ve Kötü Muamele yasağının ihlal ettiği yönünde verdiği karar da mevcuttur⁵.

1. Devletlerin sosyal inceleme gerçekleştirme yükümlülüğü ve sağlanması gereken sosyal hizmetler

Devletlerin pozitif yükümlülükleri çerçevesinde çocuğun aileden uzaklaştırılması yönünde karar verilmeden önce ailenin sosyal hizmet uzmanları ile görüşmesi ve düzenli olarak görüşmelerin devam etmesi gereklidir.⁶ Bu kapsamda Mahkeme uygun hallerde çocuğun da dinlenmesi gerektiğini belirtmektedir.⁷ Belirli hallerde ivedilikle karar verilmesi gerekli ise Mahkeme o

5 Bkz. Z ve Diğerleri Dosyası v. Birleşik Krallık, Başvuru No: 29392, 10/05/2001

6 Mahkeme'nin yerel mahkemelerin yargılaması sırasında tarafların dinlenmesi, sağlanan sosyal hizmetleri yeterli ve gerekli görerek ihlal karar vermediği karar için bkz. Tlapak ve Diğerleri v. Almanya (nos. 11308/16 ve 11344/16) ve Wetjen ve Diğerleri v. Almanya (Başvuru numarası. 68125/14 ve 72204/14)

7 Saviny v. Ukrayna (Başvuru No. 39948/06), p. 51 'Mahkeme ayrıca, uygun olduğu takdirde çocukların kendi görüşlerini ifade edip etmediklerini de dikkate almaktadır.'

zaman tedbir kararının verilip sonradan sosyal hizmetler uzmanlarının dahil edilmesini kabul etmektedir.⁸

Her ne kadar Mahkeme, sağlanan sosyal hizmetlerin ve çocuğa yönelik alınacak tedbirlerin Devletlerin takdir marjı içerisinde değerlendirirse de konunun hassasiyeti itibariyle kendini yetkili görmektedir. ⁹Ancak, her hal ve karda çocuk ile ailenin ayrılması en son tercih edilmelidir.¹⁰

Tedbir kararı verildikten sonra ailenin ve çocuğun alması gereken sosyal hizmetler de son derece önem taşımaktadır. Aileye itirazları sunabilecekleri yeterli imkan sunulmalı ve çocuğun gelişimi, süreç içerisindeki psikolojik durumu düzenli olarak gözlenmelidir. Mümkün ise Mahkeme, çocuğun tedbir kararı alınmadan önce ve sonra dinlenilmesi de çocuğun üstün yararının tespit edilmesini sağlayacaktır. Bu sebeple, yerel mahkemeler, sürecin ve tarafların içinde bulunduğu durumu kapsamlı bir şekilde değerlendirerek bir sonuca ulaşmalıdır¹¹ Nitekim, konu hassasiyeti itibariyle sadece kanun normlarının uygulanmasının ötesindedir.

Devlet tarafından sağlanan hizmetlerin sosyal hizmet ve denetim ile sınırlı olmadığı görülmektedir. Zira, Devletlerin sağla-

8 Mahkeme'nin ivedilikle karar verilmesi gereken bir durumda, verilen tedbiri ihlal olarak değerlendirmedığı karar için bkz. K. ve T. v. Finlandiya [GC] - 25702/94 Karar 12.7.2001 [GC]

9 Kutzner v. Almanya (Application no. 46544/99) para 67 'Mahkeme, çocuğun koruma altına alınması incelemesi yapılırken Devletlerin geniş bir takdir yetkisi olduğunu kabul eder. Bununla birlikte, daha katı bir inceleme, hem otoriteler tarafından ebeveyn hakları ve erişim ile ilgili kısıtlamalar, hem de ebeveynlerin ve çocukların ailelerine saygı gösterme hakkının etkin bir şekilde korunumunun güvence altına alınması için tasarlanan yasalar açısından gereklidir.'

10 Bkz. Wetjen ve Diğerleri v. Almanya (Başvuru no. 68125/14 ve 72204/14) "Çocukların gözetime alınması ve bu suretle ailelerinden ayrılması, Sözleşmenin 8.maddesi kapsamında korunan Aile hayatına ve özel hayata saygıya çok ciddi bir müdahale oluşturur ve sadece son çare olarak uygulanmalıdır."

11 Mahkemenin, yerel mahkemelerin her aşamada sağlanan sosyal hizmeti, detaylı incelemeleri, taraflara sunulan savunma imkanlarını olumlu karşıladığı karar için bkz. Tlapak ve Diğerleri v. Almanya (nos. 11308/16 ve 11344/16) ve Wetjen ve Diğerleri v. Almanya (Başvuru no. 68125/14 ve 72204/14)

yacağı sağlık hizmeti ve maddi yardımlar da Mahkeme'nin gözlemlediği konular arasındadır.

Mahkeme, 13 Ekim 2015 tarihli S.H v İtalya kararında, Devlet'in psikolojik problemleri olan anneye, 3 çocuğunun yanlışlıkla ilaç yutması ve hastaneye kaldırılması olayı üzerine sosyal hizmet vermesi söz konusudur. Tedaviler sebebiyle bir süre çocuklar ile annenin ayrı kalmasına karşılık aile tekrardan bir araya gelmiştir. Ancak, annenin destek almasına karşılık psikolojik problemleri tekrarlanmıştır. Bu süreç içerisinde anne çocukları ile tekrar bir araya gelmek istemiş ve tedavi görmüş ise de yerel mahkeme yeterli inceleme yapmaksızın çocukların evlat edinilebilir olduğuna karar vererek anne ile çocukları ayırmıştır. Karardan anlaşıldığı üzere bu süre içerisinde Devlet tarafından sosyal yardım sağlanmış, ancak Mahkeme tarafından sağlanan hizmetler yeterli görülmemiş ve ihlal kararı verilmiştir.

*'Anne ile bağların derhal ve kati bir suretle kesilmesi kararı çok hızlı, ilgili kişiler üzerinde doğuracağı etki dikkatlice analiz edilmeksizin ve evlat edilme kararını son çare olarak düzenleyen kanun hükümleri gözetilmeksizin alınmıştır. Bu sebeple, Mahkeme, uzmanlar tarafından sağlanabilecek aile yardımı gibi daha az radikal çözümlerin reddedilmesi sebebiyle, Başvurucu'nun çocuğu ile bağlarını yeniden kurabileceği, başarılı sonuç alınabilecek bütün imkanların dışarıda bırakıldığını belirtmektedir.'*¹²

Çocukların ailelerinden ayrılmasına sebep olan en temel sebebin yoksulluk olduğu görülmektedir.¹³ Mahkeme'nin ifadelerini özenle seçmesine karşılık maddi gücü olmayan ailelerin, sadece maddi yetersizlik sebebiyle çocukları ile uzak kalmaları sözleşmenin ihlali sonucunu doğurmaktadır. Zira, çocukların

12 S.H v. İtalya (Başvuru no 52557/14) para 47

13 Yoksulluk ile bağlantılı kararlar için bkz. Saviny v. Ukrayna (Başvuru No. 39948/06), Z. ve diğerleri v. Birleşik Krallık (başvuru no. 29392/95), S.H v. İtalya (Başvuru no 52557/14), Akinnibosun v. İtalya (Başvuru no 9056/14), R.M.S. v. İspanya - 28775/12 Karar 18.6.2013

maddi-manevi gelişimleri açısından aileleri ile birlikte yaşamasında ve en azından aileleri ile iletişimlerinin devam etmesinin sağlanmasında bakımından Devlet'in pozitif yükümlülüğü vardır.

Buna karşılık, Z v Birleşik Krallık kararında Mahkeme, Birleşik Krallığı, çocukların 4.5 yıl gibi bir süre ile gözlenmesine karşılık pozitif yükümlülüğünü yerine getirme konusunda yetersiz kaldığından hareketle 8.maddeden değil daha ağır olan 3.madde, işkence ve kötü muamele yasağı üzerinden ihlal değerlendirmesi yapmıştır. Yoksulluk içinde yaşayan ailenin çocukları farklı tarihlerde suça karışmıştır. Bu sebeple, aile ve çocuklara düzenli olarak sosyal hizmet sağlanmaktadır. Ancak, çocukların sağlıklı hayat koşulları ancak 4.5 yıl sonra Devlet'i harekete geçirmiştir. Mahkeme, her ne kadar ailenin birlikteliği ile çocukların korunması adına verilecek kararların hassas olduğunu belirtmekteyse de çocukların ailelerinden alınması dahil farklı koruma önlemleri verilebilecekken verilmemesinin Devlet'in pozitif yükümlülüğünün yerine getirilmemesi olarak yorumlamaktadır.¹⁴

2. Ailenin yeniden bir araya gelmesi çalışmaları

Mahkeme, her ne sebeple olursa olsun çocuk ile ailenin ayrılması halinde aile bütünlüğünün tekrardan kurulması amacıyla Devlet'in sağladığı sosyal hizmeti de incelemektedir.¹⁵ Bu bakımdan, Devlet'in, çocuğun aile ile bağlarının korunması yönünde hizmet sağlaması da yeterli görülmemektedir. Mahkeme, sağlanan hizmeti de değerlendirmektedir.

Mahkeme'nin Akinnibosurn v İtalya kararında konuyla ilgili önemli değerlendirmeler bulunmaktadır. Karar, Nijerya'dan kızı ile İtalya'ya bot ile geçen baba ve kızı ile ilgilidir. İtalya'ya gelecek uluslararası koruma statüsü alan aile ekonomik olarak zor durumdadır. İtalya'ya girişlerini takiben çocuk ile babası sosyal hizmet almaktadır. Yoksulluk sebebi ile suça karışan baba ya-

14 Bkz. Z. ve diğerleri v. Birleşik Krallık (başvuru no. 29392/95),

15 K. ve T. v. Finlandiya [GC] - 25702/94 Karar 12.7.2001 [GC]

kalanarak 3 yıl süre ile ceza evinde kalmıştır. Bu süre içerisinde kızı ile görüşmemiştir İlk olarak, bakım yurduna yerleştirilen çocuk psikolojik problemlerinin devam etmesi sebebiyle koruyucu aile yanına yerleştirilmiştir. Baba, ceza evinden çıktıktan sonra sağlanan sosyal hizmet ile kızıyla görüşmüştür. Ancak, kızının travmaya bağlı psikolojik problemleri tekrarlanmış, çocuk birlikte kaldığı aile tarafından evlatlık edinilmiştir. Mahkeme, Devlet tarafından ailenin birliğinin korunması amacıyla çocuk ile babanın ilişkilerine devam etme imkanı verilmemesi sebebiyle ihlal kararı vermiştir¹⁶.

Söz konusu kararda yerel mahkemeler her ne kadar belirli bir sosyal hizmet sağlasa da baba ile kızın, baba ceza evinde iken görüşmesine olanak sağlanmaması aile bağlarını zayıflatmış, ve koparmıştır. Sağlanan sosyal hizmetin ne ölçüde aile bağlarını korumaya yönelik tedbirler içerdiği Mahkeme incelemesinde önemli bir yer tutmaktadır.¹⁷

Burada ayrıca değerlendirilmesi gereken bir diğer konu ise çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesi halinde çocuk ve aile arasında kurulan yeni bağların değerlendirilmesidir. Çocuğun biyolojik ailesi ile ilişkilerinin devam etmesi ve koruyucu ailesinden koparılmaması noktasında bir çelişki göze çarpmaktadır. Mahkeme'nin karşısına bu şekilde gerçekleşen bir uyumsuzluk gelmiştir.

16 Akinnibosun v. İtalya (Başvuru no 9056/14) para 63 'Bu bağlamda ve Devlet'in pozitif yükümlülüğü kapsamında aldığı tedbire son vermesi gerekliliğinden hareketle, Mahkeme, 8.maddenin, ebeveyn ile çocuğun tekrar bir araya gelmesini sağlamaya elverişli bir şekilde uygulanmasını ve yerel otoritelere bu doğrultuda tedbirler alma yükümlülüğü getirdiğini belirtir.'

17 Benzer yönde Mahkemenin bir başka kararı için bkz. S.H v. İtalya (Başvuru no 52557/14) para 47 '... yerel otoriteler, anne ile çocuğunun bağlarının korunmasının sağlanması yönünde yeterli çalışmayı sarfetmemiştir. Mahkeme, uzmanlar tarafından öngörülen ve hedeflenen sosyal yardımlar ile Başvurucu'nun sağlık durumunun üstesinden gelinebildiği üzere başka çözüm yollarının uygulanabilir olduğunu belirtmekte, aile bağlarının çocukların üstün yararının gözetilerek korunabileceğini gözlemlemektedir.'

Eriksson v. İsveç kararında¹⁸, İsveç annenin suça karışması, uyuşturucu problemleri sebepleriyle erken yaşta olan çocuğu koruyucu aile yanına yerleştirmiştir. Annenin çocuğu ile tekrar bir araya gelmek adına çabaları 6 yıl sürmüş, İsveç, çocuğun koruyucu aile ile güçlü bir bağ kurduğundan hareketle çocuğun koruyucu aileden alınarak anneye verilmesine karşı çıkmıştır. Bu süre içerisinde anne ve çocuk sosyal hizmet uzmanları tarafından bir araya getirilmiştir. Ancak, uzmanlar tarafından anne ile çocuğu arasında bağ kurulamadığı belirtilmiştir. Yerel mahkemeler çocuğun koruyucu aileden alınamayacağına, anne ile sınırlı görüşmeler gerçekleştirileceğine hükmetmiştir. Mahkeme, her ne kadar çocuğun üstün yararının gözetildiğini belirtmekteyse de annenin çocuğu ile görüşmesine getirilen sınırlamaların tekrar birleşme olanağını ortadan kaldırdığını ifade etmiştir.¹⁹ Buna ek olarak, süresi belirtilmeksizin çocuğun koruyucu aileden alınmasının yasaklanması kararının 8.maddenin ihlali anlamına geldiğini ifade etmiştir. Ayrıca, Mahkeme karar genelinde daha çok kanunilik ilkesi üstünde durmaktadır. İsveç kanunlarındaki düzenlemenin ve uygulamanın eksikliği çerçevesinde hüküm kurmuştur. Her ne kadar karar tartışmalı gözükse de erken tarihli bir karar olduğu unutulmamalıdır.

3. Ekonomik zorluk ve müdahalenin demokratik toplumlardaki

Ailenin ekonomik durumunun çocuğun ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalması halinde Devlet'in etkin bir koruma sağlamaması ve çocuğun aileden ayrılması sonucu ile karşı karşıya kalınması da 8.maddenin ihlali anlamına gelmektedir.²⁰ Her ne kadar demokratik toplumlarda müdahale, çocukların üstün yararı açısından yoksulluk ile mücadele edildiği hallerde gerekli ise de orantılı değildir. Ailenin ekonomik olarak zor durumda

18 Eriksson v. İsveç Başvuru No. 11373/85, (1990).

19 Eriksson v. İsveç Başvuru No. 11373/85, (1990). Para 71

20 Saviny v. Ukrayna (Başvuru No. 39948/06), R.M.S. v. İspanya - 28775/12

olmasının, çocuklarını uygun şartlarda yetiştirememesinin demokratik toplumlar açısından sorunlu olduğu aşıkardır.

R.M.S v İspanya kararında, Devlet annenin ekonomik olarak zor durumda olması sebebiyle çocukları koruma altına almaktadır. Kararda, Mahkeme'nin konu itibariyle çocuğun ihmal edilmesi ile ailenin yoksulluğu üzerinde yeterince durmadığı görülmektedir. Ayrıca, ölçülülük değerlendirilmesinin eksik ve yeterli olmadığı eleştirisi yapılmıştır.²¹ Buna karşılık, Mahkeme, yerel mahkemelerin aile bağlarının korunması yönünde çaba sarf etmeksizin annenin yoksulluğu nedeniyle çocuğun koruyucu aileye bırakılmasını ve yeterli inceleme yapılmaksızın çocuğun evlat edinilebilir olduğuna karar vermesini 8.maddenin ihlali olarak değerlendirmektedir.

Aynı şekilde, Saviny v Ukrayna kararında görme engelli aile ve çocukları son derece zor ekonomik koşullar içinde yaşamaktadır. Çocukların maddi manevi gelişimlerinin sağlanması amacıyla çocuklar daha iyi koşullara sahip olacağı kurumlara yerleştirmiştir. Ancak, kararda ailenin çocuklara dilencilik yaptırması, okula gitmesinin engellenmesi gibi gelişimlerini engelleyici uygulamalarda bulunmadığı görülmektedir. Yerel mahkeme sadece ailenin ekonomik durumunun yetersizliği sebebiyle çocukları aileden ayırmıştır. Mahkeme önüne gelen dosyada ailenin ekonomik olarak zor durumda olması bu sebeple çocukların gelişiminin yeterli ve gerekli bir şekilde sağlanamamasına demokratik toplumlarda müdahale edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak, Mahkeme, çocukların sadece bu sebeple birbirlerinden farklı kurumlara yerleştirilmesinin, farklı bir çözüm bulunmaksızın ailelerinden ayrılmaları yönünde karar verilmesinin ve ailenin bir araya getirilmesi amacı ile hareket edilmemesinin müdahalenin haklı sebeplere dayanmadığını gösterdiğini ifade etmiştir.²²

21 David Valeska, 'Caring, rescuing or punishing? Rewriting RMS v Spain (ECtHR) from an integrated approach to the rights of women and children in poverty'

22 Saviny v. Ukrayna (Başvuru No. 39948/06) p. 50, 55, 56

4. Sonuç

Çocukların ailesi ile olan bağlarının sağlıklı olması, maddi-manevi varlıklarının korunması açısından olmazsa olmazdır. Erken yaşta çocuğun kuracağı ilişkilerin sağlıklı ilerlemesi, ilerleyen yaşlarda karşılaşılabilecek problemleri önlemektedir. Bu sebeple, Mahkeme'nin çocukların korunması amacıyla ailelerine sunulan hizmetten başlayarak tedbir kararlarının alınması, çocuklar ile ailelerin bu süreçteki iletişimleri dahil ayrılık kararının sona ermesine dek her aşamada Devlete büyük bir yükümlülüğü getirdiği görülmektedir. Kararlar incelendiğinde görüleceği üzere sosyal devlet anlayışına Mahkeme son derece önem vermektedir. Gerekli özenin gösterilmesi ve daha da önemlisi her olayın gereklilikleri bakımından etkin korumanın ve desteğin sağlanması gereklidir. Nitekim, Mahkeme'nin yaptığı incelemelerde ihlal kararının verilmesine neden olan en dikkat çekici konu tedbir kararının verilmesi sırasında ve karar verildikten sonra her aşamada etkin bir desteğin sağlanamamasıdır. Ayrıca, sosyal bir devlette çocukların yoksulluğa karşı korunması bakımından gerekli önlemlerin alınmasına kadar Mahkeme'nin birçok incelemesi bulunmaktadır. Devletlerin, ekonomik güçlerinden bağımsız olarak söz konusu çocuklar olduğunda geri dönüşü zor olabilecek sonuçların önüne geçmesi zorunludur.

Bununla beraber, tedbir kararı verilmesi halinde dahi çocuğun ailesi ile olan iletişimini devam ettirmesi Mahkeme'nin dikkat ettiği konular arasındadır. İlişkilerin devam etmesi amacıyla gerçekleştirilecek uygulamalarda her daim çocuğun üstün yararı gözetilmeli, gerekirse sağlıklı ilişkilerin kurulması amacıyla uzun sürebilecek sosyal hizmetler verilmelidir. Bu, Devletlerin pozitif yükümlülüğü gereğidir.

İncelediğimiz kararların büyük bir çoğunluğunun refah seviyesi yüksek, modern demokratik toplumlara yönelik olduğuna dikkat çekmek isteriz. Kararların kapsamlı okuması yapıldığı

takdirde Devletlerin aldığı önlemlerin ne ölçüde değerli veya eksik olduğu ayrı bir çalışma konusudur, ancak refah seviyesi bu denli yüksek ülkeler ile Türkiye'yi karşılaştırdığımızda geliştirilmesi gereken bir çok yönümüzün olduğu söylenebilir. Haklarını bilen bir toplum ve hakların ne ölçüde yerine getirilebileceğini bilen idare ve idarenin personeli sayesinde insan hakları ihlallerinin önüne geçilebileceği unutulmamalıdır.

Hak savunucuları olarak, çocuğun menfaati gözetilmeksizin verilen bir karara karşı AİHM'in benzer kararları örnek gösterilmeli ve ihlal söz konusu olduğunda, ihlal içeren kararın önüne geçilmelidir. Uluslararası insan hakları standartlarının yerelleştirilmesi, bu uygulamalarının yaygınlaştırılması ile mümkündür.

KAYNAKÇA

- DOĞAN, Recep, "Bir Koruma Tedbiri Olarak Koruyucu Aile Kurumu ve Koruyucu Aile Yönetmeliği", Ankara Barosu Dergisi, 2013/ 2,
- DAVID, Valeska, "Caring, rescuing or punishing? Rewriting RMS v Spain (ECtHR) from an integrated approach to the rights of women and children in poverty", (2017) Integrated human rights in practice. p.147-181
- KILKELLY, Ursula "Protecting children's rights under the ECHR: the role of positive obligations" Northern Ireland Legal Quarterly, 61 (3):245-261, 2011
- CZECH, Philip, "A right to family reunification for persons granted international protection? The Strasbourg case-law, state sovereignty and EU harmonisation", <https://eumigrationlawblog.eu/a-right-to-family-reunification-for-persons-under-international-protection-the-strasbourg-case-law-state-sovereignty-and-eu-harmonisation-2/> E.T 29.10.2019
- ŞENOCAK, Hasan, "Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 2006
- YAZICI, Ergün, "Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar" Çankırı Karatekin Üniversitesi Çankırı Karatekin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2014, Cilt 4, Sayı 2, ss.247-270
- İNAN, Naim, "Çocuk Hukuku Bakımından Korunma Kararı, Koruma ve Emniyet Tedbiri Kavramları" Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, AÜHFD, C. 44, S. 1-4, 1995, s. 765 vd.

- CANKURTARAN ÖNTAŞ, Özlem, "Çocuk Adalet İlişkisi ve Çocuk Polis İlişkisi, Toplum ve Sosyal Hizmet", 2008, Cilt 19, Sayı 2, 21-37
- YOLCUOĞLU, Galip İsmet, "Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi", Aile ve Toplum Yılı: 11 Cilt: 5 Sayı: 18 Temmuz-Ağustos-Eylül 2009

KEFERNAHUM VE SİNEMADA ÇOCUK TEMSİLİ

Emre TANÇ¹

“Hakaret” ve “Peki Şimdi Nereye?” gibi sansasyonel filmle-riyle dünya çapında üne kavuşan Lübnanlı Yönetmen Nadine Labaki'nin, 2018 yılında yabancı dilde en iyi film dalında Oscar adayı olan filmi “Kefernahum” 12 yaşındaki Zain'in üzerinden sefaletin içinde çocuk olma durumuna odaklanıyor. **“Beni neden dünyaya getirdiniz?”**. Bu soru; Zain'in anne ve babasına açtığı davanın konusunu oluşturur. Halihazırda cezaevinde bulunan bu çocuğun serzenişi, geri dönüşlerle seyirciye Zain ve etrafındaki insanların dramını aktarırken Ortadoğu'da sıradan insanın günlük mücadelesini provokatif bir dille anlatıyor.

Zain'in hayatı, çok çocuklu yoksul bir ailede gettovari bir apartman dairesinde yaşayan pek çok çocuğun yaşadığı hayal kırıklıklarıyla sürüp gitmektedir. Anne ve babası tarafından sokakta satıcılık yapıp eve para getirmesi de istenen bu öfkeli çocuğun sabrı, bulduğu çağına giren kız kardeşinin bakkalın oğ- luyla evlendirilmek istenmesi üzerine taşar. Zain evden kaçır ve tesadüfen tanıştığı Etiyopya'lı göçmen Rahil ve oğlu Yonas'la kalmaya başlar. Yaşadığı acıların faturasını sadece ebeveyn-lik görevini yerine getirmeyen anne ve babasına kesmesinden yola çıkıldığında, filmin çaresiz anne ve babalara sebep olan ekonomik eşitsizliğe, sınıf tartışmalarına dair bir mesaj verme- diği düşünülebilir. Film ilerlerken Zain'in mahkemede anne ve babasından talebinin ‘çocuk yapmayı bırakmaları’ olduğunu söylemesi bu kanıyı güçlendirir. Ancak söz konusu hedef gös- termenin, sorunu sınıf düzleminden tamamen çıkarıp sadece

1 Gelişim Üniversitesi Fotoğrafçılık ve Kameramanlık Programı Öğretim Görevlisi

sorumsuz anne-babalara yıktığını söylemek Labaki'nin ironik biçimde verdiği mesajı almamak anlamına gelir. Çünkü filmde yoksulluk, sefalet ve alt sınıfların çaresizliğine dair pek çok manzara Beyrut'un keşmekeşliği içerisinde seyirciye sunulur. Köle düzeni içerisinde sokaklarda çalıştırılan çocuk işçiler, daha iyi bir yaşam umuduyla Avrupa'ya gitmeye çalışan mültecileri sömürüp onların bebeklerini dahi satmaya kalkışan insan tüccarları ve bunların karşısında Zain ve onun gibi alt sınıftan pek çok çocuğu nüfus kaydına almayı dahi gerekli görmeyen devlet otoritesi bazı yerlerde kör göze parmak denebilecek bir açıklıkla eleştirilir. Yönetmenin özünde yaptığı şey dünyayı tüm gerçekliğiyle irdelerken, bunu çocukluk kategorisi üzerinden ironi kurarak vermesi olmuştur.

Çocukluk kategorisinin tarihsel varlığına dair tartışmaları ateşleyen kişi, Centuries of Childhood (1962) adlı eserinde "çocukluk tanımının" modernizmin bir eseri olduğunu öne süren Philip Aries'tir. Aries bu tezini özellikle Orta Çağ sanatın-

da çocuk imgesinin yer almamasına dayandırır. Çocukluğun kavramına dair çarpıcı tespitlerden birini “Çocukluğun Yokoluşu” (1995) adlı eserinde Neil Postman yapar. Çocukluğun yeni zamana ait bir tasarım olduğunu söyleyen Postman, çocukluk kavramının yaklaşık 150 yıl önce kendisini somut olarak göstermeye başladığını belirtir. Postman’a göre çocukluk fikri rönesansın en büyük buluşudur. Postman; çocukluk kategorisinin dönüşümünde matbaanın icadının ve okuryazarlığın önemini altını çizer. Çünkü okuryazarlığın olmadığı bir toplumsal düzende çocuklar ve yetişkinler aynı enformasyona sahiptir. Matbaanın bulunmasıyla yeni bir yetişkinlik anlayışı gerektiren, yeni bir simgesel dünya tasarlanmış, yeni yetişkinlik, çocukları dışlamıştır. Çocuklar, yetişkinler dünyasından kovulurken onlara yerleşebilecekleri yeni bir dünya bulma gereği doğmuştur. Öte yandan çocukluk araştırmacısı Heywood’a göre; çocukların, saf masum, zayıf ve cinsiyetsiz görünmesinin bilimle değil kültürel üretimle ilgisi vardır. Dolayısıyla artık çocukluğu ebeveynin bir modeli onların doğal takipçisi rolüne indirgemek rasyonel olmayan bir yaklaşımdır. Bachmair’e göre «Çocukluk sabit bir şey değildir; aksine toplumsal yaşamda yer alanların olağan karşıladıkları toplumsal bir icattır».

Sinemanın ilerleyen yıllarında özellikle çocuk gözüyle dünyayı göstermek sıkça başvurulan bir anlatım tarzı halini alırken, yetişkinlerin üstlendiği hayatın yükünü onlardan alıp çocuklara yüklüyordu. Chaplin’in “The Kid” filminde çocuğun şehir sokaklarındaki yolculuğu, Zain’in Beyrut varoşlarında Yonas’la birlikte gezintisini hatırlatır nitelikteydi. Rossellini, “Almanya, Sıfır Yılı”nda İkinci Dünya Savaşı sonrası Berlin’i bir çocuğun gözünden gösterir. Yeni Gerçekçilik Akımının sembol filmi “Bisiklet Hırsızları”nda De Sica, dünyayı çocuğun gözüyle algılamaya dair iyi bir örnek sunar. Söz konusu algılama; masum, toz pembe değil gerçekçi bir tanıklığın tezahürü biçiminde kendini gösteriyordu.

Hollywood ve Avrupa Sinemasında ‘çocuk gözünden dünyayı’ göstermeyi amaçlayan filmler, yoksulluk, umutsuzluk ve

savaşın toplumları uğrattığı yıkımı gözler önüne serer. Sovyet Sinemasında da çocuk unsurunun ele alınışı pek farklı değildir. Elem Klimov'un yönettiği 1985 yapımı "Gel ve Gör" (Idi i Smotri) savaşın tüm dehşetini bir çocuğun gözünden aktarır. Alman İşgaline karşı Sovyet Direniş Güçlerine katılan çocuk karakter, seyircinin kendisiyle empati kurmasını sağlayarak savaşın çocukların üstüne yarattığı korkuyu algılamayı kolaylaştırır.

Baskı politikalarının uygulandığı ülkelerin sinemasında, çocuğun yerinin çok daha özel hale geldiği görülmektedir. Kefernahum'da da bu durum böyledir. Sıradan insanın günlük yaşamdaki sıradan hallerini çarpıcı mesajlar eklenerek çocuklar üzerinden sunulduğu, politik mesaj verme kaygısının daha az görünür hale gelip, olayın masum ve naif çocuk bakış açısı olarak konumlandırılmasını beraberinde getirir.

Yeni İran Sineması bu duruma dair pek çok başarılı örnek ortaya koymuştur. Amir Naderi'nin 1984 yapımı "The Runner" Koşucu, filminde okuma yazma bilmeyen, ailesini savaşta kaybetmiş, kimsesiz Amiro, daha iyi bir yaşam için okula gitmeye karar verir. Ancak okul arkadaşları tarafından dışlanan bu azimli çocuk onların saygısını kazanmak adına sıkı bir rekabete girer. Film özellikle devrim sonrasında Yeni İran Sinemasını uluslararası alanda tanıtan ilk film olması bakımından önemlidir. Abbas Kiarostami'nin "Arkadaşımın Evi Nerede?" filmi, yanlışlıkla sınıf arkadaşının defterini alan Ahmet'in, ne pahasına olursa olsun defteri ona ulaştırma çabasını anlatır. Kiarostami, Ahmet'in tam karşısına konumlandığı, yeni rejim ve devletin temsilcisi olan öğretmen karakteriyle otorite eleştirisi yaparken, kişisel erdemin önemine değinip inandığı doğrulardan vazgeçmemenin altını çizer.

Majid Majidi'nin yönettiği ve İran'ın ilk Oscar adayı filmi olan "Cennetin Çocukları" yoksul bir ailede büyüyen iki kardeşin dramatik hikayesine odaklanıyor. Ailelerine daha fazla yük olmamak adına biri sabah diğeri de öğleden sonra okula giderken aynı

ayakkabıyı dönüşümlü giyen Ali ve Zahra'nın içler acısı hali ve fedakarlığı filmin duygusal eşiğinin baştan sona düşmemesini sağlıyor. "Başu: Küçük Yabancı", "Cennetin Rengi" ve Bahman Ghobadi'nin başyapıtı "Sarhoş Atlar Zamanı"nda, yine yoksulluk ve cehaletin içinde hayatta kalmaya çalışan, problemleri; dünyayı algıladıkları çocuksu bakış açısıyla çözmeye çalışan kahramanlara yer verilir.

Tüm bu örneklerde olduğu gibi gerek İran gerek Ortadoğu-Arap ülkelerinin sinemasında toplumsal koşulların şekillendirdiği sınıf temelli bir çocuk temsili söz konusudur. Kefernahum'un bu yönüyle evrensel bir dile sahip olduğu söylenebilir. Aslında gelir dağılımında eşitsizliğin olduğu tüm ülkelerin sinema dilinde, Kefernahum benzeri Yeni Gerçekçi bir tarz yakalamak mümkündür. Slumdog Millionaire Hindistan alt sınıfında geçen bir çocuk hikayesini, çoğunlukla gerçek mekanlarda yapılan çekimlerle şehrin arka sokaklarından gerçek insan ve mekan manzaraları eşliğinde sunar. Kefernahum'da hikayeye ilham veren insanların yaşadığı gerçek mekanlarda çekilmiş olması Zain'i canlandıran Zain Al Refeea'nın Suriyeli mülteci bir ailenin çocuğu olması ve oyuncuların genellikle amatörlerden seçilmiş olması filmi Yeni Gerçekçi bir yapıya taşısa da senaryonun dramatik yapısındaki fantezi düzeyi, "Kefernahum"a 'yeni gerçekçi bir film' denbilmesinin önüne geçer. Dolayısıyla film yoğun şekilde yeni gerçekçiliğin izlerini taşır ancak yeni gerçekçi bir film değildir. Nadine Labaki'nin en önemli hatası ise film boyunca tekrara düşmesi olmuştur. Filmin genelinde duygu sömürüsüne kaçan bir anlatımdan söz etmek sert bir eleştiri olsa da Ortadoğu'nun olumsuz durumunu göstermek adına, bu coğrafyada yaşayan insanlara pek de sıra dışı gelmeyen ajite detayları ve yoksulluk manzaralarını film genelince başarılı kullanılan müziklerle sık tekrar etmesi sanki, oryantalist bir bakış açısıyla Batılı izleyiciyi vurmaya hedeflediği izlenimini uyandırır. Bunun yanında Labaki'nin filmde "Nadine" adlı avukatı canlandırarak Zain'in kurtarıcısı rolünü üstlenmesi "12 Yıllık Esaret" filminin yapımcı-

larından olan Brad Pitt'in İsa metaforu içeren marangoz rolü ile Solomon'un kurtarıcısı olarak kendisini göstermesini çağırıştırır. Bunun gibi küçük detaylara rağmen, yönetmen Nadine Labaki son derece başarılı oyuncu seçimleri, gerçekçi ve ajitasyona kaçmadan anlatımı, Zain ve onun gibi çocukların hikayesini daha iyi anlamayı sağlıyor.

SÖYLEŞİ

NE KADAR DENERSENİZ DENEYİN GERÇEK HAYATTAN DAHA ŞİDDETLİ BİR ROMAN YAZAMAZSINIZ!

Av. Yağmur Birdal - Av. Ayşenur Demirkale

Hakan Günday, ilk romanı “Kinyas ve Kayra”dan bu yana yayınlanan sekiz romanı ve anti-kahramanlarıyla okurlarını hayata içkin kavramlarla çarpıcı bir şekilde yüzleştirdi. Romanlarındaki çocuk karakterlerin dünya ile kurdukları bağ ve algılayış şekilleri var edilen toplumsal düzende “çocuk olmanın zorluğunu” derinden hissettirdi. Şahsiyet dizisinin senaryosu ile üçüncü sayfa haberi olmaktan öteye gidemeyen bir toplumsal gerçekliğe, sanatın ve anlatının en güzel ve en acı verici haliyle ayna tuttu. Romanlarındaki çocuk karakterleri ve çocukların hayat çizgilerini şekillendiren önemli noktalar için Hakan Günday’la yazılı bir röportaj gerçekleştirdik. Kendisine bize vakit ayırdığı için teşekkür ederiz

• Kitaplarınızdaki karakterleri genellikle çocukluklarından itibaren ele alıyorsunuz. “Piç” romanınızın kahramanı Hakan da olduğu gibi Hakan Günday’ın da “dünyada en çok önemsendiği şey çocuklar” mı? Böyleyse neden?

Çocuklar, içine doğdukları bu dünyayı, her şeyden önce yetişkinlerin kendilerine aktardıkları ve yaşattıkları çerçevesinde

algılıyor. Bu da demektir ki gelecek nesiller bugünün ve yarının yetişkinlerinin ürünü. Birey ve toplumu kökten değiştirecek güçte bir etkileşimden söz ediyoruz. Dolayısıyla yetişkin-çocuk ilişkisinin daima sorgulanması gereken temel bir olgu olduğunu düşünüyorum. Buna bağlı olarak, anlattığım hikayelerde de, öğrenilmiş davranış, düşünce ve dünyayı algılama biçimlerinin çocuklar, gençler üzerindeki etkilerini tartışmaya çalışıyorum. Bunun yanında, çocukların yetişkinlerle kıyaslandığında, yaşadıkları toplumun kurallarına alışıp onları benimseyecek kadar yeryüzünde yeterince vakit geçirmemiş olmalarından kaynaklı bir sorgulama halleri de var. Ki bu hal, yetişkinlerin artık sormaktan vazgeçtiği ama çocukların rahatça dillendirebildiği “Neden?” sorusunda somutlaşıyor. Benim yaptığım da, çocukların sorduğu bu basit soru üzerine hikayeler inşa etmek.

• Hikayelerinizin neredeyse tamamında çocuklar şiddetle iç içeler ya kendileri şiddete maruz kalıyor ya da bir şiddet uygulayıcısına dönüşüyorlar. Bu kadar yoğun şiddet döngüsüne vurgu yapmanızın asıl amacı nedir?

Eğer herhangi bir toplumda yaygın bir iletişim aracı olarak kullanılıyorsa şiddet sıradanlaşır. Ve şiddetten daha beter bir

şey varsa, o da herhalde toplum gözünde şiddetin sıradanlaşmasıdır. Çünkü böyle bir durumda şiddet artık bireyi şaşırtmaz ya da dehşete düşürmez. Onu hayatın bir gerçeği olarak kabul eder ve unutmayı seçerek yok saymaya çalışır. Oysa bu işin, yıllar sonra ortaya çıkan bir de travmatik yönü vardır. Dolayısıyla şiddet, yok sayılarak başa çıkılabilecek bir konu değil. Ben de anlattığım hikayelerde, bu yok sayılmaya, içeriği daraltılmaya çalışılan şiddeti her defasında yeniden ve olabildiğince geniş biçimde tanımlamaya çalışıyorum. Bunu da özellikle çocukların gözünden yapmanın önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü biz yetişkinlerin bu konuyla ilgili en büyük sorunu şu: Okuduğumuz herhangi bir cinayet haberi karşısında, dünya üzerinde işlenmiş ilk cinayeti öğrenmişçesine dehşete düşmüyoruz. Oysa çocuklar için her bir şiddet eylemi, onların dünyasında bir ilk. Dolayısıyla onlar bu dünyadaki ilk yıllarını dehşet içinde geçiriyor. Ta ki bir yetişkin olup her şeyi kabullenene dek...

• Roman ve senaryolarınızda çocuğun şiddet ile tanışması noktasında aileyi merkeze alıyorsunuz. Ailenin değer yargıları, ekonomik koşullarını gözler önüne serip şiddet uygulayıcısının eylemini tanıdık bir sahneyle ortaya koyuyorsunuz. Özellikle Daha ve Müslüm’de bunu çok net görüyoruz. Şiddetin temeli aile midir?

Bence şiddet, bir bireyin herhangi bir canlı üzerinde, herhangi bir nedenle hüküm sürme isteğiyle başlıyor. Dolayısıyla insanın olduğu her yerde şiddetin doğması mümkün. Ailenin de bu noktada şöyle bir etkisi var: Çocuğun şiddete bakış açısını önce aile belirliyor. Şiddetin bir davranış olarak nasıl ele alınması gerektiğine dair çocuğun ilk düşünceleri aile içinde gördükleriyle biçimleniyor. Eğer bir ailede şiddet gündelik hayatın parçasıysa, çocuğun bu anlayışın dışına çıkması ya hayat boyu mümkün olmuyor ya da uzun yıllar alıyor. Şiddetin “normal” olduğunu öğrenmiş bir çocuğun bunun “anormal” olduğuna ikna olması kolay bir süreç değil. Çünkü son derece karmaşık bir varlık olan insanın, ailesinden öğrendiği olumsuz davranışları

terk ederken ailesini de terk ediyormuş hissine kapılması bile mümkün. Bu da demektir ki ailenin birey üzerinde bıraktığı izler, en zor silinenler. Çünkü insan ilk ne öğrendiyse, en son onu unutuyor.

- Kitaplarınızdaki çocuk karakterlerden ve ana başlıklardan gidecek olursak “Az” romanınızdaki Derda’nın çocuk esirgeme kurumuna gitmemek için yaptıklarını düşündüğümüzde; Derda için çocuk esirgeme kurumlarında yaşanabilecekler sokakta yaşamaktan daha büyük bir korku yaratıyordu. Çocuk esirgeme kurumlarının, hapishanelerin bu denli bir korkuya sebep olmasının arkasındaki neden ne olabilir?

Sözünü ettiğiniz o hikayelerdeki çocuklar, her şeyden önce çevrelerindeki yetişkinlere güvenmiyor. Bu da onlarda genel olarak tüm yetişkinlere karşı bir güvensizlik hissini doğmasına neden oluyor. Dolayısıyla yetişkinlerin kurmuş olduğu hiçbir kurum, o çocukların gözünde güvenilir değil. Eğer, diyorlar, yetişkinler sokakta, yani kamusal alanda birbirlerine karşı böylesine gaddarca davranabiliyorsa, kim bilir o yerlerde, o dört duvarların arasında, kimse görmüyorken, üstelik kendilerinden çok daha güçsüz olan çocuklara kim bilir nasıl davranıyorlardır? O romanlardaki çocukların böylesine korku içinde olmalarının en önemli nedeni, gündelik hayatta tanık oldukları şiddet eylemlerinin cezasız kaldığını görmüş olmaları.

- Ergenlik bunalımını ve bunun yanlış yönlendirilmesini de sıkça işliyorsunuz. Hatta bir kitabınızda şöyle bahsediyorsunuz; “Ergenlik doğal bir süreçtir ve yetişkin uysallığı yakalanana kadar sürer.” Ergenlik travmaları ile yetişkin şiddeti arasında nasıl bir bağlantı olduğunu düşünüyorsunuz?

Çocuklar, temelleri kendilerinden çok önce atılmış kavram, kurum ve kurallar içine doğar. Oluşumunda hiçbir söz hakkı sahibi olmadıkları bir toplumun doğal üyesi olarak kabul edilirler ve onlardan bunu benimsemeleri beklenir. Ancak bu benimseme sürecinin, özellikle ergenlik döneminde son derece

sancılı biçimde ilerleme olasılığı daima vardır. Çünkü demin de anlatmaya çalıştığım gibi çocuklar ve de bu durumda ergenler, anlam veremedikleri karşısında “Neden?” diye sorar. Ve tatmin edici bir yanıt almadıklarında da kendilerini büyük bir yalnızlığın içinde hapsolmuş hissedebilirler. Tabii bu yalnızlık hissini yanında bir de öfke belirir. Anlamsızlığa karşı duyulan öfke. Yetişkin şiddetinin de bu noktada devreye girdiğini düşünüyorum. Yanıtını kendisinin de bilmediği sorular yönelten bir ergeni soru sormayacak hale getirmek adına yetişkinlerin uyguladığı bir şiddettir bu. Eğer bir ergen kendiliğinden susmuyorsa, bir yetişkin onu elbet susturmaya çalışacaktır. Böylece hiçbir şeyin sorgulanmadığı bir toplum kendi kısır döngüsünü yaratacak ve yapay bir huzur içinde uyumaya devam edecektir.

• Şahsiyet dizisinin senaryosunu yazdınız. Bu dizide hem köy halkının hem de birçok bürokratin tecavüzüne uğramış bir kız çocuğunu anlatıyorsunuz. Basına yansıyan ve uzun süre konuşulan N.Ç davasından esinlendiğiniz noktalar var mıydı? Dizinin sonunda Reyhan'ın yapmış olduğu tercih ile devlet aygıtlarının yetersizliğini mi gözler önüne sermek istediniz?

Doğrusu, belirli bir davadan yola çıkmadım. Çünkü hepimizin bildiği gibi, bir kız çocuğunun ya da kendini savunamayacak hale getirilmiş bir insanın, kapalı bir toplulukta sistematik biçimde tacize ya da tecavüze uğramasına ilişkin vakalar ne yazık ki belli aralıklarla düzenli olarak tekrarlanmakta. Dolayısıyla ortada, bireyleri kurban eden böylesine acımasız ve tekrarlanan bir davranış varken, o topluluk dinamiklerini sorgulamamak mümkün değildi tabii. Çünkü en nihayetinde, toplu biçimde işlenen böylesine ağır suçlar, toplu biçimde de susmayı gerektirir. Ve toplu biçimde susmak, her şeyden önce, suça karışmamış ancak suçun işlendiğini bilen kişileri de içeren o toplulukları kalıcı biçimde hasta eder. Üstelik bu bulaşıcı bir hastalıktır. Dolayısıyla böylesi bir genel hastalık durumunda hiçbir aygıtın sağlıklı çalışması mümkün değil. Suçu yok sayarak suçla mücadele edilebilir mi? Nitekim bu hikâyede de Reyhan'ın maruz kaldığı

suçlar elbirliğiyle yok sayılmış durumda. Ve bunun sonucunda Reyhan'ın insana, topluma ve devlete dair hiçbir umudu kalmamış olduğunu da hikâyenin sonunda anlıyoruz.

• İnsan kaçakçısı baba oğul hikayesini anlattığınız kitabınız “Daha” yayınlandığında henüz Aylan Bebeğin cesedi kıyılarına vurmamıştı. “Az” romanınızda, 6 yaşında yatılı bölge okulunda böcekten korkarak ranzadan düşüp ölen “kızın cesedi köy yolu kapalı olduğundan okul buzdolabında saklandığında, henüz sokağa çıkma yasakları nedeniyle ölen kızının cesedini buzdolabında saklayan annenin haberleri de çıkmamıştı; kitaplardaki şiddet, gerçek hayattaki şiddetin yansıması mıdır?

Ne kadar denerseniz deneyin, gerçek hayattan daha şiddetli bir roman yazmanız mümkün değil. Ve evet, sanatın bütün disiplinleri, gerçek hayattan yansımalar taşır. Ancak bunlar sadece birer yansımadır. Hatta birer gölgedir. Şöyle bir örnek vereyim: Daha'yı yazmayı bitirdiğimde, göçmenlere karşı işlenebilecek her türlü suçu hayal ettiğimden emindim. Sonra birkaç yıl geçti ve bir gün gazetede şöyle bir haber gördüm: Ege'de bir semt pazarında sahte can yelekleri satılıyormuş... Sahte can yeleği! Birileri, üç kuruş fazla kâr etmek adına böylesi bir işe girişebilmiş. Şöyle düşünmüş olmalılar: Nasıl olsa müşteriyi bir daha görmeyeceğiz! Çünkü o müşteri ya Yunanistan'a geçip yolculuğuna devam edecek ya da bindiği bot batacak ve içi çöple dolu o can yeleği yüzünden ölüp gidecek. Bu sahte can yeleği fikri her kim ya da kimlerin aklına gelmişse, kötülüğe dair benden çok daha geniş bir hayal gücüne sahipler, orası kesin. Dolayısıyla benim bugüne kadar yazdığım bütün şiddet sahneleri gerçek hayattaki şiddetin ancak gölgesi olabilir. Daha fazla değil...

Anayasa Mahkemesi Kararı

Başvuru No 2015/17914

Cinsel istismar isnadıyla ilgili soruşturmanın etkin bir şekilde yürütülmemesi nedeniyle kovuşturmaya yer olmadığı kararıyla sonuçlanması Anayasa 17. madde ihlalidir)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASA MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM KARAR

S.K. BAŞVURUSU

(Başvuru Numarası: 2015/17914)

Karar Tarihi: 10/10/2019

R.G. Tarih ve Sayı: 27/11/2019 - 30961

Başvuru Numarası : 2015/17914

Karar Tarihi : 10/10/2019

İKİNCİ BÖLÜM

KARAR

GİZLİLİK TALEBİ KABUL

Başkan : Engin YILDIRIM
Üyeler : Recep KÖMÜRCÜ
Rıdvan GÜLEÇ
Recai AKYEL
Yıldız SEFERİNOĞLU
Raportör : Sinan ARMAĞAN
Başvurucu : S.K.
Vekili : Av. Habibe YILMAZ KAYAR

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, cinsel istismar isnadıyla ilgili soruşturmanın etkin bir şekilde yürütülmemesi nedeniyle kovuşturmaya yer olmadığı kararıyla sonuçlanmasının kötü muamele yasağını ihlal ettiği iddiasına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 16/11/2015 tarihinde yapılmıştır.
3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.
4. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.
5. Bölüm Başkanı tarafından başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.
6. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüş bildirmemiştir.

III. OLAY VE OLGULAR

7. Başvuru formu ve ekleri ile Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla erişilen bilgi ve belgelere göre olaylar özetle şöyledir:
8. Başvurucu S.K. 1997 doğumlu bir kız çocuğudur.

Başvuru Numarası : 2015/17914
Karar Tarihi : 10/10/2019

9. Başvurucu, teyzesi Z.O. ile eniştesi Ö.T.O. arasında devam etmekte olan boşanma davasında 11/12/2014 tarihinde tanık olarak ifade vermiştir. Babaeski Asliye Hukuk Mahkemesinde yapılan talimat duruşmasında tespit edilen beyanlardaki olayların cinsel istismar suçunu oluşturabileceği gerekçesiyle Mahkeme tarafından Babaeski Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulmuştur. Başvurucunun burada verdiği ifade şu şekildedir:

"Davalı-davacı Z. benim teyzemdir, ben tarafların evlilikleri içerisinde gördüğüm kadarıyla eniştem Ö.T.'nin bir takım kusurları, hataları var ise de teyzem Z. onun bu hatalarını kusurlarını düzeltme yönünde çaba sarf etmiştir, yine bildiğim kadarıyla davacı-davalı Ö.T.'nin psikolojik sorunları vardır, ben şuan 17 yaşındayım, 2011 senesi yaz aylarıydı, davalı-davacı teyzem beni İstanbul'a çağırdı, daha doğrusu teyzem ve eniştem K. köyüne gelerek beni ve kardeşimi alıp İstanbul'a götürdüler, maksatları bizi İstanbul'da gezdirip eğlendirmektir, yaklaşık 15 gün kadar İstanbul da kardeşim ile teyzemlerin evinde kaldık, eniştem ilk günlerde bana teyzemin olmadığı ortamlarda 'ne kadar güzelsin' gibi sözlerle iltifatlar etmeye başladı, yine teyzem görmeden bana yüz mimikleriyle öpücük göndermeye başladı, daha sonra bir gece hep beraber televizyon seyrediyorduk, daha sonra teyzem beni ve kardeşimi uyutmak üzere yatağımıza götürdü, daha sonra kardeşim uyudu, ancak benim uykum gelmediği için kalkıp biraz daha televizyon seyretmek istedim, eniştem de televizyon seyretmeye devam ediyordu, daha sonra oturduğu yerden kalkıp benim yanına geldi, 'teyzemle kardeşin uyudumu' diye sordu, bende uyuduklarımı söyledim, 'seninle başbaşa bir gece geçirelim' dedi ve benim vücudumu kollarıyla sarmaya ve vücudumun çeşitli yerlerine dokunmaya başladı, bir ara cinsel organımı öpmeye başladı, ben daha sonra yapmamasını söyledim, bana bu olayı kimseye anlatma dedi. Bunu teyzeme kesinlikle söylemeyeceksin yoksa seni yaşatmam dedi. Daha sonra başka bir gün ben ve eniştem birlikte Bağdat Caddesinde geziyorduk, gezerken eniştem elimi sıkı tutmaya başladı belimden sarılıp kendisine doğru sarılmaya başladı, daha sonra 'elimi çekeyim teyzem yanlış anlar' dedi, yine aynı şekilde 'bana bu yaşadıklarımızı kesinlikle teyzeme anlatma, yoksa sen. yaşatmam' dedi, daha sonra ben ve kardeşim köye döndük, köye döndükten sonrada eniştem köydeki sabit hatlı telefonumuzu arayarak telefonda bana cinsel içerikli sözler söylemeye başladı, yine bana 'beni unut, bu konuştuklarımızı unut', 'konuştuklarımızı başkalarına anlattırsan seni yaşatmam' gibi sözlerle beni hem taciz ediyor, hem de tehdit ediyordu, 'seni duduğundan öpmek istiyorum, yalnız mısın, beni özledin mi' gibi sözler söylüyordum 'bir daha aradığımda telefonun başında dur, kimse açmasın' diyordu ben de telefonu bekleyip açıyordum, daha sonra 1 yıl sonra teyzem ve eniştem köye geldiler, bir gün teyzem kardeşime bisiklete binmeyi öğretiyordu, onlar benim önümdeydiler, eniştem arkandan gelip belimden sarıldı, ben 'yapma' dedim, yine daha sonra köydeki evde ben onun odasına gittim, ben gittiğim de odada yatıyordu, o sırada teyzemle annem evde değillerdi, bifeğe gitmişlerdi, 'herşey bitsin ben bu kötülükleri teyzeme yaşatmak istemiyorum' dedim, o bana 'dur gitme, bitmesin, son bir kez sarılalım' dedi, ben de kendisini kıramadım, sarıldık, daha sonra beni yaklaşık 15 dakika kadar vücuduma sarıldı, vücudumun her yerine dokundu, dudaklarımdan öptü, cinsel organımdan da öptü ve ben oradan odadan ayrıldım, daha sonra bana 'yarın sabah yine gel' dedi, ben yarın sabah tekrar gittim, odaya girdim ancak bir önceki sabah söylediğim şeyler aklıma geldi ve hemen odadan çıktım, çıkışta teyzemle karşılaştım, teyzem bana 'senin ne işin var burada' dedi, bende yalan söylemek zorunda kaldım 'tokamı almaya geldim' dedim, ancak teyzem bu durumdan şüphelenmiş ve anneme bahsetmiş, annem de beni bayağı sıkıstırdı ve ben herşeyi anneme anlattım, daha sonra teyzemle eniştem köyden ayrıldılar, benim bu olaylardan sonra psikolojim altüst oldu, okulum bırakmak zorunda kaldım, halende psikolojik tedavi görüyorum, bu olaylar nedeniyle herhangi bir şekilde adli mercilere şikayette bulunulmadı."

Başvuru Numarası : 2015/17914
Karar Tarihi : 10/10/2019

Davalı-davacının talebi üzerine; "ben İstanbuldayken eniştem ile bir gün ellerimiz birbirine kenetlenmiş vaziyette iken teyzem bizi gördü, görünce kızdı ve akabinde hemen köye döndük."

Davacı-davalı vekilinin talebi üzerine; "ben köye döndükten sonra şuan net süresini hatırlamıyorum, 'bayağı bir müddet' beni eniştem aradı, bu aramalar gerek annemin gerekse diğer teyzemin rahatsız olması ve benim eniştemle sürekli konuştuğumu anlamaları sebebiyle teyzem bir gün telefonu elimden aldı 'ben senin kim olduğumu biliyorum' dedi ve telefonu kapattı. Telefonun fişini çektik ve telefonla aramalar bu şekilde son buldu."

10. Babaeski Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yetkisizlik kararı verilerek dosya İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığına (Savcılık) gönderilmiştir. Savcılık tarafından talimat yoluyla yeniden başvurunun ifadesi müşteki sıfatıyla alınmıştır. Başvurucu, jandarmada ifade verdiği sırada avukatı ile psikolojik danışman hazır bulunmuştur. Başvurunun ifadesinde tanık sıfatıyla verdiği anlatımına göre iddia konusu olayların zamanına ve niteliğine ilişkin birtakım çelişkiler bulunmakta ise de bunların açıklığa kavuşturulması için başvurucuya soru sorulmamıştır.

11. Psikolojik danışman, başvurunun ifadesinin alınmasından sonra 19/1/2014 tarihinde Savcılığa görüşlerini yazılı sunmuştur. Psikolojik danışmanın yaptığı değerlendirme şöyledir:

- S. ifadesini rahat bir şekilde, mevcut hiçbir baskı ve zorlayıcı etkenin bulunmadığı bir ortamda vermiş ve okuyarak imzalamıştır,

- İfadesi sırasında zaman zaman kafa karışıklıkları yaşamış ve önceki ifadesiyle en azından kronolojik de olsa kısmi çelişkiler yaşamıştır.

- Anlatım tarzı, tekrarlara rağmen seçtiği kelimeler ve ses tonu ifade için hazırlık yaptığını göstermekle, kafasındakileri bu şekilde aktarmaya çalışması bu ifade işleminden duyduğu rahatsızlığı belli eder şeklindedir.

- Boşanma davasında taraf olan teyzesi ile birlikte hareket etmesi ve teyzesinin S. üzerindeki psikolojik etkisi dikkat çekicidir.

- S.nin yaklaşık sekiz yaşından beri öğrenme güçlüğü yaşadığı, bir dönem kaynaştırma öğrencisi olduğu, babasının annesine uyguladığı kötü muamelelere tanık olduğu ve bu durumun psikolojisine olumsuz etki yapacağını açık olduğu, kendisine dikkat eksikliği ve hiperaktivite teşhisi konulmasının yanı sıra Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı doktorlarınca *obsesif kompulsif bozukluk+major depresyon* tanılarıyla takipli hasta olduğunun görüldüğü şeklindeki tespitlere yer verilmiştir.

12. Başvurunun annesi S.K.nın da aynı gün kolluk tarafından tanık sıfatıyla beyanı alınmıştır. S.K. ifadesinde özetle 2011 yılının yaz aylarında kızlarını kız kardeşi Z.nin yanına gönderdiğini ve burada on beş gün kaldıklarını, sonrasında kız kardeşi ve eşiyle birlikte kızlarının döndüğünü, kız kardeşi ve eşinin bir gün kaldıktan sonra İstanbul'a gittiklerini, eniştesi olan Ö.T.O.nun kızı S.ye enişte gibi değil de farklı bir şekilde baktığını söylemiştir. Ayrıca ifadesinde; kız kardeşi İstanbul'a döndükten sonra ev telefonlarının çok aranmaya başladığını, her seferinde kızı S.nin koşarak telefonu açıp konuştuğunu, bir keresinde bu konuşmaya şahit olduğunu, kızının "Ben de özledim, yalnızım." dediğini

Başvuru Numarası : 2015/17914
Karar Tarihi : 10/10/2019

duyduğunu, kızına sorduğunda ise telefondaki kişinin eniştisi olduğunu söylediğini ve aralarında geçenleri kendisine anlattığını beyan etmiştir. S.K. ifadesinin devamında eniştisinin İstanbul'da bulunduğu sırada kızına akşam televizyon izlerken "Sen benimsin, gel yanına otur, seni seviyorum, tatlı canım." gibi sözler söylediğini, kızının olanlardan hoşlandığı, ilgiye ihtiyaç duyduğu ve kendisinden korktuğu için kendisine anlatmadığını söylediğini belirtmiştir. Bu olaydan bir yıl sonra eniştisi ve kız kardeşinin ziyaret amacıyla yeniden evine geldiğini beyan eden S.K., eniştisinin kızına farklı şekilde bakmaya devam ettiğini, kızını ile eniştisinin kapı önünde bir şeyler konuştuğunu gördüğünü, kızına sorduğunda "Tekrar gel, yarın sabah yine gel." şeklinde eniştisinin sözler sarf ettiğini öğrendiğini, nereye giderse eniştisinin kızını takip ettiğini gördüğünü söylemiştir. S.K. ifadesinin sonunda kızının tanık sıfatıyla verdiği beyanı sırasında anlattıklarının tamamını daha önce kızından duymadığını, kızının psikolojik sorunları olduğu için olayı büyütmediklerini beyan etmiştir.

13. Başvurucunun teyzesi Z.O. Cumhuriyet savcısına 7/1/2015 tarihinde tanık sıfatıyla ifade vermiştir. İfade şöyledir:

"Müşteki S.K. benim kız kardeşimin kızı olur. Kendisini 2011 yılı yaz aylarında İstanbul iline gezmek için küçük kardeşi E.K. ile birlikte istanbula getirmiştim. Burada bizimle 15 gün kaldılar. Bu 15 günlük süre içerisinde ben eşim olan Ö.T.O.nun bir keresinde hep birlikte çarşıya çıktığımızda küçük E.K.nın yolulması nedeniyle ben onunla birlikte bir yerde oturmuş dinleniyordum. Eşim ile S. ise biraz dolaşacaklarını söyleyerek yanımızdan ayrıldılar. Biz bir süre dinlendikten sonra bulunduğumuz yerden kalkarak onların gittiği yöne doğru bizde arklarında gittik. Bir süre sonra eşim ile S. el ele tutuşmuş vaziyette ve eşimin diğer elini S.nin boynuna atmış vaziyette yürümekte olduklarını gördüm. Bu şekilde karışımızdan geliyorlardı. Ben onları görünce öfkelenmiş onlarda beni görünce ayrıldılar. Ben tepkimi kendilerine belli ettim bu olay üzerine yiğenimin yaşı küçük olduğu için hemen her iki yiğenimi de memleketime geri götürdüm ailelerine teslim ettim. Benim eşimin S.ye cinsel istismarda bulunduğu dair görgüye dair bilgim bundan ibarettir. Bunun dışında ben yiğenlerimi memleketine bıraktıktan sonra eşimin gecenin geç saatlerinde sık sık S.K. ile görüşmek amacıyla evlerine telefon ettiğini öğrendim. Ben bunu da eşime sorduğumda bana önce cevap veremedi daha sonra aradan bir kaç ay geçince İstanbul da evde birlikte olduğumuz sırada bana S. ile aşk yaşadıklarını söyledi. Hatta bana 'o çocuk değil her şeyin farkında, önce o başlattı' gibi cümleler kullandı. Ayrıca 2012 yılı yaz aylarında yaz başlarında eşim ile birlikte köyümüze gittiğimiz bir dönemde S.K.nın eşimin bulunduğu odadan çıktığını gördüm. Kendisine orada ne arıyorsun diye sordum. Bana 'tokamı almaya geldim.' şeklinde cevap verdi ancak yüzü kızardı tedirgin bir hali vardı. Eşim de odadaydı. bu olaydan üç dört ay geçtikten sonra kendisi ile yaptığımız bir telefon görüşmesinde eşim bana S. ile aralarındaki ilişkiyi bana anlattı. Ben bu konuşmayı kayda aldım. Yaptığım kaydı da aramızdaki boşanma davası dosyasına delil olarak sundum. Ancak mahkemece bu ses kaydı bilirkşiye teslim edildiğinde bilirkşi bu konuşmayı açamamış. Ancak ses kaydı halen dosyadadır. Ben eşimin müşteki S.ye zorla her hangi bir temasta bulunduğu dair bir şey görmedim. Böyle bir şey de hissetmedim. Ben ayrıca S.nin her hangi bir şekilde eşime tepki gösterdiğine tanık olmadım. Sadece bir keresinde S.nin eşime 'niye bu kadar dikkatli bakıyorsun, başım dönüyor' diye bir cümle kullandığını duydum. Ayrıca eşim aramızda boşanma davası açılmadan önce ısrarla S. ile konuşmak üzere Babaeskiye gitmeyi istedim. Ben kesinlikle red ettim. Ayrıca eşim S. ile telefon ile gece ve gündüz saatlerinde bir çok kereler görüşmeler yapmış. En son görüşmede ablam M.K. telefon görüşmesine tanık olmuş telefonu S.nin elinde almış eşime 'ben senin kim olduğunu biliyorum, bak ben sana neler yapacağım' diye söylemiş ve o günden sonra telefonu fişinden çekip telefonu iptal etmişler ve bir daha da eşim arayamamış. Hatırlayabildiklerim bunlardan ibarettir."

Başvuru Numarası : 2015/17914
Karar Tarihi : 10/10/2019

14. Başvurucunun şikâyeti kapsamında olayın faili olduğu iddia edilen Ö.T.O.nun tebligat ve zorla getirme kararı çıkarılmasına rağmen kendisine ulaşılamadığından ifadesi alınamamıştır. Ö.T.O. avukatı aracılığıyla 14/7/2015 tarihinde soruşturma dosyasına savunmasını içeren yazılı bir dilekçe sunmuştur. Yazılı dilekçede Ö.T.O. özette eşiyile arasındaki boşanma davası nedeniyle S.K.ya yalan tanıklık yaptırıldığını, iddiaların hayal mahsulü olduğunu, küçüğün ifadelerinin çelişkili olduğunu, hiçbir şekilde cinsel dokunulmazlığı ihlal edecek sözlü veya fiziki bir eylemde bulunmadığını, telefonla kendisini aramadığını, suçlamaları kabul etmediğini belirtmiştir.

15. Savcılık yürüttüğü soruşturma sonunda 10/8/2015 tarihinde kovuşturmayaya yer olmadığına karar vermiştir. Kararın ilgili kısımları şu şekildedir:

"Müşteki mağdur S.K.nın ifadesinde 2011 yılı yaz aylarında teyzesi olan Z.O.nun yanına ziyarete gittiğinde teyzesinin eniştesi olan Ö.T.O.nun kendisine yönelik olarak cinsel içerikli konuşmalar yaptığını ve vücuduna dokunduğunu, öptüğünü beyan etmektedir.

Müştekinin bu açıklamalarından sonra Babaeski Cumhuriyet Başsavcılığına katıldığı ifadeden sonra mütalaa bildiren psikolojik danışman A.D.nin ifade veren S.K.nın "verdiği ifadesinin sağlığı konusunda kuşkularım oluşmuştur" şeklinde açıklamalarda bulunduğu tespit edilmiştir.

Müştekinin anlatmış olduğu olayın 2011 yılı içerisinde meydana geldiği açıklamalardan anlaşılmakta ise de, bu hususun müştekinin teyzesinin olan Z.O. ile Ö.T.O. arasında görülmekte olan boşanma davası sırasında ortaya çıkmış olması ve tanık olarak ifade verdiği sırada ortaya çıkmış olması karşısında psikolojik danışmanın savcılığa sunduğu raporda bu durumla birleştirildiğinde, müştekinin etki altında kalarak tanıklık yaptığı değerlendirilebilecektir.

Şikayet edilen Ö.T.O.nun yazılı savunmasında, üzerinde atılı suçlamaların hiç birisini kabul etmediğini, bütün bunların eşiyile arasında görülen boşanma davası sırasında ortaya çıktığını ve müşteki beyanlarının hayal mahsulü olduğunu ifade ettiği anlaşılmaktadır.

Soruşturmada şüphelinin arasında boşanma davası bulunduğu Z.O.nın tanıklığına müracaat edilmiş ve Z.O.nun ifadesinde eşi ile S.yi elele tutuşmuş vaziyette yolda yürüyerek kendilerine doğru geldiklerini gördüğünü, ancak eşinin S.ye zorla herhangi temasta bulunduğu dair bir şey görmediğini özette ifade etmiştir.

Yine S.K.nın da bu hususta beyanına müracaat edilmiş ve beyanında S.nin kendisinin Ö.T.O.nun söz ve davranışları ile ilgili olarak bazı şeyler anlattığını, ancak S.nin psikolojik sorunları olduğunu bildikleri için o zamanlar bu konuşmaları büyütmediklerini ifade ettiği tespit edilmiştir.

Yukarıdaki açıklamalara göre, şikayet edilen Ö.T.O.nun müşteki S.K.ya yönelik olarak cinsel istismarda bulunduğu yönünde kesin ve yeterli delil bulunmadığının kabulü gerektiği değerlendirilmiş olup,

Şüphelinin üzerine atılı suç ile ilgili olarak hakkında kamu davası açmaya yeterli şüphe oluşturacak kesin ve yeterli delil bulunmadığı anlaşıldığından şüpheli hakkında kamu adına KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA... [karar verildi.]"

16. Başvurucu vekili, kovuşturmayaya yer olmadığı kararına itiraz etmiştir. İtiraz dilekçesinde başvuru vekili; şüphelinin ifadesinin dahi alınmadığını, olayın failinin eşiyile

Başvuru Numarası : 2015/17914
Karar Tarihi : 10/10/2019

-tanık Z.O. ile- telefonda yaptığı konuşmadaki ikrarına ilişkin ses kaydının boşanma davasında sunulmasına ve yine boşanma davasında dinlenen tanık E.B.nin de ses kaydındaki konuşmayı duyduğunu bildirmesine rağmen soruşturma dosyasına bu delilin istenmediğini, müştekinin dinlenmesi sırasında yanında bulunan psikolojik danışmanın soruşturma dosyasına sunduğu raporun subjektif kanaatler içermesine rağmen karara dayanak yapıldığını ileri sürmüştür. Ayrıca müştekinin ve dinlenen tanıkların istikrarlı ve çelişkisiz beyanları, HTS kayıtlarına göre şüphelinin adına kayıtlı telefonda müştekinin kaldığı evin telefonunun üç ay içinde yetmiş dokuz kez arandığı, isnat edilen suçlamanın rızanın varlığına bağlı olmadığı görmezden gelinerek yetersiz soruşturma sonucunda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verildiğini iddia etmiştir. Başvurucu vekili itiraz dilekçesine iddialarında belirttiği ses kaydının, HTS kayıtlarının ve tanık E.B.nin mahkeme beyanının bir örneğini eklemiştir. Ayrıca söz konusu kayıt ve belgeleri bireysel başvuru formu yanında Anayasa Mahkemesine de sunmuştur. Başvurucunun itirazı İstanbul Anadolu 5. Sulh Ceza Hâkimliğinin 30/9/2015 tarihli kararıyla reddedilmiş, verilen karar başvuru vekiline 19/10/2015 tarihinde tebliğ edilmiştir.

17. Başvurucu 16/11/2015 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

18. 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "*Tanımlar*" kenar başlıklı 6. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"(1) Ceza kanunlarının uygulanmasında;

...

b) Çocuk deyiminden; henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi,

...

Anlaşılır."

19. 5237 sayılı Kanun'un başvuru konusu olayların gerçekleştiği tarihte yürürlükte olan hâliyle 103. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"Çocukların cinsel istismarı

Madde 103 - (1) Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismar deyiminden;

a) Onbeş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,

..."

20. 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 160. maddesi ile 172. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

Başvuru Numarası : 2015/17914
Karar Tarihi : 10/10/2019

"Bir suçun işlendiğini öğrenen Cumhuriyet savcısının görevi

Madde 160 – (1) Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar.

(2) Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.

Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar

Madde 172 – (1) Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasını açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâllerinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verir..."

B. Uluslararası Hukuk

1. Uluslararası Mevzuat

21. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) *"İşkence yasağı"* kenar başlıklı 3. maddesi şöyledir:

"Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz."

22. 18/6/2003 tarihli ve 25142 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 16/12/1966 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 7. maddesi şöyledir:

"Hiç kimse işkenceye ya da zalimane, insanlık dışı ya da küçük düşürücü muamele ya da cezalandırmaya maruz bırakılamaz. Özellikle, hiç kimse kendi özgür rızası olmadan tıbbi ya da bilimsel deneylere tabi tutulamaz."

23. 1/2/2001 tarihli ve 24305 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 25/1/1996 tarihli Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin *"Kendi inisiyatifıyla harekete geçme"* kenar başlıklı 8. maddesi şöyledir:

"Bir çocuğu ilgilendiren davalarda, çocuğun esenliğinin ağır bir tehlike altında olduğunun iç hukuk tarafından belirlendiği durumlarda, adli mercin resen harekete geçme yetkisi vardır."

24. 10/9/2011 tarihli ve 28050 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 25/10/2007 tarihli Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi'nin (Lanzarote Sözleşmesi) 1., 3., 4., 18. ve 32. maddeleri şöyledir:

"Madde 1 - Amaçlar

1. Bu Sözleşmenin amaçları:

Başvuru Numarası : 2015/17914
Karar Tarihi : 10/10/2019

- a. çocukların cinsel sömürüsü ve istismarını engellemek ve bunlarla mücadele etmek;
- b. cinsel sömürü ve istismara maruz çocuk mağdurların haklarını korumak;
- c. çocukların cinsel sömürü ve istismarına karşı ulusal ve uluslararası işbirliği geliştirmektir.

2. Bu Sözleşme Taraflarca hükümlerinin etkin uygulamasını temin etmek için özel bir gözetim mekanizması kurar.

Madde 3 - Tanımlar

Bu Sözleşme amacı için:

- a. "Çocuk" 18 yaşın altındaki herhangi bir kişi anlamına gelir;
- b. "Çocuğun cinsel sömürüsü ve istismarı" bu Sözleşmenin 18 ila 23 üncü maddelerde belirtilen davranışları içerir;
- c. "Mağdur" cinsel sömürü veya istismara maruz kalan herhangi bir kişi anlamına gelir.

Madde 4 - İlkeler

Taraflardan her biri, çocukların cinsel sömürü ve istismarının her türünü engellemek ve çocukları korumak için gereken yasal ve diğer tedbirleri alır.

Madde 18 - Cinsel istismar

1. Taraflardan her biri aşağıdaki kastî fiilin suç kapsamına girmesini sağlamak için gereken yasal ve diğer tedbirleri alır:

- a. ulusal hukukun ilgili hükümlerine göre yasal olarak cinsel erginlik yaşına gelmemiş olan bir çocukla cinsel faaliyetlerde bulunmak;
- b. bir çocukla aşağıdaki yollarla cinsel faaliyette bulunulması halinde:
 - zor, güç veya tehdit kullanma; veya
 - aile içi dahil, çocuk üzerinde güven, yetki veya etki gerektiren mevki kullanarak istismar; veya
 - özellikle bir zihinsel veya fiziksel özrürlülük veya bağımlılığı sebebiyle, çocuğun özellikle savunmasız bir durumundan yararlanarak istismar.

2. Yukarıdaki 1. fıkraya uygun olarak, Taraflardan her biri bir çocukla cinsel faaliyette bulunmanın yasak olduğu yaş alt sınırına karar verir.

3. Madde 1.a. hükümleri, küçükler arasında rızaya dayalı cinsel faaliyetleri düzenlemeye yönelik değildir.

Madde 32- İşlemlerin Başlatılması

Taraflardan her biri işbu Sözleşmedeki suçların soruşturulması ve kovuşturulmasının mağdur tarafından yapılan bir açıklama ya da suçlamaya dayandırılmamasını ve mağdur ifadelerini geri alsa bile işlemlerin devam etmesini sağlamak için gerekli yasal ve diğer tedbirleri alır."

Başvuru Numarası : 2015/17914

Karar Tarihi : 10/10/2019

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı

25. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Sözleşme'nin 1. maddesiyle birlikte 3. maddesinin yüksek Sözleşmeciler tarafından, yetki alanı içinde bulunan herkese Sözleşme'de tanımlanan hak ve özgürlükleri güvence altına alma yükümlülüğü ve kamu görevlisi olmayan kişiler tarafından yapılsa bile söz konusu kişilerin kötü muamelelere maruz kalmalarının engellenmesine yönelik önlemleri alma ve gerçekleşmesi durumunda etkili yargısal soruşturma yapma yükümlülüğü ortaya çıkardığını kabul etmektedir (*Y./Slovenya*, B. No: 41107/10, 28/5/2015, § 95; *Denis Vasilyev/Rusya*, B. No: 32704/04, 17/12/2009, § 98; *A./Birleşik Krallık*, B. No: 25599/94, 23/9/1998, § 22; *M.C./Bulgaristan*, B. No: 39272/98, 4/12/2003, § 149; *Secic/Hırvatistan*, B. No: 40116/02, 31/5/2007, § 52; *Fahri Çalışkan/Türkiye* (k.k.), B. No: 47936/11, 1/12/2015, § 38; *Yehovanın Şahitleri Gldani Cemaatinin 97 üyesi ve diğer dört kişi/Gürcistan*, B. No: 71156/01, 3/5/2007, § 96; *Costello-Roberts/Birleşik Krallık*, B. No: 13134/87, 25/3/1993, §§ 26-28; *X. ve Y./Hollanda*, B. No: 8978/80, 26/3/1985, § 27).

26. Söz konusu koruma, özellikle cezai konularda hükümler getirilerek ve bu hükümlerin uygulamada etkin bir şekilde hayata geçirilerek kişilerin Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muamelelerden yeterince uzak kalmalarını sağlayan yasal bir çerçeve oluşturulmasını gerektirmektedir (*M.C./Bulgaristan*, §§ 150-153; *M.N./Bulgaristan*, B. No: 3832/06, 27/11/2012, §§ 36, 37; *G.U./Türkiye*, 16143/10, 18/10/2016, § 60).

27. Diğer vakalarda bir eylemin kötü muamele olduğunu söyleyebilmek için fiilin *asgari eşiği* aşmasını bekleyen (*Raninen/Finlandiya*, B. No: 20972/92, 16/12/1997, § 55; *Erdoğan Yağız/Türkiye*, B. No: 27473/02, 6/3/2007, §§ 35-37; *Gafgen/Almanya* [BD], B. No: 22978/05, 1/6/2010, §§ 88-90; *Costello-Roberts/Birleşik Krallık*, § 30) AİHM, çocuklara karşı işlenen cinsel istismarlarda eşik değerlendirmesi yapılmaksızın 3. madde kapsamında inceleme yapmaktadır (birçok karar arasından bkz. *Y./Slovenya*, *M.C./Bulgaristan*).

28. AİHM, devletin negatif yükümlülüğüne aykırı olarak kamu görevlilerinin karıştığı nitelikli cinsel eylemleri sadece 3. madde kapsamında incelemektedir (*Zontul/Yunanistan*, B. No: 12294/07, 17/1/2012; *Maslova ve Nalbandov/Rusya*, B. No: 839/02, 24/1/2008; *Aydın/Türkiye* [BD], B. No: 23178/94, 25/9/1997).

29. AİHM; koruma ve etkili soruşturma yükümlülüğü ile birlikte değerlendirme yaptığı, kamu görevlileri dışında üçüncü kişilerin karıştığı cinsel istismar vakalarını ise hem özel hayat hem de işkence ve kötü muamele yasağı açısından incelemektedir (*M.G.C./Romanya*, B. No: 61495/11, 15/3/2016, § 48; *M.C./Bulgaristan* § 148; *G.U./Türkiye*, § 56). Üçüncü kişiler açısından sadece usul yükümlülüğünün incelendiği başvurularda ise 3. maddedeki usule ilişkin güvencelerin yeterli hukuki koruma sağladığı sonucuna ulaşıldığında özel hayat yönünden ayrıca bir inceleme yapılmamaktadır (*M.A./Slovenya*, B. No: 3400/07, 15/1/2015, § 36; *P.M./Bulgaristan*, B. No: 49669/07, 24/1/2012, § 58; *I.G./Moldova*, B. No: 53519/07, 15/5/2012, § 45).

30. Bir kişinin savunabilir bir şekilde Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı bir eylemin mağduru olduğunu iddia etmesi hâlinde Sözleşme'nin 3. maddesi, ulusal makamlara olay ve olguların tespiti ile sorumluların belirlenmesi ve gerektiğinde cezalandırılmasına yönelik etkin bir resmî soruşturma yürütme görevi yüklemektedir. Bu yükümlülükler, özel kişiler de dâhil olmak üzere ilgili kişilerin sıfatına bakılmaksızın uygulanmaktadır (*Y./Slovenya*, § 95; *Labita/İtalya*, § 131). AİHM'in içtihadında tanımlanan etkinlik için minimum standartlar

Başvuru Numarası : 2015/17914
Karar Tarihi : 10/10/2019

soruşturmanın bağımsız, tarafsız, kamu denetimine açık olmasını ve yetkili makamların titiz ve süratli çalışmasını gerektirmektedir (*Mammadov/Azərbaycan*, B. No: 34445/04, 11/1/2007, § 73; *Çelik ve İmret/Türkiye*, B. No: 44093/98, 26/10/2004, § 55).

31. Etkili soruşturma yükümlülüğü sonuç yükümlülüğü değil uygun araçların kullanılması yükümlülüğüdür. AIHM, söz konusu zorunluluk bütün yargulamaların mahkûmiyetle sonuçlanmasını hatta belirlenen cezanın verilmesini gerektirmese de ulusal mahkemelerin hiçbir zaman kişilerin fiziksel ve manevi bütünlüğüne yönelik ihlallerin cezasız kalmasını istiyormuş gibi gözükmemesi, iddiaların ciddiye alınması ve adil bir sonucu garanti eden bir usulle soruşturulması gerektiğini dile getirmiştir (*G.U./Türkiye*, § 63; *M.N./Bulgaristan*, §§ 46, 49; *Stoev ve diğerleri/Bulgaristan*, B. No: 41717/09, 11/3/2014, § 48; *Saçılık ve diğerleri/Türkiye*, B. No: 43044/05, 45001/05, 5/7/2011, §§ 90, 91).

32. Yürütülen soruşturmanın etkili olması için yeterince kapsamlı ve nesnel olması gerekmektedir. Yetkili makamlar söz konusu olaylara ilişkin delillerin elde edilmesi için gerekli, makul önlemleri almalıdır (*M.N./Bulgaristan*, §§ 38, 39; *P.M./Bulgaristan*, §§ 63, 64).

V. İNCELEME VE GEREKÇE

33. Mahkemenin 10/10/2019 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Başvurucunun İddiaları

34. Başvurucu, kovuşturmaya yer olmadığına dair karara ilişkin itiraz dilekçesinde belirttiği hususları tekrarlayarak cinsel istismar suçundan yürütülen soruşturmanın eksik ve hatalı yapıldığını, verilen karara itirazının hukuka aykırı ve yetersiz gerekçeyle reddedildiğini iddia etmiştir. Başvurucu belirttiği bu hususlar nedeniyle Anayasa'nın 10., 17., 20., 36., 40. ve 41. maddelerinde güvence altına alınan hakların ve ilkelerin ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

B. Değerlendirme

1. Uygulanabilirlik Yönünden

35. Anayasa'nın 17. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"(1) Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

...

(3) Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

..."

36. Anayasa Mahkemesi, olayların başvuru tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (*Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 16). Başvurucunun şikâyetlerinin özü cinsel dokunulmazlığına karşı işlenen suç ve bu suça dair yargılama süreci ile ilgilidir.

Başvuru Numarası : 2015/17914

Karar Tarihi : 10/10/2019

37. Anayasa'nın 17. maddesiyle insan onurunun korunması amaçlanmıştır. Özel hayat alanına dâhil olan tüm hukuksal çıkarlara Anayasa'nın farklı maddelerinde yer verilmiştir. Anayasa'nın 17. maddesinin birinci fıkrasında maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı, Sözleşme'nin 8. maddesi çerçevesinde özel yaşama saygı kapsamında güvence altına alınan fiziksel ve ruhsal bütünlüğün korunması hakkına karşılık gelmektedir (*Halime Sare Aysal* [GK], B. No: 2013/1789, 11/11/2015, § 47). Aynı maddenin üçüncü fıkrasında ise kötü muamele yasağı düzenlenmiştir.

38. Doğası gereği menfi hareket ve eylemlerle olumsuz hayat deneyimlerinin kişinin fiziki ve ruhsal değerlerini etkilemesi, kişide stres, üzüntü ve sair menfi tezahürlere yol açması, bu etkileri açısından da özellikle küçük düşürücü muamele kavramını çağrıştırmaya mümkündür. Bununla beraber belirtilen eylemlerin işkence, eziyet veya insan haysiyetle bağdaşmayan muamele ya da ceza olarak nitelendirilebilmesi için fiziksel ve ruhsal etkileri açısından asgari bir eşiği geçmesi gerekmektedir (*İşıl Yaykır*, B. No: 2013/2284, 15/4/2014, § 35). Bu asgari eşik göreceli olup somut olayın özellikleri dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda muamelenin süresi, fiziksel ve ruhsal etkileri, önceden tasarlanıp tasarlanmadığı, kişiyi küçük düşürecek şekilde korku, elem ve aşağılanma duygusu oluşturup oluşturmadığı, aleni olarak yapılıp yapılmadığı, kamuoyunun bilgi sahibi olup olmadığı, mağdurun cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumu gibi faktörler önem taşımaktadır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, B. No: 2013/293, 17/7/2014, §§ 83-90).

39. Kötü muamele oluşturan her eylemin aynı zamanda bireylerin fiziksel ve/veya psikolojik bütünlüğüne zarar vererek özel hayatına da menfi yansımaları olması beklenebilir. İşkence ve kötü muamele yasağı ile özel hayata saygı hakkının bir parçası olarak fiziksel ve ruhsal bütünlüğün korunması hakkına Anayasa'nın aynı maddesinde yer verilmesi de bunu göstermektedir (*Tuna Ayçiçek*, B. No: 2014/6526, 24/1/2018, § 51). Üstelik cinsel istismar eylemlerinde -filin doğası gereği- korumasız ve zayıf durumdaki çocukların maddi ve manevi bütünlüğü erişkinlere göre daha fazla tahrip olabilir (*A.D.*, B. No: 2014/7967, 23/5/2018, § 84).

40. Henüz kabul edilebilirlik değerlendirmesinin yapılmadığı bu aşamada -peşin bir yargı anlamına gelmemek kaydıyla- uygulanması gereken temel hakkın belli ölçüde başvuruçunun iddiaları ekseninde belirlenmesinin zaruri olduğu anlaşılmıştır. Başvuruçunun iddiasına odaklanan bir inceleme, kötü muamele yasağının mutlak niteliği ve çekirdek haklardan olması dolayısıyla anayasal güvencelerin daha yüksek düzeyde yansıtılmasını sağlayacaktır.

41. Gerçekleştirildiği iddia olunan eylemlerin niteliğinin ve bunların olay tarihinde çocuk sayılan başvuruçuda yaratacağı etkinin muhtemel yoğunluğunun -insan onurunu zedeleyici nitelikte olmasından dolayı- kötü muamele yasağı kapsamında yapılacak inceleme için gerekli olan asgari eşiği geçtiği kabul edilmelidir. Bu nedenle inceleme Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenen kötü muamele yasağı çerçevesinde yapılacaktır. Ayrıca başvuruçusu eşitlik ilkesinin ihlal edildiği iddiasını somut olgu ve olaylara dayalı olarak temellendiremediğinden ve dile getirdiği diğer şikâyetlerin tümü kötü muamele yasağının etkili soruşturma yükümlülüğü kapsamında kaldığından ihlal edildiğini ileri sürdüğü diğer haklar ve ilkeler yönünden bir inceleme yapılmamıştır.

Başvuru Numarası : 2015/17914
Karar Tarihi : 10/10/2019

2. İncelemenin Kapsamı Yönünden

42. Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan hak bağlamında devletin negatif ve pozitif olmak üzere iki çeşit yükümlülüğü bulunmaktadır. Başvuru konusu olayda üçüncü kişiler arasında meydana geldiği ileri sürülen bir cinsel suç eylemi bulunduğundan işkence ve kötü muamele yasağı kapsamında devletin negatif yükümlülüğünün ihlalinden değil pozitif yükümlülüğünün ihlalinden bahsedilebilecektir. Anayasa'nın 17. maddesi altında güvence altına alınan insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağı kapsamında devletin pozitif yükümlülüklerinin koruma yükümlülüğü ve etkili soruşturma yapma yükümlülüğü şeklinde iki boyutu bulunmaktadır.

43. Anayasa'nın 17. maddesi ayrıca devlete, kişilerin işkence ve eziyete ya da insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir ceza veya muameleye -bu muameleler üçüncü kişiler tarafından yapılmış olsa bile- maruz bırakılmalarını engelleyecek tedbirler alma ödevini yüklemektedir. Dolayısıyla yetkililerin bildikleri ya da bilmeleri gerektiği bir kötü muamele tehlikesinin gerçekleşmesini engellemek için makul tedbirleri almaları durumunda devletin 17. maddenin üçüncü fıkrası anlamında sorumluluğu ortaya çıkabilir (*Cezmi Demir ve diğ.leri*, § 82).

44. Somut olayda başvuru, koruma yükümlülüğüne ilişkin olarak başvuru formu ve/veya eklerinde herhangi bir şikâyetle bulunmadığı gibi Anayasa Mahkemesinin önünde koruma yükümlülüğünün ihlal edildiğine ilişkin kesin bir bilgi veya bulgu da bulunmamaktadır. Bu nedenle inceleme etkili soruşturma yapma yükümlülüğü kapsamı ile sınırlı olarak yapılmıştır.

3. Kabul Edilebilirlik Yönünden

45. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

4. Esas Yönünden

a. Genel İlkeler

46. Çocukların kendilerini korumalarındaki zorluk ve faillerin bu suçları büyük engellerle karşılaşmadan işleyebilmeleri cinsel istismarın yetişkinlere nazaran daha kolay işlenmesine neden olmakta ve bu suçlar, çocukların psikolojileri ile fizyolojilerinde daha ağır etkiler bırakmaktadır. Bu bağlamda söz konusu suçların işlenmesini önleyici ve caydırıcı nitelikte tedbirlerin alınması devletin en önemli pozitif yükümlülüklerinden biridir. Zira Anayasa'da olduğu gibi çocukların korunmasına yönelik, tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmeler ile tüm uluslararası metinlerde de çocukların cinsel istismarı ve cinsel sömürüsü hakkında etkili ve caydırıcı cezalar düzenlenmesi de dâhil olmak üzere devletlerin bu konuda gerekli tedbirleri almasına özellikle vurgu yapılmaktadır (AYM, E.2015/43, K.2015/101, 12/11/2015, § 16). Devletin pozitif yükümlülüğü kapsamında -özellikle ceza hukuku alanında suç hâline getirilerek- uygun bir mevzuat oluşturulması kadar bu mevzuatın uygulamada etkin bir şekilde hayata geçirilmesini temin eden yasal bir çerçeveye -ceza usul yasaları- sağlanması da önemlidir (*A.D.*, § 96).

Başvuru Numarası : 2015/17914

Karar Tarihi : 10/10/2019

47. Anayasa Mahkemesi bazı kararlarında üçüncü kişilerin birbirine karşı işledikleri cinsel istismar, yaralama, tehdit vb. eylemleri kötü muamele yasağı kapsamında incelemiştir (Z.C. [GK], B. No: 2013/3262, 11/5/2016; R.K., B. No: 2013/6950, 20/4/2016).

48. Pozitif yükümlülüğün usul boyutu çerçevesinde Anayasa'nın 15. ve 17. maddelerinde herhangi bir sınırlama nedeni bulunmayan, savaş ve ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike hâlinde dahi herhangi bir istisna öngörülmemeyen ve mutlak nitelik taşıyan (Z.C., § 102) kötü muamele yasağına ilişkin olaylarda bireyin kötü muameleyle maruz kaldığına ilişkin savunulabilir bir iddiasının bulunması hâlinde devlet, sorumlularının belirlenmesini ve gerekiyorsa cezalandırılmasını sağlayabilecek etkili, resmî bir soruşturma yürütmek durumundadır. Bu olanaklı olmazsa kötü muamele yasağı, sahip olduğu öneme rağmen pratikte etkisiz hâle gelecek ve kötü muamele faillerinin fiili dokunulmazlıktan yararlanarak kişilerin haklarını istismar etmeleri mümkün olacaktır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, §§ 110, 111).

49. Yürütülecek ceza soruşturmalarının amacı, kişinin maddi ve manevi varlığını koruyan mevzuat hükümlerinin etkili bir şekilde uygulanmasını ve sorumluların hesap vermelerini sağlamaktır. Bu bir sonuç yükümlülüğü değil uygun araçların kullanılması yükümlülüğüdür. Diğer taraftan burada yer verilen değerlendirmeler hiçbir şekilde Anayasa'nın 17. maddesinin başvuruçulara üçüncü tarafları adli bir suç nedeniyle yargılama ya da cezalandırma hakkı ya da tüm yargılamaları mahkûmiyetle ya da belirli bir ceza kararıyla sonuçlandırma ödevi yüklediği anlamına gelmemektedir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 77).

50. Soruşturmanın etkili ve yeterli olduğundan söz edilebilmesi için soruşturma makamlarının resen harekete geçerek olayı aydınlayabilecek ve sorumluların tespitine yarayabilecek bütün delilleri toplamaları gerekir. Dolayısıyla kötü muamele iddialarının gerektirdiği soruşturma, bağımsız bir şekilde süratle ve derinlikli yürütülmelidir. Diğer bir ifadeyle yetkililer, olay ve olguları ciddiyetle öğrenmeye çalışmalı ve soruşturmayı sonlandırmak ya da kararlarını temellendirmek için çabuk ve temelden yoksun sonuçlara dayanmamalıdır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 114).

51. Kötü muameleyle ilişkin bir soruşturmanın olabildiğince süratle ve özenle yürütülmesi gerekir. Bazı durumlarda soruşturmanın ilerlemesine engel olan güçlükler bulunabilir. Ancak böyle bir durumda dahi yetkililerin süratle hareket etmeleri olayın aydınlatılabilmesi, hukukun üstünlüğüne olan inancın korunması ve hukuka aykırı eylemlere mûsamaha gösterildiği veya kayıtsız kalındığı görünümü verilmemesi açısından büyük öneme sahiptir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 119).

52. Bu kapsamda yetkililerce soruşturma konusu olayın gerektirdiği tanıkların ifadelerinin alınması ve bilirkişi incelemeleri gibi söz konusu olaylarla ilgili kanıtların elde edilmesi için mümkün olan tüm tedbirlerin alınması, kötü muamelelerin gerçekleşme sebebinin objektif analizinin yapılması gerekir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 114).

53. Ceza soruşturmasının etkinliğini sağlayacak hususlardan biri de fiilen hesap verilebilirliği sağlamak için soruşturma sürecinin kamu denetimine açık olmasıdır. Ayrıca her olayda mağdurun meşru menfaatlerini korumak için gerekli olduğu ölçüde sürece katılması sağlanmalıdır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 115).

Başvuru Numarası : 2015/17914
Karar Tarihi : 10/10/2019

54. Soruşturma sonucunda alınan kararın soruşturmada elde edilen tüm bulguların kapsamlı, nesnel ve tarafsız bir analizine dayalı olması gerekir (*Cemil Danişman*, B. No: 2013/6319, 16/7/2014, § 99). Ulusal ve uluslararası mevzuattaki *çocuğun yüksek yararı* vurgusu, şikâyet etme kapasitelerinin veya isteklerinin genellikle çok daha az olması sebebiyle cinsel şiddet mağduru çocukların fiziksel ve ruhsal bütünlüğü ile onurunun korunması yönündeki ilkeyi daha karakteristik hâle getirir.

55. Bireysel başvurulara ilişkin şikâyetlerin incelenmesinde Anayasa Mahkemesinin sahip olduğu rol ikincil nitelikte olup icra edilen bir soruşturmadaki delilleri değerlendirmek kural olarak yargı mercilerinin işi olduğundan Anayasa Mahkemesinin görevi, bu mercilerin maddi olaylara ilişkin yaptıkları değerlendirmenin yerine kendi değerlendirmesini koymak değildir. Kötü muamele iddialarıyla ilgili olarak Anayasa Mahkemesinin yetkisi, Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerden Sözleşme ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamında bulunanlarla sınırlıdır. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin cezai sorumluluk bağlamında suça ya da masumiyete ilişkin bir bulguya ulaşma görevi bulunmamaktadır. Diğer taraftan yargı mercilerinin bulgularının Anayasa Mahkemesini bağlamamasına rağmen normal şartlar altında bu mercilerin maddi olaylara ilişkin yaptığı tespitlerden ayrılmak için de kuvvetli nedenlerin bulunması gerekir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 96).

b. İlkelerin Olaya Uygulanması

56. Başvurucu 2011 ve 2012 yıllarında gerçekleşen cinsel dokunulmazlığına yönelik eylemlerin yeterli ve etkili bir soruşturma yapılmadan kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlar sonuçlandığından şikâyetçidir.

57. Bireyler için en kutsal değer olan *insan onurunu* zedeleyen kötü muamele iddialarında soruşturmalar, benzer olayların tekrar yaşanmasını önlemeyi sağlayacak şekilde kapsamlı ve duyarlı bir şekilde yürütülmeli; ayrıca sorumlu/sorumlularının tespiti bakımından yapılması gerekli işlemlerde noksanlık bulunmamalıdır.

58. 5237 sayılı Kanun'un 103. maddesinde yer alan çocuğun cinsel istismarı suçunda on beş yaşını doldurmayan çocukların rızasının bulunup bulunmaması önem taşımadığı gibi suçun maddi unsurunun gerçekleşmesi için cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir neden aranmamaktadır. Başka bir ifadeyle bu yaş grubundaki çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış açısından çocuğun rıza açıklamasında bulunması fiili suç olmaktan çıkarmamaktadır (*Z.C.*, §§ 74-76).

59. Somut olayda başvurusunun şikâyetine konu olayların başvurusunun henüz on beş yaşını tamamlamamış olduğu döneme denk geldiği görülmektedir. Başvurusunun bir boşanma davasında tanık olarak beyanda bulunduğu sırada dile getirdiği iddialar için mahkeme hâkimi tarafından suç duyurusunda bulunulmuş, sonrasında Cumhuriyet Savcılığı tarafından soruşturma başlatılmıştır. Başvurusunun iddialarının kanundaki düzenleniş biçimiyle vücuda organ veya sair bir cisim sokma dışında kalan cinsel istismar boyutundaki eylemlerden ibaret olduğu anlaşılmaktadır.

60. Savcılık, soruşturma kapsamında avukat eşliğinde ve psikoloji alanında eğitim almış bir uzmanla birlikte yeniden kolluk vasıtasıyla başvurusunun ifadesini almıştır (bkz. § 10). İfadede hazır bulunan uzman, görüşlerini yazılı olarak soruşturma dosyasına ibraz etmiştir. Bununla birlikte tanık olarak başvurusunun annesinin ve teyzesinin anlatımlarına

Başvuru Numarası : 2015/17914

Karar Tarihi : 10/10/2019

başvurulmuştur (bkz. §§ 12, 13). Soruşturma kapsamında iddia olunan olaylar bağlamında sonuca etkili başkaca bir delil toplanmadığı anlaşılmaktadır. Çıkarılan tebligat ve zorla getirme kararına rağmen kendisine ulaşılmadığından şüphelinin sözlü savunmasının alınmadığı görülmektedir. Şüpheli, savunmasını avukatı aracılığıyla sunduğu dilekçeyle dile getirmiştir (bkz. § 14).

61. Anayasa'nın 17. maddesi gereğince yürütülecek soruşturmalarda yargısal mercilerin olayın gelişimine ve delillerin elde edilmesine ilişkin ileri sürülen her türlü iddiayı ve talebi karşılama zorunluluğu bulunmamaktadır. Tahkikat kapsamında yürütülecek işlemlerin belirleyicisi, yetkili soruşturma makamlarıdır (*Yavuz Durmuş ve diğerleri*, B. No: 2013/6574, 16/12/2015, § 62). Kamu görevlilerinin dâhil olmadığı kötü muamele iddialarında etkili soruşturma yükümlülüğünün kamu görevlilerinin karıştığı olaylardaki kadar katı bir incelemeye tabi tutulmadığı da vurgulanmalıdır (*Tuna Ayçiçek*, § 80).

62. Somut olayda başvuru, eniştisi olan şüphelinin fiziksel temas dışında telefonla da kendisini aradığını ve birtakım cinsel içerikli sözler söylediğini ifade etmiştir. Bir suçun telefon aracılığıyla işlendiği iddiası ileri sürüldüğünde hiç şüphesiz iddianın gerçekliğini ortaya koyan en temel delil iletişim kayıtlarıdır. Soruşturma kapsamında şüphelinin kullanmakta olduğu telefon numarası öğrenilerek gerçekten başvurunun şüpheli tarafından aranıp aranmadığı, aranmış ise ne sıklıkta arandığı konusunda bir araştırma yapılmamıştır. Başvuru vekili bu eksikliği kovuşturmaya yer olmadığına dair karara itiraz ettiği aşamada dile getirmiş, ayrıca şüphelinin taraf olduğu boşanma davasında getirilen HTS kayıtlarının bir örneğini de sunmuştur. Ayrıca itirazında, olayların meydana geldiği tarihlerde üç aylık süreçte şüphelinin müştekinin kalmakta olduğu evin telefonunu yetmiş dokuz kez aradığını ileri sürmüştür. Soruşturma kapsamında şüphelinin ifadesi kolluk veya Cumhuriyet savcısı tarafından 5271 sayılı Kanun'un 147. maddesine göre sözlü olarak alınmamıştır. Şüphelinin avukatı aracılığıyla dosyaya sunduğu "*Savunmalarım*" başlıklı yazılı dilekçesine itibar edilmiştir. Söz konusu dilekçe kovuşturmaya yer olmadığına dair karara dayanık yapılmış ve şüphelinin suçlamaları reddettiği kabul edilmiştir. Şüphelinin söz konusu dilekçede hiçbir zaman müştekiyi telefonla aramadığını iddia ettiği görülmektedir (bkz. § 14). Bu durumda başvuru vekilinin sunduğu iletişim kayıtlarıyla başvurunun beyanlarının çeliştiği ve bunun da suçun oluşumuna etki edebilecek nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Buna rağmen Savcılık tarafından bu hususun göz ardı edildiği ve arama kayıtları konusunda bir araştırma yapılmadan sonuca gidildiği görülmektedir.

63. Diğer taraftan başvuru; Savcılık kararına itiraz ettiği dilekçesinde şüphelinin bir telefon konuşmasında suçun ikrarı niteliğinde birtakım sözler sarf ettiğini, söz konusu konuşmanın tanığı olduğu gibi bu konuşmanın kayıt altına da alındığını belirtmiştir. Başvuru, iddiası kapsamında boşanma davasında tanık olarak dinlenen E.B.nin beyanlarını ve ses kaydını ibraz etmiştir. Yürütülen soruşturmada E.B.nin tanık olarak ifadesine başvurulmamıştır. Ayrıca boşanma davasında da delil olarak sunulduğu bildirilen ses kaydının getirilip hukuka uygun bir delil olup olmadığı, olduğu takdirde suçun sübutuna ne şekilde etkide bulunacağı tartışma konusu yapılmamıştır. Bu durum, Savcılığın iddiaları aydınlatarak gerçeği ciddiyetle öğrenme çabası içinde olmadığı kanaati uyandırmaktadır.

64. Yürütülen soruşturma sonucunda verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair kararda tanık Z.O.nun eşi olan şüpheli ile başvurunun el ele tutuşarak yürüdüğü fakat eşin başvuruca zorla bir temasta bulunmadığı şeklindeki beyanlarına yer verildiği görülmektedir. Kararın yazılı biçimine göre Cumhuriyet savcısının bu beyanlara değer attiğini söyleyebilmek mümkündür. Tanığın bu anlatımı doğru kabul edildiği takdirde söz

Başvuru Numarası : 2015/17914
Karar Tarihi : 10/10/2019

konusu eylemin maddi ve manevi unsurları itibarıyla cinsel istismar suçunu oluşturup oluşturmayacağı araştırılıp tartışma konusu yapılması gerekmektedir. Keza iddia konusu olayın gerçekleştiği tarihte başvurunun on beş yaşından küçük olduğu ve suçun oluşması için mağdur rızasının varlığının bir öneminin olmadığı ortadadır. Buna rağmen Savcılık tarafından bu yönde bir tartışma veya delil araştırması yoluna gidilmeyerek zor kullanılmadığı kabulünden hareketle suçun oluşmayacağı sonucuna ulaşılmış delillerin toplanmasında ve değerlendirilmesinde hassas davranılmadığını göstermektedir.

65. Belirtilenler ışığında başvurunun cinsel dokunulmazlığının ihlal edilmesiyle ilgili olarak ileri sürdüğü iddialar kapsamında delillerin toplanması için yeterli bir soruşturma yapıldığından söz etmek mümkün değildir.

66. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağının usul boyutu bakımından ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

5. 6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesi Yönünden

67. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinin (1) ve (2) numaralı fıkraları şöyledir:

“(1) Esas inceleme sonunda, başvurunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir...”

(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvuru lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir.”

68. Başvurucu, yeniden soruşturma yapılarak kamu davası açılmasına karar verilmesi ile manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

69. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Doğan* ([GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018) kararında, ihlal sonucuna varıldığında ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağına belirlenmesi hususunda genel ilkeler belirlenmiştir.

70. *Mehmet Doğan* kararında özetle uygun giderim yolunun belirlenebilmesi açısından öncelikle ihlalin kaynağının belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Buna göre ihlalin mahkeme kararından kaynaklandığı durumlarda 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrası ile Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 79. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (a) bendi uyarınca kural olarak ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapılmak üzere kararın bir örneğinin ilgili mahkemeye gönderilmesine hükmedilir (*Mehmet Doğan*, §§ 57, 58).

71. Anayasa Mahkemesinin tespit edilen ihlalin giderilmesi amacıyla yeniden yargılama yapılmasına hükmettiği hâllerde ilgili usul kanunlarında düzenlenen yargılamanın

Başvuru Numarası : 2015/17914
Karar Tarihi : 10/10/2019

yenilenmesi kurumundan farklı olarak yargılamanın yenilenmesi sebebinin varlığının kabulü ve önceki kararın kaldırılması hususunda derece mahkemesinin herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. Zira ihlal kararı verilen hâllerde yargılamanın yenilenmesinin gerekliliği hususundaki takdir derece mahkemelerine değil ihlalin varlığını tespit eden Anayasa Mahkemesine bırakılmıştır. Derece mahkemesi Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında belirttiği doğrultuda ihlalin sonuçlarını gidermek üzere gereken işlemleri yapmakla yükümlüdür (*Mehmet Doğan*, § 59).

72. Başvuruda, Anayasa'nın 17. maddesinde düzenlenen kötü muamele yasağının usul boyutu itibarıyla ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla somut başvuruda ihlalin yargısal bir karara varmak için gerekli olan deliller toplanmadan Cumhuriyet Başsavcılığınca verilen kovuşturmayaya yer olmadığına dair karardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

73. Bu durumda kötü muamele yasağı ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden etkin bir adli soruşturma yapılmasında hukuki yarar bulunmaktadır. Buna göre yapılacak yeniden soruşturma ise 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrasına göre ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasına yöneliktir. Bu kapsamda Cumhuriyet Başsavcılığınca yapılması gereken iş, öncelikle ihlale yol açan kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın ortadan kaldırılması ve nihayet ihlal sonucuna uygun delilleri toplayıp gerekli incelemeler yapıldıktan sonra yeniden karar vermektir. Bu sebeple kararın bir örneğinin İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesine karar verilmesi gerekir.

74. Başvuruda, kötü muamele yasağının usul boyutu itibarıyla ihlal edildiği sonucuna varılarak yeniden etkin bir adli soruşturma yürütülmesi amacıyla kararın bir örneğinin İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesine karar verilmesinin yeterli bir giderim oluşturduğu değerlendirildiğinden manevi tazminat talebinin reddine karar verilmesi gerekir.

75. Dosyadaki belgelerden tespit edilen 226,90 TL harç ve 2.475 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 2.701,90 TL yargılama giderinin başvurucuya ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Kamuya açık belgelerde başvurucunun kimliğinin gizli tutulması talebinin KABULÜNE,

B. Kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

C. Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağının usul boyutunun İHLAL EDİLDİĞİNE,

D. Kararın bir örneğinin kötü muamele yasağının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden soruşturma yapılmak üzere İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığına (Verilen karar 2014/181275 numaralı soruşturma dosyasıyla ilgilidir.) GÖNDERİLMESİNE,

Başvuru Numarası : 2015/17914
Karar Tarihi : 10/10/2019

E. Başvurucunun tazminat talebinin REDDİNE,

F. 226,90 TL harç ve 2.475 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 2.701,90 TL yargılama giderinin BAŞVURUCUYA ÖDENMESİNE,

G. Ödemenin, kararın tebliğini takiben başvurucunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

H. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 10/10/2019 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan
Engin YILDIRIM

Üye
Recep KÖMÜRCÜ

Üye
Rıdvan GÜLEÇ

Üye
Recai AKYEL

Üye
Yıldız SEFERİNOĞLU

Anayasa Mahkemesi Kararı

Başvuru No 2015/19167

(Başvurucunun 15 yaşındaki oğlunun tutuklamanın hukuki olmadığına ilişkin iddiasının kabul ve Anayasa'nın 19. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının tutuklamanın hukuki olmaması nedeniyle ihlaline dair karar)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASA MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM
KARAR

SEMRA OMAK BAŞVURUSU

(Başvuru Numarası: 2015/19167)

Karar Tarihi: 17/7/2019

R.G. Tarih ve Sayı: 10/9/2019-30884

Başvuru Numarası : 2015/19167
Karar Tarihi : 17/7/2019

İKİNCİ BÖLÜM

KARAR

Başkan : Engin YILDIRIM
Üyeler : Celal Mümtaz AKINCI
Muammer TOPAL
M. Emin KUZ
Yıldız SEFERİNOĞLU
Raportör Yrd. : Yusuf Enes KAYA
Başvurucu : Semra OMAK
Vekili : Av. Berrak Pınar ALİOĞLU

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, tutuklamanın hukuki olmaması nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 7/12/2015 tarihinde yapılmıştır.
3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.
4. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.
5. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık görüşünü bildirmiştir.
6. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı beyanda bulunmamıştır.

III. OLAY VE OLGULAR

7. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ve Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla erişilen bilgi ve belgeler çerçevesinde ilgili olaylar özetle şöyledir:

Başvuru Numarası : 2015/19167
Karar Tarihi : 17/7/2019

8. Başvurucunun oğlu E.N. (10/9/2000 doğumlu, 15 yaşında) mala zarar verme, hırsızlık, konut dokunulmazlığını ihlal etme suçlarını işlediği iddiasıyla 8/10/2015 tarihinde göz altına alınmıştır.

9. E.N. 9/10/2015 tarihli Savcılık ifadesinde "*Ö.B. ve T.G. ile birlikte yaklaşık 10 gün önce geceleyin saat 01.30 sıralarında ...iş merkezinde bulunan bir çay ocağının yanına gezdiğimiz araç ile birlikte gittik. Çay ocağının yan tarafına aracı park ettik. Kapıyı açmaya çalıştık, önce açamadık. Kapının üstünden girmeyi denedik ancak yine boyumuz yetmedi, kapıya tekme ile vurarak kapıyı açtık. Ö. ile birlikte çay ocağının içerisine girdik. İçerisinde bozuk para olan iki tane kumbarayı aldık. Başkaca bir şey almadan dışarıya çıktık. T. ise dışarıda arabanın içerisinde bizleri bekliyordu. O gün benim üzerimde arkasında 3 numara yazan Trabzonspor forması vardı. Ö.nün üzerinde hatırladığım kadarıyla gri renkli üzerinde mavi yıldızlar olan ve arkasında 23 numara yazan tişört bulunuyordu.*" şeklinde beyanda bulunmuştur.

10. Savcılık 9/10/2015 tarihinde, atılı suçun işlendiğine dair kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren olguların ve tutuklama nedeninin bulunduğunu belirtilerek E.N.yi tutuklanması talebiyle Trabzon 1. Sulh Ceza Hâkimliğine sevk etmiştir.

11. E.N. 9/10/2015 tarihinde yapılan sorgusunda "*Bu konuda daha önce ifade vermiştim. O ifadeyi aynen tekrar ederim. Olay tarihinde arkadaşım Ö.B. ve T.G. ile birlikte gece saat 12.00-1.00 gibi ... iş merkezinde bulunan çay ocağına girelim dedik. Çay ocağının kapısı kapalıydı. Birlikte girmeye karar verdik. Tekme atarak kapıyı açtık. Daha sonra kamerada da görüleceği üzere Ö. ile birlikte içeriye girdik. T. ise siz girin ben gözetmen olarak kalayım dedi. T. girmedi. Dolaba Ö. baktı. İki tane kumbara gibi birşey buldu. İçlerinde 300 TL civarında bozuk para vardı. İki kutuyu da Ö. aldı. Ben de olay anında oradaydım. Sağa sola bakıyordum. Birlikte dışarı çıktık. T. bizi arabada bekliyordu. Arabayı T. sürdü. Olay bu şekilde olmuştur. Pişmanım.*" şeklinde beyanda bulunmuştur.

12. Başvurucu sorgusunun tamamlanmasından sonra hırsızlık suçundan 9/10/2015 tarihinde tutuklanmıştır. Tutuklama kararının gerekçesinin ilgili kısmı şöyledir:

" [Başvurucunun] üzerine atılı hırsızlık suçunun vasıf ve mahiyeti, atılı suçun şüpheli tarafından işlendiğini gösterir somut delillerin mevcudiyeti, maddede öngörülen cezanın aşağı ve yukarı haddi, delillerin henüz toplanmamış olması, eylemin niteliği, yargılama sonucunda verilmesi muhtemel cezaya nazaran şüphelinin kaçma ihtimalinin bulunması, eylemin CMK 100/3 maddesindeki katalog suçlardan olması nedeniyle ve bu aşamada adli kontrolün yetersiz kalacağı kanaatiyle CMK 100. maddesi gereğince tutuklanmasına... [karar verildi.]"

13. Bu karara yapılan itiraz 15/10/2015 tarihinde Trabzon 2. Sulh Ceza Hâkimliğince reddedilmiştir. Ret kararının ilgili kısmı şöyledir:

"[Başvurucunun] üzerine atılı hırsızlık suçunu işlediğine dair kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösterir somut delillerin bulunması (dosyada bulunan Kamera görüntüleri, müşteki beyanı, SSÇ (Suça sürüklenen çocuk) Ö.B.nin beyanı, tanık beyanı) şüphelinin samimi ikrarı, dosyasında mevcut görüntü inceleme tutanağı, atılı suçun CMK'nın 100/3. maddesinde belirtilen katalog suçlardan oluşu, cezanın alt ve üst sınırı, işin önemi, şüphelinin tutuklulukta geçireceği sürenin yargılama sonrasında alması muhtemel ceza miktarı ile orantılı ve ölçülü olacağı, delillerin tam olarak toplanmamış bulunması, şüpheliye uygulanabilecek adli kontrol hükümlerinin bu aşamada yetersiz kalacağı değerlendirilerek şüpheli müdafinin tutuklama kararına itirazının reddine karar vermek gerekmiş[tir]."

Başvuru Numarası : 2015/19167
Karar Tarihi : 17/7/2019

14. Trabzon Cumhuriyet Başsavcılığının 4/11/2015 tarihli iddianamesiyle başvuru ve Ö.B. hakkında hırsızlık, işyeri dokunulmazlığını ihlal etme, mala zarar verme ve nitelikli olarak konut dokunulmazlığını ihlal etme suçlarını işledikleri iddiasıyla kamu davası açılmıştır. İddianamenin ilgili kısmı şöyledir:

"Yapılan olay yeri incelemesinde SSÇ E.N.nin parmak izlerinin ele geçirildiği, güvenlik cd'si görüntülerinde izlenen gri renkli tişörtün SSÇ Ö.B.den ele geçirildiği, iş yeri kapısı kenarlarına zarar verilmiş olduğunun tespit edildiği, Suça sürüklenen çocuklar E.N. ve Ö.B. şüpheli T.G. ile birlikte geceleyin müştekiye ait iş yerinin kapısını tekme ile açmak, kapıya zarar vermek suretiyle iş yeri içerisine girerek müştekinin şikayetinde belirtmiş olduğu şekilde yaklaşık 250TL tutarındaki parayı çaldıkları, Suça sürüklenen çocuklar hakkında atılı suçtan kamu davası açmaya yeterli delil bulunduğu sonucuna varılmakla;Suça sürüklenen çocukların, açık yargulamasının mahkemenizce yapılarak yukarıda belirtilen sevk maddelerine göre cezalandırılmasına, emanette kayıtlı bulunan suç delilinin dosya arasında saklanmasına karar verilmesi kamu adına talep ve iddia olunur."

15. Trabzon Çocuk Mahkemesi 5/11/2015 tarihinde iddianamenin kabulüne karar vermiş ve E.2015/242 sayılı dosya üzerinden kovuşturma aşaması başlamıştır.

16. Trabzon Çocuk Mahkemesince 5/11/2015 tarihinde yapılan tensip incelemesinde E.N. hakkında başka dosyada alınan sosyal inceleme raporunun dava dosyasına konulmasına, E.N.nin tutukluluk halinin devamına ve duruşmanın 3/12/2015 tarihine ertelenmesine karar verilmiştir. 20/4/2015 tarihli sosyal inceleme raporunda E.N. ilgili şu değerlendirmelerde bulunulmuştur:

" E.N.nin özellikle annenin evliliğinden sonra tutum ve davranışlarının olumsuz yönde değiştiği, üvey babanın çocuğa ilgi sevgi göstermediği, çocuğun da ona karşı tepkili olduğu E.N.nin öz babasını uzun yıllardır tanımadığı, geçen yıl babası ile karşılaştığı, öz babasının da çocukla ilgilenmediği öğrenilmiştir. Çocuğun evlenene kadar annesiyle birlikte yaşadığı, yaklaşık bir yıldır da anneannesiyle kaldığı, zaman zaman evden ayrıldığı, dışarıda kaldığı, çocuktan haber alamadıkları, annesi ve diğer akrabalarıyla çatışma yaşadığı, istekleri karşılanmayınca agresifleştiği, hakaret ve tehdit ettiği, çabuk sinirlenme, öfke patlamaları yaşama, kendine zarar verme, eşyaları kırma, sabırsız tutumlar sergileme gibi davranışlarının bulunduğu, evden kaçtığı, aile denetimine uymadığı belirlenmiştir. E.N.nin davranış bozuklukları nedeniyle Kaşüstü Numune Hastanesi ve Özel İmperyal Hastanesinde psikiyatrik tanılmasının yapıldığı, çocuk için ilaç tedavisi önerildiği ancak E.N.nin tedaviyi sürdürmediği anlaşılmıştır.

...

Suçta sürüklenen çocuk E.N. ile ilgili gerçekleştirilen sosyal incelemeler sonucunda çocuğun temel fiziksel ve biyolojik gereksinimlerinin anne ve anneanne tarafından karşılandığı belirlenmiştir. Ancak SSÇ'nin kişilik özellikleri, psikolojik durumu, tutum ve davranışları bütün olarak değerlendirildiğinde, E.N.nin şiddet suç içerikli olaylara karşma hususunda risk altında bulunduğu düşünüldüğünden,

1) Çocuğun ebeveynleri ile olan iletişimin olumlu ve nitelikli düzeyde olmaması, eğitim- öğretimden uzaklaşması, akademik başarısızlık yaşamaması, gelecek yaşam sürecine ilişkin nitelikli plan ve öngörülerinin bulunmaması, sosyal uyum ve davranış bozuklukları sergilemesi nedeniyle SSÇ'ye psiko-sosyal kimlik gelişiminde kişisel eğitsel rehberlik danışmanlık yapılması, ayrıca suçta sürüklenen çocuğun ebeveynlerine çocuğun eğitsel, sosyal, kültürel, psikiş gelişimi, çocuğa karşı ilgi, sevgi şefkat sunumu, çocuk yetiştirme ,

Başvuru Numarası : 2015/19167
Karar Tarihi : 17/7/2019

etkili iletişim, nitelikli anne baba tutumları, çocuk/ergenlik psikolojisi gibi konularda bilgi verilmesi amacıyla, çocuk hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 5.1.a maddesi gereğince danışmanlık tedbiri uygulanmasının, alınan danışmanlık tedbiri kararının 5395 sayılı Kanunun 45.1.a maddesi gereğince Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne yönlendirilmesi, aynı kanunun 8. maddesinin ikinci fıkrası gereğince tedbir kararının süreçleri hakkında üçer aylık sürelerle rapor istenmesinin,

2) SSÇ'nin aşırı sinirlenme, tepkisel ve agresif davranışlar sergileme gibi olumsuz anti sosyal tutum-davranışlarının rehabilite edilmesi, ruhsal sağlığının korunması amacıyla gereken nörolojik ve psikiyatrik teşhis ve tedavi sürecinin tekrar değerlendirilmesi için, çocuk hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5.1.d maddesi gereğince sağlık tedbiri uygulanmasının, alınan tedbir kararının 5395 sayılı Kanunun 45.1.d. maddesi gereğince il Halk Sağlığı Müdürlüğüne gönderilmesi, aynı Kanun'un 8. maddesinin ikinci fıkrası gereğince tedbir kararının süreçleri hakkında üçer aylık sürelerle rapor istenmesinin uygun olduğu kanaatine varılmıştır."

17. E.N. 10/11/2015 tarihinde Trabzon E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu çocuk koğuşunda saat 20.30 sularında kendini asarak yaşamına son vermiştir.

18. Mahkeme 3/12/2015 tarihli duruşmada, E.N.nin vefat etmesi nedeniyle hakkındaki dosyanın tefriğine karar vermiştir. Tefrik kararı üzerine E.N. hakkındaki dosya, Trabzon Çocuk Mahkemesinin E.2015/278 sayılı dosyasına kaydedilmiştir. Trabzon Çocuk Mahkemesi 3/12/2015 tarihinde E.N. hakkındaki davanın düşürülmesine karar vermiştir.

19. Başvurucu 7/12/2015 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

20. 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "*Nitelikli Hırsızlık*" kenar başlıklı 142. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ilgili kısmı şöyledir:

" (1) Hırsızlık suçunun;

...

h) (Ek: 18/6/2014-6545/62 md.) Herkesin girebileceği bir yerde bırakılmakla birlikte kilitlemek suretiyle ya da bina veya eklentileri içinde muhafaza altına alınmış olan eşya hakkında,

İşlenmesi hâlinde, beş yıldan on yıla kadar hapis cezasına hükmolunur."

21. 5237 sayılı Kanun'un "*Suçun gece vakti işlenmesi*" kenar başlıklı 143. maddesi şöyledir:

"Hırsızlık suçunun gece vakti işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır."

22. 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "*Tutuklama nedenleri*" kenar başlıklı 100. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

Başvuru Numarası : 2015/19167
Karar Tarihi : 17/7/2019

"(1) Kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilir. İşin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez.

(2) Aşağıdaki hallerde bir tutuklama nedeni var sayılabilir:

a) Şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular varsa.

b) Şüpheli veya sanığın davranışları;

1. Delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme,

2. Tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma,

Hususlarında kuvvetli şüphe oluştuyorsa.

(3) Aşağıdaki suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı halinde, tutuklama nedeni var sayılabilir:

a) 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan; (2)

...

7. Hırsızlık (madde 141,142)

..."

23. 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun "Tanımlar" kenar başlıklı 3. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ilgili kısımları şöyledir:

"Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi,

...

İfade eder."

24. 5395 sayılı Kanun'un "Temel ilkeler" kenar başlıklı 4. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ilgili kısımları şöyledir:

"(1) Bu Kanunun uygulanmasında, çocuğun haklarının korunması amacıyla;

...

i) Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması,

j) Tedbir kararı verilirken kuruma bakım ve kuruma tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması,

Başvuru Numarası : 2015/19167
Karar Tarihi : 17/7/2019

...

İlkeleri gözetilir."

25. 5395 sayılı Kanun'un "Adli kontrol" kenar başlıklı 20. maddesi şöyledir:

"(1) Suça sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma veya kovuşturma evrelerinde adli kontrol tedbiri olarak Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu maddesinde sayılanlar ile aşağıdaki tedbirlerden bir ya da birkaçına karar verilebilir:

a) Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak.

b) Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek.

c) Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak.

(2) Ancak bu tedbirlerden sonuç alınamaması, sonuç alınamayacağıın anlaşılması veya tedbirlere uyulmaması durumunda tutuklama kararı verilebilir."

B. Uluslararası Hukuk

26. Çocukların tutuklanması ile ilgili uluslararası hukuk için bkz. *Furkan Omurtag* (B. No: 2014/18179, 25/10/2017, §§ 29-40) başvurusu hakkında verilen karar.

27. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) 5. maddesi bağlamında genel kural olarak kişinin yakın akrabalarının mağdur statülerinin bulunmadığını zira kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının transfer edilemez bir hak olduğunu belirtmiştir (*Khayrullina/Rusya*, B. No: 29729/09, 19/12/2017, § 91; *Lykova/Rusya*, B. No: 68736/11, 22/12/2015, § 64). Ancak AİHM kişinin devletin sorumluluğu olduğu iddia edilen koşullarda ölmüş veya kaybolmuş olması ya da kişinin tutulmasının yaşam hakkı şikâyetiyle yakından bağlantılı olması durumunda kişinin yakınlarına başvuru yapma yetkisini tanımıştır (*Lykova/Rusya*, § 64; *Kats ve diğerleri/Ukrayna*, B. No: 29971/04, 18/12/2008, § 135). *Kats ve diğerleri/Ukrayna* davasında başvurucuların kızı sağlık sorunları nedeniyle ulusal hukukun gerektirdiği şekilde, hemen serbest bırakılması gerektiğine ilişkin yargı kararına rağmen serbest bırakılmamıştır. AİHM, bu nedenle başvurucuların kızının hukuka aykırı olarak tutuklanmasına ilişkin şikâyetlerinin Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamındaki şikâyetleriyle yakından bağlantılı olduğuna ve Sözleşme'nin 5. maddesinin ihlal edildiğini iddia etme hakları olduğuna karar vermiştir (*Kats ve diğerleri/Ukrayna*, § 135).

V. İNCELEME VE GEREKÇE

28. Mahkemenin 17/7/2019 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Başvurucunun İddiaları

29. Başvurucu; tutuklanmasına karar verilen oğlunun çocuk olma durumunun dikkate alınmadığını ve tartışılmadığını, tutuklama nedenlerinin bulunmadığını, tutuklama tedbirine son çare olarak başvurulması ilkelerine uygun davranılmadığını, oğlu hakkında verilen sosyal inceleme raporunun dikkate alınmadığını, bu raporla oğlunun psikiyatrik

Başvuru Numarası : 2015/19167

Karar Tarihi : 17/7/2019

sorunlarının olduğunun saptandığını, buna rağmen maktu ifadelerle tutukluluğun devamına kararı verildiğini belirterek kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ile adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

30. Bakanlık, başvurunun, başvurucular tarafından başlatılan ve ancak ölümleri sonucunda akrabaları tarafından takip edilen davalardan ayrı olduğunu, bireysel başvuru formunun incelenmesi neticesinde, başvurucunun iddia ettiği ihlallerden kişisel olarak zarar gördüğünü ileri sürmediğini, 5. madde kapsamındaki şikayetlerin vefat eden E.N. adına yapıldığını, dava dosyasında, başvurucunun, E.N.'nin tutuklanmasından ya da yapılan diğer işlemlerden zarar gördüğü sonucuna varmak için hiçbir kanıt bulunmadığını belirterek başvurunun kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.

B. Değerlendirme

31. Anayasa'nın "*Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması*" kenar başlıklı 13. maddesi şöyledir:

"Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

32. Anayasa'nın "*Kişi hürriyeti ve güvenliği*" kenar başlıklı 19. maddesinin birinci fıkrası ile üçüncü fıkrasının birinci cümlesi şöyledir:

"Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir."

33. Anayasa Mahkemesi, olayların başvuru tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (*Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 16). Bu itibarla somut olayda başvurucunun iddialarının özünün tutuklanmanın hukuki olmadığına yönelik olduğu anlaşıldığından şikâyetlerinin Anayasa'nın 19. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında incelenmesi gerekir. Başvurucunun tutukluluğun devamına ilişkin kararın avukat ve sosyal çalışma görevlisi olmadan tebliğ edildiğine ilişkin iddiasının ayrıca incelenmesine gerek görülmemiştir.

1. Kabul Edilebilirlik Yönünden

34. Yaşam hakkının doğal niteliği gereği, yaşamını kaybeden kişi açısından bu hakka yönelik bir başvuru ancak yaşanan ölüm olayı nedeniyle ölen kişinin mağdur olan yakınları tarafından yapılabilecektir (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, B. No: 2012/752, 17/9/2013, § 41).

35. Bireysel başvuru yoluyla işletebilecekler esas itibarıyla doğrudan mağdur sıfatını taşıyan kişiler olmakla birlikte somut olayın koşullarına ve ihlal edilen hakkın niteliğine göre doğrudan mağdur ile arasında kişisel ve özel bir bağ bulunan, dolayısıyla da Anayasa ve Sözleşme'nin ihlalden olumsuz olarak etkilenmiş veya ihlalin sona ermesinden meşru ve kişisel bir menfaati bulunan kimseler de *dolaylı mağdur* sıfatıyla bireysel başvuruda bulunabileceklerdir (*Engin Gök ve diğerleri*, B. No: 2013/3955, 14/4/2016, § 53).

Başvuru Numarası : 2015/19167

Karar Tarihi : 17/7/2019

36. Diğer taraftan *dolaylı mağduriyetin* ortaya çıkması, somut olayın koşullarına ve ihlal edilen hakkın niteliğine bağlı olarak değişebilmektedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, mağdurun bizzat başvuru yapmasının mümkün olmadığı ve yakın akrabalık ilişkisinin bulunduğu kimi durumlarda -özellikle yaşama hakkının söz konusu olduğu- başvurucuların ihlalden doğrudan etkilenmemiş olmalarına rağmen ihlalden dolaylı olarak etkilenmeleri nedeniyle bu etkiye dayanarak kendi adlarına başvuru yapabileceklerine de karar vermiştir (*Sadık Koçak ve diğerleri*, B. No: 2013/841, 23/1/2014; *Rıfat Bakır ve diğerleri*, B. No: 2013/2782, 11/3/2015).

37. Ancak kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı bağlamında dolaylı mağduriyetin söz konusu olup olmadığının tartışılması gerekir. Kişi hürriyeti ve güvenliği kişiye sıkı sıkıya bağlı, transfer edilemez bir haktır. Kural olarak doğrudan mağdurun ölümüyle veya kaybedilmesiyle yakından bağlantılı olmaksızın ileri sürülen ihlal iddiaları bakımından yakın akrabaların veya eşin mağdur statüsü bulunmamaktadır. Bununla birlikte kişi hürriyeti ve güvenliği hakkını ihlal ettiği iddia edilen tedbirin yaşam hakkı şikâyetiyle yakından bağlantılı olması -yaşam hakkıyla ilgili şikâyetin esasından bağımsız olmak üzere- durumunda yakın akrabaların veya eşin başvuru yapabileceklerinin kabul edilmesi gerekir.

38. Somut olayda başvurucu, adına başvuru yaptığı oğlunun yasal temsilcisi konumundadır. Başvurucunun oğlu devletin kontrolü altındaki ceza infaz kurumunda yaşamına son vermiştir. Yaşam hakkı ile ilgili başvuru dosyasındaki (B. No: 2016/78494) dilekçesinde başvurucu; oğlunun sosyal inceleme raporu gereğince psikiyatrik tedavi edilmesi gereken birisi olduğunu, tanık ifadeleriyle de oğlunun psikolojik sorunlar yaşadığının teyit edildiğini, buna rağmen intiharına giden süreçte engelleyici bir faaliyette bulunulmadığını, bundan ceza infaz kurumu yönetiminin sorumlu olduğunu belirtmiştir. Tüm bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde yaşam hakkı şikâyetinin sonucundan bağımsız olarak başvurucunun tutuklanmasının hukuka aykırı olduğu şikâyetinin yaşam hakkı şikâyetiyle yakından bağlantılı olduğu değerlendirilmiştir. Bu cihetle başvurucunun başvuru yapmaya yetkili olduğunun kabul edilmesi gerekir.

2. Esas Yönünden

a. Genel İlkeler

39. Anayasa'nın 19. maddesinin birinci fıkrasında, herkesin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına sahip olduğu ilke olarak ortaya konduktan sonra ikinci ve üçüncü fıkralarında, şekil ve şartları kanunda gösterilmek şartıyla kişilerin özgürlüğünden mahrum bırakılabileceği durumlar sınırlı olarak sayılmıştır (*Murat Narman*, B. No: 2012/1137, 2/7/2013, § 42).

40. Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına yönelik bir müdahale olarak tutuklamanın Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen ve tutuklama tedbirinin niteliğine uygun düşen, kanun tarafından öngörülme, Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen haklı sebeplerden bir veya daha fazlasına dayanma ve ölçülülük ilkesine aykırı olmama koşullarına uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekir (*Halas Aslan*, B. No: 2014/4994, 16/2/2017, §§ 53, 54).

41. Anayasa'nın 19. maddesinin üçüncü fıkrasına göre tutuklama ancak *suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler* bakımından mümkündür. Bir başka anlatımla tutuklamanın ön koşulu, kişinin suçluluğu hakkında kuvvetli belirtinin bulunmasıdır. Bunun için suçlamanın kuvvetli sayılabilecek inandırıcı delillerle desteklenmesi gerekir (*Mustafa Ali Balbay*, B. No: 2012/1272, 4/12/2013, § 72).

Başvuru Numarası : 2015/19167
Karar Tarihi : 17/7/2019

42. Öte yandan Anayasa'nın 19. maddesinin üçüncü fıkrasında, tutuklama kararının kaçma ya da delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla verilebileceği belirtilmiştir. 5271 sayılı Kanun'un 100. maddesine göre de şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olguların bulunması, şüpheli veya sanığın davranışlarının delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme, tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma hususlarında kuvvetli şüphe oluşturması hâllerinde tutuklama kararı verilebilecektir. Maddede ayrıca işlendiği konusunda kuvvetli şüphe bulunması şartıyla tutuklama nedeninin varsayılabileceği suçlara ilişkin bir liste yer verilmiştir (*Halas Aslan*, §§ 58, 59).

43. Diğer taraftan Anayasa'nın 13. maddesinde temel hak ve özgürlüklere yönelik sınırlamaların ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda dikkate alınacak hususlardan biri tutuklama tedbirinin isnat edilen suçun önemi ve uygulanacak olan yaptırımın ağırlığı karşısında ölçülü olmasıdır (*Halas Aslan*, § 72).

44. Her somut olayda tutuklamanın ön koşulu olan suçun işlendiğine dair kuvvetli belirtinin olup olmadığının, tutuklama nedenlerinin bulunup bulunmadığının ve tutuklama tedbirinin ölçülülüğünün takdiri öncelikle anılan tedbiri uygulayan yargı mercilerine aittir. Zira bu konuda taraflarla ve delillerle doğrudan temas hâlinde olan yargı mercileri Anayasa Mahkemesine kıyasla daha iyi konumdadır (*Gülser Yıldırım* (2) [GK], B. No: 2016/40170, 16/11/2017, § 123). Bununla birlikte yargı mercilerinin belirtilen hususlardaki takdir aralığını aşırıp aşmadığı Anayasa Mahkemesinin denetimine tabidir. Anayasa Mahkemesinin bu husustaki denetimi, somut olayın koşulları dikkate alınarak özellikle tutuklamaya ilişkin süreç ve tutuklama kararının gerekçeleri üzerinden yapılmalıdır (*Erdem Gül ve Can Dündar* [GK], B. No: 2015/18567, 25/2/2016, § 79; *Gülser Yıldırım* (2), § 124).

45. Son olarak çocuklar hakkında tutuklama tedbirinin uygulandığı durumlarda bunların yanı sıra yukarıda bahsedilen uluslararası sözleşmeler ve belgeler ışığında (*Furkan Omurtag*, §§ 30-40) tutuklamanın çocuklar bakımından en son başvurulacak yol olduğu, eğer tutukluluk bir zorunluluksa bunun mümkün olan en kısa sürede sonlandırılması gerektiği dikkate alınmalıdır. Adli kontrol gibi ulusal hukuk tarafından öngörülen daha az katı tedbirlerin uygulanması özellikle çocuklar yönünden gözönünde bulundurulmalıdır. Ancak bu durum, çocuklar hakkında hiçbir şekilde tutuklama tedbirinin uygulanamayacağı şeklinde anlaşılmalıdır. Bakanlar Komitesinin Avrupa Konseyine üye devletlere yönelik tavsiye kararında da belirtildiği üzere (bkz. 26) kısmen daha büyük yaştaki çocuklar tarafından işlenmiş olan çok ciddi suçlara ilişkin istisnai olaylarda tutuklama tedbirinin uygulanması gerekebilir (*Furkan Omurtag*, § 82).

b. İlkelerin Olaya Uygulanması

46. Başvurucunun oğlu, hırsızlık suçundan 5271 sayılı Kanun'un 100. maddesi uyarınca tutuklanmıştır. Bu itibarla kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına tutuklama suretiyle yapılan müdahalenin kanuni bir temeli bulunmaktadır.

47. Başvurucunun oğlunun tutuklanmasına konu olayda soruşturma mercilerinin tespitine göre olay yeri incelemesinde başvurucunun oğlunun parmak izlerinin ele geçirildiği, başvurucunun oğlunun ve diğer şüphelilerin geceleyin müştekiye ait işyerinin kapısını tekme ile açmak, kapıya zarar vermek suretiyle işyerine girerek 250 TL tutarında para çaldıkları belirtilmiştir. Başvurucunun oğlu da gerek ifadesinde gerekse sorgusunda suçü işlediğini kabul etmiştir. Dolayısıyla olayda kuvvetli suç şüphesinin bulunduğu açıktır.

Başvuru Numarası : 2015/19167
Karar Tarihi : 17/7/2019

48. Somut olayda, tutuklama kararını veren Mahkeme hırsızlık suçunun vasıf ve mahiyetine bu suç için öngörülen cezanın aşağı ve yukarı haddine, delillerin henüz toplanmamış olmasına, yargılama sonucunda verilmesi muhtemel cezaya nazaran kaçma ihtimalinin bulunmasına, eylemin 5271 sayılı 100. maddesinin (3) numaralı fıkrasındaki maddesindeki katalog suçlardan olmasına atıf yapmıştır. E.N.nin tutuklanmasına karar verilen nitelikli hırsızlık suçu Türk hukuk sistemi içinde ağır cezai yaptırımlar öngörülen suç tipleri arasında olup isnat edilen suçla ilişkin olarak kanunda öngörülen cezanın ağırlığı kaçma şüphesine işaret eden durumlardan biridir (bkz. §§ 20-21; aynı yöndeki değerlendirmeler için bkz. *Hüseyin Burçak*, B. No: 2014/474, 3/2/2016, § 61; *Devran Duran* [GK], B. No: 2014/10405, 25/5/2017, § 66). Ayrıca anılan suç, 5271 sayılı Kanun'un 100. maddesinin (3) numaralı fıkrasında yer alan ve kanun gereği *tutuklama nedeni varsayılabilen* suçlar arasındadır. Dolayısıyla başvurusunun oğlu yönünden dayarılan tutuklama nedenlerinin olgusal temellerinin olduğu söylenebilir.

49. Son olarak tutuklama tedbirinin ölçülü olup olmadığı belirlenmesi gerekir. Bir tutuklama tedbirinin Anayasa'nın 13. ve 19. maddeleri kapsamında ölçülü olup olmadığı belirlenmesinde somut olayın tüm özellikleri dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda başvurusunun çocuk olduğunun ayrıca gözönünde bulundurulması gerekir.

50. Çocukların tutuklanmasına ilişkin olarak 5395 sayılı Kanun'da bu durumun son çare tedbiri olması gerektiği belirtilmiştir. Özellikle 5395 sayılı Kanun'un 20. maddesi uyarınca, bir çocuğun tutuklanmasına yalnızca adli kontrol tedbirinden sonuç alınamaması, sonuç alınamayacağı anlaşılmaması veya bu tedbirlere uyulmaması durumunda karar verilebilmektedir. Bu hükümden somut olayda öncelikle adli kontrol tedbirinin uygulanması gerektiği anlaşılmaktadır. Zira adli kontrol tedbirinden sonuç alınamaması, sonuç alınamayacağı anlaşılmaması veya bu tedbirlere uyulmaması sonucuna varılabilesi için öncelikle bu tedbire başvurulması gerekmektedir.

51. Somut olayda tutuklamaya karar verilirken tutuklama kararında başvurusunun oğlunun çocuk olduğunun dikkate alındığına dair herhangi bir değerlendirmeye yer verilmemiştir. Dolayısıyla başvurusunun tutuklanmasına karar verilirken uluslararası sözleşme ve belgelerde yer alan ilkelere riayet edildiği, bu bağlamda diğer koruma tedbirlerinin uygulanmasının yetersizliğinden bahsedilirken başvurusunun yaşının dikkate alındığı söylenemeyecektir. Tutuklama kararında sulh ceza hâkimi tarafından ileri sürülen gerekçeler, tutukluluk tedbirinin -başvurusunun oğlunun yaşı bakımından- özellikle iç hukukun gerektirdiği üzere son çare olarak kullanıldığının düşünülmesine imkân vermemektedir. Ayrıca tutuklama kararı veren hâkimliğin başvurusunun tutuklanmasına karar verirken öncelikle tutuklamadan başka tedbirleri öngördüğü anlaşılmamaktadır. Bu gerekçelerle tutuklamanın ölçülü olmadığı sonucuna varılmıştır.

52. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 19. maddesinin üçüncü fıkrasının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

3. 6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesi Yönünden

53. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinin (1) ve (2) numaralı fıkraları şöyledir:

Başvuru Numarası : 2015/19167

Karar Tarihi : 17/7/2019

"(1) Esas inceleme sonunda, başvurunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir..."

(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvurucu lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir."

54. Başvurucu 33.000 TL manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

55. Somut olayda, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

56. İhlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında başvurucuya net 27.500 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir.

57. Anayasa Mahkemesinin maddi tazminata hükmedebilmesi için başvurunun uğradığını iddia ettiği maddi zarar ile tespit edilen ihlal arasında illiyet bağı bulunmalıdır. Başvurucunun bu konuda herhangi bir belge sunmamış olması nedeniyle maddi tazminat talebinin reddine karar verilmesi gerekir.

58. Dosyadaki belgelerden tespit edilen 226,90 TL harç ve 2.475 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 2.701,90 TL yargılama giderinin başvurucuya ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Tutuklamanın hukuki olmadığına ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

B. Anayasa'nın 19. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının tutuklamanın hukuki olmaması nedeniyle İHLAL EDİLDİĞİNE,

C. Başvurucuya net 27.500 TL manevi tazminat ÖDENMESİNE, tazminata ilişkin diğer taleplerin REDDİNE,

D. 226,90 TL harç ve 2.475 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 2.701,90 TL yargılama giderinin BAŞVURUCUYA ÖDENMESİNE,

E. Ödemelerin, kararın tebliğini takiben başvurunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

F. Kararın bir örneğinin bilgi için Trabzon Çocuk Mahkemesine (E.2015/278 sayılı kararla ilgilidir) GÖNDERİLMESİNE,

Başvuru Numarası : 2015/19167
Karar Tarihi : 17/7/2019

G. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 17/7/2019 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan
Engin YILDIRIM

Üye
Celal Mümtaz AKINCI

Üye
Muammer TOPAL

Üye
M.Emin KUZ

Üye
Yıldız SEFERİNOĞLU

Anayasa Mahkemesi Kararı

Başvuru No 2016/78494

(Başvurucunun 15 yaşındaki oğlunun cezaevindeki intiharının yaşama koruma yükümlülüğünün ihlaline dair karar)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASA MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM KARAR

SEMRA OMAK BAŞVURUSU (2)

(Başvuru Numarası: 2016/78494)

Karar Tarihi: 12/11/2019

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

İKİNCİ BÖLÜM

KARAR

Başkan : Recep KÖMÜRCÜ
Üyeler : Engin YILDIRIM
Celal Mümtaz AKINCI
Rıdvan GÜLEÇ
Recai AKYEL
Raportör : Hasan SARAÇ
Başvurucu : Semra OMAK
Vekili : Av. Berrak Pınar ALİOĞLU

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, ceza infaz kurumunda bir tutuklunun intihar etmesini önleyici tedbir alınmaması ve olaya ilişkin olarak etkili ceza soruşturması yürütülmemesi nedenleriyle yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 9/9/2016 tarihinde yapılmıştır.
3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.
4. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.
5. Bölüm Başkanı tarafından başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.
6. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüşünü bildirmiştir.
7. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı süresinde beyanda bulunmuştur.

III. OLAY VE OLGULAR

8. Başvuru dilekçesi ve ekleri ile onaylı suretleri Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla Trabzon Cumhuriyet Başsavcılığı (Başsavcılık) tarafından gönderilen soruşturma dosyası içeriğinden tespit edilen ilgili olaylar özetle şöyledir:

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

9. Başvurucu, Trabzon E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda (Ceza İnfaz Kurumu) tutuklu iken 10/11/2015 tarihinde yaşamını yitiren 2000 doğumlu E.N.nin annesidir.

A. E.N.nin Ceza İnfaz Kurumuna Girişi ve Ölümü

10. Başvurucunun oğlu E.N, Trabzon Başsavcılığınca (Başsavcılık) hırsızlık suçundan yürütülen soruşturma kapsamında 9/10/2015 tarihinde tutuklanmış ve tutuklama kararının infazı için Ceza İnfaz Kurumuna konulmuştur.

11. E.N. ilk olarak 12/10/2015 tarihinde ve sonrasında 23/10/2015 tarihinde Kurumun Psiko-sosyal Servisinde iki kez görüşme yapmıştır. Bu serviste düzenlenen Hükümlü-Tutuklu Ön Görüşme Tanıma Takip Formu'nda E.N.nin kişisel ve ailevi bilgileri ile tutuklu bulunduğu suçlara ilişkin bilgilerin yanında "*Geçmişte tedavi gördüğü ya da şu anda tedavi görmesini gerektirecek psikolojik bir rahatsızlığı var mı? Varsa nedir?*" sorusuna "*Kaşüstü Hst. Psk. İlaçlar kendi bırakmış*" şeklinde bir cevabın da yer aldığı görülmektedir. Bunun yanında "*Geçmişte kendisine zarar verme girişimi oldu mu? Olduysa ne şekilde?*" sorusuna E.N, silahla intihar girişimi olduğunu beyan etmiştir. Bu formdaki bilgilere göre E.N. ayrıca iki kez evden kaçmış, yaşına rağmen alkol tükettiğini de ifade etmiştir. Buna ilaveten E.N. ailevi problemleri nedeniyle anneannesi ile yaşamaktadır. Formun *Değerlendirme* kısmında ise herhangi bir görüşe yer verilmemiştir.

12. E.N. hakkında Çocuk Mahkemeleri tarafından aldırılmış 20/4/2015 tarihli sosyal inceleme raporu bulunmaktadır. Başvurucu bu raporun Ceza İnfaz Kurumuna sunulup sunulmadığına ilişkin olarak bir beyanda bulunmamıştır. Bununla birlikte bu raporda belirtilen hususların infaz görevlilerince tespit edildiğini ve E.N ile iki defa görüşme yapıldığını iddia etmektedir. Söz konusu raporun ilgili kısımları şöyledir:

" [E.N.nin] özellikle annenin evliliğinden sonra tutum ve davranışlarının olumsuz yönde değiştiği, üvey babanın çocuğa ilgi sevgi göstermediği, çocuğun da ona karşı tepkil olduğu, [E.N.nin] öz babasını uzun yıllardır tanımadığı, geçen yıl babası ile karşılaştığı, öz babasının da çocukla ilgilenmediği öğrenilmiştir. Çocuğun evlenene kadar annesiyle birlikte yaşadığı, yaklaşık bir yıldır da anneannesiyle kaldığı, zaman zaman evden ayrıldığı, dışarıda kaldığı, çocuktan haber alamadıkları, annesi ve diğer akrabalarıyla çatışma yaşadığı, istekleri karşılanmayınca agresifleştiği, hakaret ve tehdit ettiği, çabuk sinirlenme, öfke patlamaları yaşama, kendine zarar verme, eşyaları kırma, sabırsız tutumlar sergileme gibi davranışlarının bulunduğu, evden kaçtığı, aile denetimine uymadığı belirlenmiştir. [E.N.nin] davranış bozuklukları nedeniyle Kaşüstü Numune Hastanesi ve Özel İmperyal Hastanesinde psikiyatrik tanılmasının yapıldığı, çocuk için ilaç tedavisi önerildiği ancak [E.N.nin] tedavisi sürdürmediği anlaşılmıştır.

...

Suçta sürüklenen çocuk [E.N.] ile ilgili gerçekleştirilen sosyal incelemeler sonucunda çocuğun temel fiziksel ve biyolojik gereksinimlerinin anne ve anneanne tarafından karşılandığı belirlenmiştir. Ancak S[uça] S[ürüklenen] Ç[ocuk].un [SSÇ] kişilik özellikleri, psikolojik durumu, tutum ve davranışları bütün olarak değerlendirildiğinde, [E.N.nin] şiddet suç içerikli olaylara karışma hususunda risk altında bulunduğu düşünüldüğünden,

1) Çocuğun ebeveynleri ile olan iletişimin olumlu ve nitelikli düzeyde olmaması, eğitim- öğretimden uzaklaşması, akademik başarısızlık yaşamaması, gelecek yaşam sürecine ilişkin nitelikli plan ve öngörülerinin bulunmaması, sosyal uyum ve davranış bozuklukları

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

sergilemesi nedeniyle SSC'ye psiko-sosyal kimlik gelişiminde kişisel eğitimsel rehberlik danışmanlık yapılması, ayrıca suça sürüklenen çocuğun ebeveynlerine çocuğun eğitimsel, sosyal, kültürel, psikik gelişimi, çocuğa karşı ilgi, sevgi şefkat sunumu, çocuk yetiştirme, etkili iletişim, nitelikli anne baba tutumları, çocuk/ergenlik psikolojisi gibi konularda bilgi verilmesi amacıyla, çocuk hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 5.1.a maddesi gereğince danışmanlık tedbiri uygulanmasının, alınan danışmanlık tedbiri kararının 5395 sayılı Kanunun 45.1.a maddesi gereğince Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne yönlendirilmesi, aynı kanunun 8. maddesinin ikinci fıkrası gereğince tedbir kararının süreçleri hakkında üçer aylık sürelerle rapor istenmesinin,

2) SSC'nin aşırı sinirlenme, tepkisel ve agresif davranışlar sergileme gibi olumsuz anti sosyal tutum-davranışlarının rehabilite edilmesi, ruhsal sağlığının korunması amacıyla gereken norölojik ve psikiyatrik teşhis ve tedavi sürecinin tekrar değerlendirilmesi için, çocuk hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5.1.d maddesi gereğince sağlık tedbiri uygulanmasının, alınan tedbir kararının 5395 sayılı Kanunun 45.1.d. maddesi gereğince il Halk Sağlığı Müdürlüğüne gönderilmesi, aynı Kanun'un 8. maddesinin ikinci fıkrası gereğince tedbir kararının süreçleri hakkında üçer aylık sürelerle rapor istenmesinin uygun olduğu kanaatine varılmıştır."

13. E.N.nin Kurum kantininden daha önceden elde ettiği çamaşır ipini çocuk koğuşunun mutfak bölümünde bulunan, güvenlik kameralarının da rahatça görebileceği kalorifer peteği borusuna bağlayarak 10/11/2015 tarihinde intihar ettiği anlaşılmıştır. Kamera kayıtlarına göre E.N. eylemlerine saat 20.13'te başlamıştır.

14. Kamera kayıtlarına ve daha sonra alınan rapora göre intiharı ilk olarak E.N.nin koğuşta bulunan arkadaşları saat 20.28 civarında görmüş ve acil yardım butonlarına basarak infaz ve koruma memurlarına haber vermişlerdir.

15. Altı infaz ve koruma memurunun saat 20.30 gibi olay yerine geldiği, E.N.yi alarak sedyeye koyduğu, sağlık görevlileri tarafından ilk müdahalenin saat 20.46 sıralarında yapılabildiği, sağlık görevlileri nezaretinde Ceza İnfaz Kurumundan çıkarılan E.N.nin hastaneye götürüldüğü ve yoğun bakıma alındığı fakat müdahalelere rağmen saat 02.00 sıralarında öldüğü anlaşılmıştır.

16. Ölüm olayı hakkında on üç infaz ve koruma memuru tarafından bir tutanak düzenlenmiştir. 10/11/2015 tarihli tutanak şöyledir:

"Trabzon E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda 10/11/2015 Salı günkü nöbetimizde saat 19:55 sularında bir sonraki vardiyaya görev teslimi için akşam sayımı hazırlığı esnasında B-1 bolu çocuk odasının ziline çalması, akabinde odada çıkan gürültü üzerine görevli memurun oda mazgalından yapmış olduğu kontrolde odada kalan çocuk tutukluların içeride çok önemli ve acil bir durum olduğunu haber verdiği, görevli memurun oda mazgalından yaptığı ilk kontrolün ardından oluşturulan ekiple derhal odaya girildiğinde odanın mutfak kısmında bulunan bahçe kapısının önünde çocukların toplanmış halde oldukları görüldü Yanlarına gidildiğinde çocuk tutuklu [E.N.nin] bahçe kapısının kenar kısmında sırtının duvara yaslanmış vaziyette, kurum kantininden temin edilen çamaşır ipi parçasının boynuna bağlı vaziyette olduğu, ipin kesik olan diğer parçasının ise yaklaşık 1.5-2 metre yükseklikte bulunan kalorifer borusuna bağlı vaziyette olduğu, odada bulunan diğer çocuk tutukluların ise [E.N.nin] boynunda bulunan ipi yine kurum kantininden temin edilen meyve bıçağı ile kesmeye çalıştıkları görüldü.

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

Derhal çocuk tutuklu [E.N.nin] boynundaki ip çözülmüş ve nefes alması sağlanmaya çalışılmış, aynı zamanda 112 acil servis'e telefonla haber verildi. Çocuk tutuklu [E.N.] derhal bulunduğu odadan sedyeye alınarak kapı altı bölümüne çıkarıldı. Takribi 15 dakika (20:10 sularında) sonra kuruma gelen 112 Acil Servis elemanlarınca yapılan ilk kontrol ve müdahalenin ardından çocuk tutuklu [E.N.nin] 112 Acil Servis aracılığı ile hastaneye sevki sağlanmıştır.

İş bu tutanak tarafımızca 4 suret olarak tanzim edilmiş ve birlikte imza altına alınmıştır."

B. Olaylarla İlgili Soruşturmalar

1. Disiplin Soruşturması Kapsamında Yapılan İşlemler ve Karar

17. Aralarında Kurum müdürü, ikinci müdür ve idare memurlarının da bulunduğu on yedi kişi hakkında Başsavcılık tarafından olayla ilgili olarak disiplin soruşturması başlatılmıştır.

18. Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülen disiplin soruşturması sonucunda disiplin cezası verilmesine yer olmadığına 17/2/2016 tarihinde karar verilmiştir. Kararın ilgili kısmı şöyledir:

"...[K]işinin eylemine saat 20:13 sıralarında başlaması ve görevli infaz koruma memurlarının olaya saat 20:30 sıralarında müdahale etmiş olmaları durumunda olaya geç müdahalede bulunarak ihmali davranışta bulundukları düşünülmüş olsa da, çocuk koğuşunda bulunan kamera görüntülerinin kurumda bulunan diğer tüm güvenlik kamerası görüntüleri ile birlikte güvenlik ve gözetim servisi odasında bulunan 4 adet LCD ekrana yansıtıldığı, her ekranın 16 eşit parçaya bölünmüş kamera görüntülerini gösterdiği, toplamda 4 ekranda 64 görüntünün birlikte görüldüğü, olay yerini gösteren görüntünün sağ alt LCD'nin CH3 nolu bölümünde olduğu ve bu bölümün LCD ekranın en üst kısmında kaldığı, olayın oluş şeklinin güvenlik ve gözetim servisi odasında bulunan LCD ekrandan nasıl görüldüğünün ve olay cd'leri ile karşılaştırılması amacıyla 15/01/2016 tarihinde yapılan tespit; kurumda görevli bir infaz koruma memurunun görevlendirilerek olay yerine gönderildiği ve LCD ekrandan görünüş şeklinin kamerayla kayıt altına alındığı, kayıt altına alınan bu görüntülerle olayın gösteren cd kayıtlarının görüntülerini karşılaştırılması için bilirkişiden rapor alındığı, 03/02/2016 tarihli bilirkişi raporunda, olayına ilişkin görüntüler ile yapılan tespitteki görüntüler denetime elverişli şekilde karşılaştırmalı olarak fotoğraf haline getirildiği, raporun ve karşılaştırmalı görüntülerin incelenmesinde olayına ilişkin gerçek görüntülerde ölen [E.N.nin] boynuna ip taktığının ve asıldığının net olarak görülmesine rağmen LCD ekranındaki görüntüde ekranın üst kısmında tarih-saat ve görüntü numarası kısmı olduğu, LCD ekran görüntülerinde görevlendirilen infaz koruma memurunun dirsek bölümünden yukarı kısmın tarih ve saat bölümünün altında kalması nedeniyle görünmediği, bu durumda ölen [E.N.nin] boynuna ip takmasının ve kendisini kalorifer borusuna asma anının ekranda bulunan tarih ve saat gösteren kısmın altında kalmış olması nedeniyle güvenlik ve gözetim servisi odasında bulunan LCD ekranda görünmesinin ve farkedilmesinin mümkün olmadığı değerlendirilerek, böylece hakkında soruşturma yapılan memurların soruşturmaya konu olayın meydana gelmesinde ve neticenin gerçekleşmesinde herhangi bir kusur ya da ihmallerinin olduğuna dair delil bulunmadığı anlaşıldığından haklarında idari yaptırım uygulanmasına yer olmadığına dair karar verilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır."

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

2. Ceza Soruşturması Kapsamında Yapılan İlk İşlemler ve Alınan Raporlar

a. Olay Yeri İncelemesi

19. Olay hakkında kendisine bilgi verilen nöbetçi Cumhuriyet savcısı, olay yerine intikal ederek Olay Yeri İnceleme ekibiyle birlikte çeşitli araştırmalar yapmıştır. Olay yeri incelemesi sonucunda hazırlanan 20/3/2014 tarihli olay yeri inceleme raporunun ilgili kısmı şöyledir:

"Trabzon E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda tutuklu olarak bulunan yaşı küçük [E.N.] isimli şahsın intihar girişiminde bulunulduğunun bildirilmesi üzerine Ceza İnfaz Kurumuna ait 61 VE 654 plakalı resmi araçla şoför [E.T.] ile Cumhuriyet Savcısı [H.T.] cezaevine intikal etti. 5271 sayılı CMK'nın 169. maddesi uyarınca acele halin varlığı sebebiyle cezaevinde infaz koruma memuru olarak çalışan [O.K.ya] yemin verdirilerek Zabıt Katibi olarak görevlendirildi. Jandarma olay yeri inceleme ekibinin cezaevine intikal etmesiyle birlikte olayın gerçekleştiği çocuk koğuşu olarak ayrılan bölüme gelindi. Girişte sağda yatakhane kısmına çıkan merdivenlerin olduğu, devamında sağ tarafta tuvalet ve banyo olarak kullanılan bir bölümün olduğu girişin sağ çaprazında mutfak tezgahının olduğu, tezgahın üstünde bir adet su bardağının kırılmış vaziyette olduğu, tezgahın yanında kalorifer peteğinin bulunduğu, peteğin yanında da avlu denilen kısma açılan demir bir kapının olduğu, petek ile tezgah arasında bir adet süpürge ve bir adet faraşın olduğu, kalorifer peteği borusunun yerden yüksekliği 1.70 cm kısmında san ve mavi renkli çamaşır ip[iyle] bu iplere bağlı muhtemelen nevesimden koparılmış mavi renkli bez parçasının olduğu, peteğin altında yerde sarı renkli çamaşır ipi parçasının bulunduğu, peteğin olduğu yeri yani olay yerini çaprazında güvenlik kamerasının bulunduğu. tezgahın altında büyük çöp kutusunun bulunduğu, çöpün içinde üst tarafa 2015/10895 soruşturma, 2015/3439 esas nolu iddianame suretinin knştırılmış vaziyette olduğu. peteğin karşısında bulunan tv sehpasının alt bölümünde 'Hz. Muhammed ve Evrensel Mesaj' adlı kitabın bulunup kitabın ilk sayfasında bir not olduğunun görüldüğü, kitabın üzerinde gerekli incelemeler yapılması için olay yeri inceleme ekibince kitabın incelenmesi talimatı verildi. Tuvaletler ve banyo ol[a]rak kullanılan yer incelendiğinde lavabonun altında sarı renkli çamaşır ipinin mavi renkli nevesim parçasının ve bir kağıt parçasının olduğu, kağıt parçasına bakıldığında herhangi bir şeyin yazmadığı görüldü. Bu bölümün içerisinde bulunan iki tane büyük kovanın birinde sallanır vaziyette sarı renkli çamaşır ipi parçasının bulunduğu, havalandırma kısmında ise bir tişörtten kesilmiş benzeyen bez parçasının olduğu görüldü. Şahsın kaldığı koğuş incelendiğinde şahsa ait olduğu beyan edilen elbise dolaplarının üstünde bulunan siyah renkli montun olduğu, mornun içerisinde çeşitli kağıt parçalarının olduğu, kaldığı yatak kısmında bulunan mavi renkli yastık kılıfından bir parçanın koparılmış olduğu görüldü. Daha sonra güvenlik kamerası incelendiğinde olay öncesi, olay anı ve olay sonrasında ilişkin görüntülerin bulunduğu, bu görüntülerin Cd ortamına aktarılarak soruşturma dosyasına eklenme talimatı verildi. Olay yeri inceleme ekibine olay yerinde gerekli incelemelerin, fotoğraflamaların ve basit krokinin çizilmesi talimatı verildi. Cezaevi idaresine şahsın aynı koğuşta kaldığı arkadaşlarının ifadelerinin alınması talimatı verildi. Cezaevi idaresi tarafından güvenlik kamera görüntüleri Cd ortamına aktarılarak Curnhuriyet Savcısına sunuldu, tutanağa eklenmek üzere teslim alındı. 10/11/2015 Saat 23.15 "

20. Kesin ölüm sebebinin tespiti amacıyla yapılan klasik otopsi işlemi sonucunda kişinin ölümünün ası sonucu meydana gelmiş olduğu değerlendirilmiştir. Otopsi raporunda ayrıca cesetten alınan kanda alkol (etanol ve metanol) ve diğer aranan maddelerin (antipsikotikler ve antidepresanlar dâhil) bulunmadığı belirtilmiştir.

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

21. Başsavcılık ayrıca Ceza İnfaz Kurumu kamera kayıtlarının incelenmesi için 30/11/2015 ve 3/2/2016 tarihli iki bilirkişi raporu almıştır. Raporlarda; E.N.nin saat 20.12'de çekmeceleri olan eşya dolabının üzerinden ip ya da ipe benzeyen bir nesneyi aldığı, nesneyi kafasının gireceği şekilde ayarladığı, saat 20.13'te bu nesneyi kalorifer borusuna bağladığı ve eylemine başladığı, yarım adım öne gittikten sonra sağ bacağı diz kısmından bükülmek suretiyle arka tarafa doğru yere yavaşça düşmeye başladığı, saat 20.15-20.18 arasında ise üç defa daha kıpırdadığı, bu aşamadan sonra ilk olarak saat 20.28'te onunla aynı koşu alan bir kişinin E.N.nin yanına yaklaşıp sol ayağına tekme attığı ve başına baktığı, hemen tezgâhın üzerinden bir şeyler bulmaya çabaladığı, bu sırada başka birinin daha geldiği, kendi aralarında haberleşen beş kişinin daha olay yerine gelmesinin ardından Ceza İnfaz Kurumu görevlilerinin saat 20.30'da E.N.nin yanına geldiği, 112 görevlilerinin saat 20.46'da müdahaleye başladığı, saat 20.49'da ise E.N.nin sedye ile taşınarak hastaneye götürüldüğü belirtilmiştir. İkinci kez alınan bilirkişi raporunda ise göre Ceza İnfaz Kurumunda bulunan tüm güvenlik kamera görüntülerinin canlı olarak izlenebildiği, dört adet LCD televizyon ekranının on altı eşit parçaya bölüldüğü, dört ekranda toplamda altmış dört görüntünün olduğu, kamera odası güvenlik kamerası toplu gösterim ekranında saat ve güvenlik kamerasının adının olayın gerçekleştiği bölümü gösteren güvenlik kamerası görüntüsünün uzak bölümünde bazı alanların görüntülenmesini engellediği açıklanmıştır.

b. Başvurucu, Tanıklar ve Şüphelinin İfadeleri

22. Cumhuriyet savcısı 4/1/2016-6/1/2016 tarihlerinde müşteki sıfatıyla başvurucunun ifadesine başvurmuştur. Başvurucu ilk ifadesinde özetle psikolojik rahatsızlıkları bulunan oğlunun bu durumunun görevlilerce bilindiğini, görevlilerin görevlerini ihmal ederek dikkatsiz davrandıklarını, olay saatinden çok sonra sabah 09.00 civarında arandığını beyan etmiştir. Başvurucu, ikinci ifadesinde ise oğlunun Ceza İnfaz Kurumunda olduğu süre içinde bir defa açık görüş yaptığını, oğlunun kendisine Ceza İnfaz Kurumunda kötü davrandıklarını, kilolu, uzun boylu, kaba bir görevlinin her hafta kendilerine sıra dayacağı çektiğini, omuzlarına vurduğunu anlattığını, ayrıca oğluna tuvaletleri temizlettiklerini, bulaşık yıkattıklarını, oğlunun Ceza İnfaz Kurumunda uyum sağlamadığını beyan ettiğini ifade etmiştir.

23. Cumhuriyet savcısı olay tarihinde E.N. ile aynı Ceza İnfaz Kurumunda kalmakta olan, olay anında E.N.yi ilk gören ve diğer arkadaşlarına haber veren S.E. başta olmak üzere sekiz tanığın ifadesine başvurmuştur. S.E.nin ifadesi şöyledir:

"Olay tarihinde akşam 20.00 vardiyasına 5-10 dakika kala [H.A.] alt katta banyo yapıyordu. [H.A.], [E.N.yi] üst kata göndererek benden tıraş bıçağı istedi. Verdiğim tıraş bıçağını kör olduğunu söyleyerek [E.N] tekrar yanuma geldi. Ben de [E.N.ye] başka permatik olmadığını bunun ile tıraş olmasını söyledim. [E.N] aşağıya indi. Bende yaklaşık 10 dakika sonra aşağıya indim. Aşağıya indiğimde [E.N.nin] kalorifer borusuna çamaşır ipi ile asılı olduğunu gördüm. Ayakları yerde uzanır vaziyette idi. Ben ilk önce [E.N] şaka yapıyor zannettim. O yüzden kısa süreli bir duraksama yaşadım. Daha sonra [E.nin] dilinin başka bir renk aldığını gördüğümde korku ile yanına gittim ve [E.N.yi] tutup yukarıya kaldırdım. Bu esnada odada kalan diğer arkadaşlara bağırıyordum. Yanımıza ilk [B.] geldi. Ben de [B.ye] diğer arkadaşlara ve görevlilere haber ver dedim. Bir yandan da [E.N.yi] tutmaya devam ediyordum. Bir ara [E.N.yi] bırakıp boğazındaki ipi kesmek amacı ile yanında bulunan mutfak tezgahından bıçak almaya gittim. Ancak telaş içerisinde bıçak bulamadım. Bu esnada diğer arkadaşlarda geldiler. Hep birlikte [E.N.yi] kaldırdık. Görevliler daha gelmemişti. Defalarca zile ve kapıya vurmamıza rağmen görevliler hemen gelmediler. Hatta görevlilerden biri durumu kendisine anlattığımızda baş memurun geleceğini, içeriye girmek

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

İçin onu beklediklerini söyledi. Yani görevliler biz çağırımıza rağmen içeriye girmekte geç kaldılar. Yaklaşık 10 dakika geç geldiler. Bu arada ben ipi kesmek amacı ile tezgaha bulunan bir bardağı kırdım ve ipi kestim. Daha sonra görevliler geldiler. [E.N.yi] odadan dışarıya çıkardılar. Bildiğim kadarı ile [E.N.yi] aynı odada kaldığımız arkadaşlarla herhangi bir sıkıntısı yoktu. Ancak kendisi ile sohbet ettiğimizde [E.N.] bize ailevi sorunlarının olduğunu, annesinin ve babasının boşandıklarını ve her ikisinin de başka birisi ile evlediklerini, kendisinin bu duruma çok içertediğini, üvey babasının istememesi sebebi ile annesinin yanına gidemediğini, hatırladığı kadarı ile annesi ile bir defa açık görüş yaptığını, dayısının açık görüşe geldiğinde dayısı ile görüşmek istemediğini, annesinde kalamadığı için çoğu zaman meydan ve terminalde kaldığını anlatıyordu. Ben [E.N.yi] kalorifer borusunun dibinde görmeden önce odada şakalaşıp oyun oynuyorduk. Herhangi bir sorun görünmüyordu. [E.N.] bu sorunları sebebi ile zaman zaman merdivenin altında yalnız başına oturuyordu. Bizimle pek fazla bir arada bulunmuyordu. [E.N.nin] kendisini asacağını, intihar etmek isteyeceğini hiç tahmin etmezdim. Çünkü bu yönde hiçbir hareketi olmadı. Bizim çocuk koğuşumuz ile gardiyanlardan [M.] isimli birisi bizimle ilgilenmektedir. Bu gardiyan bize gayet iyi davranmaktadır. Sorunlarımızla ve isteklerimizle ilgilenmektedir. Herhangi bir şikâyetimiz yoktur. "

24. İfadelerine başvuru olan diğer tanıklar da benzer şekilde beyanda bulunmuşlardır. Bu tanıklar, ifadelerinde özetle E.N.nin ailevi sorunları nedeniyle psikolojik sorunlarının bulunduğu, Ceza İnfaz Kurumuna bu durum hakkında dilekçe verdiğini bildiklerini ifade etmişlerdir.

25. Olayın kamuoyunda biliniir hâle gelmesinden sonra çok sayıda dernek ve sivil toplum temsilcisinin yerel başsavcılıklar aracılığı ile suç duyurusunda bulunmasının ardından Başsavcılık tüm dosyaların birleştirilmesine karar vermiştir.

26. Olayın tek şüphelisi olduğu Başsavcılık tarafından değerlendirilen infaz koruma memuru M.Ö.nün ifadesine 14/12/2015 tarihinde başvurulmuştur. M.Ö.nün ifadesi şöyledir:

"Ben yaklaşık 16 yıldır Trabzon E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda infaz koruma memuru olarak görev yapmaktayım, olay tarihinde 08.00-20.00 nöbetinde vardiya infaz koruma baş memuru [P.A.nin] izinli olması nedeniyle ceza evi müdürü [S.S.nin] görevlendirmesiyle sorunlu baş memur yardımcısı olarak görevliydim, saat 19.55 sıralarında bir sonraki vardiyaya görev teslimi için sayım hazırlığı yapıyorduk, bir sonraki vardiyanın sorumlusu [M.G.ye] ceza evinde herhangi bir olay olmadığı hakkında bilgi veriyordum, bu esnada baş memurun telefonu çaldı, telefona ben baktım, bizim vardiyadaki görevli ismini hatırlayamadığım infaz koruma memuru bir arkadaş çocuk tutukluların kaldığı B-1 odasında sorun olduğunu söylemeleri üzerine hemen B-1 odasına gittim, odaya gittiğimde diğer memur arkadaşlar ve birkaç çocuk tutuklu adımı sonradan öğrendiğim [E.N.] isimli çocuk tutukluyu tutuyorlardı, [E.N.] boynundan iple bağlı şekilde kalorifer borusunun dibinde oturuyordu, ben geldiğimde [E.nin] boynundaki ipi kesmeye çalışıyorlardı, ben bu esnada hemen 112 acil servisinin çağırılması talimatı verdim, 10-15 dakika içerisinde 112 acil servis geldi, gerekli müdahaleyi yapıp hastaneye götürüldüler, daha sonrasında sayımı yapıp nöbeti teslim ettik, olay tutanağı tutuk dedi.

SORULDU: ceza evinin cevabi yazısında belirtildiği gibi hükümlü ve tutukluların ortak yaşam alanı ve havalandırmasını gösteren kamera sadece çocuk odasında bulunmaktadır, ceza evinde toplamda 63 adet kamera bulunmaktadır, bu kameralar ani müdahale odasında bulunan 4 adet LCD ekran televizyon vastasıyla 08.00-17.00 saatleri arasında ani müdahale ekibi memurlarınca takip edilmektedir, söz konusu görüntüler infaz ve koruma baş memurluğu odasında bulunan 2 adet bilgisayar ekranından da seyredilebilmektedir,

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

saat 17.00 den sonra kameraları takip etme sorumluluğu vardiya baş memurluğundadır, bizim vardiyalarımız genellikle 10-15 kişilik olur vardiyamızdan özel olarak kameraları takip etmekle görevli bir personelimiz yoktur, baş memurluk odasında genellikle baş memurlar bulunmaktadır, vardiyadaki diğer personeller ise koridorlarda görev yapmaktadır, kameralar ara ara baş memur ve durumu müsait olan X-Ray cihazındaki görevli arkadaş ile kapı altı bölümünde görevli arkadaşlar zaman zaman gelip kameralara bakarlar, olay tarihinde bu arkadaşların isimleri [M.M.M] ile [M.A.U.] dur ancak bu arkadaşlarla biz olay tarihinde diğer vardiyayı nöbeti devretmek için hazırlık yapıyorduk, bu nedenle bu arkadaşlar sorumlu oldukları alanda idiler, kamera sayısının çok fazla olması ve bu işle görevli bir personelimizin olmayışı nedeniyle bütün kameraları sürekli takip etme şansımız yoktur, zaten genellikle de nöbet devirlerinin 15 dakika öncesi ile 15 dakika sonrası nöbet devir teslim işlemleri yapıldığından kameraları takip etme olanağı bulunmamaktadır, olayda tam nöbet devri sırasında olmuştur, ben üzerime atılı suçlamayı kabul etmiyorum, bu olayda bizim herhangi bir kusurumuz, ihmalizim yoktur"

27. Cumhuriyet savcısı tarafından başka bir ifade alma işleminin yapıldığına dair dosya içinde bir veriye ulaşılamamıştır.

c. Soruşturma Kapsamında Yapılan Diğer Araştırmalar

28. Başsavcılık 16/11/2015 tarihinde Ceza İnfaz Kurumuna müzekkere yazarak olayla ilgili olarak tüm bilgi ve belgelerin temini ile gönderilmesi, ölen E.N. ile aynı odada kalanların ifadelerinin alınması ve gönderilmesi, olayın meydana geldiği odada olay tarihinde görevli olan personelin görev listesinin gönderilmesi, ayrıca Ceza İnfaz Kurumunda ve odada bulunan güvenlik kameralarının personel tarafından denetiminin nasıl yapıldığı, sürekli kameraları takip eden personelin olup olmadığı, bu konuda olay esnasında görevli olan personelin açık kimlik ve adres bilgilerinin bildirilmesi, yapılan idari soruşturmanın safahatı hakkında bilgi verilmesi ve belgelerinin onaylı örneklerinin gönderilmesi talimatını vermiştir.

29. Ceza İnfaz Kurumu; kameraların ani müdahale odasında bulunan televizyon vasıtasıyla takip edilmekte olduğunu, kameraları takip etme görevinin 08.00-17.00 saatleri arasında gündüz ani müdahale ekibi memurlarının, saat 17.00'den sonra ise vardiya başmemurluğunun sorumluluğu altında olduğunu, ayrıca yine söz konusu görüntülerin infaz ve koruma başmemurluğu odasında bulunan iki bilgisayardan da seyredilebildiğini, bu işle görevlendirilmiş bir personelin bulunmadığını, her vardiyanın kendi içinde takibini yaptığını açıklamış ve gündüz ekibi ve vardiya başmemurlarının imzasını içeren belgeleri sunmuştur.

30. Başsavcılık; bundan başka 25/4/2016 tarihinde E.N.nin psikolojik durumuyla ilgili olarak Ceza İnfaz Kurumuna dilekçe verdiği ve Ceza İnfaz Kurumunda kaldığı süreçte kötü muameleye maruz kaldığı iddialarına ilişkin olarak E.N.nin bu şekilde bir dilekçe verip vermediği, vermiş ise bu dilekçelerle ilgili olarak Kurum tarafından ne gibi işlemlerin yapıldığı, ölene psikolojik destek verilip verilmediği hususlarında bilgi verilmesi, E.N.nin tutuklu olarak kaldığı süreye ait kamera görüntülerinin CD hâline getirilip gönderilmesi, E.N.nin ıslak imza ve yazılarını taşıyan tüm dilekçe, ifade vs. belgelerin temin edilip gönderilmesini Ceza İnfaz Kurumundan talep etmiştir.

31. Ceza İnfaz Kurumu istenen bazı belgeleri göndermiş ve E.N. tarafından mahkemelere, savcılıklara, diğer kamu kurum veya kuruluşlarına gönderilen dilekçelerin bulunmadığını, ayrıca Ceza İnfaz Kurumuna geldiği ilk tarihte ve 23/10/2015 tarihinde olmak

Başvuru Numarası : 2016/78494

Karar Tarihi : 12/11/2019

üzere Psikososyal Servisi tarafından kendisiyle iki kez görüşme yapıldığını, kamera kayıtlarının 15-20 günlük süreler sonunda otomatik olarak silinmesi nedeniyle ölene ait geçmiş kayıtların bu nedenle gönderilemediğini beyan etmiştir.

32. Ceza İnfaz Kurumu idaresinden düzenlenen belgeye göre Kurum psikoloğu tarafından 12/10/2015 tarihinde yapılan görüşme sonucunda "Görüşme Notları" adı altında not tuttuğu anlaşılmıştır. Aynı tarihli kayda göre E.N.nin dayısıyla telefon ile irtibata geçildiği, E.N.nin Kurumda olduğunu bilgisinin dayısına verildiği ve geçmiş yaşamıyla ilgili bilgilerin de dayısından alındığı notunun düşünüldüğü tespit edilmiştir. Bundan başka 23/10/2015 tarihli görüşmede de E.N.nin olumsuz duygularını ifade etmesinin sağlandığı, kendisine psikolojik destek verildiği ve stresle başa çıkma üzerine kendisiyle çalışıldığı anlaşılmıştır.

33. Başsavcılık bunların yanında ölenin Ceza İnfaz Kurumunda bulunan notlarla mukayesesi yapılmak üzere çeşitli tarihlerde yargı mercilerine ve kamu kurumlarına yazı yazarak ölene ait ıslak imzalı belgelerin gönderilmesini talep etmiş ve Samsun Kriminal Polis Laboratuvarında da incelemesini yaptırmıştır.

d. Soruşturma Sonucunda Verilen Karar

34. Başsavcılık, soruşturma kapsamında elde ettiği verileri dikkate alarak 21/6/2016 tarihinde kovuşturmaya yer olmadığına karar vermiştir. Söz konusu karar şöyledir:

"Olay tarihinde ölen [E.N.nin] tutuklu olarak bulunduğu Trabzon E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda intihar girişiminde bulunduğu bildirilmesi üzerine ilgili Cumhuriyet Savcısı tarafından olay yerine intikal edilerek gerekli incelemelerin yapıldığı, çocukların kaldığı bölüme gelindiğinde mutfak olarak kullanılan yerde kalorifer peteği borusunun bulunduğu, buraya sarı ve mavi renkli çamaşır ipleriyle bu iplere bağlı bez parçasının olduğu, olayın gerçekleştiği yer olan kalorifer peteğini gören güvenlik kamerasının bulunduğu, detaylı incelemeler için olay yeri inceleme ekibine gerekli talimatların verildiği, [E.N.nin] kaldırıldığı hastanede vefat etmesi üzerine ölü muayene ve klasik otopsi işlemlerinin yapıldığı, cezaevi idaresi tarafından tutulan tutanaklara göre olayın 10/11/2015 günü saat 19.55 sıralarında bir sonraki vardiya görev teslimi için akşam sayımı hazırlığı esnasında gerçekleştiği, B-1 nolu çocuk odasının ziline çalması üzerine görevlilerin odaya gidip durumu kontrol ettikleri, odaya girdiklerinde odanın mutfak kısmında bulunan bahçe kapısının önünde çocuk tutuklu [E.N.nin] sırtını duvara yaslanmış vaziyette, çamaşır ipi parçasının boynuna bağlı olduğu, ipin kesik olan diğer parçasının ise kalorifer borusuna bağlı olduğu, derhal müdahale edilerek ölenin boynundaki ip çözülmeye çalışıldığı ve 112 acil servise haber verildiği, yaklaşık 15 dakika sonra 112 acil servisin gelerek [E.N.yı] hastaneye sevk ettikleri, [E.N.nin] hastanede tedavi altına alındığı, yoğun bakımda iken tüm müdahalelere rağmen kurtarılamayarak saat 02.00 da vefat ettiği, olay yeri inceleme raporunda bu hususların ayrıntılı olarak belirtildiği, Cezaevi İdaresinin 19/11/2015 tarihli cevabi yazısına göre, kurumda toplam 63 adet kameranın bulunup, bu kameralarda hükümlü/tutukluların ortak yaşam alanı ve havalandırmasını gösteren kameranın sadece çocuk odasında bulunduğu, söz konusu kameraların ani müdahale odasında bulunan 4 adet LCD ekran televizyon vasıtasıyla takip edildiği, saat 17.00 dan sonra kameraları takip etme sorumluluğunun vardiya baş memurluğunda olup, kameraları takip etmekle görevlendirilmiş her hangi bir personelin bulunmadığı hususlarının belirtildiği, [E.N.] ile olay tarihinde aynı odada kalmakta olan çocuk tutukluların Cumhuriyet Savcısı huzurunda alınan beyanlarında özetle,[E.N.nin] kendilerine ceza evinde kaldığı süre içerisinde ailevi sıkıntılarının olduğundan, anne babasının boşanıp yeniden evlenmeleri sebebiyle bu duruma içerlediğinden, evde kalamadığından çoğu zaman dışarıda meydan ve terminalde

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

kaldığından bahsettiğini, [E.N.nin] odada yalnız başına oturduğunu, kendileriyle fazla konuşmadığını belirttikleri, kameranın incelenmesi amacıyla aldırılan bilirkişi raporuna göre,[E.N.nin] olay öncesinde ipi alarak kalorifer peteğinin yanına gittiği, ipi elleriyle ayarlayarak kafasının üst tarafına kadar getirip kafasına göre ayarlamaya çalıştığı, daha sonra ipi kalorifer borusuna bağlayıp, arka kısmı kalorifer borularına yüzü güvenlik kamerasına bakacak şekilde ipi boynuna geçirdiği, daha sonra bulunduğu yerden yarım adım kadar geri kalorifer borusuna doğru giderek öne doğru eğildiği, sağ dizini bükerek başını öne eğip geriye doğru düştüğü, duvarın görüş açısını engellediği için düştükten sonra sadece bacalarının dizden aşağısının görüldüğü, yaklaşık 15 dakika sonra aynı odada kalan bir başka tutuklunun ölenin kalorifer peteğinin yanında oturur vaziyette bulunduğu, yaklaşık 2 dakika sonrada ceza evi görevlilerinin olay yerine geldikleri, yaklaşık 16 dakika sonra da sağlık görevlilerinin geldikleri, görevlilerin ve 3 tutuklu şahsın öleni başka bir yere taşıdıkları hususlarının belirtildiği, olay tarihinde vardiya baş memuru görevine geçici olarak bakan [M.Ö.nün] şüpheli olarak alınan ifadesinde özetle, olay tarihinde baş memurun izinli olması sebebiyle görevlendirmeye sorumlu baş memur yardımcısı olduğunu, saat 19.55 sıralarında bir sonraki vardiyaya görev teslimi için sayım hazırlığı yaptıkları esnada çocuk tutukluların kaldığı B-1 odasında sorun olması üzerine buraya gittiklerinde ölenin boynundan iple bağlı şekilde kalorifer borusunun yanında oturur vaziyette olduğunu gördüklerini, hemen 112 acil servise haber verdiklerini, olayla ilgili olarak her hangi bir kusurunun ve ihmalinin bulunmadığını beyan ederek üzerine atılı suçlamaları kabul etmediği, otopsi raporuna göre kesin ölüm sebebinin ası ve gelişen komplikasyonlar sonucu olduğunu belirttiği, müşteki ve vekilinin [E.N.nin] psikolojik rahatsızlıkları bulunup, ceza evi idaresinin bunu bilmesine rağmen bu konuda her hangi bir şey yapmadıklarından, görevlilerin [E.N.ya] kötü davranıp darp ettiklerinden bahisle şikayetçi oldukları, ceza evi görevlileriyle ilgili yürütülen disiplin soruşturması kapsamında aldırılan bilirkişi raporuna göre ceza evinde bulunan tüm güvenlik kamera görüntülerinin canlı olarak izlenebildiği 4 adet LCD televizyon ekranının 16 eşit parçaya bölünerek kamera görüntülerini gösterdiği ve 4 ekranda toplamda 64 görüntünün olduğu, kamera odası güvenlik kamera toplu gösterim ekranında saat ve güvenlik kamerasının adının olayın gerçekleştiği bölümü gösteren güvenlik kamerası görüş açısının uzak bölümünde bazı alanların görüntülenmesini engellediğinin tespit edildiği, ceza evi idaresinin 27/04/2016 tarihli cevabi yazısına göre, [E.N.nin] ceza evinde kaldığı süreçte her hangi bir mahkemeye, savcılığa, kurum veya kuruluşa gönderilen dilekçesinin olmadığı, [E.N.nin] kurumu ilk geldiğinde ve 23/10/2015 tarihinde olmak üzere kurum psiko-sosyal servistince resen 2 kez görüşme yapıldığını belirttiği, tüm bu hususlar bir arada değerlendirildiğinde kamera görüntülerinden de açıkça anlaşılacağı üzere, ölenin çamaşır ipleriyle kendisini kalorifer borularına bağlamak suretiyle intihar ettiğinin anlaşıldığı, intihar etmenin başlı başına ceza kanunlarımızda suç olarak düzenlenmediği, ancak intihara yönlendirilmenin suç olarak düzenlendiği, somut olayımızda ölenin intihara yönlendirildiğine dair her hangi bir delilin bulunmadığı, aynı odada kalan arkadaşlarının beyanlarından anlaşılacağı üzere, ölenin daha önce intihar etme şeklinde bir fikrinin olduğundan kimseye bahsetmediği, ailevi sıkıntıları nedeniyle aradan delilerin sağlıklı bir şekilde toplanabilmesi için gereken süreden sonra gündeme getirmesi nedeniyle somut her hangi bir delilin elde edilemediği, olayda şüpheli herhangi bir durumun bulunmadığının yapılan otopsi işlemleri, tanık beyanları, otopsi raporu ve kamera görüntülerinden anlaşıldığı, intihara bağlı ölüm olayının herhangi bir suç ya da suç unsuru oluşturmadığı, olay nedeni ile kusur izafe edilebilecek herhangi bir şahsın da bulunmadığı tüm soruşturma evrakı kapsamında anlaşılmalı, şüpheli hakkında üzerine atılı suçtan yukarıda açıklanan gerekçelerle KAMU ADINA KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA [karar verilmiştir.]

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

35. Başvurucu; E.N.nin psikolojik rahatsızlıkları olup Ceza İnfaz Kurumu idaresinin bunu bilmesine rağmen bu konuda gerekli tedbirleri almadıklarını, olay saatini gösteren kamera kayıtları ile idarenin düzenlemiş olduğu ilk tutanağın saatleri arasında farklılıklar bulunduğunu, E.N.nin eylemine başlaması ile infaz koruma memurlarının müdahalesi arasında zaman farkının olduğunu, olaya 15 dakika geç müdahale edildiğini, kameraların yetkililerce aktif izlenmediğini, kötü muamele iddialarının yeterince araştırılmadığını, ölüm olayının ailesine geç haber verildiğini belirterek itirazda bulunmuştur.

36. Trabzon 1. Sulh Ceza Hâkimliği 1/8/2016 tarihinde itirazın reddine karar vermiştir.

37. Bu karar 11/8/2016 tarihinde başvurunun vekiline tebliğ edilmiştir.

38. Başvurucu 9/9/2016 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

C. Bireysel Başvuru Sonrasında Açılan Tam Yargı Davası Süreci

39. Başvurucu, bireysel başvuru yaptıktan sonra Bakanlık Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne başvurarak olay nedeniyle uğradığı zararların tazmin edilmesini talep etmiştir.

40. Talebinin reddilmesi üzerine başvuru 17/1/2017 tarihinde Trabzon İdare Mahkemesinde 10.00 TL maddi ve 350.000 TL manevi tazminat istemli olarak tam yargı davası açmıştır.

41. Mahkeme 26/2/2018 tarihli kararı ile maddi tazminat isteminin reddine ve 30.000 TL manevi tazminatın ödenmesine karar vermiştir. Kararın ilgili kısmı şöyledir:

"..Olayda, dosya içerisinde yer alan bilirkişi raporu, ifade tutanakları ile tüm bilgi ve belgelerin birlikte değerlendirilmesinden, davacının oğlu [E.N.nin] Çocuk Tutuklu Ön Görüşme Tanıma Takip Formunda daha öncesinde silahlı intihar girişiminde bulunduğum beyan ettiği, kurunda yapılan psikolog görüşmelerinde Emirhan'ın psikolojik desteğe ihtiyacı olduğunun belirtildiği, ailevi sorunlarının üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğu anlaşılmasına rağmen bu konuda gerekli tedbirlerin alınmadığı, denetim ve gözetim yükümlülüğünün yerine getirilmediği hususları gözönünde bulundurulduğunda, tutuklu ve hükümlülerin can güvenliğinden sorumlu olan idarenin koruyucu tedbirlerin alınmasına ilişkin sorumluluğunu yerine getirmediğinden meydana gelen ölüm olayında kusurlu olduğu sonucuna varılmaktadır."

42. Anılan karar aleyhine kanun yollarına başvurulması nedeniyle henüz kesinleşmemiştir.

IV. İLGİLİ HUKUK

43. Benzer yöndeki içtihatlar için bkz. *Serfinaz Öztürk* (2014/18274, 21/9/2017), *Necla Özer ve Müslim Özer* (B. No:2013/3782, 21/4/2016), *Mehmet Kaya ve diğerleri* (B. No: 2013/6979, 20/5/2015) başvuruları hakkında verilen kararlar.

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

V. İNCELEME VE GEREKÇE

44. Mahkemenin 12/11/2019 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

45. Başvurucu, oğlu E.N.nin psikolojik sorunlarının Ceza İnfaz Kurumu görevlilerince bilinmesine rağmen gerekli ve yeterli tedbirlerin alınmaması ve ölüm olayı hakkında etkili soruşturma yürütülmemesi nedeniyle Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşam hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştü ve ihlalin tespiti ile etkili bir soruşturma yapılmasına karar verilmesini talep etmiştir.

46. Bakanlık görüşünde; başvurucunun oğlunun intihar etme düşüncesinde olduğunun olay tarihinde kamu görevlileri tarafından bilinmesinin dinlenen ifadeler nazara alındığında mümkün olmadığı, Başsavcılığın derhâl olaya el koyarak gerekli tüm işlemleri yaptığı, ölüm nedenine ilişkin rapor, ölüm anını gösteren kamera kayıtları ve alınan ifadeler değerlendirildiğinde ölüm olayının gerçekleşmesine bir başkasının eyleminin neden olduğuna dair herhangi bir delil veya emare bulunmadığını nazara alan Başsavcılığın kısa bir sürede (yaklaşık yedi ay) soruşturmayı tamamlayarak takipsizlik kararı verdiği, başvurucunun soruşturmaya katılımı konusunda herhangi bir engelle karşılaşmadığı, takipsizlik kararına itiraz etme imkânı bulduğu belirtilmiştir.

47. Başvurucu; Bakanlık görüşüne karşı beyanında Ceza İnfaz Kurumu yetkililerinin E.N.nin intihar riskini bildiklerini, buna rağmen yeterli tedbirleri almadıklarını, olay nedeniyle açmış olduğu tam yargı davasında iddialarının kabul gördüğünü ve tazminata hükmedildiğini ifade etmiş ve soruşturmanın yeniden açılması talebinde bulunmuştur.

B. Değerlendirme

48. Anayasa'nın iddianın değerlendirilmesinde dayanak alınacak "*Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı*" kenar başlıklı 17. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"Herkes, yaşama, ...hakkına sahiptir."

49. Anayasa'nın 5. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Devletin temel amaç ve görevleri, (...) kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."

50. Anayasa Mahkemesi, olayların başvurucu tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (*Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 16). Başvuru formu ve ekleri bir bütün olarak incelendiğinde başvurucunun şikâyetinin yaşam hakkı bağlamında temel olarak ölüm olayının devletin gözetiminde meydana gelmesi nedeniyle yaşamın korunmamasına ve ölüm olayı hakkında etkili bir soruşturma yürütülmemesine ilişkin olduğu anlaşılmaktadır. Başvurucu

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

her ne kadar çocuğun üstün yarar ilkesi ile sağlık hakkının da ihlal edildiğini ileri sürmüş ise de başvurucunun bu yöndeki iddialarının yaşam hakkı kapsamında etkili bir soruşturma yürütme yükümlülüğü çerçevesinde incelenmesi gerektiği kanaatine varılmıştır.

51. Başvurucu *İddialar* kısmında özetlendiği üzere Ceza İnfaz Kurumundaki bir infaz koruma memurunun oğluna kötü muamelede bulunduğunu iddia etmişse de başvurucunun bu iddiasını makul şüphesinin ötesinde delillerle ortaya koyması gerekmekte olup somut olayda bu yöndeki iddiasını temellendirecek somut bulgu ve kanıtları ortaya koymadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu iddia hakkında herhangi bir inceleme yapılmasına gerek görülmemiştir.

1. Kabul Edilebilirlik Yönünden

52. Yaşam hakkının doğal niteliği gereği, yaşamını kaybeden kişi açısından bu hakka yönelik bir başvuru ancak yaşanan ölüm olayı nedeniyle ölen kişinin mağdur olan yakınları tarafından yapılabilecektir (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, B. No: 2012/752, 17/9/2013, § 41). Başvuru konusu olayda ölen E.N., başvurucunun oğludur. Bu nedenle başvuruda, başvuru ehliyeti açısından bir eksiklik bulunmamaktadır.

53. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan başvurucunun yaşama hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddiasının kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

2. Esas Yönünden

a. Yaşamı Koruma Yükümlülüğünün İhlal Edildiğine İlişkin İddia

i. Genel İlkeler

54. Kişinin yaşam hakkı ile maddi ve manevi varlığını koruma hakkı birbiriyle sıkı bağlantıları olan, devredilmez ve vazgeçilmez haklardan olup devletin bu konuda pozitif ve negatif yükümlülükleri bulunmaktadır. Devletin negatif bir yükümlülük olarak yetki alanında bulunan hiçbir bireyin yaşamına kasıtlı ve hukuka aykırı olarak son vermeme, bunun yanı sıra pozitif bir yükümlülük olarak yine yetki alanında bulunan tüm bireylerin yaşam hakkını gerek kamusal makamların gerek diğer bireylerin gerekse kişinin kendisinin eylemlerinden kaynaklanabilecek risklere karşı koruma yükümlülüğü bulunmaktadır (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, §§ 50, 51).

55. Anayasa Mahkemesinin yaşam hakkı kapsamında devletin sahip olduğu pozitif yükümlülükler açısından benimsediği temel yaklaşıma göre devletin sorumluluğunu gerektirebilecek şartlar altında gerçekleşen ölüm olaylarında Anayasa'nın 17. maddesi devlete, elindeki tüm imkânları kullanarak bu konuda ihdas edilmiş yasal ve idari çerçevenin yaşamı tehlikede olan kişileri korumak için gereği gibi uygulanmasını ve bu hakka yönelik ihlallerin durdurulup cezalandırılmasını sağlayacak etkili idari ve yargısal tedbirleri alma görevi yüklemektedir. Bu yükümlülük, kamusal olsun veya olmasın yaşam hakkının tehlikeye girebileceği her türlü faaliyet bakımından geçerlidir (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, § 52).

56. Bu kapsamda bazı özel koşullarda devletin kişinin kendi eylemlerinden kaynaklanabilecek risklere karşı yaşamı korumak amacıyla gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü de bulunmaktadır (*Sadık Koçak ve diğerleri*, B. No: 2013/841, 23/1/2014, §

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

74). Ceza infaz kurumlarında gerçekleşen ölüm olayları için de geçerli olabilecek bu yükümlülüğün ortaya çıkması için ceza infaz kurumu yetkililerinin kendi kontrolleri altındaki bir kişinin kendini öldürmesi konusunda gerçek bir risk olduğunu bilip bilmediklerini ya da bilmeleri gerekir gerekmediğini tespit etmek, böyle bir durum söz konusu ise bu riski ortadan kaldırmak için makul ölçüler çerçevesinde ve sahip oldukları yetkiler kapsamında kendilerinden beklenen her şeyi yapıp yapmadıklarını incelemek gerekmektedir (*Mehmet Kaya ve diğerleri*, B. No: 2013/6979, 20/5/2015, § 72). Ancak özellikle insan davranışının öngörülemezliği, öncelikler ve kaynaklar değerlendirilerek yapılacak işlemin veya yürütülecek faaliyetin tercihi dikkate alınarak pozitif yükümlülük yetkililer üzerine aşırı yük oluşturacak şekilde yorumlanmamalıdır (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, § 53; *Sadık Koçak ve diğerleri*, § 74).

57. Tutuklanan veya hürriyeti bağlayıcı cezasının infazına başlanan kişilerin daha önce sahip oldukları pek çok özgürlükten mahrum kalmalarının ve günlük yaşamlarında ciddi nitelikte bir değişim yaşamalarının doğal bir sonucu olarak psikolojik durumları bozulabilmekte, dolayısıyla kırılğan ve korumasız bir konumda bulunan bu kişilerin intihar riski artabilmektedir. Bu nedenle yasal ve ikincil düzenlemelerin ceza infaz kurumu yetkililerine bu kişiler hakkında daha duyarlı ve dikkatli olma görevi yüklemesi, tutuklu veya hükümlü kişilerin hayatlarının tehlikeye atılmasını önleyici tedbirler alınmasını sağlaması gerekmektedir. Bu amaçla öncelikle ceza infaz kurumunda kalan kişilerin davranışlarının ve sağlık durumlarının takip edilmesi, gerektiğinde doktor muayenesine başvurulması, diğer yandan bu konuda eğilimi olduğu anlaşılanlar açısından kendileri için en uygun yerlerde kalmalarının temin edilmesi, intihar eylemlerinde kullanılabilecek kesici/delici eşyalara, kemer, çamaşır ipi veya ayakkabı bağcıkları gibi eşyalara el konması suretiyle bu tip risklerin azaltılmasına yönelik önlemlerin alınması gerekmektedir (*Mehmet Kaya ve diğerleri*, § 73).

58. Bu bağlamda bir tutuklunun veya hükümlünün kendine zarar verme ihtimalini kişi özgürlüğüne aşırı bir sınırlama getirmeyecek ölçüde en aza indirecek tedbirlerin alınması yetkililerden beklenebilecektir. Bir hükümlü veya tutuklu açısından daha sıkı tedbirlerin gerekip gerekmediği ve bunların uygulanmasının makul olup olmadığı, başvuru konusu yapılan her bir somut olayın koşullarına göre değişecektir (*Mehmet Kaya ve diğerleri*, § 74).

59. Ceza infaz kurumunda bulunan veya askerlik vazifesini yerine getiren bir kişinin sağlığı ve güvenliği açısından gerekli tedavi türünün ve kalması uygun olan yerin belirlenmesinin -o kişinin bu konulardaki muhakeme yeteneğinin somut olayın şartları içinde sağlıklı olmadığını açık olduğu durumlarda- sadece kendi tercihlerine göre yapılması mümkün değildir (*Mehmet Kaya ve diğerleri*, § 82).

ii. İlkelerin Olaya Uygulanması

60. Başvurucu, yukarıda belirtilen iddialarla (bkz. § 45) yaşam hakkının maddi boyutunun ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

61. Somut olayda ceza infaz kurumunda bulunan kişilerin yaşam ve sağlıklarının korunması için oluşturulması gereken yasal ve idari çerçevenin oluşturulmadığı yönünde ileri sürülen bir eksiklik olmadığı gibi bu konuda Anayasa Mahkemesi tarafından resen gözetilmesi ve incelenmesi gereken bir hususun da bulunmadığı anlaşılmıştır.

62. Dolayısıyla mevcut başvuruda, öncelikle yukarıda (bkz. §§ 54-59) yer verilen ilkeler çerçevesinde öncelikle intihar olayında gerçek ve yakın riskin bilinip bilinmediğinin

Başvuru Numarası : 2016/78494

Karar Tarihi : 12/11/2019

veya bilinmesi gerekip gerekmediğinin belirlenmesi, bu soruya olumlu yanıt verilmesi hâlinde ise yetkililerin önleyici idari tedbir alıp almadığının ortaya konması gerekmektedir.

63. Hırsızlık suçundan tutuklanan ve 9/10/2015 tarihinde Ceza İnfaz Kurumuna konulan 15 yaşındaki E.N. 12/10/2015 tarihinde Ceza İnfaz Kurumu Psikososyal Servisi ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Formda, E.N.nin Kaşüstü Devlet Hastanesi Psikiyatri Servisinde tedavi gördüğü ve bu yerden verilen ilaçların E.N. tarafından kendi isteğiyle bırakıldığı açıkça görülmektedir. Formda, tutuklunun ne gibi psikiyatrik hastalığının olduğu, ne zaman başladığı, hangi ilaçların verildiği, takibinin gerekip gerekmediği veya bu anlatıya göre Ceza İnfaz Kurumunda kendisine önem gösterilip gösterilmeyeceğine dair kayıtların bulunmadığı, formun *Değerlendirme* kısmının boş bırakıldığı anlaşılmıştır.

64. Bu hususa ilaveten E.N.nin silahla intihara teşebbüs ettiği bilgisi de Psikososyal Servisi ile yapılan ilk görüşmede açıkça beyan edilmiştir. Buna göre Ceza İnfaz Kurumuna giren ve olay tarihinde 15 yaşında olan E.N.nin geçmiş hikâyesinde kendisine açıkça zarar verme teşebbüsünde bulunduğu bilgisi ilgili kurum personeli tarafından bilinmektedir.

65. Ayrıntıları yukarıda (bkz. § 32) açıklandığı üzere aynı tarihte E.N.nin dayısı ile irtibata geçilmiş ve durumu hakkında bilgi de alınmıştır. Bununla birlikte E.N.nin psikolojik durumu hakkında dayısının ne gibi bilgilere sahip olduğu, bunların Ceza İnfaz Kurumunda bulunan E.N. üzerindeki etkilerinin neler olabileceği hususunda bir değerlendirmenin yapılmadığının bu aşamada vurgulanması gerekmektedir.

66. Bununla birlikte Ceza İnfaz Kurumu psikoloğu tarafından yapılan iki görüşme de de E.N.nin aktif veya pasif intihar eğilimleri taşıdığına veya gösterdiğine dair kayıtlar bulunmamaktadır.

67. Ceza ehliyetini ortadan kaldıracak ya da azaltacak nitelikte bir rahatsızlığının bulunup bulunmadığı hususunun tespiti amacıyla E.N. hakkında bir inceleme yapıldığına dair dosya içinde bir belgeye rastlanmamıştır. Ayrıca başvuru ile diğer tanıkların ifadelerinde geçtiği şekliyle E.N.nin Kurum idaresine dilekçe verdiğine veya başkaca bir talepte bulunduğuna ilişkin olarak başvuru tarafından bir veri sunulmadığı gibi resen yapılan incelemede de bu hususa dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Ceza İnfaz Kurumu tarafından Başsavcılığa gönderilen resmî yazıda başvuru tarafından dilekçe verilmediği açıkça belirtilmiştir.

68. Bu tespitler ve tanıkların ifadeleri dikkate alındığında E.N.nin Ceza İnfaz Kurumu yetkililerinin dikkatini çekebilecek derecede intihara eğilim gösterip göstermediğinin şu tespitler sonrasında yapılması gerekmektedir:

- E.N., Ceza İnfaz Kurumuna girdiği tarihte on beş yaşındadır.

- Kurum psikoloğu ile yapılan ilk görüşme sonucunda düzenlenen rapora göre Ceza İnfaz Kurumuna girmeden önce bir psikiyatri polikliniğine müracaatı bulunmaktadır ve verilen ilaçları iradesiyle bırakmıştır.

- Ceza İnfaz Kurumu kayıtlarına göre psikiyatrik rahatsızlıkları ile ilgili olarak Kurum tabibinden veya başka bir hastanenin psikiyatri ve benzeri polikliniklerinin hizmetlerinden yararlanmak istediğine dair talebi bulunmamaktadır.

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

- Tanık ifadelerine göre E.N.nin ailevi problemlerinin bulunduğu, yalnız kalmak istediği ve zaman zaman yalnız kaldığı sabittir.

- E.N. olaydan önce silahla intihar teşebbüsünde bulunmuş ve bu bilgi görevlilere beyan edilmiştir.

- Ceza İnfaz Kurumu idarecileri, diğer ilgililer ve tanıklar E.N.nin intihar etme düşüncesinin bulunduğu ifade eden bir cümlesine tanık olmamıştır.

69. Tüm bu tespitler sonrasında E.N.nin kendisine zarar verme riskinin bilinirliğinin tartışılması gerekmektedir. Bu değerlendirme yapılırken ise E.N.nin yaşı ve Ceza İnfaz Kurumu kayıtlarında yer alan hikâyesi değerlendirilmelidir.

70. Öncelikle *Olay ve Olgular* kısmında ayrıntılı olarak açıklandığı üzere (bkz. §§ 9-16) 15 yaşındaki E.N., Ceza İnfaz Kurumuna girişi sırasında önceki intihar girişiminden Kurum Psikososyal Servisi görevlisine bahsetmiştir. Bundan başka E.N.nin İnfaz Kurumuna girmeden önce psikiyatrik problemlerinin olması nedeniyle hastaneye müracaat ettiği fakat kendisine verilen ilaçları kendi iradesiyle bıraktığı hususu da kayıtlarda açıkça bulunmaktadır. Nihayet E.N.nin dayısı ile iletişim sağlanmış ve E.N.nin psikolojik durumu hakkında bilgi alınmıştır. Tüm bu koşullar birlikte değerlendirildiğinde somut olayda, E.N.nin intihar etme riskinin Ceza İnfaz Kurumu yetkililerince bilindiğinin kabulü gerekmektedir.

71. Ceza İnfaz Kurumu yetkililerinin hassas olan bu husus karşısında makul ve gerekli önleyici tedbirleri alıp almadıklarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Buna göre kendilerine beyan edilen intihar etme riski karşısında yetkililerin E.N.nin psikolojik durumunun yeniden gözden geçirilmesi, varsa kendi kurumlarında, yoksa diğer hastanelerin ilgili servislerinde E.N.nin tıbbi desteği almasının sağlanmaları gerektiği izahat varededir. Bunun yanında E.N.ye sağlanacak tıbbi desteğin yanında E.N.nin Kurum içinde de özel hayatına müdahale etmeyecek ölçüde sıkı takibinin yapılmasının gerektiği bir diğer önleyici tedbir olarak Ceza İnfaz Kurumu yetkililerinin yaşam hakkının korunması bağlamında görevleri arasında kalacağı da kabul edilmelidir.

72. Somut olay bakımından ayrıca tüm teknik imkânlarla rağmen E.N.nin eylemlerine başlamasından itibaren gözetlenemediğinin ve ilgili personel tarafından geç müdahale edildiğinin kabul edilmesi gerekmektedir. Bilirkişi raporlarından da anlaşılacağı üzere Ceza İnfaz Kurumunun ilgili alanlarının kameralar aracılığıyla gözetlendiği, buna rağmen E.N.nin eylemlerinin farkına varılmadığının da altı çizilmelidir. Yaşam hakkının korunması bağlamında yaşı küçük olan çocuklar başta olmak üzere kırılgan grupların devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunduğu bu dönem içinde teknik cihazlar veya başka imkânlarla, yasal mevzuatın da elverdiği ölçüde sıkı takiplerinin yapılması, bu alanda yetişmiş personelin istihdamı yaşamı korumak için etkili işleyen bir organizasyon kurma yükümlülüğünün bir parçasıdır.

73. Nihai olarak henüz bir çocuk olan, geçmişinde yaşadığı sorunlar nedeniyle intihar eğilimi olan ve ruhsal tedaviye muhtaç ölen E.N., devletin kontrolü altında tutulduğu sırada yaşamını yitirmiştir. Özgürlüğünden mahrum olan kişilerin daha hassas ve değişken veya dengesiz duygusal yapıya sahip olabilecekleri gözönüne alındığında kamu makamlarının ceza infaz kurumundaki kişilerin hayatlarının tehlikeye atılmasını önleyici tedbirler alınması hususunda daha duyarlı ve dikkatli olma görevleri bulunmaktadır (B.C. ve

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

diğerleri, B. No: 2015/10144, 9/5/2019, § 79). Somut olayda yaş, ruhsal durum ve ölenin geçmiş hikâyesi gibi subjektif kriterler söz konusuysen hürriyeti kısıtlandığı için yaşamı zaten korunmaya muhtaç olan ölene karşı daha fazla korumaya ilişkin makul ve gerekli tedbirlerin alınması noktasında daha fazla özen yükümlülüğü bulunduğunun altı çizilmelidir.

74. Yapılan bu tespit ve açıklamalar sonrasında incelenmekte olan somut başvuruda özetle Ceza İnfaz Kurumu yetkililerinin bilinen gerçek ve yakın risk karşısında E.N.nin yaşamının korunması için gerekli olan tüm makul tedbirleri aldıklarının söylenemeyeceği sonucuna varılmıştır.

75. Açıklanan gerekçelerle E.N.nin yaşamının kendi eylemlerine karşı korunamaması sebebiyle Anayasa'nın 17. maddesinin gerektirdiği yaşamı koruma yükümlülüğünün ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

b. Yaşam Hakkının Usul Boyutunun İhlal Edildiğine İlişkin İddia

i. Genel İlkeler

76. Anayasa Mahkemesinin yaşam hakkının usul boyutu konusunda benimsediği genel ilkelere göre şüpheli bir ölüm olayı hakkında yürütülen ceza soruşturmasının etkililiği için;

i. Soruşturma makamlarının resen ve derhâl harekete geçerek ölüm olayını aydınlayabilecek ve sorumluların belirlenmesini sağlayabilecek bütün delilleri tespit etmeleri (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, § 57),

ii. Kamu görevlilerinin karıştığı iddia edilen ölümlere ilişkin soruşturmaları yürüten soruşturma makamlarının olaya karışmış olabilecek kişilerden bağımsız olması ve soruşturma makamlarının sadece hiyerarşik ve kurumsal bağımsızlığının yeterli olmayıp aynı zamanda soruşturmanın fiilen de bağımsız olarak yürütülmesi (*Cemil Danişman*, B. No: 2013/6319,16/7/2014, § 96),

iii. Ceza soruşturmasının fiilen hesap verilebilirliği sağlamak için soruşturma sürecinin kamu denetimine açık olması, ayrıca her olayda, ölen kişinin yakınlarının meşru menfaatlerini korumak için bu sürece gerekli olduğu ölçüde katılmalarının sağlanması (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, § 58),

iv. Hukuk devletine bağlılığın sağlanması ve hukuka aykırı eylemlere hoşgörü ve teşvik gösterildiği görünümü verilmesinin engellenmesi amacıyla ceza soruşturması makul bir özen ve süratle yürütülmesi (*Salih Akkuş*, B. No: 2012/1017, 18/9/2013, § 30) gerekir.

ii. İlkelerin Olaya Uygulanması

77. Başvurucu, yukarıda (bkz. § 45) belirtilen iddialarla oğlunun ölüm olayı hakkında etkili bir soruşturma yürütülmediğini ileri sürmüştür.

78. Başvuru konusu olayda E.N.nin ölümü ile sonuçlanan elim hadise ile sonrasında ilgili mercilerce yapılan işlemlerin ayrıntıları yukarıda (bkz. §§ 9-32) özetlenmiştir.

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

79. Başsavcılık tarafından yapılan araştırmalar dikkate alındığında E.N.nin üçüncü kişi ya da kişilerce öldürölüp öldürölmediğine ilişkin etkili bir ceza soruşturması yürütölüdüğü anlaşılmakla birlikte söz konusu ölüm olayında ilgili kişilerin cezalandırılmasını gerektirecek nitelikte ağır bir ihmalin bulunup bulunmadığı hususunda kapsamlı bir araştırmanın yapılmadığı anlaşılmıştır. Başka bir anlatımla E.N.nin üçüncü kişi ya da kişilerin eylemi neticesinde öldürölüp öldürölmediği hususu etkili bir şekilde araştırılarak ortaya konmakla birlikte ölüm olayının cinayet iddiası dışındaki yönlerinin ortaya konulamadığı, varsa sorumlu kişilerin belirlenbilmesine imkân tanıyan etkili bir soruşturmanın yürütölmediği anlaşılmıştır.

80. Bunların yanında olayla ilgili olarak Ceza İnfaz Kurumu idarecilerinin kusurlarının olup olmadığının hiçbir şekilde incelenmeye alınmadığı, bu kişilerin bu ve benzeri olaylarda ağır sonuçlar doğurabilecek nitelikteki eylemlere karşı ilgili personele eğitimler sağlayıp sağlamadıkları, personelin görev ve talimatlarını tam olarak yerine getirebilmeleri için ilgili mevzuatı ve sonuçlarını tebliğ edip etmedikleri hususları da irdelenmemiştir. Diğer bir ifadeyle olayın basit bir ölüm olayı gibi değerlendirilerek olay anında ve saatinde görevli olan ve ilgili talimatların da kendisine tebliğ edilmediği ortaya çıkarılmayan bir infaz koruma memurunun tek başına olaydan sorumlu olduğu değerlendirilerek ihmal veya kusurları bulunma ihtimali bulunan diğer idarecilerin durumlarına ilişkin bir değerlendirme yapılmamıştır.

81. Bu tespitlerden başka E.N.nin Ceza İnfaz Kurumuna geldikten sonra gerek E.N. ile gerekse de E.N.nin dayısı ile görüşmeler gerçekleştiren psikoloğun ölüm olayındaki etkisinin ve kusur durumunun da hiçbir şekilde soruşturmaya alınmadığı ve araştırılmadığı tespit edilmiştir. Bir başka anlatımla E.N.nin durumu hakkında ek özel tedbirler gerekip gerekmediği hususunda değerlendirme raporlarında herhangi bir şekilde olumlu veya olumsuz görüş bulunmaması, dahası yapacağı tespit ve önerileri ile özgürlüğünden yoksun kalan kişiler üzerinde doğrudan etkisi olabilecek bir personelin ceza soruşturmasında ifadesine başvurulmaması soruşturmada önemli bir eksiklik olarak kabul edilmiştir. Yine E.N.nin kırılğan ve özel önem verilmesi gereken durumu karşısında eylemini gerçekleştirdiği ipi nasıl temin ettiği, bulundurulmasının mevzuata veya somut olaya uygun olup olmadığı da hiçbir şekilde araştırılmamıştır.

82. Soruşturmanın etkililiği konusunda bu bölümde yer verilen değerlendirmeler bir bütün hâlinde ele alındığında Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütölün soruşturmada ölüm olayının tüm yönlerinin ortaya konulamadığı, dolayısıyla somut olayda yürütölün soruşturmanın teoride olduğu gibi fiilen de hesap verilebilirliği sağlayamadığı kanaatine varılmıştır.

83. Açıklanan gerekçelerle somut olayda yürütölün ceza soruşturmasında yaşam hakkının usule ilişkin boyutunun da (etkili ceza soruşturması yürütme yükümlölüğü) ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

3. 6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesi Yönünden

84. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluğu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ilgili kısmı ve (2) numaralı fıkrası şöyledir:

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

“(1) Esas inceleme sonunda, başvurunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir...”

(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvuru lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir.”

85. Başvurucu, yaşam hakkının ihlalinin tespiti ile etkili bir soruşturma yapılmasına karar verilmesi talebinde bulunmuş fakat tazminat talebinde bulunmamıştır.

86. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Doğan* ([GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018) kararında, ihlal sonucuna varıldığında ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağı belirlenmesi hususunda genel ilkeler belirlenmiştir.

87. *Mehmet Doğan* kararında özetle uygun giderim yolunun tespit edilebilmesi için öncelikle ihlalin kaynağının belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Buna göre ihlalin mahkeme kararından kaynaklandığı durumlarda 6216 sayılı Kanun’un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrası ile Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 79. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (a) bendi uyarınca kural olarak ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapılmak üzere kararın bir örneğinin ilgili mahkemeye gönderilmesine hükmedilir (*Mehmet Doğan*, §§ 57, 58).

88. Anayasa Mahkemesinin tespit edilen ihlalin giderilmesi amacıyla yeniden yargılama yapılmasına hükmettiği hâllerde ilgili usul kanunlarında düzenlenen yargılamanın yenilenmesi kurumundan farklı olarak yargılamanın yenilenmesi sebebinin varlığının kabulü ve önceki kararın kaldırılması hususlarında derece mahkemesinin herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. Zira ihlal kararı verilen hâllerde yargılamanın yenilenmesinin gerekliliği hususundaki takdir derece mahkemelerine değil ihlalin varlığını tespit eden Anayasa Mahkemesine bırakılmıştır. Derece mahkemesi Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında belirttiği doğrultuda ihlalin sonuçlarını gidermek üzere gereken işlemleri yapmakla yükümlüdür (*Mehmet Doğan*, § 59).

89. Mevcut başvuruda, başvuruya konu Başsavcılık soruşturmasında ölüm olayının tüm yönlerinin ortaya konulmadığı, yürütülen soruşturmanın teoride olduğu gibi fiilen de hesap verilebilirliği sağlayamadığı (bkz. §§ 77-83) gerekçesiyle Anayasa’nın 17. maddesi kapsamında yaşam hakkının hem maddi hem de usul boyutunun ihlal edildiğine karar verilmiştir. Buna göre ihlalin soruşturma makamlarının işlem ve eylemlerinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

90. Bu durumda yaşam hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden soruşturma yapılmasında hukuki yarar bulunmaktadır. İhlal kararının uygulanması bağlamında ilgili Cumhuriyet Başsavcılığının yapması gereken iş, önceki kovuşturmayla yer olmadığına dair kararını kaldırmak ve akabinde ihlal kararında tespit edilen eksiklikleri giderecek şekilde yeni bir soruşturma yapmaktan ibarettir.

Başvuru Numarası : 2016/78494
Karar Tarihi : 12/11/2019

91. Açıklanan gerekçelerle yaşam hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden soruşturma yapılmasında hukuki yarar bulunduğundan kararın bir örneğinin yeniden soruşturma yapılmak üzere Trabzon Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesine karar verilmesi gerekir.

92. Dosyadaki belgelerden tespit edilen 239,50 TL harç ve 2.475 vekâlet ücretinden oluşan toplam 2.714,50 TL yargılama giderinin başvurucaya ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. 1. Yaşamı koruma yükümlülüğünün ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

2. Yaşam hakkının usul boyutunun ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

B. 1. Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşamı koruma yükümlülüğünün İHLAL EDİLDİĞİNE,

2. Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşam hakkının usul boyutunun İHLAL EDİLDİĞİNE,

C. Kararın bir örneğinin yaşam hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden soruşturma yapılmak üzere Trabzon Cumhuriyet Başsavcılığına GÖNDERİLMESİNE,

D. 239,50 TL harç ve 2.475 vekâlet ücretinden oluşan toplam 2.714,50 TL yargılama giderinin BAŞVURUCUYA ÖDENMESİNE,

E. Ödemenin, kararın tebliğini takiben başvurucaunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

F. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 12/11/2019 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan
Recep KÖMÜRCÜ

Üye
Engin YILDIRIM

Üye
Celal Mümtaz AKINCI

Üye
Rıdvan GÜLEÇ

Üye
Recai AKYEL

AİHM BAŞVURU NO 4633/15 BASIN AÇIKLAMASI

(Geri gönderme merkezlerindeki çocukların kötü koşulları nedeniyle AİHS ihlaline dair karar)

Çeviren Av. Eda Kılıç

G.B. ve Diğerleri v. Türkiye, Başvuru no. 4633/15,
Karar Tarihi: 17.10.2019

Basın Bildirisi

G.B. ve Diğerleri v. Türkiye (başvuru no.4633/15) başvurusuna ilişkin verilen Daire kararında, oybirliği ile, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi:

Başvurucuların, sınır dışı edilmek üzere tutuldukları iki ayrı geri gönderme merkezinin koşullarına ilişkin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesine (insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele yasağı) ilişkin iki ihlale,

Başvurucuların, geri gönderme merkezlerinden birinin tutulma koşulları hakkında şikâyette bulunmalarına ilişkin etkili bir başvuru yolunun bulunmaması nedeniyle, Sözleşme'nin 3. maddesi ile bağlantılı olarak 13. maddesinin (etkili başvuru hakkı) ihlaline ve,

Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. ve 4. fıkrasının ihlaline (özgürlük ve güvenlik hakkı/tutulma işleminin hukuka uygunluğu hakkında bir mahkeme tarafından kısa süre içinde karar verilmesi hakkı) karar vermiştir.

Başvuru, idari gözetim altında, sınır dışı edilmeyi bekleyen bir anne ve üç çocuğu ile ilgilidir. Yerel mahkemeler nezdinde, tutulmalarının yasallığına ilişkin yaşadıkları bir dizi zorluğun ardından yaklaşık dört ay sonra serbest bırakıldılar.

Mahkeme, başvuruçuların aşırı kalabalık yatakhanelerde tutuldukları, temiz hava için dışarı çıkmalarına nadiren izin verildiği, sürekli olarak diğer tutukluların sigara dumanına maruz kaldıkları ve çocuklara uygun besin verilmediği iddialarının aksinin hükümet tarafından ispatlanmadığını belirlemiştir. Bu koşullar yetişkinler için dahi açıkça olumsuzdur, kaldı ki hassas durumda olan üç çocuk başvuruçunun üzerinde etkisi daha da ağır olmuştur.

Her ne kadar 2014 senesinde Türkiye’de, göç ve iltica konusunda, yeni bir yasal düzenleme yürürlüğe girmiş olsa da bu durumun başvuruçuların tutulma koşullarına ya da hukuksuzluğuna ilişkin şikâyette bulunmaları konusunda tamamen etkisiz olduğu da ayrıca belirtilmiştir.

Olay

Başvuruçular, G.B. ve üç çocuğu, sırasıyla 1986, 2008, 2012 ve 2013 yıllarında doğmuş, Rus vatandaşlarıdır. Dava dosyasındaki son bilgilere göre Bakü’de yaşamaktadırlar. (Azerbaycan)

Başvuruçular, 17 Ekim 2014 tarihinde Türkiye’ye girmiştir. Resmi kayıtlara göre, ertesi gün yasadışı yollarla Suriye sınırını geçmeye çalıştıkları sırada yakalanmışlardır. Yerel valilik makamı, sınır dışı işlemleri boyunca tutulması için G.B. hakkında idari gözetim kararı vermiş, G.B. ve bütün ailesi İstanbul’da bulunan Kumkapı Geri Gönderme Merkezi’ne gönderilmiştir.

23 Ekim 2014 tarihinde, İstanbul Valiliği tarafından G.B. hakkında tutulma ve sınır dışı etme kararı alınmıştır. Aile 23 Ocak 2015 tarihinde Gaziantep Geri Gönderme Merkezi’ne gönderilene kadar, 3 ay boyunca Kumkapı Geri Gönderme Merkezi’nde kalmıştır. Gönderilmelerini takiben, Gaziantep Valiliği tarafından dört başvuruçunun hakkında da idari gözetim ve sınır dışı edilme kararı verilmiştir.

Başvuruçular, her iki geri gönderme merkezinde de idari gözetim kararlarına karşı itirazda bulunmuş ve serbest bırakıl-

malarını talep etmiştir. Geri gönderme merkezlerinin koşullarının özellikle çocuklar için uygun olmadığını ve yetkililerin, hassas durumlarına rağmen, idari gözetime karşı hiçbir alternatif değerlendirmede bulunmadığını vurgulamışlardır.

İstanbul Sulh Ceza Mahkemesi, Kumkapı'da idari gözetim altında tutulmalarına ilişkin başvuruclar tarafından gerçekleştirilen itirazı inceledi. Kasım 2014 tarihli ilk kararında, çocuk başvurucların Kumkapı Geri Gönderme Merkezi'nde tutulmalarına ilişkin bir karar olmadığı için, çocukların idari gözetiminin hukuka uygunluğuna dair karar veremeyeceğine belirtmiştir. Ayrıca, annenin kamu güvenliğine karşı tehdit teşkil ettiğini ve Türkiye'yi yasadışı yollarla terk etmeye çalışması nedeniyle hukuka uygun olarak tutulduğunu belirtmiştir. Müteakip dört kararda da mahkeme iç hukukta bulunan ilgili yasal düzenlemelere atıf yaparak, benzer şekilde G.B.'nin tutulmasının hukuka uygun olduğuna dair karar vermiştir.

Öte yandan, 5 Şubat 2015 tarihinde, Gaziantep Sulh Ceza Mahkemesi başvurucların, Gaziantep'te tutulmalarının hukuka aykırı olduğuna ve serbest bırakılmalarına hükmetmiştir. Mahkeme, özellikle, tutulmaya ilişkin nedenlerin belirtilmediği nive sığınma başvurusunun halen idare mahkemeleri önünde devam ettiğini belirtmiştir. Başvuruclar 5 gün sonra serbest bırakılmıştır.

Başvuruclar, 15 Aralık 2014 tarihinde, halen Kumkapı'da tutulurken, tutulma koşullarına, tutulmanın hukuka aykırılığına ve bu durumlar karşısından şikayetlerini iç hukukta dile getirebilmelerinin mümkün olmadığına ilişkin, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuştur.

9 Ocak 2015 tarihinde, Anayasa Mahkemesi, tutulma şartlarının, başvurucların yaşamları veya bedensel ya da zihinsel bütünlükleri üzerinde acil ve ciddi bir tehlike teşkil etmediğini belirterek, ihtiyati tedbir taleplerini reddetti. Aynı mahkeme, Mayıs 2018 tarihinde ise, başvurucların bu sırada Gaziantep

Sulh Ceza Mahkemesi kararı ile serbest bırakıldığını ve tutulma koşulları ve hukuksuzluğuna ilişkin şikayetlerine bağlı tazminat taleplerini idare mahkemeleri karşısında dile getirebileceklerini belirterek, davaya ilişkin kabul edilemezlik kararı vermiştir.

Şikayetler, Prosedür ve Mahkeme'nin Oluşumu

Başvurucular, özellikle aşırı kalabalık, kötü hijyen şartları ve açık hava egzersizlerinin azlığı dolayısı ile Sözleşme'nin 3. (insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele yasağı), 8. (özel ve aile hayatına saygı hakkı) ve 13. (etkili başvuru hakkı) maddelerine dayanarak, idari gözetim altında tutuldukları Kumkapı'nın koşullarından şikayetçi olmuş ve Gaziantep'in daha da kötü olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Aynı zamanda tutulmanın hukuksuz olması, yetkililerin tutulma sebeplerini bildirmemeleri, tutulmalarının yasallığına itiraz edilecek yargısal denetim mekanizmaların etkisiz olması ve iç hukuk uyarınca tazminat taleplerini ileri sürememelerini iddia ederek Sözleşmenin 5. maddesinin 1, 2, 4 ve 5. fıkrasına (özgürlük ve güvenlik hakkı/yakalanma nedenlerinin bildirilmesi hakkı/tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa süre içerisinde bir mahkeme tarafından karar verilmesi hakkı/tazminat hakkı) dayanarak bir dizi şikâyet dile getirmişlerdir.

22 Ocak 2015 tarihinde başvuru Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılmıştır.

Karar, aşağıda adı geçen yedi yargıçtan oluşan Daire tarafından verilmiştir;

Robert Spano (İzlanda), Başkan,
 Marko Bonjak (Slovenya),
 Valeriu Grico (Moldova Cumhuriyeti),
 Egidijus Kris (Litvanya),
 Arnfinn Bårdsen (Norveç),
 Pavli (Arnavutluk), Saadet Yüksel (Türkiye),
 ve Hasan Bakırcı, Daire Yazı İşleri Müdür Vekili

Mahkemenin Kararı Madde 3 (tutulma koşulları)

Mahkeme, AİÖK (Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi) ve Türkiye İnsan Hakları Kurumu tarafından hazırlanan raporların, başvuruçuların Kumkapı Geri Gönderme Merkezi'nde yaşadıkları idari gözetim koşullarına ilişkin iddialarını desteklediğini gözlemlemiştir.

Buna karşılık, Hükümet, başvuruçuların iddialarının aksini ispat etmek adına hiçbir delil sunmamıştır. Başvuruçuların, aileler için oyun alanına ulaşımı olan ayrı bir yerde tutulduğunu ispat edememiş ve ailenin nadiren temiz hava için dışarı çıktığı, sürekli olarak diğer tutulanların sigara dumanına maruz kaldığı ve çocuklara uygun yiyecekler verilmediği iddialarının da aksini kanıtlayamamıştır. Nitekim, yatakhanelerin büyüklüğü ve her yatakhane de bulunan ranza sayısı gibi sağladığı sınırlı bilgi, Mahkeme'nin kendi başına, Kumkapı'daki kişisel alan eksikliğine ilişkin endişe verici sonuçlara varmasına neden olmuştur.

Mahkeme, tutulma koşulları bakımından, başvuruçuların, Kumkapı'da üç ay boyunca ne zaman serbest kalacaklarını bilmeden tutulmalarının, başvuruçular üzerinde tutulmanın doğasından kaynaklanan ve kaçınılmaz olan ıstırap seviyesini aşan bir zorluk yarattığını ve başvurunun, 3. madde bağlamında değerlendirilmesini gerektirecek ciddiyet eşiğine ulaştığını belirtmiştir.

Mahkeme, bu koşulların yetişkinler için dahi açıkça olumsuz olduğunu tespit ettiğini vurguladı. Bu nedenle, böyle bir durum, son derece hassas durumda olan başvuruçular çocuklar için özellikle hiç uygun değildir ve çocukların korunmasına dair geniş ölçüde tanınmış olan uluslararası ilkelere tamamen aykırılık göstermektedir.

Hükümet, aynı şekilde, başvuruçuların Gaziantep Geri Gönderme Merkezi'ne ilişkin iddialarının aksini ispatlayacak yeterli

delil sunmamıştır. Sunulan delillerden, şöyle ki; bazı odaların fotoğraflarından, başvuruçuların gerçekten o odalarda kalıp kalmadığı, kalmışlar ise, kaç kişi kaldıkları belli değildir. Fotoğraflar aynı zamanda, başvuruçuların, o yaşta olan çocuklar için tehlike oluşturabilecek, keskin kenarlı, demir çerçeveli yataklarda uyuduğu ve çocuklara kapalı ya da açık oyun alanı sağlanmadığı izlenimi uyandırmaktadır.

Mahkeme bu nedenle, Kumkapı ve Gaziantep Geri Gönderme Merkezlerinin tutulma koşullarının madde 3 kapsamında ihlal oluşturduğuna karar vermiştir.

Madde 3 ile bağlantılı olarak Madde 13 (tutulma koşullarına itiraza ilişkin etkili başvuru)

Mahkeme, başvuruçuların şikayetlerinin, halen tutuldukları sırada, özellikle Anayasa Mahkemesi tarafından, kabul edilebilirlik ve esas açısından incelenmediğini belirtmiştir. Bu nedenle, serbest bırakıldıktan sonra Anayasa Mahkemesi ya da başka bir makam önünde, tamamen telafi edici bir çözüm yolunun bulunması, başvuruçuların şikayetleri konusunda etkili bir yol olmayacaktır. Ayrıca, çocukların olumsuz koşullar altında tutulmaları durumunda, daha ivedi bir şekilde karşılık verme yeterliliği olan yasal mekanizmalar talep edilmektedir.

Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru prosedürünün ilkesel olarak ihlali telafi etme imkânı sunmasına rağmen, başvuruçuların davasında etkili olmadığını tespit etmiştir.

Hükümet de başvuruçuların 3. madde kapsamındaki süregelen hak ihlallerinin sona ermesine ilişkin başka herhangi bir çözüm yolu önermemiştir.

Mahkeme ayrıca, 2014 senesinde Türkiye'de göç ve iltica konusundaki yasal çerçevenin yenilenmiş olmasına rağmen (6548 Sayılı Kanun), ne ilgili kanunun ne de düzenlemelerin, tutulma koşullarına ilişkin şikayetlerin dile getirilmeleri noktasında ayrıca etkili bir düzenlemeye sahip olmadığını belirtmiştir.

Başvurucuların, Kumkapı Geri Gönderme Merkezi'nin tutulma koşulları konusunda şikâyetle bulunmaları için etkili hukuk yollarının bulunmamasına ilişkin olarak, 3. madde ile bağlantılı olarak 13. madde ihlali bulunmaktadır.

Bu bulguların göz önünde bulundurulması ile, Mahkeme başvurucuların Gaziantep Geri Gönderme Merkezi'nde tutulma koşullarına ilişkin, 3. madde ile bağlantılı olarak 13. madde ihlali değerlendirmesi yapmaya gerek olmadığına karar vermiştir.

Madde 5/1 ve 5/4 (tutulmanın yasallığı ve yargısal denetim mekanizmaları)

Başvurucu çocukların, 18 Ekim 2014 – 10 Şubat 2015 tarihleri arasında özgürlüklerinden yoksun bırakıldıklarına dair bir tartışma yoktur. Buna rağmen, kendileri hakkında yalnızca İstanbul'dan Gaziantep'e gönderilmelerini takiben, 23 Ocak 2015 tarihinde, bir idari gözetim kararı verilmiştir. Verilen diğer idari gözetim kararları çocuk başvurucuları içermeden yalnızca anneleri adına verilen kararlardır.

Mahkeme bu nedenle çocuk başvurucuların, 18 Ekim 2014 – 23 Ocak 2015 tarihleri arasında, 6458 Sayılı kanun kapsamında öngörülen usul ile tutulmadıklarına, bu nedenle Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edildiğine karar vermiştir.

Ayrıca Mahkeme, başvurucuların 5 – 10 Şubat 2015 tarihleri arasında, haklarında serbest bırakma kararı bulunmasına rağmen, Hükümet tarafından hiçbir tatmin edici açıklama yapılmadan, keyfi bir şekilde tutulmalarını 5. Maddenin 1. fıkrasına aykırı bulmuştur.

Mahkeme takiben başvurucuların tutulmalarının yasallığının gözden geçirilmesine ilişkin yasal mekanizmaları incelemeye devam etmiştir. Bu tür yasal inceleme süreçlerinin, özellikle üç küçük çocuğu olan bir anne gibi başvurucular açısından, ivedi olduğunu tekrarlamıştır.

Başvurucular tutulmalarına sulh ceza mahkemeleri huzurunda altı kere itiraz etmiş ve Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuştur, sonunda da serbestliklerini elde etmişlerdir. Buna rağmen, başvuru çocuklar, İstanbul Sulh Ceza

Mahkemesi tarafından verilen kararlarda yalnızca annelerinin tutulmalarının hukuka aykırılığının değerlendirilmesi nedeni ile, 3 ay boyunca hukuki belirsizlikte kalmışlardır. Aynı zamanda anne hakkında verilen kararlar, ileri sürülen iddiaları hiçbir şekilde dikkate almadan, aynı beyanlar kullanılarak, tutulmanın hukuka uygunluğunu beyan eden kararlardır.

Bu şartlar altında, bir incelemenin yapılmadığı ya da herhangi bir etkisinin olmadığı durumlarda, hızlı bir görüş sunma görevi Anayasa Mahkemesi'nindir. Buna rağmen Mahkeme, başvuru sahiplerinin Anayasa Mahkemesi'ne başvurduktan sonra 50 gün daha tutulduklarını ve bu süreç içerisinde Anayasa Mahkemesi'nin şikayetlere ilişkin herhangi bir işlem yapmadığını belirtmiştir.

Başvuru sahiplerinin özel koşullarının gerektirdiği ihtiyati göz önünde bulundurarak, Mahkeme hem İstanbul Sulh Ceza Mahkemesi'nin hem de Anayasa Mahkemesi'nin, başvuru sahiplerinin tutulmalarına ilişkin hızlı ve etkili bir değerlendirme yapmaması nedeniyle 5. maddenin 4. fıkrasının ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme, 6458 sayılı kanun kapsamındaki denetim mekanizmalarının başvuru sahipleri nezdinde etkili olmamasına rağmen söz konusu bu denetim mekanizmalarının ve Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru prosedürünün genel anlamda etkili olduğuna dair bir şüphe olmadığını da belirtmiştir.

Diğer Şikayetler

Yukarıdaki bulgular ışığında, Mahkeme, başvuru sahiplerinin kalan şikayetlerini 5. maddenin 2. ve 5. fıkrası veya madde 8 kapsamında tek başına ya da madde 13 ile bağlantılı olarak incelemeye gerek olmadığına karar vermiştir.

Madde 41 (Adil Tazmin)

Mahkeme, Türkiye'nin manevi tazminat olarak G.B.'ye 2,250 Euro ve her bir çocuğa 20,000 Euro, masraf ve giderler olarak ise 5,500 Euro ödemesine karar vermiştir.

AIHM BAŞVURU NO 49450/2017 O.C.İ

Romanya kararı (Lahey sözleşmesi kapsamında çocuk kaçırma davalarında “çocuğun üstün yararı “esas alınarak karar verilmelidir. Çocuğun olası kötü muamele riskinin iadelerde dikkate alınması gerekliliğine dair karar)

Çeviren

Av. Alp Cerrahoğlu - Av. Hande Öge

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

O.C.I. VE DİĞERLERİ / ROMANYA DAVASI

(Başvuru No. 49450/17)

KARAR

STRAZBURG

21 Mayıs 2019

İşbu karar kesin olup ancak bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.

O.C.I. ve Diğerleri/ Romanya davasında,

Başkan,

Paulo Pinto de Albuquerque,

Yargıçlar,

Egidijus Kris,

Iulia Antoanella Motoc,

ve *Bölüm Yazı İşleri Müdürü* Andrea Tamietti katılımlarıyla, 30 Nisan 2019 tarihinde Daire olarak toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Dördüncü Bölüm) gerçekleştirdiği müzakereler neticesinde, anılan tarihte aşağıdaki kararı vermiştir:

USUL

1. Romanya aleyhine açılan (49450/17 No.lu) davanın temelinde, N.A.R. ve P.A.R. ve ayrıca kendi ve onların adına hareket eden anneleri O.C.I.'nin ("**Başvurucular**") 23 Haziran 2017 tarihinde İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca yapmış olduğu başvuru bulunmaktadır. Başvurucular, Romanya vatandaşıdır. Ayrıca başvuran çocuklar İtalyan vatandaşlığına da sahiptir. Bölüm Başkanı, İç Tüzüğü'nün 47. maddesinin 4. fıkrasına göre, Başvurucuların gerçek isimlerinin saklı tutulmasına karar vermiştir.

2. Başvurucular Bükreş barosuna bağlı Avukat A. Amuza tarafından temsil edilmiştir. Romanya Hükümeti ("Hükümet") ise en son, Dış İşleri Bakanlığı'ndan, kendi görevlisi, V. Mocanu tarafından temsil edilmiştir.

3. İtalyan Hükümeti, Sözleşme'nin 36 /1 maddesi ve İç Tüzüğü'nün 44 /1.a. maddesi uyarınca devam eden davaya müdahale hakkı konusunda bilgilendirilmiş ancak davaya müdahil olma hakkından yararlanmamıştır.

4. Başvuru, 13 Şubat 2018 tarihinde Hükümet'e iletilmiştir.

5. Hükümet, başvurunun Komite tarafından incelenmesine itiraz etmiştir. Mahkeme, Hükümet'in itirazını değerlendirdikten sonra reddetmiştir.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

A. Davanın Geçmiş

6. İlk başvuran, O.C.I., 1978 yılında doğmuş ve Tulcea'da yaşamaktadır. Başvuran, 2005 yılında İtalyan vatandaşı P.L.R. ile evlenmiştir. Çift birlikte, O.C.I.'nin ikinci başvuran olan 2008 doğumlu P.A.R. ve 2010 doğumlu üçüncü başvuran olan N.A.R'ı doğurduğu İtalya'da yaşamışlardır.

7. Aile 12 Haziran 2015'te yaz tatili için Romanya'ya gitmiştir. Birkaç gün sonra P.L.R yaz sonunda başvuruları getirmek üzere geri döneceği beklentisi içinde, İtalya'ya dönmüştür. 25 Haziran 2015 tarihinde ilk başvuran, kocasını, kendisi ve çocuklarının İtalya'ya dönmeyeceği konusunda bilgilendirmiştir. Orada onlar için bir gelecek görmediğini söylemiştir. Dahası, O.C.I, kocasına, onun çocuklarına kötü davranan bir baba olduğunu söylemiştir.

8. P.L.R., 14 Eylül 2015 tarihinde ilk başvurana karşı yabancı bir ülkeye çocuk kaçırma nedeniyle İtalya'da suç duyurusunda bulunmuştur.

B. Çocukların İtalya'ya Dönmesine İlişkin Yapılan Yargılamalar

9. P.L.R., 29 Eylül 2015 tarihinde, Bükreş yerel mahkemesine ikinci ve üçüncü başvuranın mutlak meskenleri olan İtalya'ya dönmeleri için başvurmuştur. P.L.R., başvurusunda Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi

("Lahey Sözleşmesi") ve Avrupa Birliği (AB) tarafından hazırlanan Ebeveyn Sorumluluğu ve Evlilikle ilgili Kararların Tanınması ve Tenfizi Hakkındaki 2201/2003 no.lu Tüzük ("Brüksel II Bis Tüzüğü") hükümlerine dayanmıştır. P.L.R., ikinci ve üçüncü başvuranın Romanya'da kalıcı olarak kalmasına karşı çıkmıştır. P.L.R.'ye göre, ilk başvuran annenin, tek taraflı olarak çocukların ikametgahlarını değiştirmesi yasadışı alıkoyma teşkil etmektedir.

10. İlk başvuran bu davaya itiraz etmiştir. İlk başvuran, P.L.N.'nin şiddet eğilimli, çocukların kendisine itaat etmediği zaman sıklıkla öfkelenen bir baba olduğunu iddia etmiştir. İlk başvurana bakılırsa, P.L.R. çocukları dövüyor, yüzlerini morartıyor ve burunlarını kanatıyordu. Onları kulaklarından yukarı çekiyor, yüzlerini tokatlıyor ve popolarına vuruyordu. Kimi zaman, onları soyuyor ve vücutlarına sert cisimlerle vuruyordu. Ayrıca onlara takma adlar takıp, küçük düşürüyordu. Şiddet son yıllarda kötüleşerek artmış, aynı şekilde ilk başvuran da hedef haline gelmişti. İlk başvuran, duruma müdahale etmeye çalışmışsa da faydası olmamıştı. İlk başvuran, kocasını bu davranışları için tıbbi yardım almaya çalışması için onu yüreklendirmişse de P.L.N. bunu reddetmişti. Nihayetinde ilk başvuran, çocukları ile birlikte Romanya'ya sığınmaya karar vermiştir. İlk başvuran, yukarıda açıklananlara benzer bölümler içeren, P.L.N. ile diğer başvurular arasında İtalya'daki ortak hayatları sırasında geçen birçok tartışma kaydını kanıt olarak sunmuştur.

11. İlk başvuran, ayrıca çocukların yeni çevrelerine adapte olduğunu açıklamıştır. Çocuklar, Romanya'da okula başlamış ve arkadaşlar edinmişlerdir. Çocuklar, istedikleri halde geçmişte babaları tarafından reddedilen okul sonrası aktivitelerde de yer almışlardır. İlk başvuran ayrıca çocukların, babaları ile konuşmayı reddettiğini açıklamıştır. Çocuklar, İtalya'ya dönmekten ve tekrardan şiddete maruz kalmaktan korkmaktadırlar.

12. Yerel mahkeme, 27 Eylül 2015 tarihli duruşmada ebeveynlerden kanıtları dinlemiş ve 16 Kasım 2015 tarihinde çocuklarla bir psikolog eşliğinde görüşme yapmıştır.

13. 18 Haziran 2016 tarihli kararda, Bükreş yerel mahkemesi çocukların mutlak mesken ikametgâhlarının bulunduğu İtalya'ya geri gönderilmesi başvurusunu kabul etmiştir. Mahkeme, çocukların İtalya'ya dönmelerine karşı çıkacak hiçbir şey olmadığı sonucuna varmıştır. Mahkeme, annenin, çocukları babalarına karşı etkilediğine karar vermiştir. Ayrıca, Mahkeme, annenin İtalya'dan ayrılmasının nedeni olarak evlilik problemleri ve kendi memnuniyetsizliği olduğuna kanaat getirmiştir. Çocukların, babalarının elinde fiziksel veya psikolojik zarar görmede büyük risk taşıdığı iddialarına gelince, şöyle bulunmuştur:

“Dosyadaki kanıtlar, şüphesiz babanın çocuklarını disipline etmek için fiziksel güç ve yükseltilmiş ses kullandığını kanıtlıyor. [P.L.R.] bu durumu, mahkeme huzurunda yaptığı açıklamada doğrulamıştır.

Çocuk, kendi onuruna saygı duyulması hakkına sahip olup, bu çocuğa karşı herhangi bir fiziksel veya psikolojik şiddet eyleminin herhangi bir koşulda yasaklanması anlamına gelir. Bu nedenle hiçbir şeyin bu normdan sapmayı haklı çıkarmayacağı açıktır.”

14. İlk başvuran, temyiz yoluna başvurmuş ve 30 Mart 2017 tarihli Bükreş Temyiz Mahkemesi, nihai kararında çocukları iade etme emrini onamıştır. Temyiz Mahkemesi, İtalya'daki ilk başvurana yönelik cezai soruşturmaların varlığının geri dönüşü reddetme gerekçesi teşkil etmeyeceğini değerlendirmiştir. Aslında, Mahkeme, Avrupa Tutuklama Emri Prosedürüne göre bir ceza kararının ilk başvuranın İtalya veya Romanya'da yaşamasına bakılmaksızın aynı etkiyi göstereceğini gerekçe göstermiştir.

Temyiz mahkemesi, çocuklar için İtalya'daki ağır risk iddialarını yeniden değerlendirmiş ve şöyle sonuçlandırmıştır:

“..... dosyaya sunulan kayıtlarda ispatlandığı üzere nadiren gerçekleşen şiddet eylemlerinin Lahey Sözleşmesi 13§ 1 (b)

maddesi kapsamında ağır risk oluşturacak sıklıkta tekrarlandığı sonucuna varılamaz ...

İtalyan makamlarınca, [Brüksel II bis Tüzüğü] uyarınca, gerekli önlemlerin alınacağına güvencesinin verileceğine dair bir beklenti ve böylece Lahey Sözleşmesi'nin, çocuğun daha geniş veya sıkı bir tartışmaya konu, şahsına bağlı haklarının ortadan kaldırılmaması veya çocuğun işbu haklarından alıkonulmaması amacının gözetilmesi adına makul olacaktır. Aynı zamanda, karar verildikten sonra çocukların bir riske maruz kalması durumunda, [İtalyan yetkililerin] riskin dikkatlerine sunulması ve kanıtlarla desteklenmesi durumunda bu gibi gerekli önlemleri alacağını varsaymak da makuldür.”

C. İade Kararının İcrası

15. P.L.R., 11 Temmuz 2017 tarihinde Romanya'da bir icra dairesi aracılığı ile icra takibi başlatmıştır.

16. 28 Eylül 2017 tarihinde P.L.R., icra memuru ve Bükreş Sosyal Yardım ve Çocuk Esirgeme Genel Müdürlüğü'nden (Çocuk Koruma Makamı) bir psikolog ile annelerinin izniyle çocuklarla konuşmuştur. Çocukların, babaları ile birlikte İtalya'ya dönmeyi reddettikleri kaydedilmiştir. Bu yüzden, Çocuk Koruma Makamı, çocuklar için 3 aylık bir psikolojik danışma programı için mahkeme emri talep etmiştir. 7 Aralık 2013 tarihinde Tulcea yerel mahkemesi bu talebi kabul etmiştir. Başlatılan icra süreci, bu süre zarfında durmuştur.

17. Danışmanlık sonuçlarına ilişkin 29 Mayıs 2018 tarihli raporda, çocukların, ilk başvuranın, bu ilişkiyi teşvik etme çabalarına rağmen babaları ile iletişim kurmayı reddettiği belirtilmiştir. Çocuklar için terapi önerilmiştir.

18. P.L.R., 29 Mart 2018 tarihinde, kendisine tek ebeveynlik yetkisinin verilmesi kararı için Romanya'da Parma Bölge Mahkemesine başvurmuştur. 10 Temmuz 2018 tarihinde, ilk başvuru-

ran bu kararın icrasına karşı itirazda bulunmuştur. Mahkeme, ilk başvuranın talebi üzerine, 13 Temmuz 2018 tarihinde çocukların babalarıyla birlikte İtalya'ya geri dönmeyi reddettiği gerekçesiyle icra işlemlerini durdurmuştur.

19. Taraflara ait gözlemlerden, başvuranların en azından 26 Eylül 2018 tarihinde –en son ilgili bilginin tarihi- halen Romanya'da yaşadığı anlaşılmıştır.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK VE ULUSLARARASI HUKUK

20. Lahey Sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin iç hukukun ilgili hükümleri Ferrari/ Romanya davasında (No. 1714/10, §§ 25-28, AİHM 28 Nisan 2015) sunulmuştur.

21. Bedensel cezanın yasaklanmasına ve çocuk koruma otoritesinin bu konudaki görevlerine ilişkin ilgili iç hukuk D.M.D. v. Romanya (no. 23022/13, §§ 21-22, AİHM 3 Ekim 2017) davasında tanımlanmıştır. Aynı kararda, çocuklara yönelik aile içi şiddetle ilgili uluslararası standartlar da özetlenmiştir. (a.g.e. §§ 25-35)

22. Bu davada uygulanabilir olan uluslararası enstrümanların ilgili hükümleri özellikle *X v. Letonya* ([GC] no. 27853/09, §§ 34-42, AİHM 2013) davasında sunulmuştur, Özellikle: Lahey Sözleşmesinin ilgili maddeleri; Elisa Pérez-Vera tarafından hazırlanan Lahey Sözleşmesi Açıklayıcı Raporunun ve Lahey Sözleşmesi kapsamında İyi Uygulama Rehberinin alıntıları; Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin ilgili hükümleri ve erken çocukluk döneminde çocuk haklarının uygulanmasına ilişkin 7 (2005) sayılı Genel Yorum; Avrupa Birliği Temel Haklar Şartındakiler; ve Brüksel II bis Tüzüğü'nde olanlar.

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I. SÖZLEŞMENİN 3. VE 8. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

23. Başvurucular, ikinci ve üçüncü başvuranların, İtalya'ya dönmesi kararını veren mahkemelerin, babalarının ellerinde fiziksel ya da psikolojik zarar görebilecekleri ağır riskini göz önüne bulundurmamasını Sözleşme'nin 8. maddesiyle korunan aile yaşamlarına saygı haklarının ihlali olarak dava etmiştir. Aynı sebeplerden ötürü, Başvurucular, çocukları istismar riskine karşı koruyamayan, devlet yetkililerinin, Sözleşme'nin 3. maddesinde yer alan olumlu yükümlülüklerini ihlal ettiklerini iddia etmişlerdir.

24. Sözleşmenin 3. maddesi aşağıdaki şekildedir:

“Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı cezâ veya *işlemlere tâbi tutulamaz.*”

25. Sözleşmenin 8. maddesi aşağıdaki şekildedir:

“1. Herkes özel hayatına, aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir.”

A. Kabul Edilebilirlik

26. Mahkeme, Sözleşme'nin 35 § 3 (a) maddesi uyarınca, bu başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olmadığını kaydetmektedir. Bunun hiçbir şekilde kabul edilemez olmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla, başvurunun kabul edilebilir olarak nitelendirilmelidir.

B. Esaslar

1. Tarafların İddiaları

(a) Başvurucular

27. Başvurucular, Hükümet'in, çocuklar için aile içi şiddetten ve bedensel cezalardan uzak, güvenli bir ortam sağlama konusunda pozitif bir yükümlülüğü olduğunu savunmuşlardır. Ayrıca, çocukların güvenli bir çevrede büyümelerindeki en üstün yararın babaları ile birlikte olmalarının engellenmesi olduğunu savunmuşlardır.

28. Başvurucular, yerel mahkemelerin aile durumunu derinlemesine incelemediğini ve sonuç olarak çocukların üstün yararını doğru şekilde yorumlamadıklarını belirtmişlerdir. Özellikle, yerel mahkemeler, "ortalama yoğunluktaki" şiddeti onaylamış ve çocukların refahı için tüm yükümlülüğü İtalyan makamlarına devretmiştir.

29. Başvurucular, yerel makamların, çocukların işkencecilerine geri gönderilmesi halinde, ayrıca psikolojik travma yaşayacaklarını dikkate almadıklarını iddia etmiştir. Başvurucular, Romanya'da 3 yıl geçirdiklerini, yeni çevrelerine adapte olduklarını açıklamışlardır. Dahası, ilk başvuranın İtalya'daki ceza soruşturması ile karşı karşıya kalmasının Başvurucular için ayrıca stres oluşturmuştur.

(b) Hükümet

30. Hükümet, Başvurucuların şikâyetinin merkezinde yer alan çocukların iadesi işlemlerinin yalnızca talebin kabul edilebilirliğini, alıkoymanın yasadışı niteliğini ve Lahey Sözleşmesi ile verilen istisnaların varlığını doğrulamakla sınırlı olduğunu yinelemiştir. Yapılan işlemlerin, ebeveyn otoritesinin atfedilmesi ve çocukların velayeti ile ilgili işlemlerin yerine geçmediklerini ileri sürmüştür.

31. Hükümet, Başvurucuların aile yaşamlarına saygı gösterme haklarına müdahale edildiğini, ancak müdahalenin kanunen öngörölmüş olduğunu, meşru bir amaç edindiğini ve bu amaçla orantılı olduğunu kabul etmiştir. İlk başvuranın, yapılan işlemlere tam hasım olarak katılma fırsatına sahip olduğunu savunmuştur. Dahası, başvuranın hem delil sunma hem de diğer tarafın ürettiği deliller üzerine pozisyonunu ifade etme imkânına sahip olduğunu ileri sürölmüştür.

32. Hükümet ayrıca, yerel mahkemelerin Lahey Sözleşmesinin tanımladığı “ağır risk” iddialarını incelediğini de onaylamıştır. Bu mahkemeler aile içi şiddete karşı ne hoşgörölü olmuş ne de aile içi şiddeti kabul etmiştir ve ayrıca çocukların duygusal istismarının yasak olduğunu kararlarında yinelemiştir. Hükümet’e göre mahkemelerin çocukları babalarına iade etme kararları, İtalyan sisteminin eşit olarak çocuk haklarını koruyabildiği varsayımına dayanıyordu.

33. Son olarak, Hükümet, yerel mahkemeler tarafından, çocukların Romanya’da psikolojik danışmalık alabilmelerine imkan vermek için geri gönderme kararının icrasının askıya alındığına dikkat çekmektedir.

2. Mahkeme’nin Değerlendirmesi

(a) Genel İlkeler

34. Lahey Sözleşmesi kapsamında çocuğun geri gönderilmesi vakalarına ilişkin ilkeler, Aile Yaşamına Saygı hakkına müdahale ve benzer şekilde Sözleşme’nin 8.maddesinde belirtilen Devlet’in pozitif yükümlölülüğü *X v. Letonya* ([GC], no. 27853/09, §§ 92-108, AIHM 2013) kararında özetlenmiştir.

35. Mahkeme, özellikle, Sözleşme’de sayılan çocuğun geri gönderilme yükümlölülüğüne dair istisnai hallerde belirtildiği üzere, Lahey Sözleşmesi’nin uygulanabilir olduğu durumlarda, çocuğun geri gönderilmesine kendiliğinden veya mekanik ola-

rak hükmedilemeyeceğine vurgu yapmaktadır. (bkz. *Anghel v. İtalya*, no. 5968/09, § 79, 25 Haziran 2013) Özellikle çocuğun taraflardan biri tarafından büyütüldüğü hallerde, Lahey Sözleşmesi'nin 12, 13, ve 20. maddelerinin uygulamasında çocuğun doğrudan geri gönderilmesine istisna oluşturabilecek faktörler talep edilen mahkeme tarafından ciddiyetle dikkate alınmalıdır. İşbu hususlarda Mahkeme'nin yeterince gerekçelendirilmiş bir karar verebilmesi için, belirtilen soruların etkin bir şekilde cevaplandırıldığı teyit edilmelidir. İşbu faktörler, Sözleşme'nin 8. Maddesi ışığında değerlendirilmelidir. (bkz. *X v. Letonya*, § 106). Ayrıca, öncelikle çocuğun üstün yararı göz önünde bulundurulmalıdır (agy, §§ 95-96). Son olarak, Mahkeme, her iki Devlet'in Lahey Sözleşmesi'ne ve Brüksel II bis Tüzüğü'ne taraf olduğu hallerde, Lahey Sözleşmesi'nin Brüksel II bis Tüzüğü kapsamında yorumlanması ve uygulanması gerektiğini tekrar eder. (bkz. Kıyasen, *mutatis mutandis*, KJ / Polonya, no. 30813 / 14, § 58, 1 Mart 2016)

36. Ayrıca, Mahkeme, yerel mahkemelerin bedensel ceza dahil olmak üzere herhangi bir kötü muamele eyleminin gerekçesini kabul edilebilir bulması halinde, çocuğun onurunun güvence altına alınmış olmayacağı yönündeki D.M.D ve Romanya (no. 23022/13, § 51, 3 Ekim 2017) kararını yinelemektedir. Bununla beraber, Mahkeme, çocuk onurunun, aile içi şiddete karşı korunması ve diğerlerinin yanı sıra (*inter alia*), otoritenin bilgisi dâhilinde olan veya olması gereken kötü muamelelerin önlenmesi için, Üye Devletler 'in uygun önlemleri almaları, ivedi ve kapsamlı yasal düzenlemeleri hayata geçirmeleri yönünde görüş belirtmektedir. (a.g.e.)

(b) İlgili İlkelerin Mevcut Davaya Uygulanması

37. Mahkeme, Devlet tarafından açıkça kabul ettiği üzere, Başvurucuların aile yaşamına saygı hakkına müdahalede bulunulduğuna işaret etmektedir (Bkz. 31.Paragraf). Mahkeme, ayrıca, müdahalenin Lahey Sözleşmesi'nin 12. Maddesi uya-

rınca gerçekleştiğini ve meşru hedefin çocuğun üstün yararının korunması olduğunu gözlemlemektedir. (bkz. kıyasen, *mutatis mutandis*, *Blaga v. Romanya*, no. 54443/10, § 74, 1 Haziran 2014).

38. Mahkeme, işbu sebeple, Sözleşme'nin 8. maddesinin 2. paragrafı kapsamında müdahalenin "demokratik toplum düzeninde gerekli" olup olmadığı, uluslararası araçlar ışığında yorumlanıp yorumlanmadığı, ve bu gibi durumlarda Devlet'in takdir marjı kapsamında, yarışan menfaatler arasındaki denge dikkate alınırken otoritenin çocuğun üstün yararı üzerine gerekli ve ivedi değerlendirmeyi yapıp yapmadığı üzerine karar vermelidir. (bkz. Yukarıda paragraf 22 ile birlikte yukarıda bahsi geçen *X v. Letonya*, § 54, ve yukarıda anılan, *Blaga*, § 75).

39. Bu bağlamda, Mahkeme, Başvurucuların, yerel otorite tarafından çocuğun alışmış olduğu mutad meskenine iadesi ilkesinin istisnasına gerekçe olarak, Lahey Sözleşmesinin 13. (b) Maddesinde güvence altına alınan "ağır risk" kavramının yorumlama biçiminden şikâyetçi olduklarını belirlemiştir.

40. Mahkeme, velayet yargılamalarında açıkça görülen geri gönderme uygulaması kapsamında, çocuğun üstün yararının tesis edilmesi ve vakanın Lahey Sözleşmesi'nde belirtilen istisnalar ışığında değerlendirilmesinin ilk olarak, diğerlerinin yanı sıra (*inter alia*), taraflarla doğrudan iletişime geçme avantajına sahip talepte bulunulan Devlet'in yetkili makamları tarafından yerine getirilmesi gerektiğini tekrar eder. (bkz. *Ferrari v. Romanya*, no. 1714/10, § 46, 28 Nisan 2015, ve *Anghel*, yukarıda anılan, § 80). Hal böyleyken, Mahkeme'nin, yerel mahkemelerin karar alma süreçlerinin ve bu doğrultuda verilen çelişkili tedbir kararlarının, adil olduğu, ilgililerin davalarını eksiksizce sunma imkânına sahip olduğu ve çocuğun üstün yararının korunduğuna emin olmalıdır. (ayrıntılar için, bkz. *X v. Letonya*, yukarıda anılan, § 102, başkaca referanslarla). Mevcut davanın koşullarına bakıldığında, bu durum, Mahkeme'nin ilk başvuru tarafından

yerel mahkemeler nezdinde ileri sürülen “ağır tehlike” iddialarının yerel mahkemeler tarafından gerçekten dikkate alınıp alınmadığını belirlemesi gerektiği anlamına gelmektedir. (a.g.e., §§ 106, 107 ve 115, başkaca referanslarla).

41. Bu kapsamda, Mahkeme, ilk başvuru’ nun sunduğu kayıtlarda çocukların geçmişte şiddet görmek suretiyle suiistimal edildiği iddialarının doğrulandığını belirtmektedir. (bkz. Yukarıda 10. Paragrafta kısaca değinilmiştir.) Ayrıca, çocukların babası, mahkemede, çocuğunu disipline etmek amacıyla çocuklarına fiziksel güç uyguladığını kabul etmiştir. (bkz. Yukarıdaki 13. Paragraf). Yerel Mahkeme, ikinci ve üçüncü başvuranların, babaları ile birlikte buldukları dönemde fiziksel güç kullanıma maruz kaldıklarını tespit etmiştir. (bkz. Yukarıdaki 13. Paragraf) Mahkeme, işbu bilgiler neticesinde, Yerel Mahkeme’nin nasıl bir değerlendirme yaptığını ve Yerel Mahkeme tarafından çocuğun üstün yararına ne ölçüde ağırlık verildiğini değerlendirecektir.

42. Yerel mahkeme, bir taraftan genel ifadelerle çocukların istismarını kınamakta ve çocukların, onurlarına saygı gösterilmesi hakkının varlığını teyit etmekte diğer taraftan ikinci ve üçüncü başvuranın babaları ile birlikteyken maruz kaldıkları şiddet eylemlerinin nadiren gerçekleşmesi ve “ağır risk oluşturacak sıklıkta” olmaması ile yetinmektedir (bkz. Yukarıdaki 13. Ve 14. Paragraflar). Ayrıca, Temyiz Mahkemesi’nin, çocukların aile içi istismara maruz bırakılmama hakkını “geniş veya sıkı bir tartışmaya konu” olarak değerlendirdiği gözükmektedir. (bkz. Yukarıda 14. paragraf). Mahkeme işbu ifadelerin fiziksel cezanın mutlak ifadelerle yasaklandığı iç hukukun ilgili hükümlerine nasıl uygun bulunduğu anlam verememektedir. (bkz. kıyasen, mutatis mutandis, *D.M.D. v. Romanya*, yukarıda belirtilen, § 49). Öyle ki, çocuk haklarına ilişkin bu tür değerlendirmeler, çocuklara yönelik aile içi istismar yasağına aykırıdır ve karar alma süreci hakkında şüphe uyandırmaktadır.

43. Mahkeme, çocukların fiziksel cezaya karşı korunmasının yapı taşının çocuğun üstün yararının gözetilmesi olduğunu, gözetilen üstün yararın şüphesiz çocukların hak ve onuruna saygı duyulmasını da içereceğini yinelemektedir. Çocuğa fiziksel ceza verilmesi tolere edilemez ve Devlet, açıkça ve etraflıca uygulamada ve kanunlarda çocuğa fiziksel ceza verilmesini yasaklamalı, bu kapsamda gerekli çabayı göstermelidir. (bkz. *D.M.D. v. Romanya*, yukarıda anılan, §§ 50-51). Bu bağlamda, çocuğun içinde bulunduğu aile içi şiddet tehlikesi sadece geri gönderme hadisesi ile bağlantılı bir sakınca olarak görülemez, aksine bu durum çocuğun makul derecede neyi taşıyabileceği ile ilgilidir. (bkz., kıyasen, *mutatis mutandis*, *X v. Letonya*, yukarıda anılan, § 116).

44. Ayrıca, Mahkeme, Yerel Mahkeme kararlarında, çocukların babanın gözetimi bırakıldıkları taktirde şiddet ile disipline edilme riskinin ortadan kalktığına yönelik herhangi bir inceleme yapıldığına dair emare bulamamıştır. Gerçekten de, Bükreş Temyiz Mahkemesi'nin kararından anlaşıldığı üzere Bükreş Temyiz Mahkemesi, böyle bir riskin gerçekleşmesi halinde ve ancak "riskin İtalyan otoritelerinin dikkatine sunulmuş ve kanıtla desteklenmiş" olması halinde İtalyan otoritelerinin çocuğun istismara karşı haklarını koruyabileceği ve duruma müdahale edebileceği yönünde değerlendirme yapmıştır. (bkz. Yukarıdaki paragraf 14)

45. Bu bakımdan, Mahkeme, Avrupa Birliği'ne üye devletler olarak her iki Devlet'in de işbu davada uygulanabilir olan Brüksel II bis Tüzüğü'ne taraf olduğunu görmektedir (bkz. *K.J. v. Polonya* yukarıda anılan , § 58). İlgili Yönetmelik, Lahey Sözleşmesi üzerine hazırlanmıştır ve Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasındaki karşılıklı güven prensibine dayanmaktadır. (bkz. *Royer v. Macaristan*, no. 9114/16, § 50, 6 Mart 2018). Nitekim, Mahkeme, çocuk koruma otoriteleri arasındaki karşılıklı güven prensibinin çocukların haksız yere çıkartıldıkları Devlet'in, ço-

cukları, sadece çocuğun alıştığı yerleşim yeri ülkesinin aile içi istismar vakaları ile başa çıkabilecek kapasitede olması gerekçesiyle ağır aile içi şiddet tehlikesi altında buldukları bir çevreye göndermeleri gerektiği anlamına gelmediği görüşündedir. Gerek Lahey Sözleşmesi gerek Brüksel II bis Tüzüğüne herhangi bir ifade Mahkeme'nin farklı bir sonuca ulaşmasını mümkün kılmamaktadır.

46. Bu bağlamdan ve Lahey Sözleşmesi'nin uygulanabilir olduğu hallerde çocuğun geri gönderilmesine kendiliğinden veya mekanik olarak hükmedilemeyeceği dikkate alındığında (bkz. *Neulinger ve Shuruk v. İsviçre* [GC], no. 41615/07, § 138, AIHM 2010, ve *M.K. v. Yunanistan*, no. 51312/16, § 75, 1 Şubat 2018), Mahkeme, çocuğun İtalya'ya gönderilmesi halinde maruz kalabileceği olası kötü muamele riskini yerel mahkemenin daha çok dikkate alması gerektiği kanaatindedir. Yerel mahkemenin en azından çocuğun korunması için özel düzenlemeler yapmış olması gerekmektedir.

47. Yukarıda belirtilenler ışığında ve bununla beraber, ikincilik ilkesi dikkate alınarak, Mahkeme, Lahey Sözleşmesi'nin prosedürel çerçevesi kapsamında, yerel mahkemelerin, iddia edildiği üzere "ağır risk" incelemesini çocukların üstün yararını gözetenerek yapmadığı sonucuna varmaktadır.

48. Bu kapsamda, Sözleşme'nin 8. maddesi ihlal edilmiştir.

49. Yukarıdaki paragraflarda varılan sonuç dikkate alındığında, Mahkeme, Başvurucular tarafından iddia edildiği ve Sözleşme'nin 3.maddesinin konusunu oluşturduğu üzere insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye maruz kalma tehlikesi bakımından ayrı bir değerlendirmeye yer olmadığı, iddiaların 8.madde kapsamında değerlendirildiğini belirtmektedir. (bkz. kıyasen, *mutatis mutandis*, *A, B ve C v. İrlanda* [GC], no. 25579/05, § 274, AIHM 2010).

II. SÖZLEŞME’NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

50. Sözleşme’nin 41. Maddesi uyarınca,

“Eğer Mahkeme bu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmecî Taraf’ın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırılabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

A. Zarar

51. Başvurucular, manevi zararlarına karşılık aşağıda belirtilen tutarları talep etmiştir ;

- İlk Başvurucu için 5.000 euro (EUR),
- İkinci Başvurucu için 10.000 euro (EUR), ve
- Üçüncü Başvurucu için 10.000 euro (EUR)

52. Benzer konularda verilen kararlara gönderme yaparak (bkz. *Ferrari*, § 62, ve *Blaga*, § 115; yukarıda belirtilen kararın yani sıra *Monory ve Romanya ve Macaristan*, no. 71099/01, § 96, 5 Nisan 2005; *Karrer ve Romanya*, no. 16965/10, § 62, 21 Şubat 2012; ve *Raw ve Diğerleri ve Fransa*, no. 10131/11, § 101, 7 Mart 2013), Davalı Devlet, Başvurucular tarafından talep edilen tutarların yüksek olduğunu ileri sürmüştür. Davalı Devlet, ihlalin varlığının tespitinin Başvurucular tarafından uğradıklarını iddia ettikleri manevi zararlarının tazmin edilmesi bakımından yeterli olduğunu savunmuştur.

53. Mahkeme, Başvurucular’ın uğradıkları manevi zararların, yalnızca ihlalin tespiti ile giderilemeyeceğini hükmetmiştir. Mahkeme, ihlalin niteliği dikkate alarak hakkaniyet temelinde, Başvurucular’a müştereken manevi zararlarına karşılık 12.500 Euro’ya ek olarak doğabilecek her türlü vergi masrafının ödenmesine karar vermiştir.

B. Giderler ve Masraflar

54. İlk başvuru, yerel mahkemeler önünde ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdinde doğan masrafları, vekalet ücretleri ve belgelerin tercümesi ve gönderilmesi için yaptığı masraflara karşılık 8.400 Euro talep etmektedir. Başvurucu, kendisini yerel mahkeme önünde temsil eden avukatın ücretine karşılık 100 Romen Leni (yaklaşık 20 Euro); kendisini Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde temsil eden avukatlık ücretine karşılık 14.325,40 Romen Leni (Yaklaşık 3.000 Euro) ve 17 Eylül 2015'den 24 Eylül 2018 tarihine kadar geçen suredeki tercüme masraflarına karşılık 2.975 Romen Leni (Yaklaşık 625 Euro) harcama yaptığı yönünde noter onaylı belgeler göndermiştir.

55. Davalı Devlet, Başvurucuların iddia ettiği masrafların geçerliliğine itiraz etmiştir. Ayrıca, iddia edilen giderlerin çoğunun belgelerle desteklenmediğini belirtmiştir.

56. Mahkeme, elindeki belgelere ve içtihatlarla dayanarak, İlk Başvurucu' nun bütün masraflarının karşılanması amacıyla Başvurucu 'ya 3.645 Euro tutarında bir ödeme yapılmasını uygun bulmuştur.

C. Temerrüt Faizi

57. Mahkeme, temerrüt faizinin Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredi oranına yüzde 3 eklenmek suretiyle belirlenmesini uygun bulmuştur.

BELİRTİLEN GEREKÇELER NETİCESİNDE MAHKEME, OY BİRLİĞİ İLE ;

1. *Başvurunun kabul edilebilir olduğuna*

2. *Sözleşme'nin 8. Maddesinin ihlal edildiğine;*

3. Sözleşme'nin 3. Maddesi kapsamında ayrı bir hususun doğmadığına,

4. (a) Davalı Devlet'in, aşağıda belirtilen tutarın ödeme tarihinde geçerli döviz kuru üzerinden Davalı Devlet'in para birimine çevrilmek suretiyle üç ay içerisinde ödenmesine

(i) Başvuruculara manevi zararlarına karşılık müştereken ödenecek 12500 Euro (on iki bin beş yüz euro) 'ya ek her türlü vergi masrafının

(ii) İlk Başvurana, masraf ve giderlerine karşılık 3645 Euro (üç bin altı yüz kırk beş euro)'ya ek her türlü vergi masrafının

(b) Yukarıdaki tutarlara, yukarıda belirtilen üç aylık sürenin bittiği tarihten itibaren, ödemenin yapıldığı tarihe kadar, Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredi oranı üzerinden basit faiz, temerrüt döneminde ise işbu oranın yüzde üç puan fazlasının uygulanmasına

5. Başvurucuların adil tazmine ilişkin taleplerinin reddine

Karar vermiştir.

Mahkeme'nin İç Tüzüğü'nün 77/2-3 maddeleri uyarınca İngilizce düzenlenmiş ve 21 Mayıs 2019 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir.

Andrea Tamietti
Yazı İşleri Müdürü

Paulo Pinto de Albuquerque
Başkan

YOUTUBE'DA ÇOCUKLARIN MAHREMİYETİNİN DAHA İYİ KORUNMASI

Çeviri Av. Alp CERRAHOĞLU
İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Üyesi

Geçtiğimiz Eylül ayında, çocukların ve çocukların mahremiyetinin Youtube'da daha iyi bir şekilde korunması ve Birleşik Devletler Federal Ticaret Komisyonu'nun ('FTK') endişelerinin giderilmesi amacıyla bir dizi değişiklik yapılacağını duyurmuştuk. Özellikle, bütün içerik oluşturucuların içeriklerini Youtube Studio üzerinden çocuklar için veya çocuklar için olmamak üzere belirtmesi istenecektir ve çocuklar için tasarlanmış olan bir videoyu izleyen herkesin verileri, kullanıcıların yaşına bakılmaksızın bir çocuğa ait olduğu kabul edilerek işlenecektir.

Kasım ayı içerisinde, içerik oluşturucuların, içeriklerini kolayca belirlemesi amacıyla Studio üzerinden bir ayar yayınladık. Ve bugün, bu değişiklikleri dünya çapında uygulamaya başlayacağız. İlerleyen günlerde görmeye başlayacağınız değişiklikleri özetlemek istedik.

Çocuk içerikleri hakkında neler yapılmaktadır ?

FTK'ya göre, çeşitli faktörler de dikkate alındığında, bir video çocuklara yönelik olarak tasarlanmış ise çocuklar için yapıldığı kabul edilir. Söz konusu faktörlere videonun konusu, çocukların karakterine, temalara, oyuncaklara veya oyunlara ve daha fazlasına vurgu yapıp yapmadığı dahildir.

Çocuklara yönelik olarak yapılan içeriği belirlememize yardımcı olması amacıyla Kasım ayında Youtube Studio'da üzerinden içerik oluşturuculara içeriklerinin çocuklar için olup olmadığını belirtmeleri için yeni bir izleyici ayarı sunduk. İçerik oluşturucuları hazırladıkları içerikleri en iyi kendileri bilir ve buna dair seçimi kendileri yapmalıdır. Ayrıca, içeriği tanımlamamıza yardımcı olması amacıyla yapay zeka ile öğrenme metodunu kullanıyoruz ve içerik oluşturucular, yaptıkları seçimin yanlış olduğuna inanıyor ise sistemimiz tarafından gösterilen seçimi yaparak güncelleme gerçekleştirebilecektir. İçerik oluşturucunun seçimini ancak kötüye kullanım veya hata tespit ettiğimiz hallerde geçersiz kılacağız.

Çocuklar için hazırlanan içeriklere dair güncellenmiş deneyim

Youtube artık platform üzerinden çocuk içeriklerini izleyen herkesin kişisel verilerini, kullanıcıların yaşlarına bakılmaksızın çocuk kullanıcı olarak işlemektedir. Bu, çocuklar için yapılan videolarda, verilerin toplanmasını ve kullanılmasını sınırlandırdığımız anlamına gelmektedir ve sonuç olarak ürünün bazı özelliklerini sınırlandırmamız veya etkisiz bırakmamız gerekmiştir. Örneğin, artık bu içerik kapsamında kişiselleştirilmiş reklamlar sunmamaktayız veya yorum, canlı sohbet, bildirim zili, hikayeler, çalma listesine kayıt etme ve diğerleri gibi özellikleri desteklememekteyiz.

Dünya çapında birçok içerik oluşturucusu, izleyicileri için kaliteli çocuk içerikleri üretmektedir ve bu değişikliklerin önemli bir etkisi olacaktır. İçerik oluşturucularına bu yeni düzen içerisinde yön gösterme ve aile içeriklerine dair oluşturduğumuz bu ekosistemi desteklemek konusunda kararlıyız. Gelecek aylarda daha fazlasını paylaşacağız. Bu sırada, bu konuyla ilgilenmeyi sürdüreceğiz. Örneğin, içerik oluşturucuların yasal yükümlülüklerini yerine getirmelerine yardımcı olacak ve kaliteli çocuk içeriklerine erişimi mümkün kılacak açıkça düzenlenen bir kılavuzun önemini tartıştığımız FTK'nin kamuya açık olan çalıştay-

na katıldık ve ÇÇMKK (Çocukların Çevrimiçi Mahremiyetlerinin Korunması Hakkında Kanun)da irgörüŖlerimizi bildirdik.

Youtube Kids 'e yapılan yatırımların sürekliliği

13 yaŖından küçük çocuklarının bağımsız olarak video izlemesine izin vermeyi planlayan ailelere Youtube Kids kullanmalarını tavsiye ediyoruz. Gerçekten de her hafta on milyonlarca kiŖi Youtube Kids kullanmaktadır ve son zamanlarda, uygulama hayata geçirildiğinden bu yana tüm zamanların en yüksek haftalık izleyici sayısına ulaŖtık. Bugünden baŖlayarak, çocukların için hazırlanan içeriklerin hepsinde Youtube Kids promosyonu göreceksiniz. Ayrıca, ürünü geliŖtirmeye de devam edeceğiz. Örneğin, yakın zamanda internet üzerinden ve akıllı televizyonlar gibi internete bağlı cihazlarda Youtube Kids'e yönelik olarak oturma açma özelliği baŖlattık. Böylelikle, aileler artık çocuklarının Youtube Kids deneyimine daha fazla ara yüz üzerinden ulaşabilecekler.

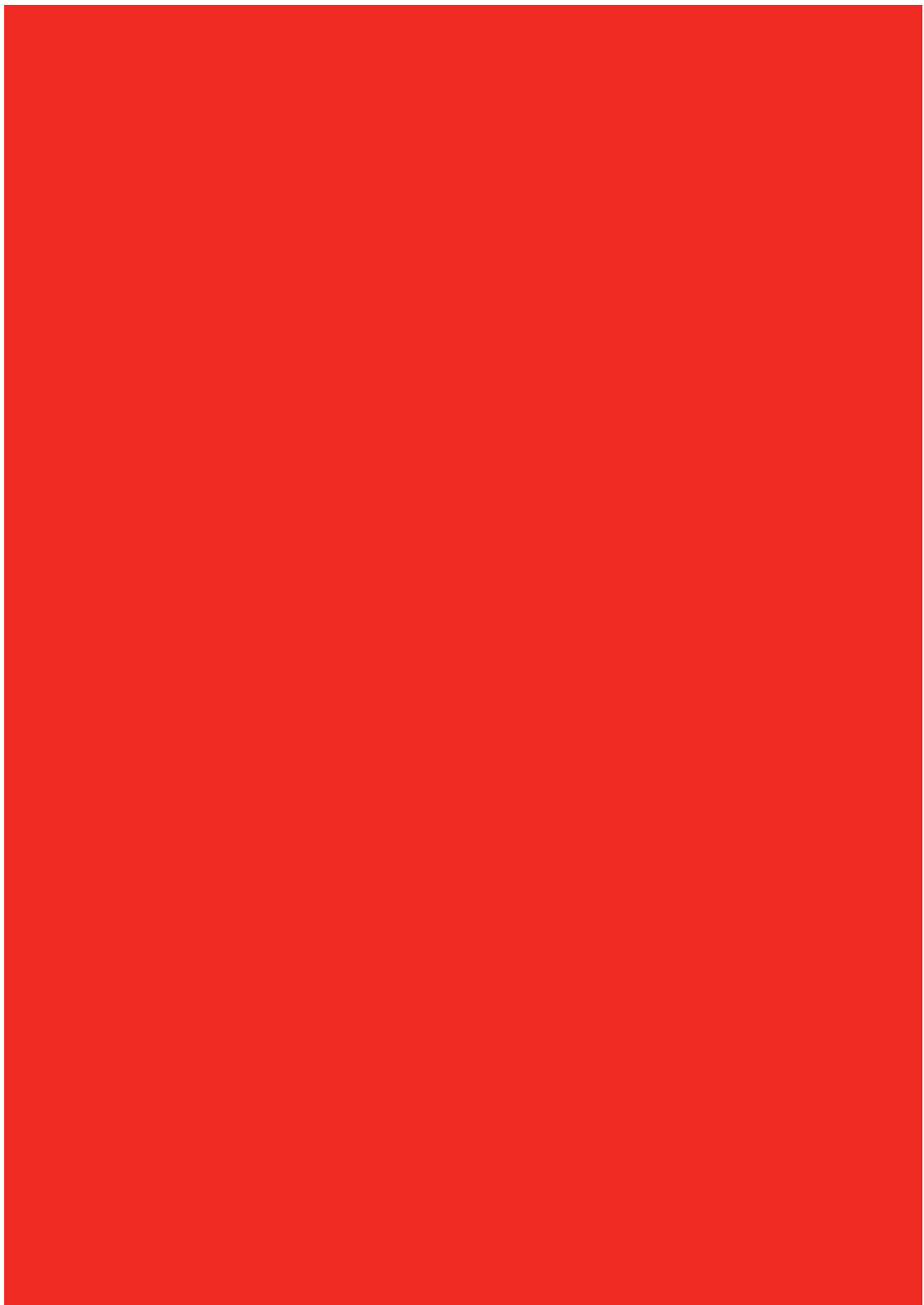
Youtube olarak sorumluluk bizim bir numaralı önceliğimizdir, ve bu sorumluluk, çocukların ve çocukların mahremiyetinin korunmasını da kapsamaktadır. Bunu gerçekleŖtirmemize yardım edecek politikalara, ürünlere ve uygulamalara ciddi yatırım yapmaktayız. Bugünkü deđiŖiklikler önceliklerimizi daha iyi gerçekleŖtirmemizi sağlayacaktır ve çocuklara, ailelere ve aile içerik oluŖturucularına Youtube'da mümkün olan en iyi deneyimi sağlamak üzere çalıŖmaya devam edeceğiz.

— *Youtube Ekibi*

İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

MAĞDUR VE SUÇA SÜRÜKLENEN
ÇOCUKLARA İLİŞKİN
2014-2019 RAPORU

GİRİŞ

Türkiye tarafından 1990 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi uyarınca 18 yaşın altındaki her birey çocuktur. Çocuk ceza adalet sisteminde çocukların avukatla temsil edilmesi Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) gereğince zorunludur. Bu doğrultuda CMK 150/2, CMK 234/2, CMK 239/2 maddeleri gereğince mağdur ve suçta sürüklenen çocuklara barolar tarafından avukat ataması yapılmaktadır.

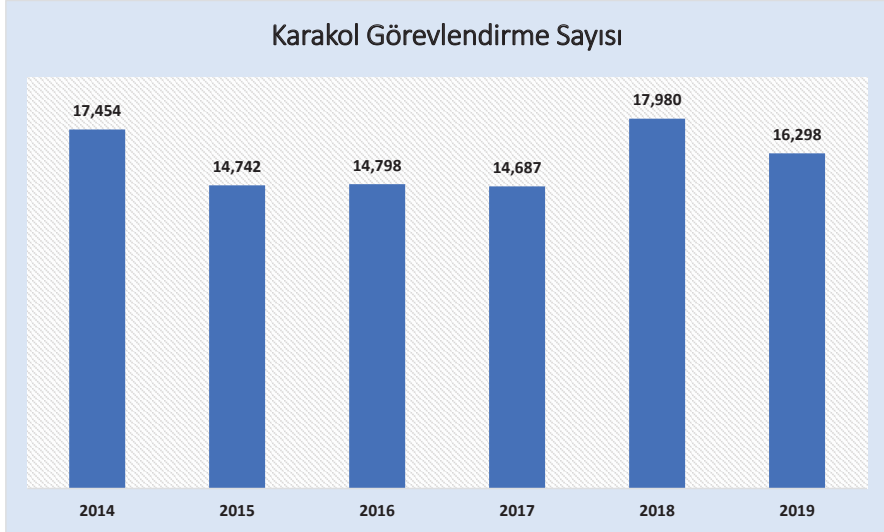
Ekteki rapor İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi tarafından, Ceza Muhakemesi Kanunu Uygulama Servisi 01.01.2014 ve 12.11.2019 arasındaki tarihlere ilişkin avukat görevlendirmeleri verileri esas alınarak hazırlanmıştır.

Raporda aksi belirtilmediği sürece, yapılan değerlendirmeler “soruşturma” aşamasında gerçekleştirilen görevlendirmelere ilişkindir. “Kovuşturma” aşaması ayrıca belirtilmiştir.

**İstanbul Barosu CMK Uygulama Servisi tarafından 2014 – 2019 Yılları Arasında
Avukat Görevlendirilen
Mağdur Çocuk Sayısına İlişkin**

- 2014 – 2019 yılları arasında İstanbul Barosu CMK Uygulama Servisi tarafından, farklı suç tipleri konu olmak üzere toplamda 95.959 mağdur çocuğa soruşturma aşamasında avukat görevlendirilmiştir.
- 2018 – 2019 senelerinde 34.278 mağdur çocuğa soruşturma aşamasında avukat görevlendirilmiştir. Bu sayı son 6 sene içerisinde gerçekleştirilen avukat atamalarının yaklaşık %36'lık bir kısmını oluşturmaktadır. Yani son iki sene içerisinde mağdur çocuklar açısından bir artış gözlemlenmektedir.
- 2018–2019 senelerinde soruşturma aşamasında avukat görevlendirilen, 12 yaş altı toplam 2.647 mağdur kız çocuğunun, yaklaşık %40'lık bir kısmı olan 1.053 mağdur kız çocuğu adına gerçekleştirilen atamalar, çocuğun cinsel istismarı suçu sebebi ile yapılmıştır.
- 2019 senesinde toplam 16.298 mağdur çocuğa soruşturma aşamasında avukat görevlendirilmiştir. Görevlendirmelerin yaklaşık %45'lik bir kısmı erkek geri kalanı ise kız çocuklar için yapılmıştır.
- Yine 2019 senesinde mağdur çocuklar için gerçekleştirilen avukat görevlendirilmelerinin yaklaşık %80'lik bir kısmı 12 – 18 yaş arası çocuklara yapılmıştır. Bu sayı 12 – 15 ve 15 – 18 yaş aralığında olan mağdur çocuklara neredeyse eşit bir şekilde dağılmıştır.

İstanbul Barosu Tarafından Avukat Görevlendirilen Mağdur Çocuk Sayısı							
Sene	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Genel Toplam
Karakol	17.454	14.742	14.798	14.687	17.980	16.298	95.959
Mahkeme	10.468	9.596	7.386	5.350	6.012	6.253	45.065
Toplam	27.922	24.338	22.184	20.037	23.992	22.551	141.024

334 / İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

Yaş-Cinsiyet Dağılımı	12 YAŞINDAN KÜÇÜK		12-15 YAŞ ARASI		15-18 YAŞ ARASI		TOPLAM	
	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL
2014	320	1.696	700	8.369	9.448	7.389	10.468	17.454
BELİRTİLMEMİŞ	2	0	0	1	2.972	4	2.974	5
ERKEK ÇOCUK	182	914	344	4.340	4.898	3.899	5.424	9.153
KIZ ÇOCUK	136	782	356	4.028	1.578	3.486	2.070	8.296
2015	1.138	1.519	2.303	6.906	6.155	6.317	9.596	14.742
BELİRTİLMEMİŞ	2	0	23	0	1.575	2	1.600	2
ERKEK ÇOCUK	599	776	1.134	3.510	2.785	3.183	4.518	7.469
KIZ ÇOCUK	537	743	1.146	3.396	1.795	3.132	3.478	7.271
2016	1.717	1.809	2.810	6.667	2.859	6.322	7.386	14.798
BELİRTİLMEMİŞ	1	1	0	0	380	1	381	2
ERKEK ÇOCUK	881	920	1.356	3.262	1.204	3.009	3.441	7.191
KIZ ÇOCUK	835	888	1.454	3.405	1.275	3.312	3.564	7.605
2017	1.326	2.110	2.020	6.245	2.004	6.332	5.350	14.687
BELİRTİLMEMİŞ	0	0	1	3	149	4	150	7
ERKEK ÇOCUK	670	1.087	891	2.984	917	3.099	2.478	7.170
KIZ ÇOCUK	656	1.023	1.128	3.258	938	3.229	2.722	7.510
2018	1.546	2.593	2.336	7.388	2.130	7.999	6.012	17.980
BELİRTİLMEMİŞ	0	0	1	0	46	0	47	0
ERKEK ÇOCUK	745	1.227	931	3.177	944	3.050	2.620	7.454
KIZ ÇOCUK	801	1.366	1.404	4.211	1.140	4.949	3.345	10.526
2019	1.609	2.650	2.632	6.997	2.012	6.651	6.253	16.298
BELİRTİLMEMİŞ	0	0	1	0	32	0	33	0
ERKEK ÇOCUK	766	1.369	1.076	3.148	845	2.762	2.687	7.279
KIZ ÇOCUK	843	1.281	1.555	3.849	1.135	3.889	3.533	9.019
TOPLAM	7.656	12.377	12.801	42.572	24.608	41.010	45.065	95.959

**İstanbul Barosu CMK Uygulama Servisi tarafından 2014 – 2019 Yılları
Arasında Cinsel İstismar Suçu Sebebi ile Avukat Görevlendirilen
Mağdur Çocuk Sayısına İlişkin**

- 2014 – 2019 yılları arasında çocukların cinsel istismarı suçu sebebi ile soruşturma aşamasında toplam 10.844 mağdur çocuğa avukat görevlendirilmiştir.
- 2014 – 2017 yılları arasında soruşturma aşamasında avukat görevlendirilen mağdur çocuk sayısı 5.590 iken, 2018 – 2019 yıllarında bu sayı 5.254'tür. Bu doğrultuda son iki sene içerisinde çocukların cinsel istismarı suçu nedeni ile avukat görevlendirmesi yapılan mağdur çocuk sayısı neredeyse, 2014 – 2017 yılları arasında 4 yıllık süre içerisindeki sayı ile aynıdır.
- 2014 senesi ile 2019 senesi arasında, istismar sebebi ile avukat görevlendirilen mağdur çocuk sayısında %100'den daha fazla bir artış görülmektedir.
- 2017 ve 2018 senelerinin verileri karşılaştırıldığında, 2018 senesinde avukat görevlendirilen mağdur çocuk sayısında 2017 senesine oranla yaklaşık %60'lık bir artış vardır.
- 6 sene içerisinde avukat görevlendirilen mağdur çocukların %45'lik bir kısmını 12 – 15 yaş arası çocuklar oluşturmaktadır. Geriye kalan %55'lik kısım ise 12 yaş altı ve 15 – 18 yaş arası çocuklar arasında neredeyse eşit bir şekilde dağılmıştır.
- Avukat görevlendirilen istismar mağduru çocukların yaklaşık yüzde %80'lik kısmını kız çocukları, %20'lik bir kısmını ise erkek çocukları oluşturmaktadır.
- Çocukların cinsel istismar suçu nedeni ile avukat görevlendirilen mağdur kız çocuklarının yaklaşık %50'lik bir kısmı 12 – 15 yaş arası çocukları kapsamaktadır.
- Çocukların cinsel istismar suçu nedeni ile avukat görevlendirilen mağdur erkek çocuklarının ise yaklaşık %55'lik bir kısmı 12 yaşın altındaki çocukları kapsamaktadır.
- 2019 senesinde 2.562 mağdur çocuk için çocukların cinsel istismar suçu sebebi ile avukat görevlendirilmiştir. Görevlendirmelerin yaklaşık %45'lik bir kısmı 12 – 15 yaş arası çocuklar için yapılmıştır ve mağdur çocukların yaklaşık %85'lik bir kısmını kız çocukları oluşturmaktadır.

Çocuğun Cinsel İstismarı Suçu Sebebi ile İstanbul Barosu Tarafından Avukat Görevlendirilen Mağdur Çocuk Sayısı							
Sene	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Toplam
Karakol	1.257	1.180	1.454	1.699	2.692	2.562	10.844
Mahkeme	947	1.312	1.092	1.115	1.517	1.603	7.586
Toplam	2.204	2.492	2.546	2.814	4.209	4.165	18.430

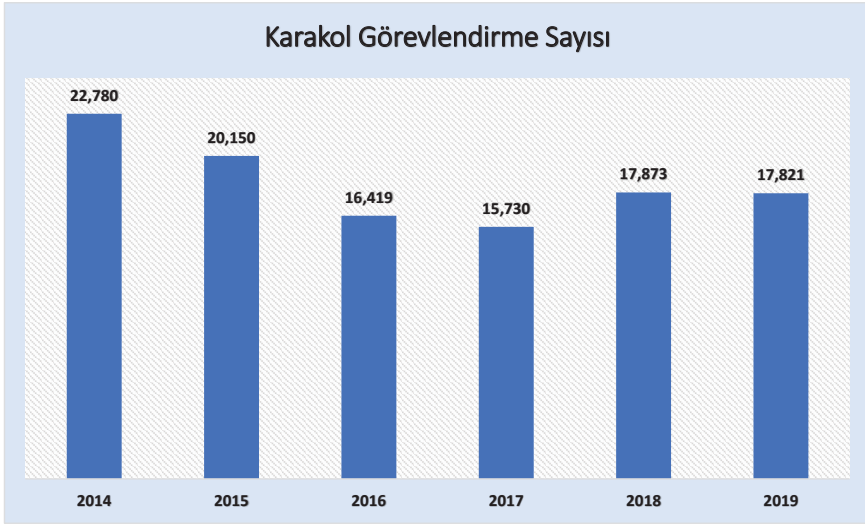

Yaş-Cinsiyet Dağılımı	12 YAŞINDAN KÜÇÜK		12-15 YAŞ ARASI		15-18 YAŞ ARASI		TOPLAM	
	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL
2014	79	320	121	619	747	318	947	1.257
BELİRTİLMEMİŞ	0	0	0	0	374	1	374	1
ERKEK ÇOCUK	33	110	27	67	84	16	144	193
KIZ ÇOCUK	46	210	94	552	289	301	429	1.063
2015	200	328	345	550	767	302	1.312	1.180
BELİRTİLMEMİŞ	0	0	3	0	276	0	279	0
ERKEK ÇOCUK	74	106	53	46	86	14	213	166
KIZ ÇOCUK	126	222	289	504	405	288	820	1.014
2016	263	413	516	672	313	369	1.092	1.454
BELİRTİLMEMİŞ	0	1	0	0	32	0	32	1
ERKEK ÇOCUK	74	128	68	72	39	25	181	225
KIZ ÇOCUK	189	284	448	600	242	344	879	1.228
2017	324	515	484	759	307	425	1.115	1.699
BELİRTİLMEMİŞ	0	0	0	1	21	1	21	2
ERKEK ÇOCUK	94	161	73	101	29	33	196	295
KIZ ÇOCUK	230	354	411	657	257	391	898	1.402
2018	386	746	677	1.167	454	779	1.517	2.692
BELİRTİLMEMİŞ	0	0	0	0	14	0	14	0
ERKEK ÇOCUK	103	197	98	143	46	81	247	421
KIZ ÇOCUK	283	549	579	1.024	394	698	1.256	2.271
2019	418	727	735	1.169	450	666	1.603	2.562
BELİRTİLMEMİŞ	0	0	0	0	5	0	5	0
ERKEK ÇOCUK	124	223	117	160	42	55	283	438
KIZ ÇOCUK	294	504	618	1.009	403	611	1.315	2.124
TOPLAM	1.670	3.049	2.878	4.936	3.038	2.859	7.586	10.844

**İstanbul Barosu CMK Uygulama Servisi tarafından 2014 – 2019 Yılları Arasında
Müdafî Görevlendirilen
Suça Sürüklenen Çocuk Sayısına İlişkin**

- 2014 – 2019 yılları arasında toplam 110.773 suça sürüklenen çocuğa müdafî görevlendirilmiştir.
- Gerçekleştirilen müdafî görevlendirmelerinin yaklaşık %60'ı 15 – 18 yaş arası çocuklar adına yapılmıştır.
- Türk Ceza Kanunu (TCK) md.31/1 kapsamında 12 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğu yoktur ve bu çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılamaz yalnızca çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir. Buna rağmen 2014 – 2019 yılları arasında 12 yaşından küçük toplam 878 çocuğa mahkeme (kovuşturma) aşamasında zorunlu müdafî ataması gerçekleştirilmiştir. Söz konusu bu sayı 2014 senesinde 24 iken, 2019 sayısında 233'e kadar çıkmıştır. Bu durumun TCK kapsamında bahsi geçen düzenleme ile çelişkili olduğu ortadadır.
- Her ne kadar 2017 senesinde suça sürüklenen çocuk sayısında bir azalma görülmüş olsa da 2018 – 2019 senelerinde tekrardan bir artış mevcuttur.
- 2019 senesinde toplam 17.821 suça sürüklenen çocuk için müdafî görevlendirilmiştir. Bu sayının yaklaşık %60'ı, 10.384 görevlendirme, 15 – 18 yaş arası çocuklar için, yaklaşık %38'i, 6.897 görevlendirme, 12 – 15 yaş arası çocuklar için gerçekleştirilmiştir. 540 müdafî görevlendirmesi ise 12 yaşından küçük çocuklar için yapılmıştır.
- Suça sürüklenen çocuklar için gerçekleştirilen müdafî görevlendirmelerinin yaklaşık %60'lık kısmı hırsızlık ve yaralama suçları nedeni ile gerçekleştirilmiştir.

İstanbul Barosu Tarafından Müdafî Görevlendirilen Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı							
Sene	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Toplam
Karakol	22.780	20.150	16.419	15.730	17.873	17.821	110.773
Mahkeme	27.748	22.067	15.290	15.730	17.873	17.821	100.722
Toplam	50.528	42.217	31.709	27.549	29.961	29.531	211.495

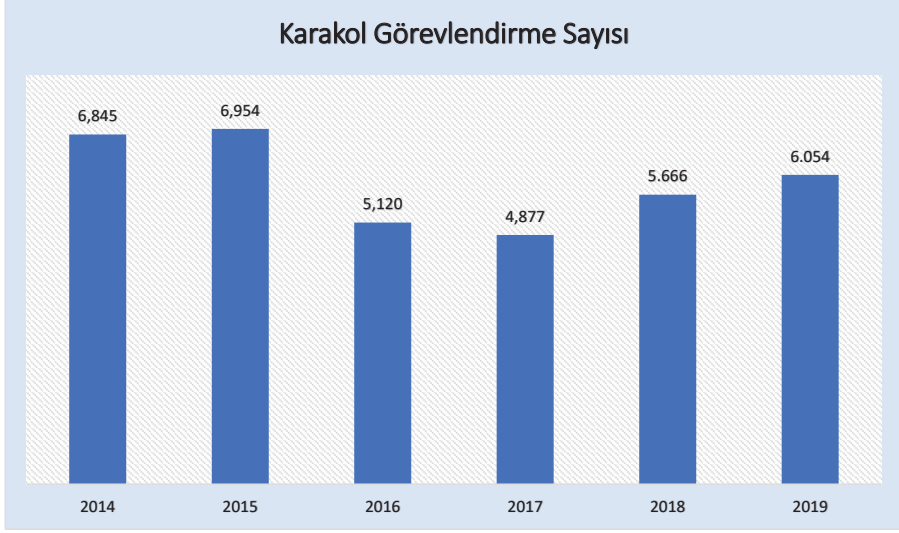
340 / İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

Yaş-Cinsiyet Dağılımı	12 YAŞINDAN KÜÇÜK		12-15 YAŞ ARASI		15-18 YAŞ ARASI		TOPLAM	
	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL
2014	24	207	829	8.888	26.895	13.685	27.748	22.780
BELİRTİLMEMİŞ	2	0	4	2	6.451	6	6.457	8
ERKEK ÇOCUK	21	167	743	7.426	19.542	12.430	20.306	20.023
KIZ ÇOCUK	1	40	82	1.460	902	1.249	985	2.749
2015	92	348	4.270	7.512	17.705	12.290	22.067	20.150
BELİRTİLMEMİŞ	1	0	30	2	2.961	3	2.992	5
ERKEK ÇOCUK	50	273	3.581	6.342	13.463	11.147	17.094	17.762
KIZ ÇOCUK	41	75	659	1.168	1.281	1.140	1.981	2.383
2016	209	195	4.685	6.093	10.396	10.131	15.290	16.419
BELİRTİLMEMİŞ	0	0	0	1	438	4	438	5
ERKEK ÇOCUK	113	151	3.958	5.163	8.992	9.148	13.063	14.462
KIZ ÇOCUK	96	44	727	929	966	979	1.789	1.952
2017	151	276	3.397	5.368	8.271	10.086	11.819	15.730
BELİRTİLMEMİŞ	0	1	0	6	140	4	140	11
ERKEK ÇOCUK	87	175	2.926	4.464	7.508	9.099	10.521	13.738
KIZ ÇOCUK	64	100	471	898	623	983	1.158	1.981
2018	169	433	3.742	6.263	8.177	11.177	12.088	17.873
BELİRTİLMEMİŞ	0	0	0	0	80	0	80	0
ERKEK ÇOCUK	94	292	3.141	5.207	7.382	9.960	10.617	15.459
KIZ ÇOCUK	75	141	601	1.056	715	1.217	1.391	2.414
2019	233	540	4.082	6.897	7.395	10.384	11.710	17.821
BELİRTİLMEMİŞ	0	0	1	0	44	0	45	0
ERKEK ÇOCUK	137	400	3.372	5.693	6.619	9.386	10.128	15.479
KIZ ÇOCUK	96	140	709	1.204	732	998	1.537	2.342
TOPLAM	878	1.999	21.005	41.021	78.839	67.753	100.722	110.773

**İstanbul Barosu CMK Uygulama Servisi tarafından 2014 – 2019 Yılları Arasında
Hırsızlık ve Kasten Yaralama Suçu Sebebi ile Müdafî Görevlendirilen
Toplam Suça Sürüklenen Çocuk Sayısına İlişkin**

Hırsızlık Suçu Müdafî Görevlendirmeleri

- Hırsızlık suçu sebebi ile gerçekleştirilen müdafî görevlendirmeleri, toplam suça sürüklenen çocuklar adına yapılan atamaların yaklaşık %32'lik bir kısmını oluşturmaktadır.
- 2016 – 2017 senelerinde hırsızlık suçu sebebi ile gerçekleştirilen görevlendirmelerde bir azalma meydana gelmiştir fakat 2018 – 2019 senelerinde tekrar bir artış görülmektedir.
- Yapılan müdafî görevlendirmelerinin yaklaşık %56'sı 15 – 18 yaş arası, %40'i ise 12 – 15 yaş arası çocuklar için gerçekleştirilmiştir.
- TCK 31/1 maddesinde, 12 yaşını doldurmamış çocuklar açısından ceza kovuşturması yapılmayacağı belirtilmişse de 6 sene içerisinde toplamda 12 yaşından küçük 59 çocuk için mahkeme (kovuşturma) aşamasında, hırsızlık suçu nedeni ile müdafî görevlendirilmiştir. Bu görevlendirmelerin 19 tanesi 2019 senesi içinde yapılmıştır.
- Gerçekleştirilen görevlendirmelerde her yaş grubu açısından bir artış görülmekle beraber, 12 yaş altı çocuklar açısından, son iki sene içerisinde neredeyse 3 kat bir artışla karşılaşılmıştır.

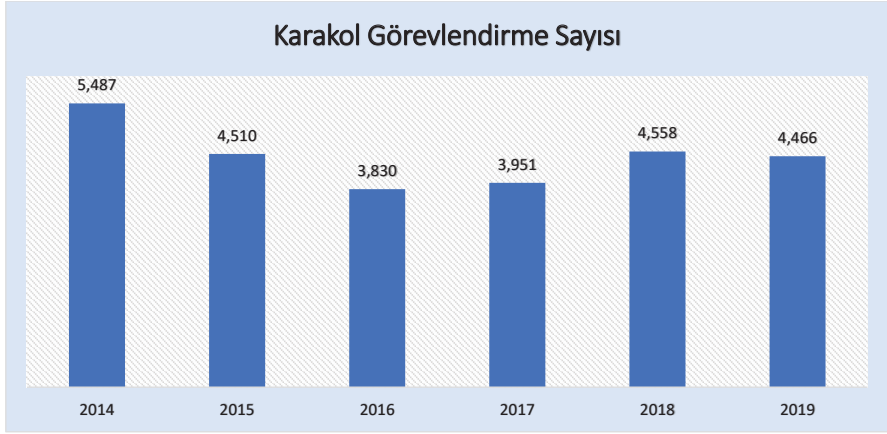

Hırsızlık Suçu Sebebi ile İstanbul Barosu Tarafından Müdafî Görevlendirilen Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı							
Sene	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Toplam
Karakol	6.845	6.954	5.120	4.877	5.666	6.054	35.516
Mahkeme	7.211	7.353	5.527	4.800	4.904	4.928	34.723
Toplam	14.056	14.307	10.647	9.677	10.570	10.982	70.239

Yaş-Cinsiyet Dağılımı	12 yaşından küçük		12-15 yaş arası		15-18 yaş arası		Toplam	
	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME
2014	98	1	2.977	326	3.770	6.884	6.845	7.211
BEİRTİLMEMİŞ				1	2	1.973	2	1.974
ERKEK ÇOCUK	71	1	2.685	294	3.536	4.762	6.292	5.057
KIZ ÇOCUK	27	0	292	31	232	149	551	180
2015	198	5	2.852	1.814	3.904	5.534	6.954	7.353
BEİRTİLMEMİŞ		1		11		1.030	0	1.042
ERKEK ÇOCUK	160	2	2.486	1.535	3.635	4.199	6.281	5.736
KIZ ÇOCUK	38	2	366	268	269	305	673	575
2016	89	12	2.060	1.918	2.971	3.597	5.120	5.527
BEİRTİLMEMİŞ			1		1	126	2	126
ERKEK ÇOCUK	61	6	1.859	1.688	2.798	3.215	4.718	4.909
KIZ ÇOCUK	28	6	200	230	172	256	400	492
2017	126	13	1.823	1.620	2.928	3.167	4.877	4.800
BEİRTİLMEMİŞ					1	52	1	52
ERKEK ÇOCUK	62	10	1.588	1.435	2.711	2.904	4.361	4.349
KIZ ÇOCUK	64	3	235	185	216	211	515	399
2018	283	9	2.220	1.899	3.163	2.996	5.666	4.904
BEİRTİLMEMİŞ						27	0	27
ERKEK ÇOCUK	168	8	1.957	1.647	2.929	2.749	5.054	4.404
KIZ ÇOCUK	115	1	263	252	234	220	612	473
2019	381	19	2.512	2.055	3.161	2.854	6.054	4.928
BEİRTİLMEMİŞ						13	0	13
ERKEK ÇOCUK	263	12	2.191	1.786	2.967	2.621	5.421	4.419
KIZ ÇOCUK	118	7	321	269	194	220	633	496
Toplam	1.175	59	14.444	9.632	19.897	25.032	35.516	34.723

Kasten Yaralama Müdafî Görevlendirmeleri

- Kasten yaralama suçu nedeni ile müdafî görevlendirilmesi yapılan suça sürüklenen çocuk sayısı, toplam gerçekleştirilen görevlendirmelerin yaklaşık %25'lik bir kısmını oluşturmaktadır.
- 6 sene içerisinde gerçekleştirilen görevlendirmelerin yaklaşık %92'lik bir kısmı 12 – 18 yaş arası çocuklar için yapılmıştır. Söz konusu bu oran 12 – 15 ve 15 – 18 yaş arası çocuklar açısından neredeyse eşit denecek şekilde dağılmaktadır.
- 12 yaşın altında toplamda 1.871 çocuğa kasten yaralama suçundan müdafî görevlendirilmesi yapılmıştır. Söz konusu bu sayı her sene artış göstermektedir. 2019 senesinin verilerine baktığımızda, 2014 senesinde gerçekleştirilen atamaların neredeyse 2 katı gibi bir sayı ile karşılaşmaktayız. Görevlendirme yapılan çocukların yaklaşık 1/3'lik bir kısmını kız çocukları oluşturmaktadır.
- TCK 31/1 maddesinde, 12 yaşını doldurmamış çocuklar açısından ceza kovuşturması yapılmayacağı belirtilmişse de 6 sene içerisinde toplamda 1.107 tane 12 yaşından küçük çocuk için mahkeme (kovuşturma) aşamasında, kasten yaralama suçu nedeni ile müdafî görevlendirilmiştir. 2014 senesinde 65 olan bu sayı 2019 senesinde neredeyse 4 katına çıkarak 256'ya ulaşmıştır.

Kasten Yaralama Suçu Sebebi ile İstanbul Barosu Tarafından Müdafî Görevlendirilen Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı							
Sene	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Toplam
Karakol	5.487	4.510	3.830	3.951	4.558	4.466	26.802
Mahkeme	8.437	5.714	2.390	1.384	1.279	1.340	20.544
Toplam	13.924	10.224	6.220	5.335	5.837	5.806	47.346

346 / İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

Yaş-Cinsiyet Dağılımı	12 YAŞINDAN KÜÇÜK		12-15 YAŞ ARASI		15-18 YAŞ ARASI		TOPLAM	
	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL
2014	65	252	339	2.488	8.033	2.747	8.437	5.487
BELİRTİLMEMİŞ	1	0	1	1	1.936	0	1.938	1
ERKEK ÇOCUK	42	199	246	1.723	5.300	2.192	5.588	4.114
KIZ ÇOCUK	22	53	92	764	797	555	911	1.372
2015	201	221	975	1.942	4.538	2.347	5.714	4.510
BELİRTİLMEMİŞ	1	0	8	0	914	1	923	1
ERKEK ÇOCUK	137	156	687	1.358	2.993	1.873	3.817	3.387
KIZ ÇOCUK	63	65	280	584	631	473	974	1.122
2016	182	262	819	1.668	1.389	1.900	2.390	3.830
BELİRTİLMEMİŞ	1	0	0	0	192	2	193	2
ERKEK ÇOCUK	115	195	606	1.171	951	1.482	1.672	2.848
KIZ ÇOCUK	66	67	213	497	246	416	525	980
2017	199	361	435	1.592	750	1.998	1.384	3.951
BELİRTİLMEMİŞ	0	0	0	5	59	0	59	5
ERKEK ÇOCUK	135	256	298	1.082	558	1.571	558	2.909
KIZ ÇOCUK	64	105	137	505	133	427	133	1.037
2018	204	375	443	1.977	632	2.206	1.279	4.558
BELİRTİLMEMİŞ	0	0	0	0	15	0	15	0
ERKEK ÇOCUK	133	264	298	1.356	473	1.643	904	3.263
KIZ ÇOCUK	71	111	145	621	144	563	360	1.295
2019	256	400	499	1.991	585	2.075	1.340	4.466
BELİRTİLMEMİŞ	0	0	0	0	9	0	9	0
ERKEK ÇOCUK	165	265	333	1,351	446	1.588	944	3.204
KIZ ÇOCUK	91	135	166	640	130	487	387	1.262
TOPLAM	1.107	1.871	3.510	11.658	15.927	13.273	20.544	26.802

**İstanbul Barosu CMK Uygulama Servisi tarafından 2014 – 2019 Yılları Arasında
Uyuşturucu Satıcılığı, Uyuşturucu Bulundurma ve Uyuşturucu Kullanma Suçu Sebebi ile
Müdafî Görevlendirilen
Toplam Suça Sürüklenen Çocuk Sayısına İlişkin**

**Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçu Sebebi ile Gerçekleştirilen
Görevlendirmelere İlişkin**

- 2014-2019 yılları arasında Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçu kapsamında 4.277 çocuğa müdafî görevlendirilmiştir. Bu görevlendirmelerin yaklaşık %95'i erkek çocuklarına yapılmıştır.
- Yapılan müdafî görevlendirmelerinin yaklaşık %80'i 15 – 18 yaş arası, %20'si ise 12 – 15 yaş arası çocuklar için gerçekleştirilmiştir.
- Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçu kapsamında 2014-2019 yılları arasında 12 yaşının altında bulunan 34 çocuğa avukat görevlendirilmiştir. TCK'nın 31. Maddesi gereğince 12 yaşının altında bulunan çocuklar için kovuşturma yasağı olmasına rağmen bu suç tipi kapsamında 14 çocuğu mahkeme aşamasında avukat görevlendirilmiştir.

UYUŞTURUCU VE UYARICI MADDE İMAL VE TİCARETİ SUÇU SEBEBİ İLE İSTANBUL BAROSU TARAFINDAN MÜDAFİ GÖREVLENDİRMESİ YAPILAN SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK SAYISI							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	TOPLAM
KARAKOL	594	817	554	794	803	715	4.277
MAHKEME	1.612	1.165	477	523	687	559	5.023
TOPLAM	2.206	1.982	1.031	1.317	1.490	1.274	9.300

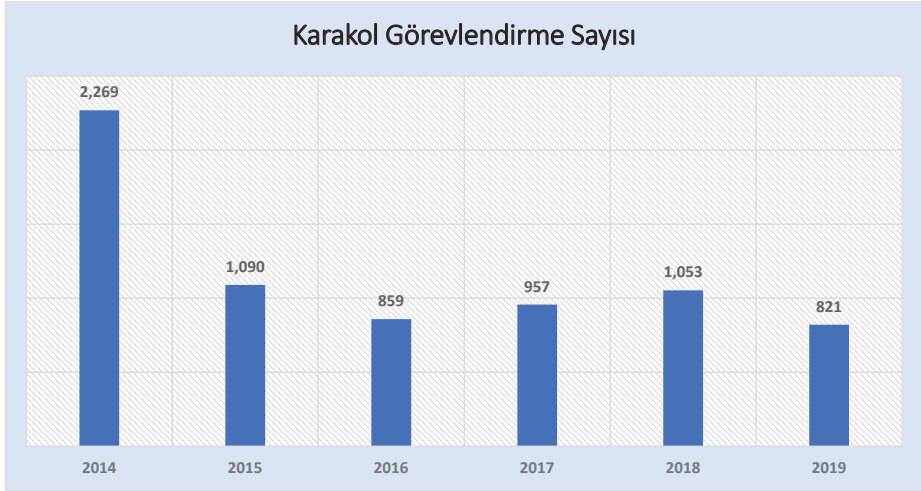

Yaş-Cinsiyet Dağılımı	12 yaşından küçük		12-15 yaş arası		15-18 yaş arası		TOPLAM	
	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME
2014	4	1	128	5	462	1.606	594	1.612
BELİRTİLMEMİŞ						119	0	119
ERKEK ÇOCUK	1	1	117	5	445	1.483	563	1.489
KIZ ÇOCUK	3	0	11	0	17	4	31	4
2015	5	1	165	96	647	1.068	817	1.165
BELİRTİLMEMİŞ						87	0	87
ERKEK ÇOCUK	4	1	157	93	618	957	779	1.051
KIZ ÇOCUK	1	0	8	3	29	24	38	27
2016	2	1	112	65	440	411	554	477
BELİRTİLMEMİŞ						4	0	4
ERKEK ÇOCUK	2	1	105	62	420	396	527	459
KIZ ÇOCUK	0	0	7	3	20	11	27	14
2017	3	3	131	68	660	452	794	523
BELİRTİLMEMİŞ					2	4	2	4
ERKEK ÇOCUK	3	3	123	66	636	440	762	509
KIZ ÇOCUK	0	0	8	2	22	8	30	10
2018	10	2	144	83	649	602	803	687
BELİRTİLMEMİŞ						2	0	2
ERKEK ÇOCUK	10	2	132	77	618	577	760	656
KIZ ÇOCUK	0	0	12	6	31	23	43	29
2019	10	6	105	79	600	474	715	559
BELİRTİLMEMİŞ						1	0	1
ERKEK ÇOCUK	10	6	98	75	575	443	683	524
KIZ ÇOCUK	0	0	7	4	25	30	32	34
TOPLAM	34	14	785	396	3.458	4.613	4.277	5.023

Uyuşturucu Bulundurma Suçu Sebebi ile Gerçekleştirilen Görevlendirmelere İlişkin

- 2014-2019 yılları arasında Uyuşturucu Bulundurma Suçu kapsamında 7.049 çocuğa müdafî görevlendirilmiştir. Bu görevlendirmelerin yaklaşık %96'ı erkek çocuklarına yapılmıştır.
- Yapılan müdafî görevlendirmelerinin yaklaşık %78'i 15 – 18 yaş arası, %20'si ise 12 – 15 yaş arası çocuklar için gerçekleştirilmiştir.
- Uyuşturucu Bulundurma Suçu kapsamında 2014-2019 yılları arasında 12 yaşının altında bulunan 11 çocuğa avukat görevlendirilmiştir. TCK'nın 31. Maddesi gereğince 12 yaşının altında bulunan çocuklar için kovuşturma yasağı olmasına rağmen bu suç tipi kapsamında 2 çocuğa mahkeme aşamasında avukat görevlendirilmiştir.
- 2014 yılında 2.269 çocuğa Uyuşturucu Bulundurma Suçu sebebiyle avukat görevlendirilmiştir. Bu sayı 2019 yılında 2014 yılına göre %63 oranında azalarak 821 çocuğa avukat görevlendirilmiştir.

UYUŞTURUCU BULUNDURMA SUÇU SEBEBİ İLE İSTANBUL BAROSU TARAFINDAN MÜDAFİ GÖREVLENDİRMESİ YAPILAN SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK SAYISI							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	TOPLAM
KARAKOL	2.269	1.090	859	957	1.053	821	7.049
MAHKEME	1.023	224	167	142	66	67	1.689
TOPLAM	3.292	1.314	1.026	1.099	1.119	888	8.738

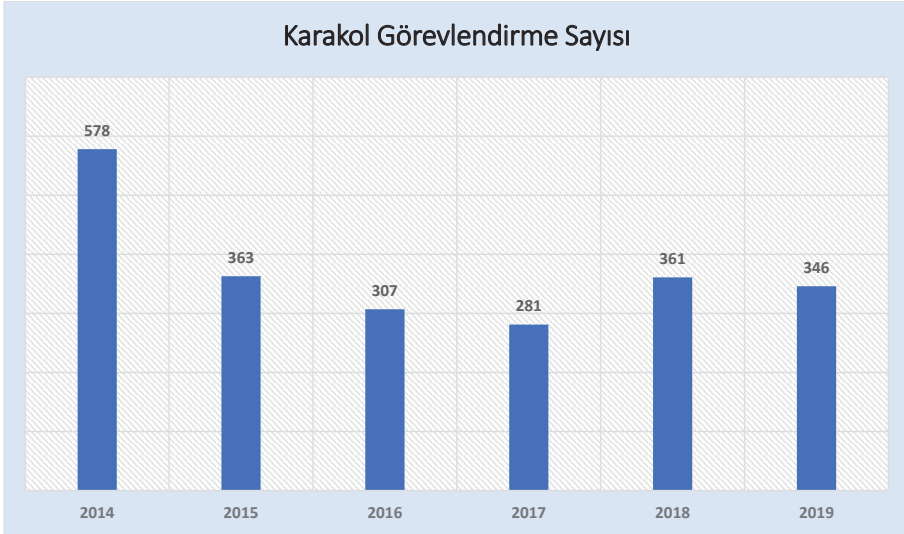
352 / İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

Yaş-Cinsiyet Dağılımı	12 yaşından küçük		12-15 yaş arası		15-18 yaş arası		TOPLAM	
	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME
2014	0	1	573	29	1.696	993	2.269	1.023
BELİRTİLMEMİŞ						4	0	4
ERKEK ÇOCUK	0	1	546	28	1.657	957	2.203	986
KIZ ÇOCUK	0	0	27	1	39	32	66	33
2015	4	1	248	25	838	198	1.090	224
BELİRTİLMEMİŞ						2	0	2
ERKEK ÇOCUK	4	1	235	24	822	187	1.061	212
KIZ ÇOCUK	0	0	13	1	16	9	29	10
2016	3	0	198	28	658	139	859	167
ERKEK ÇOCUK	3	0	186	25	645	136	834	161
KIZ ÇOCUK	0	0	12	3	13	3	25	6
2017	1	0	183	20	773	122	957	142
ERKEK ÇOCUK	1	0	170	18	752	116	923	134
KIZ ÇOCUK	0	0	13	2	21	6	34	8
2018	0	0	183	9	870	57	1.053	66
ERKEK ÇOCUK	0	0	170	9	843	52	1.013	61
KIZ ÇOCUK	0	0	13	0	27	5	40	5
2019	3	0	149	6	669	61	821	67
ERKEK ÇOCUK	3	0	136	4	649	58	788	62
KIZ ÇOCUK	0	0	13	2	20	3	33	5
Toplam	11	2	1.534	117	5.504	1.570	7.049	1.689

Uyuşturucu Kullanma Suçu Sebebi ile Gerçekleştirilen Görevlendirmelere İlişkin

- 2014-2019 yılları arasında Uyuşturucu Kullanma Suçu kapsamında 2.236 çocuğa müdafî görevlendirilmiştir. Bu görevlendirmelerin yaklaşık %88'i erkek çocuklarına yapılmıştır.
- Yapılan müdafî görevlendirmelerinin yaklaşık %75'i 15 – 18 yaş arası, %24'si ise 12 – 15 yaş arası çocuklar için gerçekleştirilmiştir.
- Uyuşturucu Kullanma Suçu kapsamında 2014-2019 yılları arasında 12 yaşının altında bulunan 5 çocuğa avukat görevlendirilmiştir. TCK'nın 31. Maddesi gereğince 12 yaşının altında bulunan çocuklar için kovuşturma yasağı olmasına rağmen bu suç tipi kapsamında 1 çocuğa mahkeme aşamasında avukat görevlendirilmiştir.

UYUŞTURUCU KULLANMA SUÇU SEBEBİ İLE İSTANBUL BAROSU TARAFINDAN MÜDAFİ GÖREVLENDİRMEŞİ YAPILAN SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK SAYISI							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	TOPLAM
KARAKOL	578	363	307	281	361	346	2.236
MAHKEME	2.342	325	272	205	118	97	3.359
TOPLAM	2.920	688	579	486	479	443	5.595

Yaş-Cinsiyet Dağılımı	12 YAŞINDAN KÜÇÜK		12-15 YAŞ ARASI		15-18 YAŞ ARASI		TOPLAM	
	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME	KARAKOL	MAHKEME
2014	1	1	176	12	401	2.329	578	2.342
BELİRTİLMEMİŞ						974	0	974
ERKEK ÇOCUK	1	1	137	12	366	1.349	504	1.362
KIZ ÇOCUK	0	0	39	0	35	6	74	6
2015	3	0	81	29	279	296	363	325
BELİRTİLMEMİŞ						91	0	91
ERKEK ÇOCUK	2	0	60	28	251	198	313	226
KIZ ÇOCUK	1	0	21	1	28	7	50	8
2016	0	0	87	61	220	211	307	272
BELİRTİLMEMİŞ						21	0	21
ERKEK ÇOCUK	0	0	67	52	193	183	260	235
KIZ ÇOCUK	0	0	20	9	27	7	47	16
2017	1	0	76	32	204	173	281	205
BELİRTİLMEMİŞ						2	0	2
ERKEK ÇOCUK	0	0	61	31	194	160	255	191
KIZ ÇOCUK	1	0	15	1	10	11	26	12
2018	0	0	61	15	300	103	361	118
BELİRTİLMEMİŞ						1	0	1
ERKEK ÇOCUK	0	0	49	12	277	97	326	109
KIZ ÇOCUK	0	0	12	3	23	5	35	8
2019	0	0	70	11	276	86	346	97
ERKEK ÇOCUK	0	0	54	10	260	79	314	89
KIZ ÇOCUK	0	0	16	1	16	7	32	8
TOPLAM	5	1	551	160	1.680	3.198	2.236	3.359

SONUÇ

Ayrımcılığa maruz kalan, istismara uğrayan, öldürülen, şiddete uğrayan, ticari olarak sömürülen, ihmal edilen ve daha birçok kabul edilemez davranışa maruz kalan çocukların sayıları giderek artmaktadır. Yine çocukların suça sürüklenmesi ve tekrarlayan suçlar işlemlerinde artış olduğu da açıktır. Bu tablonun temel nedeninin çocuk; mağdur ve suçluluğu önleme politikalarının yetersizliği ve koruyucu destekleyici tedbirlerin etkin ve sonuç alıcı şekilde uygulanmamasından kaynaklandığını kabul etmek gerekir. Hak sahibi olamamak, var olan haklarını kullanamamak da çocuğa dönük şiddettir. Uluslararası Sözleşmeler ve Anayasa'daki düzenlemeler uyarınca, suça sürüklenen çocuklarında mağdur çocuk olduğunun kabulü gerekmektedir. Çocuk mağduriyeti ve çocuk suçluluğunun önlenmesi amacıyla, kaynakların çocuk yararına kullanılması konusunda çaba gösterilerek etkin ve acil önlemler alınmalı çocukların korunması noktasında öncelikle tüm toplumun bilinçlenmesi sağlanmalıdır.

